250 NIEUWE DAMPOSITIES

van de Wereldkampioen (1895-1912)

Isidore Weiss

Aangepast door Govert Westerveld

2021

250 NIEUWE DAMPOSITIES

van de Wereldkampioen (1895-1912)

Isidore Weiss

Aangepast door Govert Westerveld

2021

250 NIEUWE DAMPOSITIES
van de Wereldkampioen (1895-1912)
Isidore Weiss

Aangepast door Govert Westerveld
2021

250 Nieuwe Damposities van de Wereldkampioen (1895-1912) Isidore Weiss.

Academia de Estudios Humanísticos de Blanca (Murcia) Spain

ISBN: 978-1-7947-2512-6 (Hardcover – Lulu Editors)
Ebook (Zonder ISBN)

December, 2021.
30540 Blanca (Murcia) Spain

TOEWIJDING:

Hanco Elenbaas - Nederland

Voorwoord

Mijn oudeheer was een groot dammer die vaak sprak over Weiss, Fabre, Molimard, en andere grote Franse dammers. Het is alweer een tijdje terug dat Fangchao Chen uit China me vroeg of ik boeken had over slagzetten. Daar ik een boekje over zevenklappers had geschreven liet ik hem een eBook daarvan toekomen. Bovendien dacht ik dat het wel een goed idee zou kunnen zijn om een biografie over Weiss te gaan schrijven en dan zijn twee boeken te gaan uitgeven die het uitgebreid hebben over slagzetten, problemen; evenals het schrijven van een nieuw boek over deze onderwerpen.

Op deze manier zouden huisdammers het ingenieuze spel van de voormalige wereldkampioen leren kennen en meer te weten kunnen komen over de grote opofferingen van deze speler om dit spel in de 20e eeuw populair te maken. Dammen is een spel dat volgens mijn onderzoek aan het eind van de 15e eeuw in Spanje is uitgevonden. Dit werk van *250 nieuwe damposities* die ik in het Engels, Frans en Spaans schrijf om Azië, Afrika en Zuid-Amerika te bestrijken is een aanvulling op de biografie die ik in het Engels heb geschreven over Isidore Weiss.

Ik ben erg dankbaar voor de volledige ondersteuning van sommige damspelers. Mijn eerste dank gaat naar wijlen Dr. Diego Rodríguez (1940-2015) die twintig jaar lang me vele foto's had gestuurd en naar de Franse speler Richard Pzewozniak die me veel documenten en dampartijen heeft laten toekomen. Mijn tweede dank gaat naar Hanco Elenbaas die een echte detective is en die ook de nodige informatie (gevraagd en ongevraagd) heeft verstrekt. Mijn derde dank gaat naar Wim van Mourik die me verschillende foto's en documenten heeft gestuurd.

Door dit boek te lezen, ontdekt men snel de invloed van Frankrijk op de ontwikkeling van het Internationaal damspel op het 100-ruitenbord rond 1900.

Govert Westerveld

INHOUD:

Amsterdam, de vlam van vrijheid van de geest

Als ik mijn geest uitspanningen wil geven, dan is het niet eer die ik zoek, maar vrijheid

Rembrand van Rijn
Beroemde Nederlandse schilder
(1606-1669)

Govert Westerveld

(Monnickendam, 1947)

Als onafhankelijke onderzoeker heeft hij tot nu toe 160 boeken gepubliceerd in verschillende takken van geschiedenis en denksporten (Spaanse geschiedenis, Spaanse biografieën, schaakgeschiedenis, alquerquegeschiedenis damgeschiedenis, dambiografieën, dammen, enz.) en zijn werken zijn geschreven in het Spaans, Engels, Frans, Duits, Italiaans, Portugees, Nederlands en Arabisch.

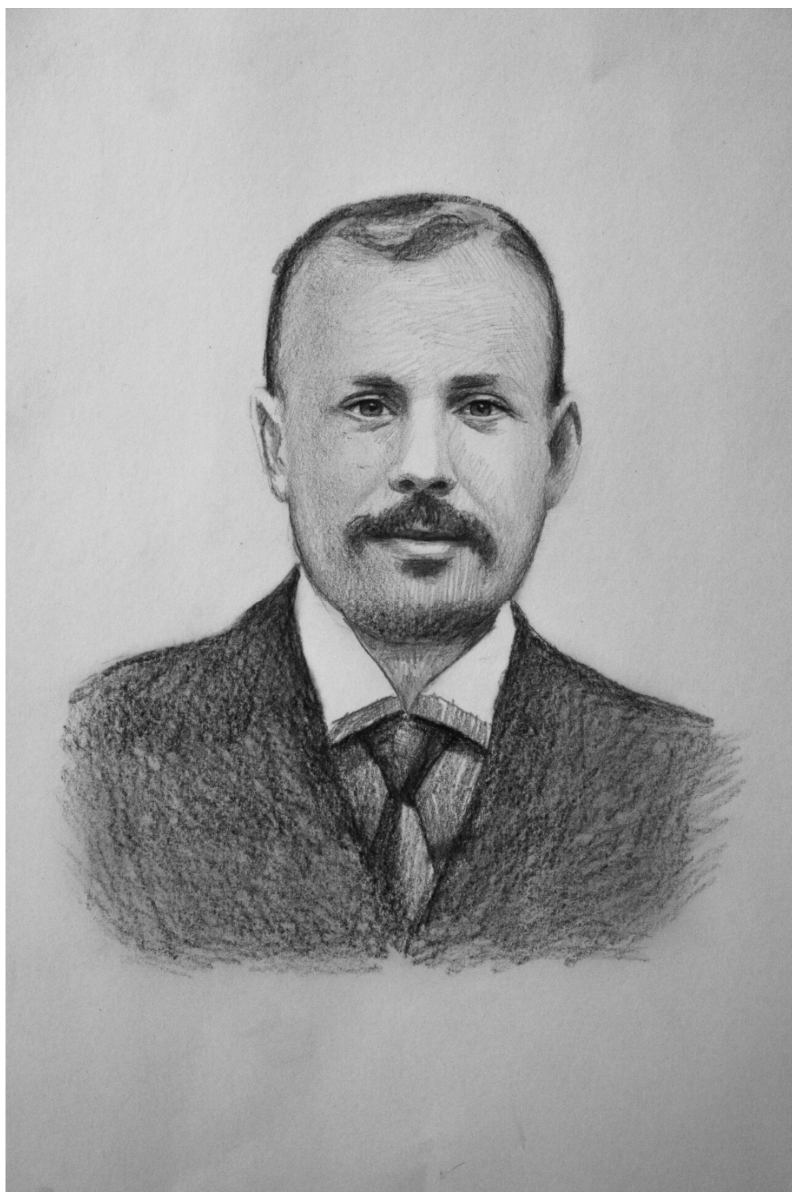

In 1963 werd hij jeugdkampioen dammen van Nederland, nadat hij in de provinciale voorronden het wonderkind Ton Sijbrands verslagen had. In het Jeugd Brinta toernooi van 1964 stond hij gewonnen tegen Andreas Kuijken, maar verloor gedecideerd van Ton Sijbrands en Harm Wiersma en voorspelde toen dat deze twee laatste spelers eens wereldkampioen zouden worden. In 1965 zou hij als afsluiting van zijn damcarrière een eervolle derde

plaats bereiken in het Senioren Provinciale kampioenschap van Noord-Holland vóór Wim de Jong en Ed Holstvoogd die als eerste en tweede geëindigd waren in het Senioren Kampioenschap van Nederland in 1962. Hij reisde door verschillende landen in Europa om talen te leren. Met zijn MBA op zak en kennis van verschillende talen, inclusief Spaans, zou hij een paar jaar werken kunnen als boekhouder bij een internationale handelsfirma, die toen behoorde tot de 500 belangrijkste bedrijven van Nederland en van Joodse afkomst was.

In 1974 vestigde hij zich definitief in Spanje en was in 1978 een mede-oprichter van het bedrijf Zoster S.A. samen met vele hoogleraren. Hij was belast met de verkoop van de natuurlijke extracten in de exportlanden en met de ontwikkeling van nieuwe producten. Dit bedrijf werd verkocht aan de multinationaal *Grupo Ferrer*, die toen behoorde aan Carlos Ferrer Salat, voormalig voorzitter tussen 1987-1998 van het Spaanse Olympisch Comité. Daarna werkte hij sinds 2000 samen met voormalige biochemici van Zoster S.A. in de vorming van Nutrafur S.A. en daar hield hij zich opnieuw bezig met de export en ontwikkeling van nieuwe natuurlijke extracten. Dit bedrijf kon aan een Israëlische multinationaal verkocht worden in 2015; ook hier dankzij zijn bijdrage in de ontwikkeling van een belangrijk nieuw produkt.

In 2002 werd hij aangesteld als Officieel kroniekschrijver van Blanca (Murcia-Spanje), samen met zijn vriend Ángel Ríos Martínez, voor zijn historisch werk van het dorp. In hetzelfde jaar werd hij als Academicus benoemd door de *Real Academia Alfonso X el Sabio* te Murcia voor zijn historisch onderzoekswerk. Hij is lid van de Spaanse Associatie van Officiële Kroniekschrijvers in Madrid en de Associatie van Officiële Kroniekschrijvers in de regio Murcia. Hij is Hispanist Emeritus (Instituto Cervantes): Hispanist van de Internationaal Associatie van Hispanisten (AIH) en de Associatie van Hispanisten van de Benelux (AHBX). Hij was gedurende vele jaren lid van de geschiedeniscommissie van de Spaanse Schaak Federatie in Madrid. Tenslotte is hij één van de twee officiële historici van de *World Draughts Federation* (FMJD).

Louis Barteling

Louis Raphaël

1 Damgeschiedenis

Het alquerque-12 spel is de voorloper van het damspel dat "El Juego de Marro de Punta" (1547) en "Juego de Las Damas" (1597) in het Spaans heette. Ik heb al jarenlang de geschiedenis van het damspel bestudeerd dat ik beschouw te zijn uitgevonden in de Spaanse stad Valencia rond 1495.

Afgezien daarvan was ik van mening dat de nieuwe sterke dam (Frans: dame) in schaken en dammen niets anders was dan een weerspiegeling van koningin Isabella I van Castilië, bijgenaamd de Katholieke (Isabel La Católica) op het schaak- en dambord[1]. Mijn hypothese werd bevestigd en gedocumenteerd door José Antonio Garzón Roger[2]. Jaren later bevestigde Garzón de hypothese met meer documenten[3]. Vandaag zijn de meeste historici het ermee eens, maar de Nederlandse damspel onderzoeker Arie van der Stoep is het daar niet mee eens vanwege etymologische bevindingen. Volgens hem is dammen een Franse

---

[1] **WESTERVELD, Govert** (1987) International Dama News. From Spain. In: "Het Nieuwe Damspel", nummer 3, juli-september, p.71

WESTERVELD, Govert (1990) Ciencia sobre un tablero", Editor: PPU S.A., ISBN 84-7665-697-1 (Met medewerking van Florentina Navarro Belmonte).

WESTERVELD, Govert (1994) Historia de la nueva dama poderosa en el juego de Ajedrez y Damas. (History of the new powerful Queen in the game of chess and draughts), pages 103-225. Homo Ludens: Der spielende Mensch IV, Internationale Beiträge des Institutes für Spielforschung und Spielpädagogik an der Hochschule "Mozarteum" - Salzburg. Herausgegeben von Prof. Mag. Dr. Günther C. Bauer.

WESTERVELD, Govert (1997) "De invloed van de Spaanse koningin Isabel la Catolica op de nieuwe sterke dame in de oorsprong van het dam- en moderne schaakspel". Met medewerking van Rob Jansen. ISBN 84-605-6372-3 - 329 bladzijden – Voorwoord door Dr. Ricardo Calvo en Prof. Dr. Juan Torres Fontes – Universiteit van Murcia.

[2] **WESTERVELD, Govert** (2004). La reina Isabel la Católica: su reflejo en la dama poderosa de Valencia, cuña del ajedrez moderno y origen del juego de damas. In collaboration with José Antonio Garzón Roger. Foreword: Dr. Ricardo Calvo. Generalidad Valeciana. Consellería de Cultura, Educació i Esport. Secretaría Autonómica de Cultura.

[3] **GARZÓN ROGER, José Antonio** (2010) Nuevos documentos relativos a la afición de los Reyes Católicos al ajedrez. In: Luca D'Ambrosio et al. (Ed), Publicación Jubilar en honor de Alessandro Sanvito. Contribuciones internacionales sobre Historia y Bibliografía del ajedrez. Vindobono, pp. 251-271

uitvinding. Hij heeft dezelfde mening over het alquerque-12 spel, dat volgens hem een zeer populair spel in Frankrijk was vóór de 16e eeuw. Hij verklaarde bovendien dat spelers een dam gebruikten in het alquerque-12 spel, hoewel deze regel niet werd genoemd in het spelboek van Alfonso X de Wise (1283). Van der Stoep kwam tot deze conclusie nadat hij het spel op een computer had gespeeld.

Aangezien het eerste Spaanse damboek[4] in 1547 in Valencia werd gedrukt en het eerste Franse damboek pas in 1668, kan ik niet geloven dat het damspel in Frankrijk is uitgevonden. Ik nodigde Van der Stoep uit om met archeologische vondsten te bewijzen dat het alquerque-12 spel erg populair was in Frankrijk, maar volgens deze historicus had ik moeten weten dat zoiets onmogelijk was. Ik was niet blij met de wetenschappelijke verklaringen van Van der Stoep[5]. Ik heb de archeologische vondsten van het alquerque-12 spel in Frankrijk en Spanje onderzocht, omdat ik niet geloofde dat het alquerque-12 spel vóór de vijftiende eeuw erg populair was in Frankrijk. Ik ontdekte dat 98 tekeningen van de alquerque-12 werden gevonden in Spanje, terwijl er slechts 10 werden gevonden in Frankrijk[6]. Met andere woorden, dit spel was helemaal niet populair in Frankrijk.

De beschrijving van het alquerque-12 spel bevindt zich in een vreselijke situatie omdat er veel soorten alquerque spelen zijn en elk type heeft zijn eigen geschiedenis. Koning Alfonso de Wijze liet ons in zijn spelboek uit 1283 weten dat er de alquerque-3, alquerque-9 en alquerque-12 spelen waren. De historische uitleg van het alquerque-12 spel kan daarom niet generiek worden gegeven. Toch zien we constant

---

[4] Het eerste schaakboek in Valencia was: Cf. **VICENT, Francesch** (1495) Libre dels joch partitis del Scachs en nombre de 100 ordenat e compost per mi Francesh Vicent, nat en la ciutat de Segorbe, criat e vehí de la insigne e valeroso ciutat de Valencia. Y acaba: A loor e gloria de nostre Redentor Jesu Christ fou acabat lo dit libre dels jochs partitis dels scachs en la sinsigne ciutat de Valencia e estampat per mans de Lope de Roca Alemany e Pere Trinchet librere á XV días de Maig del any MCCCCLXXXXV.

[5] **STOEP, Arie van der** (2006) Vierduizend jaar dammen. In: Het Damspel, nummer 5, pp. 16-17

STOEP, Arie van der (2006?) Four thousand years draughts (checkers)
In: http://alemanni.pagesperso-orange.fr/history.html

[6] **WESTERVELD, Govert** (2013-2018) The History of Alquerque-12. Drie delen.

dat archeologen en historici algemene beschrijvingen van het woord alquerque publiceren, waarin ze dan het alquerque-12 spel opnemen:

> De oorsprong van alquerque dateert mogelijk uit de bronstijd: figuren die bekend staan als *strips* zijn gegraveerd gevonden op rotsen in het Alpengebied, vooral in de buurt van het Gardameer. In het oude Egypte: we vinden borden die op steenblokken zijn getekend en het dak vormen van de tempel van Kurna in de stad Luxor. Zij zijn gedateerd omstreeks 1400 v.Chr. Vanaf de historische periode verschijnen ze op de Galicische rotsen zoals Maia of Bayona en uit de Romeinse tijd kennen we de voorbeelden van Mulva (Sevilla). Anderen stellen dat het vermoedelijk zijn oorsprong heeft in het Midden-Oosten.

Deskundigen laten ons dus geloven dat het alquerque-12 afkomstig is uit het oude Egypte en de Romeinse tijd. Andere historici volgen Van der Stoep en proberen ons ervan te overtuigen dat het spel in Frankrijk veel populairder was dan in Spanje. Op basis van etymologie durven historici zelfs te beweren dat het huidige damspel zich in Frankrijk ontwikkelde en daar uit het Alquerque-12 spel kwam. We zien dus uitspraken als deze op internet:

> Alquerque werd meer dan 3000 jaar geleden in het oude Egypte gespeeld en het werd in de 8e eeuw door Moorse krijgers naar Europa gebracht. Dit spel was een inspiratie voor het hedendaagse en over de hele wereld zeer populaire damspel.

Wie is gedeeltelijk verantwoordelijk voor deze verhalen? Niemand minder dan de bekende bordspel specialist Harold James Ruthven Murray (1868 - 1955). In 1952 publiceerde Murray *A History of Board Games Other Than Chess,* waarin hij de theorie voorstelde dat het alquerque-12 zijn oorsprong vond in Egypte en het damspel in Frankrijk. Sinds zijn beroemde boek over de geschiedenis van het schaakspel in 1913, geloofde iedereen wat Murray zei, omdat hij een van de grootste specialisten in bordspelen was en bleef. Veel historici geloven dat Murray onfeilbaar is, maar dit idee zal alleen maar het toekomstige werk van anderen lamleggen.

Murray beheerste het Engels, Duits, Latijn, Normandisch Frans, en het was geweldig om te zien dat hij op latere leeftijd ook nog Arabisch leerde om Arabische schaak manuscripten te ontcijferen. Hij kende de Spaanse taal echter niet zoals vele anderen, en dus was hij niet op de hoogte van de beroemde schaak- en dam geschiedenis van Spanje. Hij

wist veel van de geschiedenis van het damspel dankzij William Shelley Branch (1854 - 1933) zonder hem te noemen. De waarheid is dat Murray historische bladzijden van andere historici heeft gekopieerd zonder ze bij verschillende gelegenheden te noemen. Vroeg of laat zal natuurlijk iedereen dat weten.

Tegenstrijdigheden volgens andere historici

Van der Stoep geeft geen schriftelijke bewijzen dat het alquerque-12 spel werd gespeeld met een lange dam in Spanje tussen de 8e en 14e eeuw. Hij bewijst ook niet dat het alquerque-12 spel tussen 1000 en 1500 extreem populair was in Frankrijk, noch dat het alquerque-12 spel in de 14e eeuw in Frankrijk op het schaakbord werd gezet. Als we echter rekening houden met de theorie van Pratesi, een veronderstelling die meer bewijzen nodig heeft[7], dan werd het damspel door iedereen gespeeld onder leden van de leidende sociale klasse. Als dit waar is, dan zouden dergelijke leden boeken of manuscripten over het spel moeten hebben geschreven. Dit is echter niet het geval in Frankrijk, noch in andere landen in de 16e en 17e eeuw, maar alleen in Spanje. Pratesi is zich ervan bewust dat hij bewijzen moet leveren, maar hij gaf een voorbeeld aan de hand van het boek geschreven door Giorgio Roberti[8]. Roberti, een erkende autoriteit op wiens onderzoek we kunnen vertrouwen, maakt duidelijk dat het damspel lange tijd vrijwel uitsluitend werd gespeeld door vertegenwoordigers van de midden- en hogere klassen. Het werd populair in de jaren dertig van de vorige eeuw. Hier is een overzicht van de thesis van Pratesi:

> En wat valt er over het damspel te vertellen?
> Ik zwijg al over de vraag naar de oorsprong van de oorspronkelijke Franse naam die zou kunnen betekenen "spel gespeeld door vrouwen van de aristocratische klasse". Voor mij is de sociale verdeling belangrijk. Volgens de algemene opvatting bleef het spel vooral beperkt tot de lagere klassen, maar die opvatting is toch wel een nuance. Net als bij andere spelen die een hoge vaardigheid vereisen, kan men het spel niet op een hoog niveau spelen zonder veel ervaring. Het goed spelen van het spel vereist naast de praktijk natuurlijk aanleg en studie

---

[7] **PRATESI, Franco** (1998) Dammen voor de hogere standen. In: *De Problemist*, nummer 1, februari, pp. 16-17

[8] **ROBERTI, Giorgio** (1995) I giochi a Roma di strada e di osteria. Edition Newton Compton, Roma, pp. 365-368

van de theorie: een speler moet de partijen analyseren en openingsvarianten bestuderen. Het vereist voldoende vrije tijd voor de speler om zichzelf les te geven, uit een boek te leren of lessen te nemen van een dammeester - precies de zaken waaruit de opleiding van mensen uit de hogere klassen bestaat. Daarom kunnen alleen de beter afgevaardigden gemakkelijk hun kennis van het spel vergroten. En dus, zoals ik suggereer, kunnen we verwachten dat voormalige topspelers uit de leidende sociale klassen komen: edelen, vertegenwoordigers van de kerk, legerofficieren en kooplieden.

Het is intrigerend om de mening van een van de eerste damhistorici in Nederland te kennen, Gerard Bakker, die talloze hete discussies publiceerde met Van der Stoep in zijn damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel.* Dit is wat hij heeft verklaard over de oorsprong van het damspel[9] in het Nederlandse dam tijdschrift *De Problemist* in 2000:

Over de oorsprong van het damspel
In een voorwoord en inleiding tot [de twee boeken] *Dammen zonder dammen* en *Dame blanche*, heb ik (in beide gevallen met enkele woorden) aangegeven een verbinding tussen (de titels van) deze boeken en *het eerste historische damspel* zoals dat moet hebben plaatsgevonden rond 1500 in Spanje. Het is mij bekend dat Arie van der Stoep afgestudeerd is met een doctoraal proefschrift getiteld *Over de oorsprong van het woord damspel* en het is mij niet ontsnapt dat hij gelooft (en schrijft het nu letterlijk) dat hij de oorsprong van het dammen met dat werk heeft ontdekt. Als de taalfeiten van Arie van der Stoep wijzen op een prehistorisch damspel waarvan het bord, stukken, spel en spelers nog moeten worden ontdekt, dan neem ik kennis van deze informatie. Ik ben van mening dat de geschiedenis niet kan worden teruggebracht tot taal.

Bakker is niet de enige historicus die tegenstrijdigheden heeft met Van der Stoep. Jean-Michel Mehl (1946) is een expert in de middeleeuwse geschiedenis en spelen. Hij studeerde in 1988 af in Parijs, precies op de spelen die in Frankrijk werden gespeeld. Eén ding is Mehl duidelijk[10]: het damspel was in Frankrijk onbekend in de middeleeuwen en zijn laatste woorden over het damspel in Frankrijk zijn rampzalig voor Van der Stoep's visie:

Même si le jeu de dames a existé, il n'a connu aucune popularité avante le XVIe siècle.

---

[9] **BAKKER, Ir. Gerard** (2000) Van der Stoep gecorrigeerd. In: De Problemist, nummer 60, februari, pp. 5-6

[10] **MEHL, JEAN-MICHEL** (1990) Les jeux au royaume de France du XIIIe au d´but du XVIe siècle, Editions Fayard, p. 147

Vertaling:

Zelfs als het damspel had bestaan, had het vóór de zestiende eeuw geen populariteit.

Blijkbaar een spel gespeeld met pionnen.
Altaar schilderij van Sint-Nicolaas, Sint-Pieter and Sint-Clara, 14e eeuw,
Museum in Palma de Mallorca (Spanje)

Er bestond een geruit bord van 36 vierkanten (18 zwarten en 18 witten) in Frankrijk, maar dit heeft niets te maken met het damspel. Murray, de specialist van de bordspelen zegt: "Vijf vermeldingen van het damspel tussen 1200 en 1400 wijzen niet op een grote populariteit in de Middeleeuwen[11]". De dam historicus Kruijswijk zegt: "Dat het niet meer sporen heeft geproduceerd dan een schaars aantal verwijzingen, moet betekenen dat het spel niet behoorde tot de belangrijkste bordspelen[12]. Ook de damhistoricus Gerard Bakker aanvaardt de verschillende theorieën van Van der Stoep[13] niet. Van der Stoep associeert elk dambord met stukken in Frankrijk onmiddellijk met dammen. Mijn stelling is dat geruite borden van verschillende afmetingen van het schaakbord vóór 1495 niet als dammen kunnen worden beschouwd. Het damspel is een voortzetting van het alquerque-12 spel. Daarom speelden mensen het aanvankelijk met 12 stukken.

Om die reden, als ik in Spanje een schaakbord zie met minder vierkanten dan een schaakbord en van vóór 1495, denk ik niet dat het voor dammen bestemd was. Twee voorbeelden zijn een altaarschilderij uit de 14e eeuw[14], gevonden in het Museum van Mallorca (Spanje) en de geruite borden gevonden nabij het Romeinse theater van Merida. Hier geef ik ze weer. Lange tijd beschouwden sommige geleerden[15] Egyptische spelen ten onrechte als de voorlopers van het damspel. De studies van

[11] **MURRAY, Harold James Ruthven.** (1952) A History of Board Games Other Than Chess, Oxford, p. 75

[12] **KRUIJSWIJK, Karel Wendel** (1966) Algemene historie en bibliografie van het damspel, Den Haag, p. 69

[13] **BAKKER, Gerard** (1992) Middeleeuws dammen? (Medieval draughts?). In: *Het Nieuwe Damspel*, nummer 3, pp. 64-69

[14] **HOMO LUDENS** (1994): Der spielende Mensch IV, Internationale Beiträge des Institutes für Spielforschung und Spielpädagogik an der Hochschule "Mozarteum" - Salzburg. Herausgegeben von Prof. Mag. Dr. Günther C. Bauer, p. 201

[15] **WILKINSON, John Gardner** (1878) The manners and customs of the ancient Egyptians. Edition of Samuel Birch, Londen

Wim van Mourik[16], Robert Charles Bell[17] en Ulrich Schädler bewijzen voldoende dat het damspel niet bestond in de tijd van de farao's in Egypte[18]. Friedrich Berger[19] stelt ook dat de tekeningen niet gedateerd kunnen worden vanwege Koptische (christelijke) kruisen. Anderen beweren dat de *Ludus Latrunculorum* een voorloper[20] was voor het damspel, en dan is er een andere groep historici die geloven dat het alquerque-12 spel dammen was en al in de Romeinse tijd werd gespeeld[21]. Deze laatste hypothese wordt door Schädler verworpen[22].

---

[16] **MOURIK, Wim van** (2007) 100 jaar later en nog geen foto. In: Het Damspel, nummer 4, deel 1, pp. 34-35

MOURIK, Wim van (2007) 100 jaar later en nog geen foto. In: Het Damspel, nummer 5, deel 2, pp. 34-35

MOURIK, Wim van (2019). An iconography of draughts. 260 pages.

[17] **BELL, Robert Charles.** (1960) Board and table games from many civilizations, New York, Vol. 1, p. 47

[18] Persoonlijke communicatie.

[19] **BERGER, Friedrich** (2004) From circle and square to the image of the world: A possible interpretation for some petroglyphs of merels boards. In: Rock Art Research, Deel 21, nummer 1, pp. 11-25. Citaat op p. 15

[20] **HYDE, Thomas** (1694) De Ludis Orientalibus, Oxford. Volume II

[21] **VAN DER STOEP, Arie** (2021) http://windames.free.fr/history.html - 19-4-2021

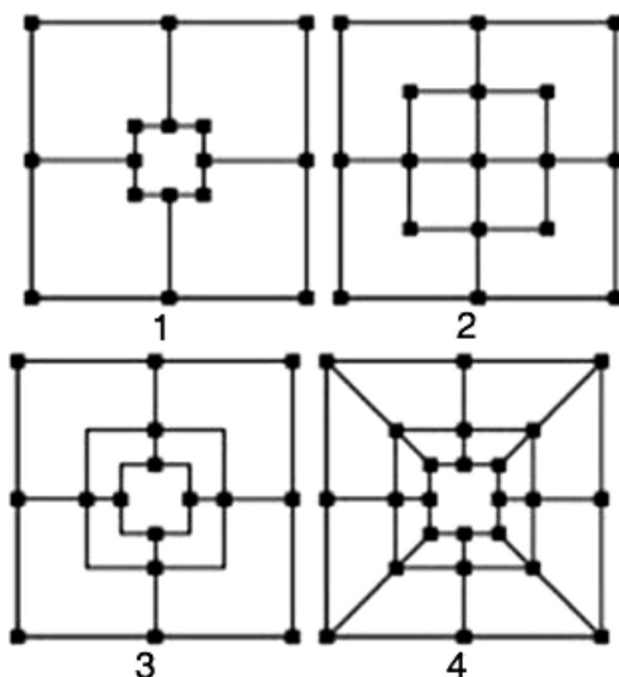
"Draughts was born between 2000 and 1500 BC, when an African devised the promotion. From this moment on moving and taking backwards was only permitted with a piece which had penetrated the opponent's base row. The new game was played on a latticed board with 25 points, the two players each started with 12 pieces, ….."

[22] Persoonlijke communicatie.

Twee geruite borden, gevonden bij het Romeins Theater van Merida, Spanje.

Veel archeologen spreken vaak over het alquerque spel en verwarren vervolgens het alquerque-9 met het alquerque-12 spel. Om het spel te onderscheiden mag men niet alleen de naam "alquerque" gebruiken. Het is noodzakelijk om een nummer aan het spel toe te voegen voor de stukken. Dus het alquerque-3, alquerque-9 en het alquerque-12 spel. Het alquerque-9 spel gebruikt een bord dat bekend staat als het molenspel. Dit bord biedt soms plaats aan 12 stukken. Men kan dan niet volstaan om naar het spel te verwijzen als alleen alquerque-12 spel omdat het hier nodig is om het woord molen te vermelden of het bijbehorende bord te publiceren. Op deze manier vermijdt men verwarring met het alquerque-12 spel dat beschreven is in het boek van koning Alfonso de Wijze in 1283.

Het alquerque-9 spel (Romeins spel) dat nu bekend staat als Molenspel. Bord 1 (5 stukken), bord 2 (7 stukken), bord 3 (normaal spel met 9 stukken), bord 4 (met 12 stukken).

Zowel het alquerque-3 en het alquerque-9 spel waren in de Romeinse tijd bekend. De situatie is compleet anders met het alquerque-12 spel. Er wordt gezegd dat het alquerque-12 spel zijn oorsprong in Egypte heeft. Misschien is dit het geval voor het alquerque-3 en het alquerque-9 spel, maar nooit voor het alquerque-12 spel. Andere auteurs beweren dat het alquerque-12 spel een Grieks of Romeins spel is, maar de grote expert in de Griekse en de Romeinse bordspelen, Ulrich Schädler, wijst die theorie af[23].

De onderzoeker Wim van Mourik waarschuwde dat we voorzichtig moeten zijn om alle alquerque-12-tekeningen als bordspelen te

[23] **SCHÄDLER, Ulrich** (2009) Pente grammai – the ancient Greek Boardgame Give Lines. In: Proceedings of Board Game Studies. Colloquim xi, Lisboa 173-196. Editie Jorge Nuno Silva.

bestempelen. Er zijn veel verticale tekeningen van het alquerque-12 die niets te maken hebben met het bordspel, omdat ze kunnen worden gebruikt voor apotropaïsche en esoterische praktijken[24].

Tijdens ons onderzoek naar het Alquerque-12 spel konden we de conclusie trekken dat de meesten van deze spelborden werden gevonden in Italië, Portugal en Noord Spanje [25]. We kunnen daarom de mogelijkheid uitsluiten dat de Arabieren het alquerque-12 eerder speelden. Er was een Arabisch spel genaamd *Quirkat* of *Al-Qirq* (Alquerque-9), maar dit spel had niets uit te staan met het alquerque-12 spel van het huidige daagse damspel op het schaakbord.

Volgens sommige historici werd het alquerque-12 spel overgezet op het schaakbord in 1100 in Frankrijk. Documentatie van al deze ideeën over de datum is echter noodzakelijk en in die zin volgen we de conclusies van Gerard Bakker die uitgebreid schreef over deze gedurfde ideeën in *Het Nieuwe Damspel.* Het eerste documentaire bewijs van een dambord met pionnen rond 1500 werd gevonden door José Antonio Garzón Roger in twee anonieme schaakmanuscripten uit de bibliotheken van Perugia en Cesena (Italië). In deze twee manuscripten is er een damdiagram met de naam *Ludus Dominarum* en drie diagrammen van *Ludus-rebellionis.* Dankzij deze posities kwam Francesch Vicent naar voren. Deze bleek een echte innovator van nieuwe spelen te zijn. Deze twee manuscripten zijn niets anders dan het eerste gedrukte schaakboek van Francesch Vicent, een Jood die uit Valencia naar Ferrara vluchtte, hetgeen waarschijnlijk te wijten was aan de Spaanse inquisitie.

---

[24] Persoonlijke communicatie.
[25] **WESTERVELD, Govert** (2013-2018) The History of Alquerque-12. Drie delen.

	P		P		P		P
P		P		P		P	
	P		P		P		P
P		P		P		P	
	P		P		P		P
P		P		P		P	

Ludus dominarum D.
Manuscript van Cesena (1502) en Perugia, (1503-1506)

Een anoniem schaakmanuscript werd ontdekt door Dr. Franco Pratesi[26] in de Malatestiana bibliotheek (Biblioteca Malatestiana) in Cesena. Dit was de eerste Europese burgerlijke bibliotheek en dateert uit 1452. Het Cesena manuscript van 356 bladzijden draagt veel overeenkomsten met het manuscript van Perugia. De codex in het register van de bibliotheek wordt geregistreerd als *Ludi Varii, idest Ludus rebellionis. Ludus subtilitatis Primorum. Partiti de 2 tracti. Ludus ad capiendum ovines.* De inhoud van het schaakboek van Francesch Vicent in MS. 166.74 van de Malatestiana bibliotheek van Cesena werd bestudeerd door José Antonio Garzón Roger[27]. Een ander anoniem schaakmanuscript is die van Perugia[28]. Vandaag de dag wordt dit manuscript van 196 bladzijden bewaard in de Augusta bibliotheek van Perugia als MS 775 (L.27). Dit

---

[26] **PRATESI, Franco** (1996) Il Manoscritto Scacchistico di Cesena. In: Scacchi e Scienze Aplicate. Aanvulling voor nummer 2, publicatie 16, 16 bladzijden, Venetië.
PRATESI, F. (1996) Misterioso, ma oggi un po' meno. In: Informazione Scacchi, 4. Bergamo, pp. 163-166
PRATESI, Franco (1996) Damasport, nummer 3, p. 14
[27] **GARZÓN ROGER, José Antonio** (2005) *The Return of Francesch Vicent.* The History of the Birth and Expansion of Modern Chess. (Foreword Anatoli Karpov). Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Esport: Fundació Jaume II el Just, Valencia, pp. 398 en 440
[28] **SANVITO, Alessandro** (2002) Das Rätsel des Kelten-Spiels. In: Board Game Studies, nummer 5, pp. 9-24. Citaat op p. 19

manuscript, in relatie tot Francesch Vicent, is niet compleet en werd ook bestudeerd door José Antonio Garzón Roger[29].

Nu we weten dat Francesch Vicent aan het hof van Lucrecia Borgia was, is het veel gemakkelijker om zijn activiteiten in Ferrara te volgen. Omdat het een expert was in het alquerque-12 spel, damspel en het moderne schaakspel, is het duidelijk dat hij snel volgers won. Een van hen had Celio Calcagnini kunnen zijn, die waarschijnlijk dankzij dit contact zou gaan schrijven over *De Calculis,* wiens titel was *Ludo Calculario XII.*

Caelius Calcagninus (Ferrara, 17 september 1479 – Ferrara, 24 april 1541), ook bekend als Celio Calcagnini, was een Italiaanse humanist en wetenschapper van Ferrara. Opgeleid in Ferrara, keerde hij na ongeveer tien jaar dienst in de Ferrara-legers terug naar Ferrara in 1506[30]. Hij werd in 1507 of 1509 aangesteld aan de Universiteit van Ferrara en kreeg de leerstoel voor Grieks en Latijn. Hij werd toegelaten tot de kanselarij van kardinaal Ippolito d'Este in 1510. Calcagninus had een grote invloed op Rabelais literaire en taalkundige ideeën en er wordt verondersteld dat hij hem in Italië ontmoet zou hebben. Calcagninus werd geprezen door Erasmus.

De lezer die een deel van de verhandeling over *De Calculis* bestudeert dat de titel *Ludo Calcula XII* draagt, zal snel begrijpen dat de Griekse en Latijnse professor Caelius Calcagninus het alquerque-12 (de voorloper van het damspel) beschrijft. In zijn tijd was dit spel bekend in heel West-Europa. Het werd gegraveerd in de koorbanken en gespeeld in de galeien. Een populair Belgisch Latijn leerboek voor studenten bevatte zelfs de tekening van het bord. Misschien kreeg dit spel in Nederland de naam 'Twaelfstecken'. De reden dat een hoogopgeleide man met dit spel bezig was, was het idee dat het oorsponkelijk uit de klassieke periode kwam en dus zou het hoge kwaliteit hebben. Hier moest men bedenken aan het mysterieuze spel van 5 lijnen dat wordt genoemd door Julius Pollux en / of het Polis of Stad spel (ook wel

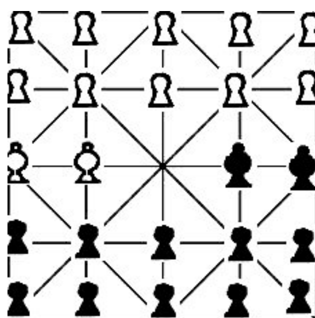
---

[29] **GARZÓN ROGER, José Antonio** (2005) *The Return of Francesch Vicent.* Op. cit. p. 398

[30] **CALCAGNINI, Celio** (1544) De Calculis in Opera aliquot (De Talorum, Tesserarum et Calculorum Ludis), Basel.

Soldaten spel genoemd). De humanisten Freigius, Raderus en Senftlebius dachten ook dat Calcagninus het Alquerque-12 beschreef[31]. Ficoroni[32] gaf een verkorte Italiaanse vertaling van het artikel door Calcagninus, dat de positie benadrukt van de 10 pionnen en twee leiders. We moeten wel Francesco Pratesi[33] bedanken, want hij gaf een korte beschrijving en Engelse vertaling van het werk van Calcagninus voor het overgrote deel van dit werk.

Hier zien we dat dit type alquerque-12 aan het begin van het spel twee leiders heeft, d.w.z. twee sterke stukken en 10 pionnen. Vreemd genoeg hebben we iets soortgelijks gezien in twee composities van Juan de Timoneda[34], waar twee dammen in de beginpositie van het spel staan. We moeten er wel rekening mee houden dat we moeten wachten tot 1544 voordat we een beschrijving van dit spel[35] in het boek van Celio Calcagninus zien.

Zoals we weten, begon Celio Calcagninus in 1506 in Ferrara te werken, precies in de tijd van Francesch Vicent, de auteur van een schaakboek. Een ander toeval is dat er twee korporaals zijn in de alquerque-12 spel die door Calcaginus worden beschreven.

---

[31] **JANSEN, Rob** (1991) Damtijdschrift *Hoofdlijn*, Amsterdam, p. 4

[32] **FICORONI, F. DE** (1734) 1 tali ed altri strumenti lusori degli antichi Romani, Roma

[33] **PRATESI, Franco** (1993) Damtijdschrift *Hoofdlijn,* Amsterdam, pp. 32-34

[34] **TIMONEDA, Juan** (1635) Libro llamado Ingenio, el cual trata del Juego del Marro de punta", hecho por Juan de Timoneda, Dedicado al Mvy magnifico Senñor don Ynnigo de Losca Capitan en las Galeras de Españna. Al qual se han annadido ocho trechas de mucha primor, por Antonio Miron y del Castillo, Tolosa (France).

[35] **CALCAGNINUS, Caelius** (1544) *De Calculis* in Opera aliquot.

We zagen iets soortgelijks in het eerste damspel dat gepubliceerd werd in het boek van Juan de Timoneda[36], waarvan de eerste editie in 1547 verscheen. De teksten in het boek van 1547 zijn echter veel ouder en lijken uit de tijd van Francesch Vicent te komen. In dit eerste damspel zien we ook dat er twee dammen werden ingezet in de beginpositie van het spel. Hier is de kwestie welke persoon de eerste was die het nieuwe sterke stuk in het spel beschreef. Blijkbaar was het Francesch Vicent die sterke stukken (dammen) in het damspel beschreef in zijn twee manuscripten van Perugia en Cesena rond 1505. Calcagninus beschreef de verovering van het stuk van een tegenstander en het slaan leek op dezelfde manier te gebeuren als in het Romeinse spel van *Ludus Latronculus.* Het is logisch om te denken dat Calcagninun de verandering van het alquerque-12-spel naar het damspel in gedachten had en sterke stukken in alquerque-12 spel begon te gebruiken toen Francesch Vicent aan het experimenteren was.

Tot nu toe beperkten verschillende geleerden zich praktisch tot het aanduiden van Frankrijk als land van herkomst van dammen. De beroemde schaakwetenschapper Harold James Ruthven Murray[37] en Arie van der Stoep worden onder hen benadrukt. Behalve over Murray, dienen damhistorici ook het werk van Van der Stoep zorgvuldig te bestuderen, want hij schreef veel over het woord "dame" en andere woorden die verband houden met de geschiedenis van dammen. In deze woorden is hij de grootste expert ter wereld[38].

---

[36] **WESTERVELD, Govert** (1992) Libro llamado ingenio...juego de marro de punta: hecho por Juan Timoneda.

[37] **MURRAY, Harold James Ruthven.** (1952) A history of Board Games Other Than Chess, Oxford. p. 75

[38] **VAN DER STOEP, Arie** (1984) A history of draughts: with a diachronic study of words for draughts, chess, backgammon, and morris.

VAN DER STOEP, Arie (1994) Een schaakloze damhistorie (A chessless draughts history).

VAN DER STOEP, Arie (1997) "Over de herkomst van het woord damspel" (about the origin of the French game name jeu de dames). Proefschrift aan de Universiteit van Leiden.

VAN DER STOEP, Arie (2005) Draughts in relation to chess and alquerque.
https://draughtsandchesshistory.com/biography-2/ 21-4-2021

STOEP, Arie van der; RUITER, Jan de: MOURIK, Wim van (2021). Chess, Draughts, Morris & Tables. Position in Past & Present. 369 pages.

De situatie was niet veel beter met betrekking tot de nieuwe sterke dame in het moderne schaakspel dat aan het einde van de vijftiende eeuw werd ontwikkeld. De geleerden van dit spel geloofden dat zowel Frankrijk als Italië de geboortelanden zouden kunnen zijn van deze speelwijze, hoewel een gedicht [39] uit circa 1475 en de eerste twee gedrukte schaakboeken van Francesch Vicent en Lucena uit 1495 en 1497 van Spaanse oorsprong zijn[40]. Zelfs de nieuwe beweging van de bisschop[41] is van Spaanse oorsprong en dateert van rond 1475.

We zien een vergelijkbare situatie in het damspel, aangezien de eerste Spaanse boeken over dammen[42] zeer verfijnd zijn en dateren uit de zestiende eeuw, terwijl het eerste Franse damboek[43] uit de zeventiende eeuw stamt en het spel dat erin wordt beschreven erg elementair is. In het geval van de nieuwe sterke schaakdame in Spanje vertrouwden we op een uitstekende schaakonderzoeker en vriend Ricardo Calvo (1943-2003) die Spanje heeft verdedigd als het land van herkomst van de nieuwe sterke schaakdame sinds de jaren 80. Zijn onderzoek en ontdekkingen van oude geschreven schaakmanuscripten uit de

---

[39] **CALVO, RICARDO** (1999) El Poema scachs d'amor (siglo XV). First preserved text about modern Chess. Analyse en commentaar door Ricardo Calvo. Editorial Jaque XXI, S.L. – Madrid,met voorwoord van José Antonio Garzón Roger

GARZÓN ROGER, José Antonio (2004) Scachs d'amor. The definitive Proof of the Valencian Origins of Modern Chess. In **WESTERVELD, Govert** (2004) La reina Isabel la Católica, Op. cit.

[40] **GARZÓN ROGER, José Antonio** (2001) En pos del incunable perdido Francesch Vicent: Llibre dels jochs partitis dels schachs, Valencia, 1495

GARZÓN ROGER, José Antonio (2005) *The Return of Francesch Vicent.* Op. cit.

LUCENA (1497) Repetición de amores e arte de Axedres con CL Juegos de Partido. Salamanca.

GARZÓN ROGER, José Antonio (2021). Literatura y ajedrez en la Europa de los siglos XV y XVI. El origen valenciano del ajedrez moderno. En: *eHumanista* 47, pp. 197-218

[41] **WESTERVELD, Govert** (2015) The Birth of a New Bishop in Chess. 172 bladzijden. Lulu Editors.

[42] **TORQUEMADA, Antonio de** (1547) El ingenio, ò juego de Marro, de punta, ò Damas. Valencia. (De auteur moet Juan deTimoneda zijn geweest)

[43] **MALLET, Pierre** (1668). Le jeu des dames - *Avec toutes les maximes et régles, tant générales que particuliéres, qu'il faut observer an icelui. Et la métode d'y bien jouer".* - Paris.

vijftiende eeuw maakten het mogelijk te beweren dat deze nieuwe eigenschap van Spaanse oorsprong was[44].

Tribute to Ricardo Calvo, Alcoy October 8 and 9, 2008
The speakers: Leontxo García, Rafael Andarias, Carmen Romeo, Antonio Castelló (moderator), Govert Westerveld and José Antonio Garzón Roger

Met betrekking tot het damspel was er een meeslepend werk van William Shelley Branch[45] die de Spaanse herkomst van het dammen verdedigde. Aan de andere kant waren er ontzagwekkende

---

[44] **CALVO, Ricardo** (1991) Birthplace of modern chess. New in Chess, Alkmaar (Holanda), nummer. 7:82-89
CALVO, Ricardo (1992) Valencia, Geburtstätte des modernen Schachs. Schach-Journal. Berlin. Núm. 3:34-46
CALVO, Ricardo & MEISSENBURG, Egbert (1995) Valencia und die Geburt des neuen Schachs. Internationales Forschungszentrum Kulturwissenschaften, Wien, pp 77-89
[45] **BRANCH, William Shelley** (1911-1912) The History of Checkers (Draughts). Pittsburg Leader.

onderzoekswerken van Gerard Bakker[46] uit Utrecht (Holland), die met een eerste werk in 1983 en een andere geavanceerde in 1987 de Spaanse herkomst van het damspel, van het alquerque-12 spel en het moderne schaakspel naar voren brengt.

Tussen 1989 en 1991 veronderstelde ik dat de teksten in het boek van Juan de Timoneda[47], gedrukt in Tolosa (Frankrijk), nooit uit 1635 zouden kunnen zijn, maar van ongeveer 1550[48]. De beste Nederlandse damhistoricus, Karel Wendel Kruijswijk, die op dat moment een goed boek over de damgeschiedenis [49] had geschreven, publiceerde onmiddellijk een weerwoord in zijn boek[50] over Timoneda om mijn hypothese van 12 punten tegen te spreken en gaf de volgende conclusie:

> Hiermee is aan de argumenten die aanleiding hebben gegeven tot dit nawoord, genoegzaam aandacht besteed. Ze hebben zoveel tegenspraak opgeroepen dat ik geen reden zie het in 1635 verschenen werk van Timoneda aan een andere 16e eeuwse auteur toe te schrijven.

Gelukkig waren twee andere Nederlandse damhistorici het eens met enkele van de punten van mijn hypothese dat de teksten inderdaad werden geschreven door Juan de Timoneda in de 16e eeuw [51] .

---

46 **BAKKER, Gerard** (1983) Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht, p. 44
BAKKER, Gerard (1987) Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht, p. 42-46

47 **TIMONEDA, Juan** (1635). Op. cit.

48 **WESTERVELD, GOVERT** (1989) Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel*, Utrecht (Holland), pp. 46-47
WESTERVELD, GOVERT (1990) Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel*, Utrecht (Holland), p. 40
WESTERVELD, GOVERT (1991) Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel*, Utrecht (Holland), p. 67

49 **KRUIJSWIJK, Karel Wendel** (1966) Algemene historie en bibliografie van het damspel, Den Haag (Holland)

50 **TIMONEDA, JUAN** (1635) Libro llamado Ingenio, el cual trata del Juego del Marro de punta", hecho por Juan de Timoneda, Dedicado al Mvy magnifico Senñor don Ynnigo de Losca Capitan en las Galeras de Españna. Al qual se han annadido ocho trechas de mucha primor, por Antonio Miron y del Castillo, Tolosa. Edition of K.W. Kruijswijk. Editor L'Esprit, Rosmalen (Holland), 1989, pp. 106-109

51 **BAKKER, Gerard** (1989) Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht (Holland), p 33
BAKKER, Gerard (1990) Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht (Holland), p. 22

Ondertussen versterkte ik in een andere facsimile[52] mijn hypothese met betrekking tot deze 16e-eeuwse teksten van Timoneda. Ik kon dat doen dankzij een bezoek in 1991 aan de Spaanse grootste kenner van Juan de Timoneda, professor Joan Fuster (1922-1992), die bevestigde dat de teksten in Timoneda's tekstboek van de 16e eeuw waren.

Sinds 1993 veronderstelde ik dat het eerste damspel in Spanje in 1547 nooit door Antonio de Torquemada[53] kon zijn geschreven en dat de echte auteur alleen Juan de Timoneda[54] in 1547 had kunnen zijn. José Antonio Garzón Roger[55] bood opnieuw aan om me te helpen en natuurlijk moet men nooit zo'n aanbod weigeren, omdat Garzón voor mij de beste Spaanse schaakhistoricus is. Na grondig onderzoek had hij mijn hypothese bevestigd met documentatie[56]. De officiële universitaire Spaanse historici blijven bevestigen dat het eerste damboek werd geschreven door Antonio de Torquemada in 1547. En op die manier behouden ze een afstand tussen onafhankelijke historische onderzoekers

---

STOEP, Arie van der (1993) Damtijdschrift *De Problemist,* Amersfoort (Holland), p. 86

[52] **TIMONEDA, Juan** (1635) Libro llamado Ingenio, el cual trata del Juego del Marro de punta", hecho por Juan de Timoneda, Dedicado al Mvy magnifico Senñor don Ynnigo de Losca Capitan en las Galeras de Españna. Al qual se han annadido ocho trechas de mucha primor, por Antonio Miron y del Castillo, Tolosa. Editie van Govert Westerveld, Beniel (Murcia) Spanje, 1992

[53] **WESTERVELD, GOVERT** (1993) Damtijdschrift *De problemist,* Amersfoort (Holland), pp. 131-132

WESTERVELD, GOVERT (1994) Damtijdschrift *De problemist,* Amersfoort (Holland), pp. 77-79

WESTERVELD, GOVERT (1995) Damtijdschrift *De problemist,* Amersfoort (Holland), pp. 6-7

[54] **WESTERVELD, GOVERT** (1995) Damtijdschrift *De problemist,* Amersfoort (Holland), pp. 6-7

http://es.wikipedia.org/wiki/Damas

WESTERVELD, Govert (2004) La reina Isabel, Op. cit. Zie het hoofdstuk: El libro de Torquemada es Timoneda (Het boek van Torquemada is Timoneda).

WESTERVELD, Govert (2015). El Ingenio ó Juego de Marro, de Punta ó Damas de Antonio de Torquemada. 228 pages. Lulu Editors.

[55] **WESTERVELD, Govert** (2004) La reina Isabel, Op. cit. Zie het hoofdstuk: "*Timoneda's book on draughts (1635) and its connection with modern chess"*.

[56] **GARZÓN ROGER, José Antonio** (2010) "Luces sobre el Ingenio, el pionero libro del juego llamado marro de punta, de Juan Timonedo". Centro Francisco Tomás y Valencia, UNED Alzira-Valencia. ISBN 978-84-92885-00-8

en de Spaanse universiteit, want de laatste blijft in de biografie van Antonio de Torquemada beweren dat hij de schrijver was van het eerste Spaanse damboek. Op die manier blijven de sprookjes in de wereld.

José Antonio Garzón Roger, 2010
"Luces sobre el Ingenio, el pionero libro del juego llamado marro de punta, de Juan Timonedo". (c) Chessbase

Voordat hij dood ging aan een vreselijke ziekte, moedigde Ricardo Calvo, Garzón aan om met mij samen te gaan werken, waaraan ik in 2003 kort na de dood van Calvo heb toegestemd. Ik had toen al historisch onderzoek gepleegd tussen 1997 en 2003 in het dorp van mijn Spaanse vrouw, maar de oproep van Garzón veranderde veel dingen. We besloten om samen te gaan werken ter ere van Ricardo Calvo. Mijn onderzoek toonde aan dat de introductie van de schaakdame (schaakkoningin, aanzienlijke vrouw) plaatsvond in 1476. Garzón's

onderzoek was iets eerder en hij was van mening dat het beter kon worden gedateerd op 1475 en zo besloten we gezamenlijk op 1475, omdat andere schaakhistorici ook tot deze conclusie kwamen. Het oorspronkelijke alquerque-12 spel, ook wel *Andarraya*[57] genoemd, werd omgezet tot het damspel rond 1495 in Spanje, als we het Latijn-Spaans woordenboek van Nebrija[58] mogen geloven. Nadat hij me had geholpen met de vertaling van mijn damgeschiedenis boek van 1997 en die van 2004, waarin onze nieuwe standpunten in verschillende hoofdstukken verzameld werden, vervolgde Garzón met verdere studie van Francesch Vicent. Ik stelde hem voor dat hij dan moest trachten de volledige schaakmanuscripten van Cesena en Perugia (Italië) in zijn bezit te krijgen.

Dit was absoluut noodzakelijk, want er was een andere schaakhistoricus in Spanje die een uitgebreid en goed gedocumenteerd schaakboek over Lucena's schaakboek[59] had geschreven. Vreemd genoeg geloofde deze historicus niet in Francesch Vicent. Daarom was het nodig om het nodige bewijsmateriaal te verstrekken. Na vele maanden hard werken en onze verschillende ideeën besproken tijdens onze telefoon-gesprekken schreef Garzón een goed gedocumenteerd schaakboek[60] over Francesch Vicent, die de schaakleraar van Lucrecia Borgia was. Het boek van Garzón werd gepubliceerd met een voorwoord van de vroegere wereldkampioen schaken Anatoly Karpov in 2005 en de ceremonie van het boek had plaats in Valencia in de aanwezigheid van Valenciaanse gemeentelijke autoriteiten en Anatoly Karpov. In die jaren suggereerde Vicente Burgos het idee en de wens om het wereld-kampioenschap dammen in Valencia te organiseren.

---

[57] Andarraya = walk on stripes (andar sobre rayas)

[58] **NEBRIJA, Antonio de** (1495) *Dictionarium hispano-latinum*, Salamanca. (reprint in 1951 by the Real Academia Española

Andarraia	Calculorum ludus **NOVUM**
Dama es casi señora	Domina-ae **NOVUM**
Alquerque	Calculorum ludus

[59] **PÉREZ DE ARRIAGA, Joaquín (**1997) *Lucena. El incunable de Lucena*: Primer arte de ajedrez moderno. Madrid: Polifemo

[60] **GARZÓN ROGER, José Antonio** (2005) *The Return of Francesch Vicent.* Op. cit.

Van links naar rechts: Amador Cuesta, Anatoly Karpov, Alejandro Font de Mora, José Antonio Garzón, en Vicente Burgos

Garzón's schaakactiviteiten werden bekroond met de organisatie van een schaaksymposium van wereldbelang in Valencia in 2009. Er waren actuele prestigieuze internationale sprekers uit Duitsland, Rusland, Italië, Nederland, Zwitserland en Spanje. Valencia stond met dit symposium in de schijnwerpers waar ook een match tussen Karpov en Kasparov te zien was. De experts in kwestie waren: José Antonio Garzón Roger (Spanje), Alessandro Sanvito (Italië), Harm Wiersma (Nederland), Govert Westerveld (Nederland), Rafael Solaz Albert (Valencia), Antoni Ferrando (Spanje), Lothar Schmid (Duitsland), Thomas Thomsen (Duitsland), Josep Alló (Spanje), José María Gutiérrez (Duitsland), Yuri Averbakh (Rusland), Ulrich Schädler (Zwitserland). Als gevolg van dit symposium nam ik in november 2009 samen met mijn damjeugdvriend Harm Wiersma, zesvoudig wereldkampioen dammen tussen 1976 en 1984, deel aan een conferentie in Valencia die zeer goed was georganiseerd door schaakhistoricus José Antonio Garzón Roger. Onze conferentie ging over "De kracht van de

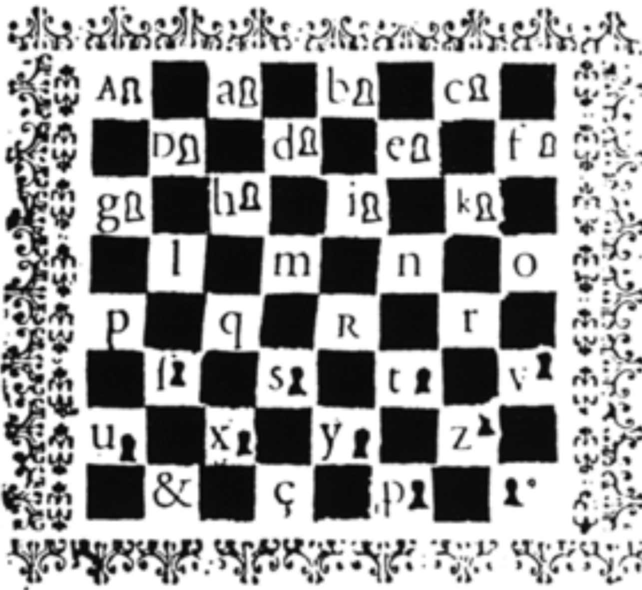
nieuwe sterke Valenciaanse dame" verwijzend naar koningin Isabella I van Castilië tijdens de festiviteiten van "Valencia (Spanje), de geboorteplaats van het moderne schaken" waar mensen de tentoonstellingswedstrijd tussen Gary Kasparov en Anatoly Karpov konden volgen.

Harm Wiersma en de auteur op de conferentie

De eerste naam van het Spaanse dammen was “Marro de Punta”, waar *punta* diagonaal betekent, een diagonaal spel dus. Dat was de term in 1547. Voor die tijd had de term na 1495 een voortzetting kunnen zijn van het woord *alquerque* en *andarraya*, maar dan een bordspel waarbij beide spelers 12 pionnen hadden, waarbij ze speelden op een schaakbord van 64 velden en waarbij ze dammen (gekroonde pionnen genaamd “damas”) op het bord gebruikten. Tussen 1547 en 1591 werd het Spaanse dammen “het spel met de dammen” (el juego de las damas) genoemd. Dus waar meerdere gekroonde pionnen werden gebruikt in het spel. In die zin zien we zelfs problemen met twee dammen (damas, aanzienlijke vrouwen) per speler in het boek van Juan de Timoneda (1547).

Hierna volgt de beginpositie in het boek van Juan de Timoneda[61] en zien we dat de notatie met letters is.

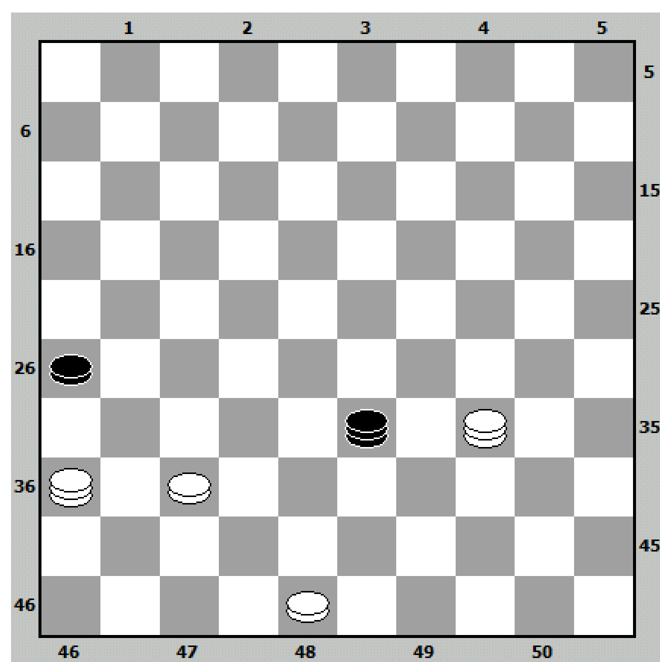
Start position in the book of Juan de Timoneda, 1547

In het boek van Timoneda is het altijd: zwart begint en wint, terwijl deze situatie vandaag is veranderd, omdat het nu is: wit begint en wint. Verder wordt in het boek van Timoneda het damspel gespeeld op 32 witte velden, terwijl het tegenwoordig op de zwarte of gekleurde velden wordt gespeeld. In het Spaanse damspel van 64 velden is de lange lijn aan de rechterkant, terwijl deze aan de linkerkant is in andere varianten van het damspel. Zoals we weten, wordt de universele of internationale variant van het damspel gespeeld op een bord van 100 velden (10 x 10) met de lange lijn aan de linkerkant. Waarom had ik een bijzondere interesse in het boek van Timoneda toen ik in de jaren tachtig een exemplaar van Philip de Schaap kocht? Het boek maakte een diepe indruk op mij en dat had te maken met mijn jeugd. In 1961, toen ik 14 was, behoorde mijn vader tot de beste spelers van zijn provincie. Op een dag speelde hij een vriendschappelijke wedstrijd tegen een andere speler

---

[61] **TIMONEDA, Juan** (1635) Op. cit.

bij de damclub en de volgende positie kwam op het internationale bord (10x10).

Zwart aan zet speelde 33-28 en toen accepteerde mijn vader remise, en dacht dat hij zijn pion op 37 niet kon verdedigen. Volgens de plaatselijke krant[62] toonde ik meteen de winnende stelling aan voor mijn vader als volgt:

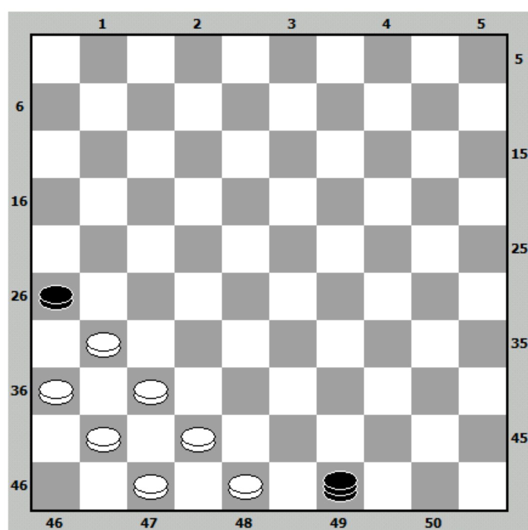
34-18 (28x46 verplicht[63]) 18-31 (26x37) 36-41 (37-42) 48x37

Nu kan de zwarte dam kan niet meer bewegen, en dit is de winnende stelling voor wit. Mijn vader had me deze eindspelstand vroeger geleerd met de volgende stelling:

---

[62] Dam- en Schaakver. "Aris de Heer". In: De Binnendijk, May 1961 (Z.O. Beemster) See: **RUITER, Jan de** (2018). Aris de Heer: De grootste dammer uit de 19e eeuw. In: http://draughtshistory.hoofdlijn.nl/index.php/bekende-dammers/aris-de-heer

[63] Indien 28x41 dan slaat wit de dam met 36x47, omdat er een achterwaartse slag bestaat in het internationale spel.

Oplossing:
31-27 (49x16) 37-32 (16x49) 42-38 (49x46) 36-31 (26x37)
47-41 (37-42) 48x37-†

De eindstand na 47-41 stond toen in de damwereld ten onrechte bekend als het Weiss-motief[64] en de stand zoals weergegeven in het diagram was de compositie van Weiss[65]. Dit motief blijkt echter van Eugène Risse te zijn en werd al genoemd in het werk van George Balédent[66].

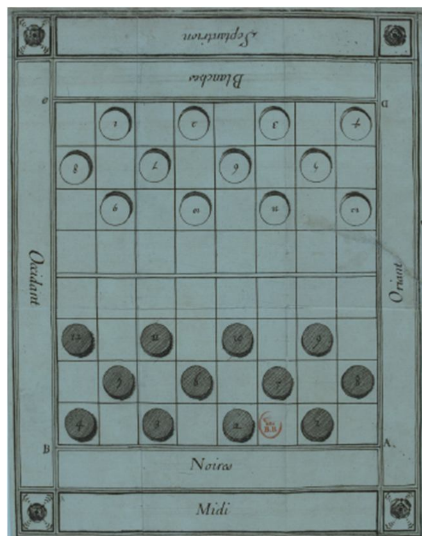
Mijn hart begon sneller te kloppen toen ik precies dezelfde positie zag in het boek van Timoneda; in dit geval op het schaakbord met pionnen en met de lange lijn rechts. Weiss had waarschijnlijk verschillende standen leren kennen uit het boek van Timoneda, dat in 1635 in het Franse Toulouse werd herdrukt. Zoals we kunnen zien in Wereld's eerste damboek van 1547, stond toen het Spaanse damspel op een zeer hoog niveau in tegenstelling tot het eerste Frans damboek van 1669, meer dan een eeuw later, waar het spelniveau erg laag was[67].

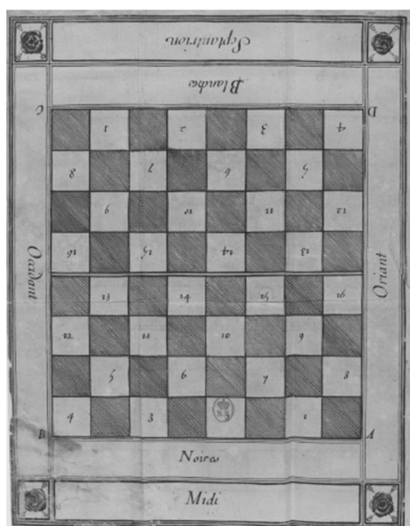
---

64 Haarlem's Dagblad, 21-4-1931, p. 15
65 Trouw, 12-5-1973, p. T23
66 Het Damspel, 19-5-1936, No. 21, p. 204
67 **MALLET, Pierre** (1668) Op. cit.

Het boek van Mallet bevat geen diagrammen van posities of problemen; Mallet, de ingenieur van de koning, spreekt over alles behalve dammen. Mallet noemt hier ook “het spel van de dammen” (jeu des dames) zoals in Spanje.

Positie en notatie in het boek van Mallet

Na verloop van tijd zal deze term in Frankrijk veranderen van *jeu des dames* naar *jeux de dames* en *jeu de dames* en in Spanje *juego de las*

damas naar *juego de damas.* De lange diagonaal bevindt zich aan de linkerkant en de naam van de Franse pion is eenvoudig *dame simple* of pions, terwijl een gekroonde *pion dame damée* wordt genoemd.

Het volgende boek over Spaanse dammen is uit 1591 en werd geschreven door Pedro Ruiz Montero[68] en ook uitgegeven in Valencia. Hier zien we dat ze nu werken met getallen op de verschillende velden.

32		31		30		29	
	28		27		26		25
24		23		22		21	
	20		19		18		17
16		15		14		13	
	12		11		10		9
8		7		6		5	
	4		3		2		1

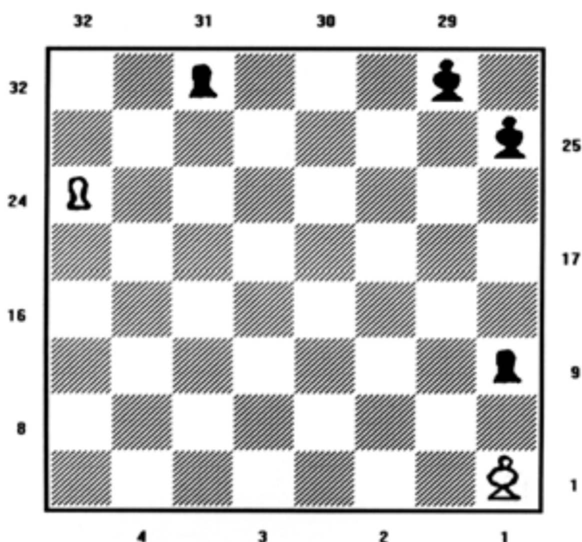
De zwarte pionnen bezetten de velden 21 t/m 32 en de witte pionnen bezetten de velden 1 t/m 12. De zwarten beginnen het spel. Het was een gewoonte om met een dam te spelen tegen een andere dam[69] (*dama a dama*), wat betekent dat de zwarten een dam hadden op veld 30 in de beginpositie en de witten een dam op veld 3. Elke speler had 11 pionnen op de andere aangegeven velden. We begrijpen nu waarom de stukken op 3 en 48 op het universele bord van 100 velden in Nederland gekroonde stukken (kroonschijven) worden genoemd, omdat deze term

[68] **RUIZ MONTERO, Pedro** (1591 Libro del Juego de Damas, vulgarmente nombrado el marro, compuesto por Pedro Ruiz Montero natural de la ciudad de Cordova, y vezino de Lucena. Dirigido al muy illustre señor don Pedro de Castro. Con Privilegio. Impresso en Valencia en casa de Gabriel Ribes.
[68] **TIMONEDA, Juan** (1635) Op. cit.

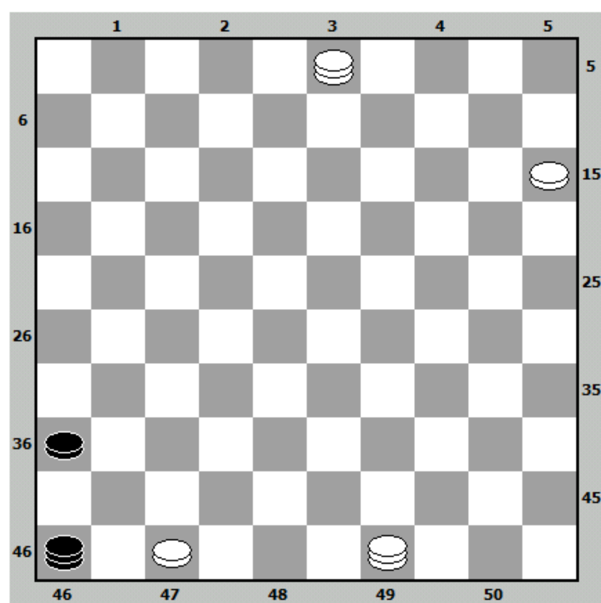
[69] **TIMONEDA, Juan** (1635) Op. cit.
GARCÍA CANALEJAS, Juan (1650) Libro del Juego de las Damas, dividido en tres tratados. Zaragoza, p. 57

uit het Spaanse spel komt en de stukken op dat veld gekroond worden tot dammen.
Pedro Ruiz Montero moet een zeer goede damspeler zijn geweest, aangezien Guerra in het manuscript van Alonso Guerra (Guerra, 1595), momenteel in het bezit van Victor Cantalapiedra Martín in Valladolid, zegt dat Pedro Ruiz Montero de bijnaam *De Marro* had. Het is vreemd dat andere auteurs, zoals Lorenzo Valls (1597) en Juan de Timoneda praten over *Marro de Punta*, terwijl Pedro Ruiz Montero's boektitel kort als *The Marro* verschijnt. Op pagina 24 van het werk van Ruiz Montero vonden we de volgende zin:

> Otra que viene a ser tabla, aunque está en el libro que se imprimió en Valencia antiguamente, y la pone ganada, y yo hallo que es tabla sin ningun remedio por lo que lo dare a entender.
>
> **Vrije vertaling:**
>
> een andere (positie) welke remise wordt, hoewel het in het boek staat dat lang geleden in Valencia werd gedrukt en het als een overwinning vermeldde. Ik vind dat het zeker remise is, zodat ik dat zal weergeven hier.

Het oudste eindspel in de damgeschiedenis

Final moved to a board of 100 squares

De positie in het diagram is gespeeld door Kruijswijk op een bord van 100 velden met de volgende overwinning: 47-42! Met twee varianten: I.46-23; 42-38, 36-41; 15-10 en 3-14. II. 36-41, 49-32, 41-47; 32-5 en 3-14!

Kruijswijk schrijft deze positie[70] toe aan de eerste auteur van een damboek in 1547. Het werd uitgegeven in Valencia, waar in 1474 de eerste Spaanse drukpers werd geïnstalleerd. Spanje was het land waar het damspel begon te bloeien met de regel van verplicht slaan. Het Spaanse damspel wordt gekenmerkt door twee moderne regels: het verplicht slaan van de meeste stukken, en de lange dam (dame), volgens Kruijswijk.

---

70 **KRUIJSWIJK, Karel Wendel** (1966) Het Damspel, KNDB.

Pedro Ruiz Montero zegt in zijn boek dat de stelling tot remise leidt, maar jaren later werd bewezen dat de zwarte stelling wel degelijk winst was. Het is interessant om te zien dat in zijn boek van 1597 de Spaanse dammer Lorenzo Valls[71] verschillende posities van Pedro Ruiz Montero corrigeert. Vreemd genoeg verwijst geen enkele Spaanse auteur uit de 17e, 18e en 19e eeuw naar het boek van Juan de Timoneda.

Opmerkelijk is dat Alonso Guerra in zijn manuscript uit 1658 naar Pedro Ruiz Montero verwijst met de bijnaam *The Marro*[72]. Dit manuscript (Guerra, 1658) is in het bezit van de damspeler Victor Cantalapiedra Martín uit Valladolid. Vijf posities uit het werk van Alonso Guerra werden ontdekt in een Portugees dambulletin (1984-1985). Deze posities werden geleverd door Cantalapiedra. Stand 6 t/m 8 was al jaren bekend en stond in het boek van Viergever[73]. Alle 8 standen staan vermeld in de laatste editie van Viergever[74]. Cantalapiedra heeft niet meer composities gepubliceerd. Aangezien de posities van Alonso Guerra moeilijk te vinden zijn in boeken, zal ik ze hierna weergeven, omdat sommige ervan als probleemmotieven worden gebruikt.

---

[71] **VALLS, Lorenzo** (1597) Libro del Juego de las Damas, por otro nombre el Marro de Punta, Valencia.

[72] **GUERRA, Alonso** (1658) Libro para jugar a las damas, compuesto por el Licenciado Alonso Guerra, natural de la Villa de Ossuna, en el Andaluzia. Reduzido assimismo en este mesmo estilo por el dicho Ldo Don Diego de Argomedo. En este año de 1658.

[73] **VIERGEVER, Jaap** (1983) Eindspel-encyclopedie, Volume 1: Eindspelkomposities uit de Spaanse damspelliteratuur, p. 43

[74] **VIERGEVER, Jaap** (1996) Eindspel-encyclopedie, Volume 1: Eindspel-komposities uit de Spaanse en Portugese damliteratuur. Boeken en tijdschriften tot en met 1946. Met medewerking van Govert Westerveld, p. 18

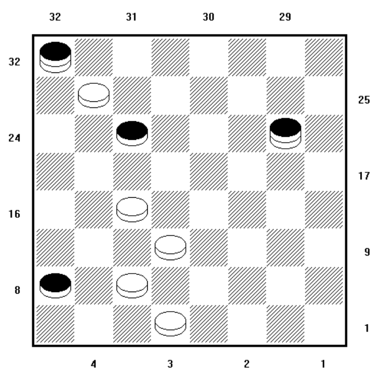

Diagram 1

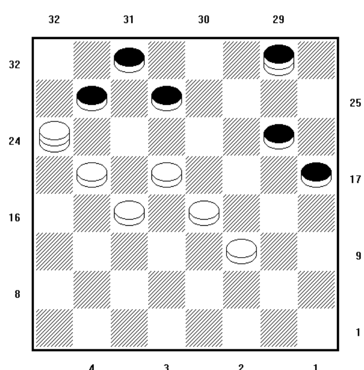

Diagram 2

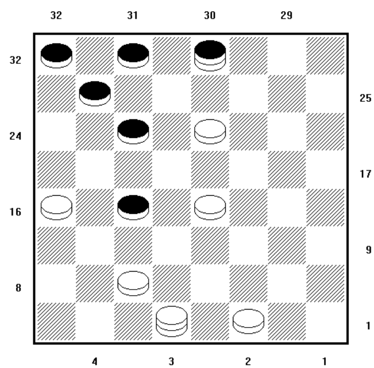

Diagram 3

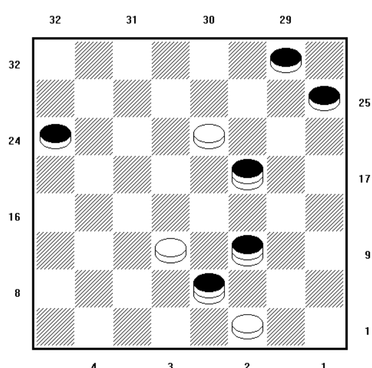

Diagram 4

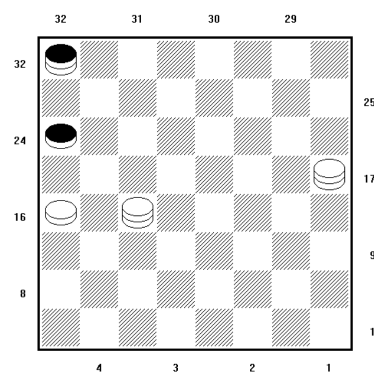

Diagram 5

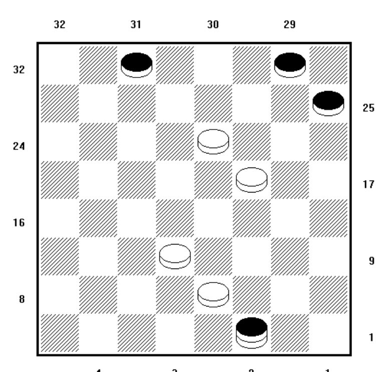

Diagram 6

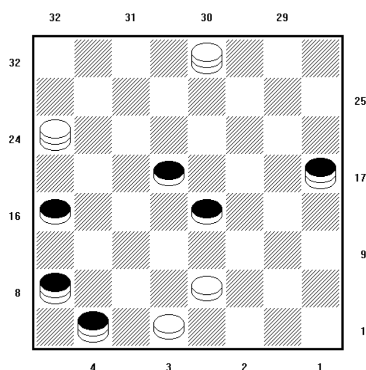

Diagram 7

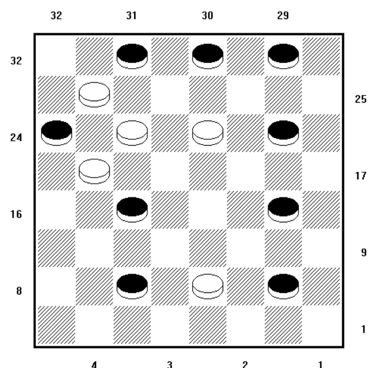

Diagram 8

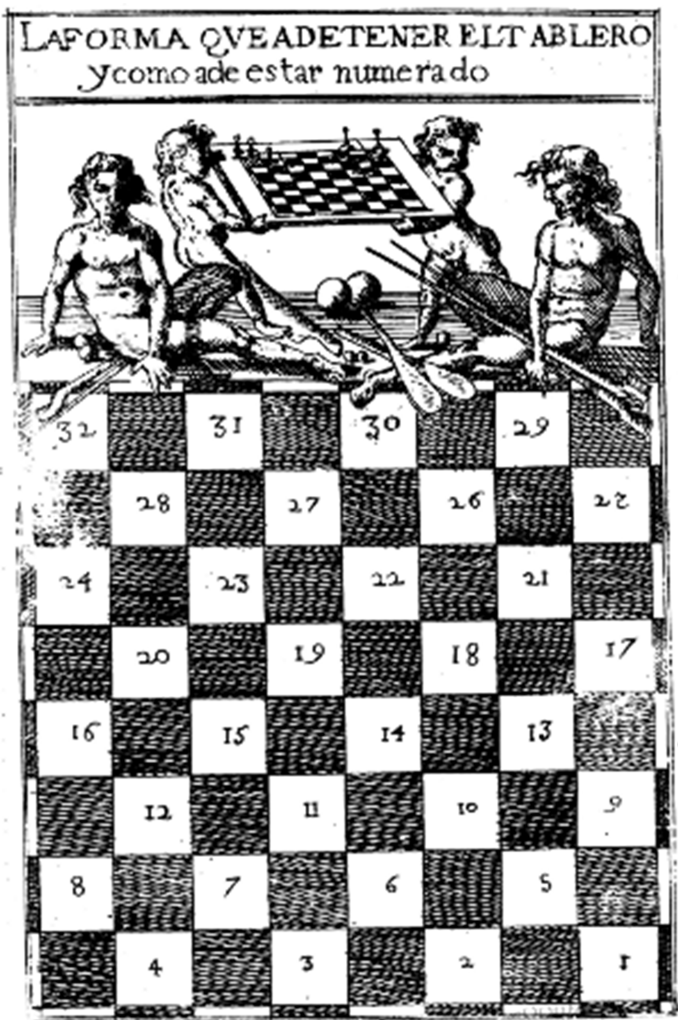
Posities 2, 3 en 4 staan ook in Timoneda's boek; posities 1 en 8 zijn vergelijkbaar met die in Timoneda's boek. Positie 6 is praktisch identiek aan die van Antonio Miron y del Castillo, een auteur die ook in het werk van Timoneda voorkomt. Positie 7 is een eenvoudigere vorm van García [75], positie 1 is nieuw en ingenieus zoals beschreven door Cantalapiedra[76]. Volgens de informatie van de bibliofiel Cantalapiedra zijn er 9 Guerra-problemen die ook in het boek van Timoneda voorkomen. Alonso Guerra was op de hoogte van de damcomposities die in het werk van Timoneda worden genoemd en kopieerde daarom verschillende composities. Twee andere Spaanse damhandschriften uit de 18e eeuw geven ons meer informatie over de damspelers en auteurs van de 17e eeuw en zijn onder studie.

Het boek van Juan García Canalejas gepubliceerd in 1650 laat zelfs 30 openingen zien, waarin elke speler aan het begin van het spel twee dammen en 10 pionnen heeft[77]. García Canalejas noemt het spel in 1650 nog *dammenspel*, maar de naam verandert in het boek van Joseph Carlos Garcez y de la Sierra Boil de Arenos[78] in 1684 in *damspel.*

---

[75] **GARCÍA CANALEJAS, Juan** (1650). Libro del Juego de las Damas, Op. cit.
[76] **WESTERVELD, Govert** (1997) "La influencia de la reina Isabel la Católica…, Op. cit.
[77] **GARCÍA CANALEJAS, Juan** (1650) Libro del Juego de las Damas, Op. cit. p. 57
[78] **GARCEZ Y DE LA SIERRA BOIL DE ARENOS**, Joseph Carlos (1684) Libro nuevo, Juego de damas - Madrid.

We zien een dambord met pionnen en dammen in een tekening van het boek van Garcez. Het spel werd toen nog niet met schijven gespeeld en de spelers speelden op de witte velden. Het spelen op de witte velden had als voordeel dat de spelers de pionnen en dammen op het bord konden zien in het schemerlicht van de middag en avond.

Dambord in het boek van Garcez, 1684

Net als Juan García Canalejas, toont het boek van Garcez 100 openingen waarin elke speler één dam heeft op de velden 3 of 30 en 11 pionnen. Garcez toont 27 openingen waarin elke speler aan het begin van het spel twee dammen en 10 pionnen heeft. Het is het eerste Spaanse boek dat spreekt over een voordeel, dus een pion weggeven aan het begin van het spel. We vinden geen andere damboeken in Europa dan die uit de zeventiende eeuw. We moeten wachten tot de achttiende eeuw om een Duits manuscript[79] van damversies in 1700 en een gedrukt Duits damboek in 1744 te zien[80]. De Fransen produceerden het tweede gedrukte damboek in 1723, maar de auteur heeft een Spaanse naam[81]. Het eerste Engelse damboek[82] verscheen in 1756 en het eerste Nederlandse damboek[83] (100 velden) in 1785. Het is nogal vreemd om te zien dat het eerste damboek in Italië pas in 1800 verscheen van een onbekende auteur[84].

Het eerste damboek voor 100 velden verscheen in 1770 in Frankrijk en werd geschreven door Manoury[85]. Er wordt een Fries damspel gespeeld op een bord van 100 velden. Spelers kunnen recht, diagonaal, vooruit en achteruit slaan. Het ziet eruit als een oud alquerque-12 spel, maar dan overgezet op een bord van 100 velden.

---

[79] **SCHMIDT, Johann Wolfgang** (1700) Unterschiedliche Spiel und Vorstellungen des weitberühmten Damspiels, - denen Liebhabern zu ehren welche schon etwas Wissenschaft davon haben.- Nürnberg (manuscript).

[80] **F.T.V.** (1744) Das erklärte Damen-spiel,- “oder erster Versuch einer kunst-mäszigen und ausführlichen Anweising zu solchem Spiele um dasselbe niemals zu verlieren”. Magdeburg.

[81] **CAVALLERO DEL QUERCETANO, Diego** (1727) L’Égide de Pallas- “ou théorie et pratique du jeu de dames”, Paris.

[82] **PAYNE, William** (1756) An introduction to the game of Draughts, containing fifty select games, together with many critical situations for Drawn games, won games, and fine strokes. The whole designed for the instruction of young players, in this innocent and delightful amusement, London. (Stukken: men en king).

Bekijk “Dames”: Een vroege naam voor het spel in Groot-Brittannië, blijkbaar overgenomen van de Fransen. Kear's Sturges stelt dat de volgende definitie te vinden is in Cotgrave's French Dictionary, gepubliceerd in Londen in 1650: "Dames — The playe on the outside of a paire of tables called draughts."

[83] **EMBDEN, Ephraim van** (1785) Verhandeling over het damspel, Amsterdam.

[84] **UNKNOWN AUTHOR** (1800) Giuoco cosi detto della dama spiegatgo in tutte le sue parti, Milano.

[85] **MANOURY** (1756) Traité du Jeu de dames. Paris

Het West-Fries Museum in Hoorn bewaart het oudste 100-velden dambord ter wereld uit 1696. We weten echter niet welk spel er op dit bord werd gespeeld. Was het toen het universele 100-velden damspel of was het, het Friese 100-velden damspel? De oude gevangenis van Enkhuizen uit 1612 heeft een 64-velden dambord zonder donkere velden ingesneden op de vloer[86]. Het bord werd waarschijnlijk door de gevangenen gebruikt om te dammen.

De insnijdingen in de oude gevangenis van Enkhuizen

[86] Persoonlijke communicatie. Met dank aan Cor Westerveld.

Ik hoorde over een dambord dat in de ingangsbank van een kerk in Spanje was uitgehouwen. José Luis Lozano Egea was zo vriendelijk om foto's te maken van deze bank met gaten. We zien dat de lange diagonaal hier aan de linkerkant zit en dat komt niet overeen met het Spaanse damspel waar de lange diagonaal aan de rechterkant zit. Het is dus mogelijk dat dit bord door buitenlandse soldaten is uitgehouwen of dat de ingangsbank van de kerk is gemaakt van hergebruikte stenen.

Uitgehouwen dambord in de ingangsbank van de kerk
Santa María de Navamorcuende
Foto: Met dank aan © José Luis Lozano Egea

1.1 Bibliography

BAKKER, GERARD (1983). Draughts magazine *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht.

BAKKER, GERARD (1987). Draughts magazine *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht.

BAKKER, GERARD (1989) Draughts Magazine *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht (Holland), p 33

BAKKER, GERARD(1990) Draughts Magazine *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht (Holland), p. 22

BAKKER, GERARD (1992) Middeleeuws dammen? (Medieval draughts?). In: *Het Nieuwe Damspel*, issue 3.

BAKKER, GERARD (2000) Van der Stoep gecorrigeerd. In: "De Problemist", issue 60, February.

BELL, ROBERT CHARLES. (1960) Board and table games from many civilizations, New York, Vol. 1.

BERGER, FRIEDRICH (2004) From circle and square to the image of the world: A possible interpretation for some petroglyphs of merels boards. In: Rock Art Research, Volume 21, Number 1.

BRANCH, WILLIAM SHELLEY (1911).The history of checkers from the earliest known date. Its evolution and growth, Cheltenham, England. Written for Pittsburg Leader between October 8, 1911 - April 14, 1912.

CALCAGNINUS, CAELIUS (1544) *De Calculis* in Opera aliquot. Basel.

CALVO, RICARDO (1991). Valencia, Birthplace of Modern Chess. In: New in chess, No. 7, pp. 82-87 and 89.

CALVO, RICARDO (1992) Valencia, Geburtstätte des modernen Schachs. Schach-Journal. Berlin. Núm. 3:34-46

CALVO, RICARDO & MEISSENBURG, EGBERT (1995) Valencia und die Geburt des neuen Schachs. Internationales Forschungszentrum Kulturwissenschaften, Wien, pp 77-89

CAVALLERO DEL QUERCETAN, DIEGO (1727). L'Égide de Pallas- "ou théorie et pratique du jeu de dames", Paris.

EMBDEN, EPHRAIM VAN (1785). Verhandeling over het damspel, Amsterdam.

FICORONI, F. DE (1734) 1 tali ed altri strumenti lusori degli antichi Romani, Roma

F.T.V. (1744) Das erklärte Damen-spiel,- “oder erster Versuch einer kunst-mäszigen und ausführlichen Anweising zu solchem Spiele um dasselbe niemals zu verlieren”. Magdeburg.

GARCÉZ Y DE LA SIERRA BOIL DE ARENOS, JOSEPH CARLOS (1684). Libro nuevo, Juego de damas - Madrid.

GARCIA CANALEJAS, JUAN (1650). Libro del Jugo de las Damas, Zaragoza.

GARZÓN ROGER, JOSÉ ANTONIO (2001), En pos del incunable perdido. Francesch Vicent: Llibre dels jochs partitis dels schachs, Valencia, 1495. (Prólogo Dr. Ricardo Calvo). Biblioteca Valenciana. ISBN 84-482-2860-X.

GARZÓN ROGER, JOSÉ ANTONIO (2004) Scachs d’amor. The definitive Proof of the Valencian Origins of Modern Chess. In WESTERVELD, GOVERT (2004) La reina Isabel la Católica, Op. cit.

GARZÓN ROGER, JOSÉ ANTONIO (2005a). El regreso de Francesch Vicent: la historia del nacimiento y expansión del ajedrez moderno. (Prólogo Anatali Karpov). Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Esport: Fundació Jaume II el Just, Valencia. ISBN 84-482-4193-2 (Spanish edition).

GARZÓN ROGER, JOSÉ ANTONIO (2005b). The Return of Francesch Vicent: the history of the birth and expansion of modern chess; translated by Manuel Pérez Carballo. (Foreword Anatali Karpov). Generalitat Valenciana, Consellería de Cultura, Educació i Esport: Fundación Jaume II el Just, Valencia. ISBN 84-482-4194-0 (English Edition).

GARZÓN ROGER, JOSÉ ANTONIO (2010) Nuevos documentos relativos a la afición de los Reyes Católicos al ajedrez. In: Luca D’Ambrosio et al. (Ed), Publicación Jubilar en honor de Alessandro Sanvito. Contribuciones internacionales sobre Historia y Bibliografía del ajedrez. Vindobono.

GUERRA, ALONSO (1658) Libro para jugar a las damas, compuesto por el Licenciado Alonso Guerra, natural de la Villa de Ossuna, en el Andaluzia. Reduzido assimismo en este mesmo estilo por el dicho Ldo Don Diego de Argomedo. En este año de 1658.

HOMO LUDENS (1994): Der spielende Mensch IV, Internationale Beiträge des Institutes für Spielforschung und Spielpädagogik an der Hochschule "Mozarteum" - Salzburg. Herausgegeben von Prof. Mag. Dr. Günther C. Bauer.

HYDE, Thomas (1694). De Ludis Orientalibus, Oxford. Volume II.

JANSEN, ROB (1991) Draughts Magazine *Hoofdlijn*, Amsterdam.

KRUIJSWIJK, KAREL WENDEL (1966a). Algemene historie en bibliografie van het damspel, Den Haag.

LUCENA, LUIS RAMIREZ DE (1497). Repetición de amores e arte de Axedres con CL Juegos de Partido. Salamanca. Edición J.M. de Cossio, Madrid 1953

MALLET, PIERRE (1668). Le jeu des dames - *Avec toutes les maximes et régles, tant générales que particuliéres, qu'il faut observer an icelui. Et la métode d'y bien jouer".* - Paris.

MANOURY (1756) Traité du Jeu de dames. Paris

MEHL, JEAN-MICHEL (1990) Les jeux au royaume de France du XIIIe au d´but du XVIe siècle, Ediitons Fayard.

MOURIK, WIM VAN (2007) 100 jaar later en nog geen foto. In: Het Damspel, Nº 4, part 1.

MOURIK, WIM VAN (2007) 100 jaar later en nog geen foto. In: Het Damspel, Nº 5, part 2.

MOURIK, WIM VAN (2019). An iconography of draughts. 260 pages.

MURRAY, HAROLD JAMES RUTHVEN. (1952) A history of Board-games other than chess, Oxford.

NEBRIJA, ANTONIO DE (1495). Dictionarium hispano-latinum, Salamanca. (Herdruk in 1951 door de Real Academia Española -Diccionario Romance (Spaans) in Latin. Er zijn edities bekend van dit booek in: 1494? Evora; 1503 Seville; 1506 Parijs, and 1513 Madrid.

PAYNE, WILLIAM (1756). An introduction to the game of Draughts, containing fifty select games, together with many critical situations for Drawn games, won games, and fine strokes. The whole designed for the instruction of young players, in this innocent and delightful amusement, London.

PÉREZ DE ARRIAGA, JOAQUÍN (1997) *Lucena. El incunable de Lucena*: Primer arte de ajedrez moderno. Madrid: Polifemo

PRATESI, FRANCO (1993) Draughts Magazine *Hoofdlijn,* Amsterdam.

PRATESI, FRANCO (1996) Il Manoscritto Scacchistico di Cesena. In: Scacchi e Scienze Aplicate. Supplement to issue 2, fascicle 16, 16 pages, Venice.

PRATESI, FRANCO (1996) Misterioso, ma oggi un po' meno. In: Informazione Scacchi, 4. Bergamo.

PRATESI, FRANCO (1996) Damasport, Number 3.

PRATESI, FRANCO (1998) Dammen voor de hogere standen. In: Dutch draughts magazine *De Problemist*, issue 1, February.

ROBERTI, GIORGIO (1995) I giochi a Roma di strada e di osteria. Edition Newton Compton, Roma.

RUITER, JAN DE (2018). Aris de Heer: De grootste dammer uit de 19e eeuw. In: http://draughtshistory.hoofdlijn.nl/index.php/bekende-dammers/aris-de-heer

RUIZ MONTERO, PEDRO (1591). Libro del Juego de las Damas, vulgarmente nombrado el marro, Valencia.

SANVITO, ALESSANDRO (2002) Das Rätsel des Kelten-Spiels. In: Board Game Studies, Number 5.

SCHMIDT, JOHANN WOLFGANG (1700). Unterschiedliche Spiel und Vorstellungen des weitberühmten Damspiels, - *denen Liebhabern zu ehren welche schon etwas Wissenschaft davon haben.*- Nürnberg (manuscript).

STOEP, ARIE VAN DER (1984) A history of draughts: with a diachronic study of words for draughts, chess, backgammon, and morris.

STOEP, ARIE VAN DER (1993) Draughts Magazine *De Problemist,* Amersfoort (Holland), p. 86

STOEP, ARIE VAN DER (1994) Een schaakloze damhistorie (A chessless draughts history).

STOEP, ARIE VAN DER (1997) "Over de herkomst van het woord damspel" (about the origin of the French game name jeu de dames). Doctoral dissertation at the University of Leyden.

STOEP, ARIE VAN DER (2005) Draughts in relation to chess and alquerque. https://draughtsandchesshistory.com/biography-2/ 21-4-2021

STOEP, ARIE VAN DER (2006) Vierduizend jaar dammen. In: Het Damspel, number 5, pp. 16-17

STOEP, ARIE VAN DER (2006?) Four thousand years draughts (checkers)
In: http://alemanni.pagesperso-orange.fr/history.html

STOEP, ARIE VAN DER (2021) http://windames.free.fr/history.html - 19-4-2021

STOEP, Arie van der; RUITER, Jan de: MOURIK, Wim van (2021). Chess, Draughts, Morris & Tables. Position in Past & Present. 369 pages.

TIMONEDA, JUAN DE (1547/1635). Libro llamado Ingenio, el qual trata del Juego del Marro de punta", hecho por Juan de Timoneda, Dedicado al Mvy magnifico Senñor don Ynnigo de Losca Capitan en las Galeras de Españna. Al qual se han annadido ocho trechas de mucha primor, por Antonio Miron y del Castillo, Tolosa. En casa de Juan Boude, impresor ordinario de su Majestat.

TORQUEMADA, ANTONIO DE (1547) El ingenio, ò juego de Marro, de punta, ò Damas. Valencia. (Heeft nooit bestaan).

UNKNOWN AUTHOR (1800) Giuoco cosi detto della dama spiegatgo in tutte le sue parti, Milano.

VALLS, LORENÇO (1597). Libro del Juego de las Damas, por otro nombre el Marro de Punta, Valencia. - (Biblioteca del Palacio, Madrid).

VICENT, FRANCESCH (1495). Libre dels joch partitis del Scachs en nombre de 100 ordenat e compost per mi Francesh Vicent, nat en la ciutat de Segorbe, criat e vehí de la insigne e valeroso ciutat de Valencia. Y acaba: A loor e gloria de nostre Redemtor Jesu Christ fou acabat lo dit libre dels jochs partitis dels scachs en la sinsigne ciutat de Valencia e estampat per mans de Lope de Roca Alemany e Pere Trinchet librere á XV días de Maig del any MCCCCLXXXXV.

VIERGEVER, JAAP (1983) Eindspel-encyclopedie, Volume 1: Eindspelkom-posities uit de Spaanse damspelliteratuur.

VIERGEVER, JAAP (1996). Eindspel-encyclopedie, deel 1: Eindspelkomposities uit de Spaanse en Portugese damliteratuur. Boeken en tijdschriften tot en met 1946.

WESTERVELD, GOVERT (1987) International Dama News. From Spain. In: Dutch Draughts Magazine “Het Nieuwe Damspel”, issue 3, July-September.

WESTERVELD, GOVERT (1990). Las Damas: Ciencia sobre un tablero. Tomo I. Editor: PPU S.A., ISBN 84-7665-697-1 (With the collaboration of Florentina Navarro Belmonte).

WESTERVELD, GOVERT (1992) Libro llamado ingenio...juego de marro de punta: hecho por Juan Timoneda.

WESTERVELD, GOVERT (1993) Draughts Magazine *De problemist,* Amersfoort (Holland), pp. 131-132

WESTERVELD, GOVERT (1994) Draughts Magazine *De problemist,* Amersfoort (Holland), pp. 77-79

WESTERVELD, GOVERT (1994) Historia de la nueva dama poderosa en el juego de Ajedrez y Damas. (History of the new powerful Queen in the game of chess and draughts), pages 103-124. Homo Ludens: Der spielende Mensch IV, Internationale Beiträge des Institutes für Spielforschung und Spielpädagogik an der Hochschule "Mozarteum" - Salzburg. Herausgegeben von Prof. Mag. Dr. Günther C. Bauer.

WESTERVELD, GOVERT (1995) Draughts Magazine *De problemist,* Amersfoort (Holland), pp. 6-7

WESTERVELD, GOVERT (1997). De invloed van de Spaanse koningin Isabel la Católica op de nieuwe sterke dame in de oorsprong van het dam- en modern schaakspel. Spaanse literatuur, jaren 1283-1700. In samenwerking met Rob Jansen (Amsterdam).

WESTERVELD, GOVERT (2004). La reina Isabel la Católica, su reflejo en la dama poderosa de Valencia, cuna de ajedrez moderno y origen del juego de damas. En colaboración con José Antonio Garzón Roger, Valencia. Generalidad Valenciana, Secretaria Autonómica de Cultura, pp. 1-2. De Engelse vertaling is van Dana Gynther.

WESTERVELD, GOVERT (2013). The History of Alquerque-12. Spain and France. Volume I. 388 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2015). The History of Alquerque-12. Remaining countries. Volume II. 436 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2015). The Birth of a new Bishop in Chess. 172 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2018). History of Alquerque-12. Volume III. 516 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2015). El Ingenio ó Juego de Marro, de Punta ó Damas de Antonio de Torquemada. 228 pages. Lulu Editors.

WILKINSON, JOHN GARDNER (1878) The manners and customs of the ancient Egyptians. Edition of Samuel Birch, London.

2 Spaanse historische sporen

Bij verdere studie kwam ik verschillende vertakkingen van het Spaanse damspel tegen in andere landen en de bedoeling van dit hoofstuk is deze hier weer te geven.

2.1 Eerste sporen van damspel.

Verschillende damhistorici menen de eerste sporen van het damspel te zien in referenties veel eerder dan 1495. Het is daarom belangrijk deze referenties te weten en de lezer doet er goed aan te weten dat ik de richtlijnen van de onderzoeker Gerard Bakker volg.

2.1.1 1050 Farisia

Kruijswijk (1966:68) maakte een uitgebreide studie naar dit woord toen hij op de hoogte was van de gegevens van Murray (1913:497; 1952:74-75). Dit spel is bestudeerd door Van der Linde (1881, appendix), Dozy (1849) en Josef van Hammer-Purgstall (1855, deel 6:663,760 en deel 7:874). Van der Stoep (1979, Nº 53-54) en Bakker (1980-83, Nº 54-55) zien deze referentie niet in verband met het damspel.

2.1.2 1243 Philippe Mousket

Murray (1952:74) en *Kruijswijk* (1966:64) beschouwen deze referentie (Mousket, 1845) als een voorloper van het damspel. *Van der Stoep* (1979, Nº 53-54) en *Bakker* (1980-83, Nº 54-55) bestrijden deze zienswijze.

2.1.3 1369 Geoffrey Chaucer

Hij gebruikt het woord fer(s) *Murray* (1952:72-82) en *Kruijswijk* (1966:62-63) beschouwen de referentie van *Chaucer* (1369; 1957) als een voorloper van het damspel. *Van der Stoep* (1979, Nº 53-54) en *Bakker* (1980-83, Nº 54-55) kunnen deze mening niet volgen. *Branch* (1912, 14 jan.) heeft het over een schaakspel.

2.1.4 1380 Sir Ferumbras

Dit is volgens *Murray* (1952:75) de oudste referentie aan het damspel. **Sir Ferumbras** (1879, versregels 2224/5) dateert van c. 1380 en is een

Engelse vertaling van de Franse **Chanson de geste Fierabra** (c. 1170) welke tekst men in een Franse editie (Sir Ferumbras, 1860) terugvindt. *Kruijswijk* (1966:59) heeft hier uitvoerig over geschreven. Ook *Branch* (1911: 12 november) en *Van der Stoep* (1978, Nº 43) halen deze referentie aan. *Bakker* (1980-83, Nº 54-55) distancieert zich van deze mogelijkheid voor het eerste damspel.

2.1.5 1400 Destruction of Troy

Hier worden in een gedicht de woorden **The draghtes, the dyse, and other dregh games** (Benoit 1873, versregels 1619-1623) aangehaald. Uit deze woorden halen *Murray* (1952:75) en *Kruijswijk* (1966:62) een damspel. *Bakker* (1980-83, Nº 54-55) ziet ook deze mogelijkheid niet zitten.

2.2 Nieuwe bordspelen

In de 15e eeuw zien we de ontwikkeling van nieuwe bordspelen in Europa, waarbij Frankrijk en Spanje een belangrijke plaats innemen. Veel heeft Dr. Arie van der Stoep en ikzelf al daarover geschreven. Mijn vele verschillende werken, waaronder de damboeken die ik in de laatste 30 jaar gepubliceerd heb, kan men gratis downloaden[87]. Verschillende bordspelen, die iets met het huidige dammen te maken hebben, gebruikten twee manieren om de vijandelijke stukken te veroveren: springen en omklemmen.

2.2.1 Springen

Vele bordbeschrijvingen en oude illustraties worden als damspel gekenmerkt, maar ik geef hierbij alleen de voornaamste spelen weer die in gebruikt werden rond 1500.

2.2.1.1 Alquerque-12

De eerste vermelding van een alquerque-12 spel, bekend als “De Vetula”, vinden we in een Latijns werk uit de eerste helft van de 13e eeuw (FOURNIVAL, 1225). Daarna komt Spanje al vroeg aan de beurt want koning Alfonso X de Wijze liet in 1283 een speelboek schijven waarin het alquerque-12 spel in voorkomt met de spelregels (ALFONSO X, 1283). Het spel werd heel veel gespeeld in Spanje (WESTERVELD, 2013) Portugal (WESTERVELD, 2015), Italië (WESTERVELD, 2015), maar veel minder in Frankrijk (WESTERVELD, 2013) en andere landen (WESTERVELD, 2015). Het alquerque-12 was een voorloper van het damspel.

[87] https://archive.org/details/@govertw

2.2.1.2 Andarraya - Spanje

Een van de meest opzienbarende ontdekkingen met betrekking tot een mogelijke voorloper van het damspel is wel de ontdekking van *Rob Jansen* geweest (WESTERVELD, 1992:83) over het andarraya-spel. *Jansen* kwam aanzetten met verschillende referenties en de belangrijkste was wel die van de *Europese-Amerikaanse Universele Geïllustreerde Encyclopedie,* welke we hier onder de etymologie van het woord andarraya vermelden (ENCICLOPEDIA 1987, DEEL 5:412).

Het was niet bepaald gemakkelijk om precies uit te vinden wat nu precies het spel andarraya inhield. Het woord betekent in feite lopen op lijnen en daar blijft het bij. Het schijnt een soort damspel geweest te zijn, maar aan gebrek aan verdere informatie kan niets definitief vastgesteld worden.

Het woord deed zijn intrede in de Spaanse literatuur volgens de eerder genoemde Encyclopedie als volgt.

> Andarraya (etim - del ar. marroqui attarracha, red., por la semejanza entre la figura de sus mallas y los cuadros del tablero) ant. juego que se hacia con piezas o piedras sobre un tablero semejante al de las damas.
>
> *Vrije vertaling:*
>
> Andarraya (etymologie - van het Marokkaanse attarracha, net, door de overeenkomst tussen het mazenfiguur en de ruiten van het dambord. Oud spel dat men beoefende met stukken of steentjes op een gelijkvormig bord aan dat van het damspel.

De eerste referentie van andarraya komen we tegen in 1429 in een vers (decir contra aragoneses) van de dichter Markies van Santillana, die de peetvader was van Juan Ramírez de Lucena, de Joodse belastinginner.

De tweede referentie van andarraya vinden we in een vers van Juan de Mena die dichter was van koning II van Kastilië (1406-1454). Aan dit hof werkte als belastinginner voor Kastilië (WESTERVELD, 2015) de geconverteerde Jood Juan Ramírez de Lucena, de grootvader van

Lucena (LUCENA, 1497) die een schaakboek schreef in 1497 in Salamanca.

De derde referentie van andarraya vinden we in het boek *Vita Beata* (RAMIREZ 1464/1483) van de vader van Lucena, die ook Juan Ramírez de Lucena heette en één van de opvoeders was van Prins Ferdinand tussen de jaren 1466 en 1470. Na 1970 was Juan Ramírez de Lucena (WESTERVELD, 2013, 2015) de biechtvader en ambassadeur van de Katholieke Koningen (Isabel en Ferdinand) en zat tussen de jaren 1470 en 1474 veel in Frankrijk, waar hij de zaken behandelde van de Katholieke Koningen en Koning Juan van het koningrijk Aragon, en tenslotte de zaken van Kardinaal Pedro González de Mendoza (WESTERVELD, 2015). Deze laatste was zijn beschermheer en van zijn andere broers. De ambassadeur Juan Ramírez de Lucena was de man die vermoedelijk de Franse term “dame” naar Spanje haalde en zagen we in het gedicht Scachs d’amor (CALVO, 1999; WESTERVELD, 2015) dat de nieuwe sterke dame ingevoerd werd (GARZON, 2005) in het moderne schaakspel rond 1475, gebaseerd op de Spaanse koningin Isabel la Católica (WESTERVELD, 1987, 1990, 1994, 1997 EN WESTERVELD/GARZON 2004). Ook de loper (bisschop) was aan verandering onderhevig en deze verandering was gebaseerd op Kardinaal Pedro González de Mendoza (WESTERVELD, 2015). Één van de onwettige zoons van Juan Ramírez de Lucena zou volgens mijn onderzoek de uitvinder van het Spaanse damspel zijn geweest rond 1495.

Dat is de reden dat al mijn onderzoek al jarenlang naar de Lucena familie uitgaat. De drie vermoedelijke onwettige zonen van de apostolisch protonotaris Juan Ramírez de Lucena waren Francesch Vicent, Fernando de Rojas en Gonzalo Fernández de Oviedo. Deze zonen hielden zich met het schrijven en drukken van boeken bezig, maar altijd onder andere namen. Zij hielden zich bezig met het schrijven van schaakboeken, *La Celestine* (WESTERVELD, 2006, 2008, 2009, 2020) en andere werken die dan hun weg vonden in Spanje, Italië en Frankrijk. Zo zat Fernando de Rojos in Spanje, Francesch Vicent in Italië en Gonzalo Fernández de Oviedo in beide landen tot 1514. In die tijd had de laatste heel goede betrekkingen met koning Ferdinand en hij zou daarna naar Zuid Amerika vertrekken en vele werken schrijven. Hij zou

in hoog aanzien blijven bij koning Karel de vijfde en daarna Felipe de Tweede. Het huidig onderzoek gaat uit naar het feit dat Gonzalez Fernández de Oviedo nooit het kontakt verliezen zou met Fernando de Rojas en dat Francesch Vicent die naar alle waarschijnlijkheid onder de naam van Ludovico Vicentino degli Arrighi en Francisco Delicado werkte, tenslotte in 1934 naar Spanje zou terugkeren (WESTERVELD, 2016).

2.2.1.2.1 Turks damspel

We weten dus dat het andarraya gespeeld werd op een bord dat ongeveer hetzelfde was als een dambord. We vinden een andere interessante referentie terug in het woordenboek van Oudin (1607):

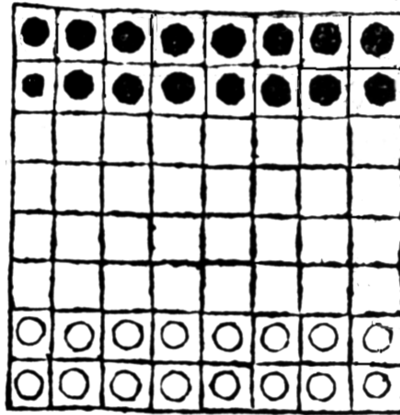
> Andaraia, une sorte de ieu d'eschets, et selon aucuns le ieu du damier.

Oudin laat ons dus weten dat het een soort schaakspel was en het damdiagram van Hyde liet inderdaad een beginstelling van de stukken zien, zoals we dat in het schaakspel gewend zijn. In dit geval niet op een geschakeerd bord. Ook het eerste damdiagram omstreeks 1500 in de manuscripten van Cesena en Perugia kwam op een ongeschakeerd bord voor.

Bestond dat Turkse damspel al in de 15e eeuw en was dat niet het Andarraya spel waar we al tientallen jaren naar lopen te zoeken.

De Spaanse Joden verlieten in grote getalen Spanje in 1492 en velen vestigde zich in de Balkan, Turkije en Palestinië. Deze landen zaten onder het Ottomaans gezag, dat hen met open armen ontving en hen een noemenswaardige culturele en religieuze vrijheid toestond. Sultan *Bayeceto* verbaasde zich er enorm over dat deze koningen zo dom waren om zich van een zo ijverig volk te ontdoen en hij maakte gretig gebruik van hun culturele voorsprong. Dat begon al met de drukpers.

De spelregels van het Turkse damspel werden het eerste beschreven door *Hyde* (1694, deel II:174-189). Het Turkse dammen wordt nog beoefend op het Griekse eiland Kos (Dijk, 1987:70), in Egypte (Murray, 1952:82) in Israel (Bell 1979, deel 2:41,54), in Libanon (Stoep 1989, Nº 8:3-4) in Kenia (Mourik, 1980:18), waar men met torentjes speelt (Nijenhuis, 1979). Bij het gebruik van torentjes in het Turkse damspel komt de vraag op of hier wellicht het Spaanse spel Castro (=kasteel) iets mee te doen had.

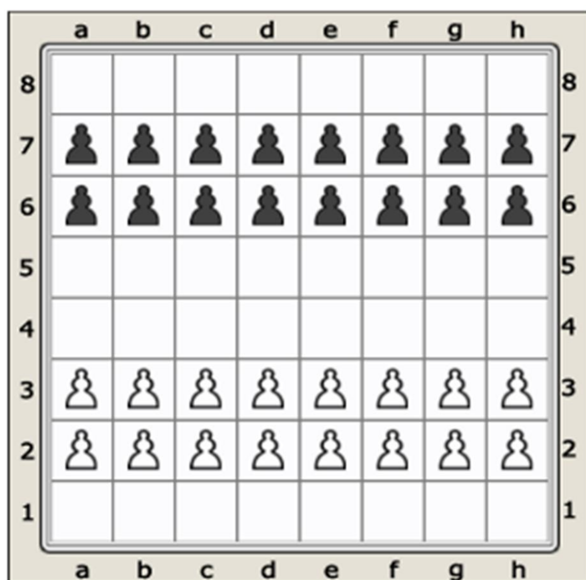
Het Turkse dambord van Hyde in 1694

Een kleine variatie op het Turkse damspel is die van het Armeense damspel dat het eerst besproken werd door *Balédent* (1887:81). *Willi Schmidt* (1934:393-394) was de eerste die over de spelregels schreef.

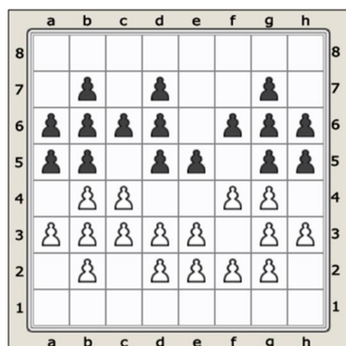
In het verleden had ik al twee artikels gewijd aan het Turks damspel (1988, 2:29 en 1991, 2:43) maar deze mogelijkheden werden doeltreffend weerlegd door de studies van Dr. Francesco Pratesi (1991, 4:85 en 1992, 3:70-72). Derhalve was deze zaak niet zo eenvoudig als het aanvankelijk leek. Als men de studie van Dr. Francesco Pratesi (1992, 3:70-72) bestudeerd, dan blijkt dat hij het Turkse spel bij gebrek aan gegevens nog niet eerder als de 17e eeuw kan beschouwen.

Volgens Yaşam heeft het spel heeft zich door de eeuwen heen ontwikkeld tot verschillende types die door de kruisvaarders naar het westen waren gebracht. Het type dat specifiek in de regio Anatolië wordt gespeeld, heet het Turkse damspel. Deze vorm van dammen is een belangrijk element van de Turkse cultuur die zijn gouden tijden kende in het Ottomaanse Rijk (YAŞAM 2016). Helaas staaft Yaşam zijn beweringen met geen enkel document of referenties naar de oudheid.

Tegenwoordig zien we dat de beginstelling van het Turkse damspel anders is (SHEHAB, 2018):

In het Turks damspel hebben we, eveneens als het internationale damspel op de 100-velden, met diepe slagzetten te maken (SHEHAB, 2018:450).

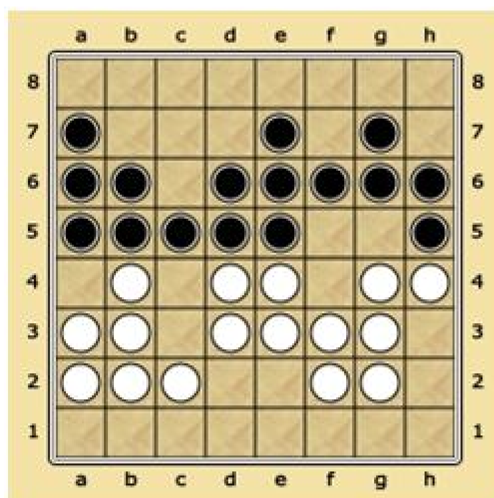

1.	a3-a4	a5xa3
2.	c4-c5	c6xc4xc2xa2
3.	h3-h4	h5xh3xf3xf1
4.	e3-e4	a3xc3xe3xe1
5.	e4xe6xc6	g5xg3xg1
6.	c6-d6	f1xf5
7.	d6xd8	b5xb3
8.	d8xd3xa3xa7xe7xh7xh1xf1xa1xa5xg5xg8	

Het Turks damspel met de lange Spaanse dame (nieuwe sterke dame) wordt nog steeds met pionnen gespeeld. Dit komt nog tot uiting in de huidige naam “yos” dat men als steen weergeeft, maar waarmee men tevens een pion bedoelt (piyon).

Niet alleen de nieuwe sterke dame, maar ook de namen *Türk Dama* en *Türk Damasi* verraden een duidelijke Spaanse afkomst.

Mehmet Özerkman laat ons via de Turkse Dambond weten dat de oudste stand van het Turks dammen dat hij in zijn archief heeft uit 1570 dateert[88].

Er werd ook een oplossing gegeven:
1. a3-a4 a5xa3xc3xc1 2. b4-a4 h5xh3 3. a4-a5 a6xa4
4. f3-f4 h3xf3xf1 5. g2-g3 f1xf5 6. e3-f3 e5xe3xc3
7. g4-g5 g6xg4xg2 8. b2-c2 f5xf2xb2
9. a2xc2xc4xc6xa6xa8 d5xd3
10. a8xa3xf3xf7xd7xd2xh2xh7xe7xe1xb1xb8 1-0

Verder laat hij ons weten dat het hier betreft San Suleyman de tweede, de de zoon van Suleyman. Selim II (1524); bijgenaamd Sarı Selim of Sarhoş Selim, was de elfde sultan van het Ottomaanse Rijk en de negentigste kalief van 1566 tot zijn dood in 1574. Sultan Selim II was

---

[88] http://damaakademisi.com/bilinen-en-eski-dama-oyununun-cevabi/ 29-8-2021

een zoon van sultan Süleyman en diens vrouw Hürrem Sultan. Op 42-jarige leeftijd volgde hij de troon op en bleef sultan tot aan zijn dood[89].

Bülent Ayberk schrijft uitvoerig over de koffiehuizen en waar het Turks damspel gespeeld wordt in Turkije. Het Turks damspel is een significant element van de Turkse cultuur dat zijn gouden eeuwen in het Ottomaanse Rijk had. In die tijd had dit type damspel een geweldige traditie die voortgezet werd tot de huidige tijden. De Ottomaaanse Sultans toonden zo grote interesse in dit spel, dat het ware dammeesters in dienst had. Na verloop van tijd werd de openbare interesse minder en begon men ook spelers te verliezen. Maar deze damcultuur is nooit volledig verloren. Tot nu toe heeft dit type damspel het overleefd en werd het van de ene generatie naar de volgende doorgegeven met behulp van de Turkse koffiehuizen die een sterke functie hebben om cultuur te behouden (AYBER, 2016).

Dama
Niet alleen de lange Spaanse dame (nieuwe sterke dame), maar ook de namen *Türk Dama* en *Türk Damasi* verraden een duidelijke Spaanse afkomst.

Pionnen
Het Turks damspel wordt nog steeds met pionnen gespeeld. Dit komt nog tot uiting in de huidige naam “yos” dat men als steen weergeeft, maar waarmee men tevens een pion bedoelt (piyon).

Eten
Het woord slaan is in het Spaans “comer” (eten) en dat vinden we ook in het Turkse dammen middels het woord “yemek”.

Turks:

[89] Met dank aan mijn broer Bertus Westerveld, die nu al meer dan 35 jaar in Turkije woont en voor mij het nodige onderzoekswerk heeft verricht in de koffiehuizen en me hielp met de vertaling van de Turkse taal.

Eğer iki rakip pul yan yana gelirse sıra kendisinde olan oyuncu o taşı *yemek* zorundadır. Bunun için pullar bitişik karelerde olmalı ve yenecek pulun arkası boş olmalı[90].

Spaans: (vrije vertaling)
Si dos piezas del oponente se juntan, el jugador al que le toca el turno debe comerse esa pieza. Para ello, las fichas deben estar en casillas adyacentes y la parte posterior de la ficha que se va a comer debe estar vacía.

Nederlands: (vrije vertaling)
Als twee stukken van de tegenstander bij elkaar komen, moet de speler die aan de beurt is dat stuk opeten. Hiervoor moeten de schijven op aangrenzende velden staan en moet de achterkant van de te eten schijf leeg zijn.

Huis

Het woord veld is in het Spaans “casa” (huis) en dit woord vinden we weer terug in het Turkse damspel middels het woord “ev”.

Turks:
Damada fazla taş yemek mecburiyeti vardır (Hurda-Çekme-Çarpma-Açmaz) gibi oyunlarda taş toplaması yapılmadan önce kaç taş alacağını ve toplama yapacağı taşını (Bu Dama da) olabilir *hangi haneye* koyacağını önceden deklere etmek durumundadır[91].

Spaans: (vrije vertaling)
Las damas están obligadas a comer demasiadas piedras (Chatarra-Tirar-Multiplicar-No abrir) y antes de recolectar piedras, deben declarar de antemano cuántas piedras recolectarán y en qué casa pondrán la piedra que recolectarán. (Esto Damas también).

Nederlands: (vrije vertaling)
In spellen zoals Checkers moet meer stenen eten (Scrap-Pull-Multiply-Do not open), moet hij van tevoren aangeven hoeveel stenen hij zal krijgen en in welk huis hij de steen zal plaatsen om te verzamelen (ook deze Checkers) voordat u stenen gaat verzamelen.

[90] https://bilgim.net/dama 28-8-2021
[91] http://damaakademisi.com/uluslararasi_turk_damasi_sampiyonasi/uluslararasi-turk-dama-sampiyona-kurallari/ 28-8-2021

2.2.1.3 Marro de Punta - Spanje

Pedro Ruiz Montero, de auteur van het Spaanse damboek van 1591 stond bekend als “El Marro”. Marro was dus de naam van het Spaanse damspel in de 16e eeuw en om het spel goed weer te geven gebruikte men de term van Marro de Punta. Punta had hier de betekenis van diagonale richting. Het was dus een diagonaal spel, anders dan het Turkse damspel dat alleen een orthogaanse richting had.

Marro, de term gebruikt in het koninkrijk Aragón, was in feite een ander woord voor alquerque dat in het koninkrijk Kastilië gebruikt werd. Waarschijnlijk onstond geleidelijk de term Marro de punta na 1495 als Valenciaanse naam in Spanje voor het nieuwe andarraya spel (WESTERVELD, 1992:83), dus pionnen geplaatst op de uiteinden van 4 lijnen met promotie van de nieuwe dame (BAKKER, 1983:44 en 1987:42-43) en gespeeld in schuine richting op het oude andarraya bord (64 velden) met diagonale lijnen dankzij het gebruik van nieuwe ongeschakeerde ruiten.

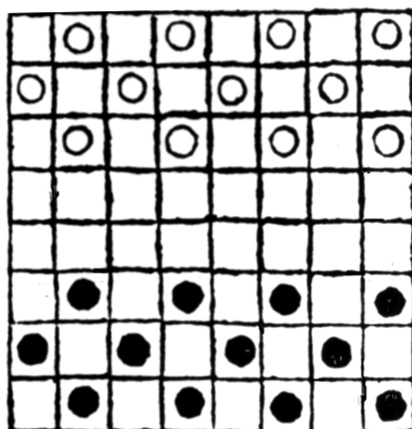
Zowel het andarraya als het marro spel verraden spelen die oorspronkelijk op lijnen gespeeld werden en die daarna op het ongeschakeerde 64-velden bord overgezet werden.

2.2.2 Omklemming
De gegevens over damspelen met omklemming zijn allemaal na 1500 het geval.

2.2.2.1 Maleis damspel
Er was ook een type damspel in Maleisië dat Jansen grondig bestudeerd heeft (JANSEN, 23:19). Bij dit spel wordt een vijandelijk stuk met twee eigen stukken omklemd en geslagen (SAMUSAH, 1932).

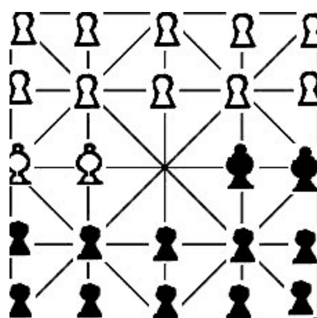
2.2.2.2 Thais damspel
Jansen haalt ook het damspel aan (JANSEN, 23:19) dat in Thailand gespeeld zou worden dat daar Mak-Yaek genoemd wordt (SPELENCYCLOPEDIE, 1950). Eveneens als bij het Maleise damspel wordt bij Mak-Yeak ook 16 stukken voor iedere speler gebruikt en het slaan gebeurt ook door omklemming en, zoals Jansen dat doeltreffend schrijft, op een meer gekompliceerde manier van slaan.

2.2.2.3 Europees damspel
Het slaan door omklemming kwam ook voor in een Europees damspel. Volgens Hyde beoefenden de Fransen en Engelsen dit spel op een schaakbord, waarbij het niet noodzakelijk is dat de velden afwisselend zwart en wit van kleur zijn en aan beide zijden staan 12 speelschijven opgesteld (HYDE, 1694:deel II). Bovendien raken de schijven elkaar in dit spel niet, zodat men niet slaan kan door springen en dat het slaan door omklemming of orthogonaal slagspel moet gebeuren.

Europees damspel

2.2.2.4 Alquerque-12 met omklemming

Caelius Calcagninus beschrijft het spel Alquerque-12, de voorloper van het damspel (CALCAGNINUS, 1544). Ficoroni gaf een ingekorte Italiaanse vertaling van het artikel van Calcagninus, die de nadruk legt op de positie van de 10 pionnen en twee leiders (FICORONI, 1734). We bedanken Francesco Pratesi, die een korte beschrijving en Engelse vertaling van het werk van Calcagnini gaf, voor het grootste deel van dit werk (PRATESI, 1993:43-34). Daarom weten we dat Calcagnini het slaan van een stuk van de tegenstander op dezelfde manier beschreef als in het Romeinse spel Ludus Latronculus, d.w.z. het omklemmen van het vijandelijke stuk door twee omsingelende stukken van de andere speler.

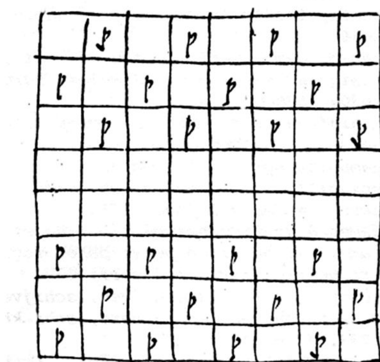
Hier zien we dat dit type Alquerque 12 in het begin twee leiders heeft, d.w.z. twee sterke stukken en 10 pionnen. Vreemd genoeg hebben we iets dergelijks gezien in twee composities van Juan de Timoneda (1547), waar er twee damas in de beginstelling van het spel zijn.

2.3 De eerste damwerken

Een verder onderzoek toont aan dat Spanje de eerste en beste schrijvers had over het damspel.

2.3.1 SPANJE rond 1505

Het eerste documentaire bewijs van een dambord met pionnen rond 1500 werd gevonden door José Antonio Garzón Roger (2004:398-400) in twee anonieme schaakhandschriften afkomstig uit de bibliotheken van Perugia en Cesena (Italië). De geschreven teksten van deze manuscripten zijn afkomstig van de Spaanse Jood Francesch Vicent.

Ludus dominarum D.
Manuscript of Cesena (1502) and Perugia, (1503-1506)

2.3.1.1 Werken tussen 1547 - 1659.

Zeker 10 werken van het Spaanse damspel op de 64 ruiten werden geschreven in Spanje voordat het eerste buitenlandse damboek op de 64 ruiten op de markt kwam; in dit geval het Franse damboek van Mallet in 1668. De Spaanse werken die we gevonden hebben zijn de volgende:

1547 ANTONIO DE TORQUEMADA = JUAN DE TIMONEDA
El ingenio, ò juego de Marro, de punta, ò Damas. Valencia. (Verloren gegaan boekwerk). Dit boek was niets anders and het eerste damboek van Juan de Timoneda, zoals met documenten aangetoond kon worden door de schaakhistoricus José Antonio Garzón Roger (2010).

1550? VALLE
Deze auteur bestond volgens Victor Cantalapiedra Martin en is door mij verschillende malen aangehaald in de damtijdschriften. Zie voor een volledige informatie Viergever (1996). Volgens de schaakhistoricus José Antonio Garzón Roger[92] was deze auteur niemand anders and Lorenzo Valls, zodat hier verder onderzoek nodig is.

(1591 PEDRO RUIZ MONTERO
Libro del Juego de las Damas, vulgarmente nombrado el marro, Valencia.

1595 MSS ALONSO GUERRA
Libro para jugar a las damas, compuesto por el Licenciado Alonso Guerra, natural de la Villa de Ossuna, en el Andaluzia. (geschreven omstreeks 1595), Reduzido assimismo en este mesmo estilo por el dicho Ldo Don Diego de Argomedo. En este año de 1658. De schaakhistoricus José Antonio Garzón Roger vindt deze datum te vroeg[93] en denkt meer in de richting van omstreeks 1635. Ook hier is meer onderzoek nodig. We komen dit boek van Alonso Guerra nergens tegen als een gedrukt boek, zodat het een manuscript moet zijn.

1597 LORENZO VALLS
Libro del Juego de las Damas, por otro nombre el Marro de Punta, Valencia. -

1635 JUAN DE TIMONEDA
Libro llamado Ingenio, el qual trata del Juego del Marro de punta", hecho por Juan de Timoneda, Dedicado al Mvy magnifico Senñor don Ynnigo de Losca Capitan en las Galeras de Españna. Al qual se han annadido ocho trechas de mucha primor, por Antonio Miron y del Castillo, Tolosa. En casa de Juan Boude, impresor ordinario de su Majestat. En 4º menor 72 páginas.
Dit boek bevindt zich in privé bezit in Spanje. Victoria Vindel verkocht jaren terug (1945) een kopie aan Francisco Henriques te Portugal. (F.H.). Dit was een tweede druk van het boek van Juan de Timoneda dat voor de eerste keer gedrukt werd in Valencia in het jaar 1547.

1645 MSS Bada
Het manuscript “Libro del Juego de las damas” dateert uit de eerste helft van de 17e eeuw en is nieuw in de bibliografie van het Spaanse damspel. Het was een vondst van Dr. Francesco Pratesi[94]. Garzón veronderstelt dat de auteur anoniem is (GARZON, 2010:64-65). Het wordt bewaard in de bibliotheek van Catalonië, ms. 1780, en bevat 148 folio's. De laatste datum op dit handschrift is 5 september 1644 (folios 94v en 95v) en daarom stelt Garzón de datum vast

[92] Persoonlijke mededelingen
[93] Persoonlijke mededelingen
[94] Persoonlijke mededelingen

op ca. 1645, in aanmerking nemend dat er vrijwel niets van Juan García Canalejas is dat wijst op een datum later dan 1650 -het jaar van zijn boek-.

1650 JUAN GARCIA CANALEJAS
Libro del Juego de las Damas, Zaragoza, 144 bladzijden. Er waren twee verschillende drukken in Zaragoza, beide bevinden zich in de bibliotheek van Victor Cantalapiedra te Valladolid.

1654 JUAN GARCIA CANALEJAS
Libro del Juego de las Damas, Barcelona. Herdruk van 1650? Volgens Cantalapiedra heeft dit boek nooit bestaan.

1656 JUAN GARCIA CANALEJAS
Libro del Juego de las Damas, Zaragoza. Herdruk van 1650. Het titelblad van de editie 1656 komt volgens Kruijswijk (1966:189) voor in Francisco Vindel (1930, tomo 4, portado 1103). Victor Cantalapiedra Martín gelooft niet in het bestaan van dit boek.

1658 ALONSO GUERRA/DIEGO DE ARGOMEDO
Libro para Jugar a las Damas. Don Diego de Argomedo heeft in manuscript een versie gemaakt van het boek van Alonso Guerra van 1595. Manuscript in bezit van Victor Cantalapiedra Martin te Valladolid.

1659 PEDRO RUIZ MONTERO/DIEGO DE ARGOMEDO
Don Diego de Argomedo maakte een versie van het boek van Pedro Ruiz Montero van 1591 in de vorm van een manuscript. Dit manuscript bevindt zich eveneens in het bezit van Victor Cantalapiedra Martin te Valladolid. Beide manuscripten (1658 en 1659) hebben in totaal 148 bladzijden.

Eén en ander had tot gevolg dat het Spaanse damspel een voorsprong had van zeker 100 jaar op het damspel in Frankrijk, hetgeen tot uiting komt door het hoog spelniveau van de Spaanse spelers.

2.3.2 FRANKRIJK 1668

2.3.2.1 Spaans damwerk gedrukt in 1635

We hebben gezien dat het eerste gedrukte damwerk op de 64 ruiten in Frankrijk op naam stond van Juan de Timoneda. Het boek werd gedrukt door de koninklijke drukker Juan Boude te Tolosa in 1635, maar omdat het om een nadruk ging van een Spaans damboek was dit boek niet van Franse oorsprong.

2.3.2.2 Frans damwerk van 1668

Het allereerste Franse damwerk op de 64 ruiten was die van Ingenieur Mallet:

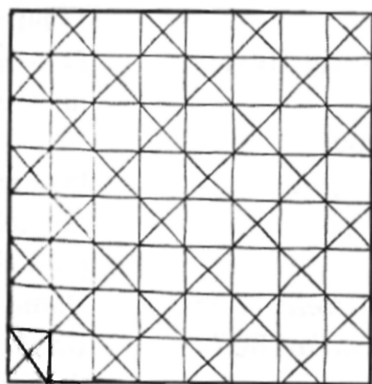
> 1668 MALLET, PIERRE
> Le jeu des dames - Avec toutes les maximes et régles, tant générales que particuliéres, qu'il faut observer an icelui. Et la métode d'y bien jouer". - Paris.

Ruim 400 bladzijden wijdt deze auteur van het eerste Franse damboek aan het damspel. De bladzijden 11 tot 59 zijn een verhandeling over de Franse spellingsleer en velerlei onderwerpen die vrijwel niets met het dammen uit te staan hebben worden door hem uitvoerig in zijn boek aangeroerd. Vergeleken met de eerste Spaanse damboeken heeft dit eerste Franse damboek weinig met het damspel uit te staan en kan het als een slecht geschreven handboek voor het damspel doorgaan. Toch zijn wellicht enkele passages interessant om weer te geven, want het blijkt dat de Nederlanders (Noorderingen) een grote belangstelling voor het dammen hadden en dat ook de Duitsers, Spanjaarden en Italianen niet achterbleven. Geen woord over de Engelsen (MALLET, 1668:271):

> Chacun sét, que tous les Européans ont une trés-grande estime pour le Jeu des Dames, & prinsipalement les Septentrionaux: et quoi que les Alemans, aûsi-bien que les Espagnols, & les Italiens, estiment beaucoup le Ieu des Echês; ils n'an êment pas moins le Dames, ils an sont autant ou plus pâsionés que les Francés.

2.3.3 DUITSLAND 1700

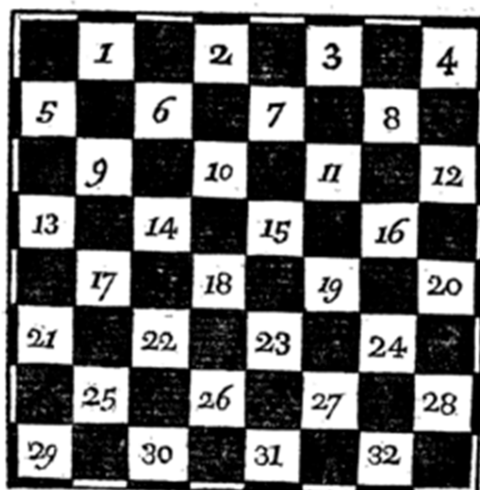
Zoals in alle landen heeft Duitsland een lange voorperiode gekend voordat de damkennis tot een boek uitgroeide. Hoe oud haar kennis van het spel is kan men niet zeggen, en zelfs voor Duitsers is onderzoek moeilijk, maar men kan opmerken dat zij een beschrijving gaf lang voordat deze voor Engeland is gevonden. In 1616 had Gustavus Selenus, Groothertog van Brunswijk-Luneburg, de gelegenheid om te zeggen dat Damenspiel gespeeld wordt op een Schaakbord met 24 ronde schijven (SELENUS, 1616). Ongeveer 30 jaar later vinden we een veel verrassender ontwikkeling. In een te Nurnberg uitgegeven werk vertelt P.D. Harzdorffer hoe men moet spelen bij- Wat denkt U? Dammen met levende stukken! (...) blijkt dat dammen in die tijd in Duitsland goed bekend was, en ongeveer vijftig jaar later werd het eerste boek geschreven dat handelt over de 100 velden. Het werd geschreven, ook in Nurnberg, door J.W. Schmidt (1700) - die zichzelf beschrijft als een Kristal- en Glassnijder - klaarblijkelijk met het oog op publicatie, maar het heeft dat stadium nooit bereikt. Het bestaat nu in MS in de Pruisische Staatsbibliotheek, Berlijn (ALEXANDER, 1924:7-161).

Dambord in Duits M.S. van c. 1700

2.3.4 ENGELAND 1756

Het allereerste damboek van Engeland werd geschreven door William Payne in 1756. Dus twee eeuwen later als het eerste damboek in de wereld van Juan de Timoneda, dat geschreven werd in 1547. Het betreft het damspel op het kleine bord waar iedere speler 12 schijven heeft. Dit spel wordt overigens nog steeds gespeeld in Groot Brittannië, waar het moeilijk is om het internationaal bord van 100 velden in te voeren.

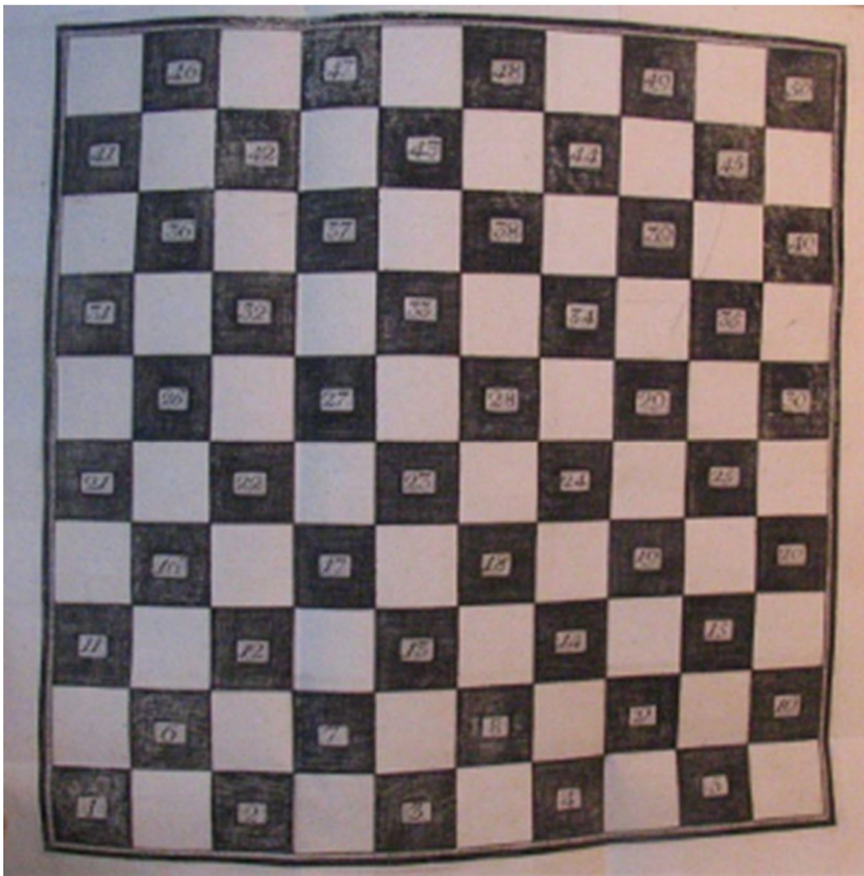

Payne's damdiagram, 1756

In het damboek van William Payne (PAYNE, 1756) vinden we alleen dampartijen zonder commentaar. Het gevolg is dat we op die manier weinig aan de weet komen over de geschiedenis van dit spel in dit land en de typische damtermen.

2.3.5 NEDERLAND 1785

Ephraim van Embden schreef in Nederland in 1785 het eerste damboek dat niet over het 64 velden bordspel ging, doch een damspel overgezet op een groot bord van 100 velden. Wat meteen opvalt is dat de notering van het bordveld 1 linksonder begint, terwijl dat vandaag de dag rechtsonder begint. De lange lijn ligt aan de linkerkant en doorgaans werd er op de zwarte velden gespeeld, maar men kon ook op de witte velden spelen (EMBDEN, 1785).

Men moest er dan wel rekening mee houden dat de lange lijn aan de linkerkant zou moeten blijven.
Het boek heeft het over de damterm “moorden” dat thans niet meer voorkomt, maar deze term heeft met de Spaanse damterm “matar” (slaan, ruilen) te maken.

Een andere term is “slag”, dat vandaag de dag in slagzet is veranderd. De term “slag” komt overeen met de Spaanse damterm “golpe”. In meerdere gevallen heb ik gezien dat tijdens het Spaanse dammen de spelers na een ruil hun stukken met een enorm harde klap op hun nieuwe plaats zetten. Misschien is daar het woord slag wel van afgeleid.

2.3.6 ITALIË 1800

Een beschrijving van de regels van het damspel vinden we terug in een manuscript van Aldrovandi (ALDROVANDI, 1585) en in een boek (BISTEGHI, 1753) dat uitgegeven werd in Bologna in 1753. Er bestaat nog een ander boekje uit 1786 dat over de regels van het damspel schrijft (CERUTI, 1786:62-63) en waarop de naam van *Aloysius Maria Ceruti* gedrukt staat Laatstgenoemde 3 boeken werden door *Pratesi* beschreven (PRATESI, 1991:42-43). Er schijnt een damboek uitgegeven te zijn door een onbekende auteur, waarvan verder elke referentie ontbreekt, maar we wel de titel weten (ONBEKENDE, 1800).

Dambord in Mancini's boek, 1830

Het Spaanse dambord, met de lange lijn rechts, komen we tegen tot aan het jaar 1830 (MANCINI, 1830). Twee jaar daarna zou Lorenzo Sonzogno een damboek over het 100 velden bord gaan schrijven (SONZOGNO, 1832).

Het Italiaanse damspel heeft de Spaanse damterm van “comer” (eten) overgenomen in zijn lexico in de form van “mangiare”. Hetzelfde zien

we in het Philippijnse damspel waar het Spaanse woord “comer” is vervangen door het Engelse woord “eat”.

De Italiaanse damterm “casella” (veld) heeft weer te maken met het Spaanse woord “casilla”. Het oudere woord van “casilla” was vroeger in 1283 in het boek van koning Alfonso X el Sabio voor het schaakspel “casa” en dit woord vinden we weer terug in het Portugees damspel.

De Italiaanse damterm “pedine” (pion) vinden we weer terug in het allereerste Spaanse damboek van Juan de Timoneda in 1547 waar sinds die tijd het woord peón in gebruik was voor het damstuk.

Ç

2.4 Bordspelen verwant met dammen

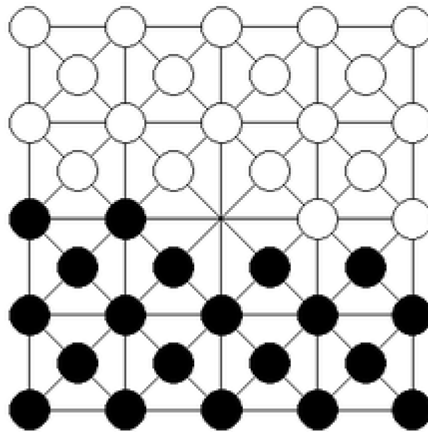
Aan het eind van de 15e eeuw bestonden er in Spanje twee spelen met de latijnse naam *Calculorum ludus.* Één daarvan was het alquerquespel – naar alle waarschijnlijkheid was dat het spel met 12 stukken – en een ander spel dat men andarraya noemde. Het laatste spel was verwant aan het damspel en werd door Antonio Nebrija als nieuw (NOVUM) bestempeld in zijn woordenboek van 1495 en hetzelfde kan gezegd worden van een nieuw stuk dat bekend werd als *Dama* (*NOVUM*). Nebrija neemt ook het spel alquerque op, maar dit spel werd niet als iets nieuws beschouwd (NEBRIJA, 1495). We weten dat het andarraya al gespeeld werd in Spanje sinds 1429, maar het feit dat Nebrija het nu als nieuw bestempelde moet wel inhouden dat het spel aan verandering onderhevig was. Die verandering kan bestaan uit een nieuw bord of een nieuw sterk stuk of beiden.

Mijn onderzoek wijst uit dat één van de onwettige zonen van de ambassadeur Juan Ramírez de Lucena in de drukkerij werkte waar de boeken van Nebrija gedrukt werden in Salamanca. Tot op heden heb ik nog niet vast kunnen stellen wie van de drie zonen dat geweest is. Het feit dat Francesch Vicent een schaakboek drukte in Valencia in 1495, waarin het moderne schaakspel aan de orde kwam met de nieuwe sterke dame, laat ons een verband zien tussen beide boeken en onwettige zonen.

In het woordenboek van 1495 is NOVUM (nieuw) apart afgedrukt en de betekenissen van deze woorden zijn nieuw. Dus als gevolg van de nieuwe Dama werd in die tijd de lange Dama met lange slagen definitief ingevoerd in het schaakspel. Wat de data betreft, dit alles stemt overeen met de drie verhandelingen over de nieuwe krachtige Dama in het schaakspel (1475 Scachs d'amor, 1495 Franchesch Vicent en 1497 Lucena).

2.4.1 Tüvnanawöpi

Tot op heden weten we alleen dat het andarraya een soortgelijk damspel was en daar blijft het bij, want vele onderzoeken mijnerzijds liepen op niets uit. Wellicht kunnen bordspelen in de veroverende gebieden van Spanje ons iets verder helpen. En dan denk ik in de eerste plaats aan een bordspel Tûkvnanawöpi (Arizona) dat *Culin* (1907:795) vermeldt en door de Hopi Indianen (Oraibi, Arizona) gespeeld werd.

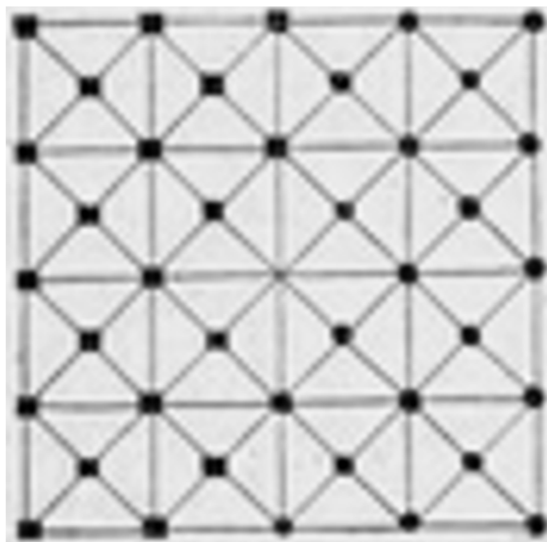

Tûkvnanawöpi

De omsloten ruimten buiten de velden worden huizen genoemd. Daarin worden de gedode dieren geplaatst. Met “houses” (huizen of huisjes) worden de velden van het schaak- of dambord in Spanje bedoeld, waar de gebruikelijke term **casa** of **casillas** is. Verder valt ons op dat slaan in dit spel ook “matar” (moorden) was dat ons met deze term opnieuw terugbrengt naar Spanje.

2.4.2 Aiyawatstani

Dit bordspel heeft veel weg van het bordspel dat *Culin* (1907:792) onder Fig. 1088 beschrijft (New Mexico) en dat door de Keres Acoma, New Indians, gespeeld werd.

Aiyawatstani of the Keres Acoma Indians “1088”

Mexico stond in het verleden een groot gebied af aan de Verenigde Staten van Amerika. Dit gebied werd bekend als het Amerikaanse zuidwesten en Californië. Uiteindelijk werden het de staten Arizona en New Mexico, en delen van Colorado en Nevada. De verovering van Mexico van de Spaans-Azteekse oorlog (1519-1521) was het begin van de Spaanse kolonisatie van Amerika.

Op dit bord heeft elke speler 20 stukken en het spel is hetzelfde als alquerque-12, dus met het centrale punt vrij.

2.4.3 Kharbaga

De grote mate van gelijkenis met een traditioneel spel uit Tunesië dat Kharbaga heet is waarschijnlijk toeval, maar het kan niet worden uitgesloten dat er een verband kan zijn. Dat is de huidige situatie, maar in de loop der eeuwen hebben Tunesische moslims zich in Spanje gevestigd en hebben Spaanse moslims zich in Tunesië gevestigd. Daarom is het redelijk te vermoeden dat Kharbaga, evenals de spelen van Tûkvnanawöpi en Aiyawatstani een gemeenschappelijke oorsprong hadden: Spanje. Blijkbaar werd Kharbaga ook gespeeld in Mauritanië (MOKHTAR, 1952) en Marroc.

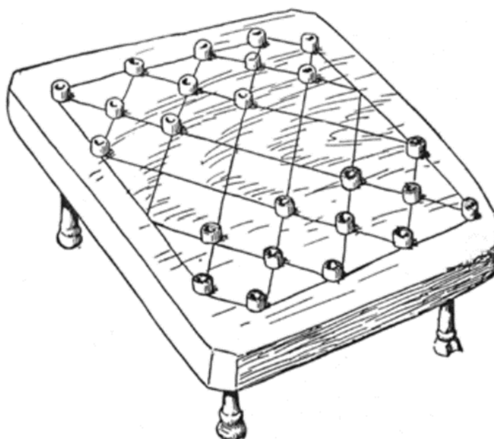
Wat Spanje betreft, werd een bord dat lijkt op Tûkvnanawöpi en Aiyawatstani alleen gevonden op Tenerife (Canarische Eilanden) en niet op de andere eilanden (ESPINEL, 2009:202). Aangezien de Canarische Eilanden sedert de 15de eeuw tot Spanje behoren, is het redelijk te vermoeden dat deze twee genoemde spelen een Spaanse oorsprong hadden.

In het jaar 1496 kwam er een einde aan de verovering met de overheersing van het eiland Tenerife, waardoor de Canarische archipel werd opgenomen in de Kroon van Castilië. De koninklijke verovering vond plaats tussen 1478 en 1496.

2.4.4 Filippijnse damspel

Het Filippijnse damspel is precies hetzelfde als het huidige damspel, waarbij de diagonaal naar rechts loopt, zoals bij het huidige Spaanse spel het geval is.

Het Filippijnse dambord

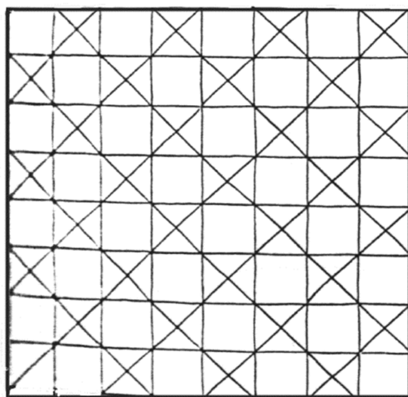
Murray (1952:79) stelde dat het Spaanse spel ook op de Filippijnen wordt gespeeld (CULIN, 1900:648) onder de naam dama, maar op een gelijnd bord. Deze vereenvoudiging werd voor het eerst voorgesteld door J.G. Lallement in 1802.

Het is interessant om te zien dat weer de Spaanse damtermen van moorden (matar) en eten (comer) gebruikt worden.

De Filippijnen werden in 1521 door de Spanjaard *Fernando de Magallanes* ontdekt gedurende een reis naar de specerij eilanden Molukken. Doch pas in 1543 konden de Spanjaarden zich daar definitief zonder problemen vestigen.

2.4.5 Moo

Culin (1899:244) vermeldt dat in het Haiwai-iaanse damspel Moo de velden ha-le (huis) genoemd worden. En zo verraadt dit Moo damspel ook een Spaanse afkomst, want in the Spaans worden de ruiten van het dam- of schaakbord casas of casillas genoemd (huizen of huisjes).

Het Hawaiiaanse damspel Moo

Elsdon Best (1925) verklaarde dat hij had vernomen dat in het Spaanse damspel een groot aantal stukken wordt gebruikt, en het is bekend dat Spaanse schepen de Hawaiiaanse eilanden reeds in de 16e eeuw bezochten ....

Het lijkt niet onwaarschijnlijk dat de Spaanse vorm van het damspel in de 16e of 17e eeuw op de Hawaiiaanse eilanden werd geïntroduceerd door Spaanse zeelieden, van wie er zeker enkele de eilandengroep hebben bezocht. De Hawaiiaanse traditie van schipbreukelingen die vele generaties geleden onder hen woonden, verwijst waarschijnlijk naar Spanjaarden.

2.4.6 Hypothese

Tüvnanawöpi en Aiyawatstani hadden een islamische oorsprong als tegenhanger van het spel Kharbaga te doen. De muslims die in Spanje woonden en werkten hebben het spel meegenomen naar Zuid-Amerika tijdens hun emigratie. Het spel werd niet gespeeld door de Spanjaarden zelf, want zoals vermeld het enige bord dat in Spanje gevonden werd, had te maken met de stad Tenerife.

Zowel Kharbaga als Damma (Zamma) konden wel eens spelen geweest zijn van de 17^{e} en 18^{e} eeuw met een vermoeilijking van het alquerque-12 spel, en we constateren dat er al dammen in het spel waren. We zien dus dat het oorspronkelijke alquerque-12 spel 12 stukken had. Daarna kwam naar alle waarschijnlijkheid het Kharbaga spel met 20 stukken (Tüvnanawöpi en Aiyawatstani) aan de beurt en tenslotte nam de graad van moeilijkheid toe tot 40 stukken in het zamma (damma) spel.

2.5 Notatie in letters

De nadruk van het damboek van Juan de Timoneda (TIMONEDA, 1547/1635), dat plaatsvond in de Franse stad Tolosa in 1635, heeft een letter-notatie inplaats van de latere nummer-notatie. De oplossing van alle problemen in dit boek kon men volgen aan de hand van de letter-notatie, welke weergegeven wordt in een diagram met de beginstelling.

Damdiagram van Juan de Timoneda

In het daarop volgende boek van Pedro Ruiz Montero (RUIZ, 1591) zien we eerste notatie van een dampartij in nummers. Het noteren via nummers is tot op vandaag gehandhaafd. Dit is dus een ander bewijs dat het allereerste damspel uit Spanje komt.

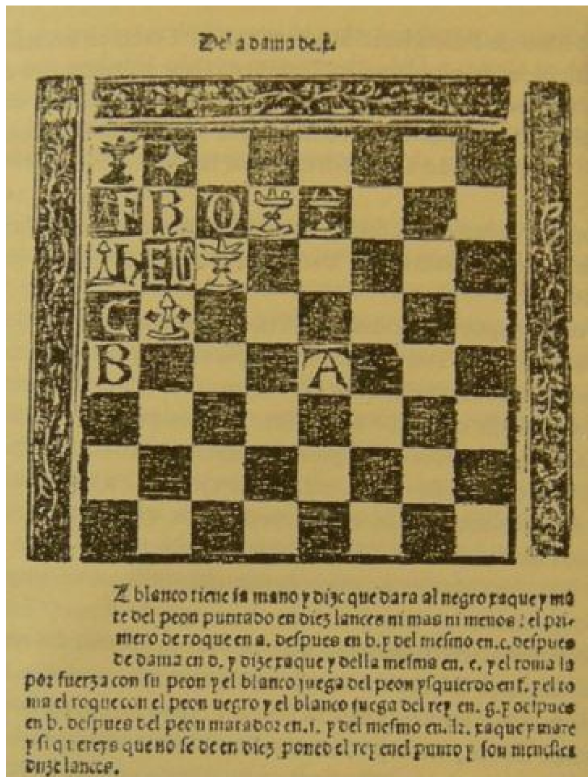
2.6 Dame

De nieuwe sterke dame (Spaans: Dama) werd omstreeks 1475 in het Spaanse bordspel ingevoerd en we zullen zien dat dit een hele revolutie teweeg bracht in het schaak- en damspel in Spanje en Europa.

Tijdens de laatste periode van de vijftiende eeuw onderging de figuur van de koningin in het schaakspel die gewoonlijk de Maagd Maria voorstelde (PETZOLD, 1987:158 en WESTERVELD, 2016) een reeks variaties in haar attributen die haar meer macht gaven en, uiteindelijk, een grotere mobiliteit op het bord. Deze variaties zijn geïnspireerd op koningin Isabella de Katholieke. Net als in Cessolis zijn de schaakfiguren gebaseerd op waargebeurde feiten. Mijn argument (1987:71; 1994:103-124; 1997:218) is dat koningin Isabella de "generaal" vertegenwoordigde die in elk deel van het gebied te paard aanwezig moest zijn (1988:29), en zo uitdrukking gaf aan haar macht, die zich later ook op het dambord manifesteerde. Zij was voor mij zowel de koningin van het schaakspel, als de koningin van het damspel (1990). Jaren terug was dit nog een mysterie voor vele geleerden van de geschiedenis en de oorsprong van beide spelen, hetgeen nu door velen geaccepteerd wordt. Ook zag Calvo (1991, 7:82-89) deze hypothese aanvankelijk wel zitten, maar werkte dat verder niet uit en stilte was het vervolg.

2.6.1 Dame in het schaakspel

De ambassadeur Juan Ramírez de Lucena was de man die vermoedelijk de Franse term “dame” naar Spanje haalde en zagen we in het gedicht Scachs d’amor (CALVO, 1999; WESTERVELD, 2015) dat de nieuwe sterke dame ingevoerd werd (GARZON, 2005) in het moderne schaakspel rond 1475, gebaseerd op de Spaanse koningin Isabel la Católica (WESTERVELD, 1997 EN WESTERVELD/GARZON 2004).

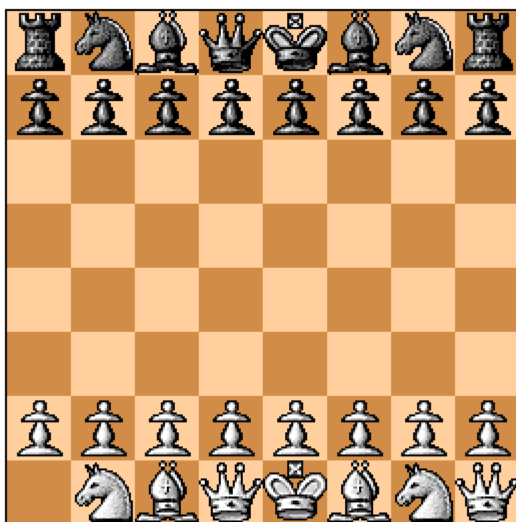
Compositie 150 van Lucena

2.6.1.1 Meerdere dames in het schaakspel

Het meest verrassend is dat er ook schaak precedenten zijn, ontdekt door José Antonio Garzón Roger en ook in verband gebracht met Valencia

(WESTERVELD, 2018:94-98). Een daarvan komt uit een tweede beschrijving van Francesch Vicent, niet minder schandelijk dan het gedrukte boek (VICENT, 1495) in Valencia in 1495, de Heilige Graal van het schaakspel, nu eindelijk teruggevonden (GARZON, 2001). Garzon verwijst met zijn nieuwe boek (GARZON, 2010), dat gaat over de beroemde dichter, Juan de Timoneda, naar de compositie 150 van Lucena (LUCENA, 1497), die in 1497 de verhandeling van Francesch Vicent kopieerde.

Maar de compositie 150 in het boek van Lucena is niet de enige compositie, waarin we twee damas zien. In de manuscripten van Cesena (positie 9-2) en Perugia (positie 11), gemaakt door Francesch Vicent, begint wit het spel met twee koninginnen (damas), zoals geïndiceerd door Garzón (GARZON, 2005a:124-126). Interessant is om te zien dat een zogenaamde koningin *dama caballota* ook de macht van een paard heeft.

Stand Perugia 11 = Cesena 9-2, wit heeft twee damas

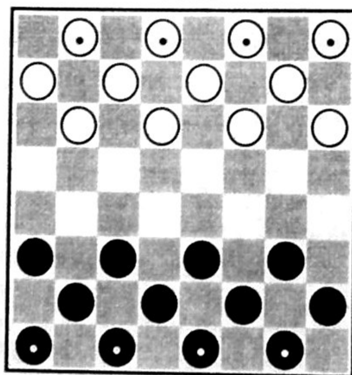
2.6.2 Dame (Dam) in het damspel

Antonio Nebrija (1495) laat ons weten in zijn woordenboek van 1495 dat het woord *Dama* een nieuwe betekenis krijgt en als nieuw (NOVUM) bestempeld wordt. Ook krijgt het spel *andarraya* een nieuwe betekenis en wordt eveneens bestempeld als nieuw (*NOVUM*). Dit is het moment dat het andarraya spel – dat al een soort damspel was – omgezet werd tot het Spaanse damspel, waarin de nieuwe sterke dame (dam) gebruikt wordt.

2.6.2.1 Meerdere dames (dammen) in het damspel

Alles heeft er weg van dat het nieuwe damspel in Spanje nog in een experimentenstadium verkeerde, want we zullen zien dat gedurende enkele eeuwen men de openingen met meerdere dames begon te spelen. In het Franse spel begon men met liefst 4 dammen in de opening te spelen.

Op de één of andere manier wilde men in Frankrijk niet achterbijven bij Spanje. In het eerste Franse damboek, geschreven door de ingenieur Pierre Mallet, zien we dat in de openingsstelling van het spel zowel Wit als Zwart zelfs 4 gekroonde stukken hebben. Deze stukken worden "Dames courönées" (gekroonde stukken) genoemd (MALLET, 1668).

Vier dammen in de opening van Mallet

Dit boek werd geschreven in 1668, dus 121 jaren later dan het eerste Spaanse damboek!

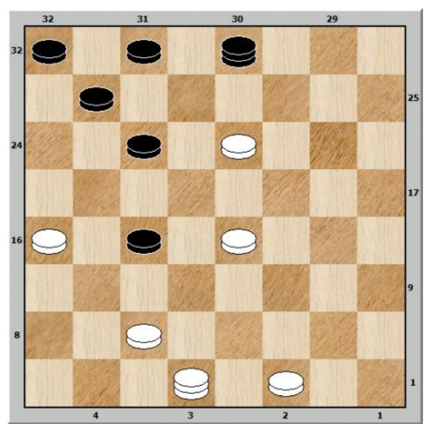
De situatie in Spanje komen we in de sectie over de kroonschijf te weten. En het begrip “kroonschijf” kan weer inhouden dat men aanvankelijk in Nederland ook met gekroonde dammen speelden. Helaas, elk documentair bewijs daarvoor ontbreekt ons.

In Mexico, wordt de dam “koningin” (reina) genoemd. In Colombia en Peru is het reina of dama. Opvallend is in het Filippijns damspel het veelvuldig gebruik van *Queen*. Dama betekent hier letterlijk Queen. In Spanje heeft de gekroonde pion in het dammen steeds dezelfde betekenis gehad als die in het schaken, namelijk die van *dame* oftewel *koningin.* In Ecuador wordt de dam “Corona” (kroon) genoemd. In Polen wordt de *dame* ook koningin (Królowa) genoemd.

2.6.2.1.1 De Kroonschijf

Isidore Weiss gebruikt in zijn boek (WEISS, 1910) liefst zes maal de term “pion savant” (wijze schijf, beter: kroonschijf) voor de schijven die op 3 en 48 staan. In Nederland kennen we op het 100 velden bord de term “kroonschijf”. Deze staat voor zwart op veld 3 en voor wit op veld 48. De term van kroonschijf vindt zijn oorspong in Spanje en houdt in dat op deze twee velden een pion een kroon kreeg oftewel dat de pion door dame (dam) vervangen werd bij de aanvang van een damspel. Een voorbeeld hiervan is een probleem dat in het boek van Juan de Timoneda 1547 voorkomt.

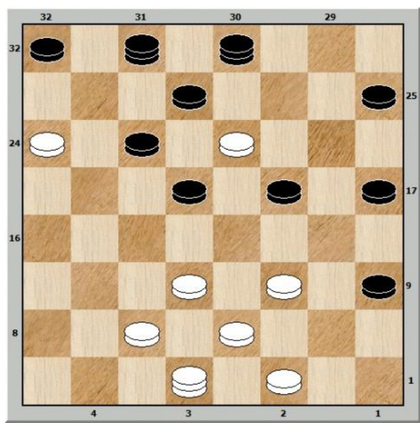

Stand met verwisselendc kleuren

Eén en ander hield in dat de spelers in Spanje al bij het beginnen van een partij ieder een dam hebben. In het boek van Lorenzo Valls (VALLS, 1597:36) vinden we vele openingen daarvan die hij “Damas hechas” noemt en wat in feite neer komt op openingen met gekroonde schijven (damas).

In het boek van Juan de Timoneda (Timoneda, 1547) vinden we twee stellingen waarbij men ziet dat één van de damspelers de opening begonnen was met twee dammen.

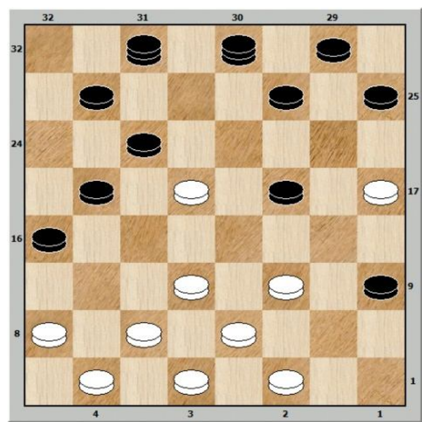

Stand met verwisselende kleuren

Waarschijnlijk betrof het hier een voorgift van zwart, die in het ene geval maar één dam heeft op veld 3 en in het andere geval helemaal geen dammen in de opening had.

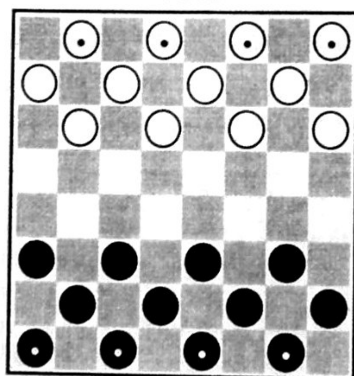

Stand met verwisselende kleuren

Juan Garcia Canalejas (Garcia, 1650) heeft het in zijn boek over openingen waarbij twee witte dammen tegen twee zwarte dammen gespeeld worden. Hiervoor werden de kroonvelden en de velden 2 en 31 gebruikt. Het begrip “kroonvelden” wordt ons dankzij de eeste Spaanse damboeken op die manier ook duidelijk.

Op de één of andere manier wilde men in Frankrijk niet achterblijven en daar zien we zelfs 4 dammen in de beginstand van het damspel.

In het eerste Franse damboek, geschreven door de ingenieur Pierre Mallet, zien we dat in de openingsstelling van het spel zowel Wit als Zwart zelfs 4 gekroonde stukken hebben. Deze stukken worden "Dames courönées" (gekroonde stukken) genoemd (MALLET, 1668).

Vier dammen in de opening van Mallet

Dit boek werd geschreven in 1668, dus 121 jaren later dan het eerste Spaanse damboek!

2.7 Het spel met de damas

Als men eenmaal de oorsprong van het woord "kroonschijf" weet, wordt ons ook de Spaanse bordterm "Juego de las damas" (dammenspel) veel duidelijker, inplaats van "Juego de damas" (damspel). Nu er vaak bij het begin van het spel twee "damas" op het bord stonden, had men het over "de las". In 1684 laat men het lidwoord "las" weg (GARCEZ, 1684) en gebruikte men alleen het voorzetsel "de" en ziet men "juego de damas" (damspel). Maar ook in dit boek had men het nog over openingen met één en twee dammen. Mallet (Mallet, 1668) noemt hier ook "het spel van de dammen" (jeu des dames) zoals in Spanje. Na verloop van tijd zouden de dammen in de opening verdwijnen en zou men deze term in Frankrijk veranderen van *jeu des dames* naar *jeux de dames* en *jeu de dames* (CAVALLERO, 1727).

Een andere veel gebruikte term in Spanje tussen de 16e en de 20e eeuw was "jugar a las damas" (met de dammen spelen). Zowel in het geval van "Juego de las damas" (Juego de damas) en "Jugar a las damas", denkt men in Spanje aan het spel met de machtige vrouw (dama) die ook in het Spaanse schaakspel gebruikt wordt in de betekenis van "reina" (koningin). Een dame (koningin) die op het bord meteen overal aanwezig is en verwoestend te werk gaat om de vijandelijke stukken uit te dunnen. De verwoestende werking van deze nieuwe sterke Spaanse dame (dam) werd in het buitenland minder goed begrepen.

Frankrijk: Eschés de la dame, o de dame enragée
-. Het schaakspel met de dame of de *dolle dame*

Italië: Scacchi de la donna or alla rabiosa
-. Het schaakspel met de dame of op de *dolle manier*

Duitsland: Current oder das Welsch Schachspiel
-. Italiaans ('t snelle schaakspel) of *buitenlandse schaakspel*

Engeland: Mad chess. (Vertaling van EALES, 1985)
-. *Dolgedraaid schaakspel.*

2.8 De pion

In het Spaanse damspel werd er aanvankelijk met pionnen zoals in het schaakspel gespeeld, die eeuwen daarna vervangen werden door schijven alhoewel de term “peón” bewaard bleef in het Spaanse damspel. Het speelstuk pion is goed te bespeuren in het allereerste damdiagram dat voorkomt in de manuscripten van Perugia en Cesena (Italia) omstreeks 1505 en waarbij we geen waarbij we geen velden van afwisselende kleur aantreffen.

	P		P		P		P
P		P		P		P	
	P		P		P		P
P		P		P		P	
	P		P		P		P
P		P		P		P	

Ludus dominarum D.
Manuscript van Cesena (1502) en Perugia, (1503-1506)

In het eerste Spaanse damboek van Juan de Timoneda (1547/1635) komen we ook de pionnen tegen in een diagram en daarna in een ander diagram van het damboek van GARCÉZ Y DE LA SIERRA BOIL DE ARENOS (1684). De damdiagrammen van beide boeken komen we elders in dit boek tegen.

De term en/of figuur van “peón” komen we nog tegen in Italië, Portugal, Frankrijk, Turkije, Polen, Colombia, Argentina y Chile.

2.9 Huizen en huisjes

De huidige Spaanse term “casillas” was vroeger alleen “casas”, zoals we dat allereerst tegenkomen in het spelenboek van koning Alfonso X de Wijze (1283).

Culin (1899:244) vermeldt dat in het Haiwaiiaanse damspel Moo de velden ha-le (huis) genoemd worden. En zo verraadt dit Moo damspel ook een Spaanse afkomst, want in the Spaans worden de ruiten van het dam- of schaakbord **“**casas” of “casillas” genoemd (huizen of huisjes).

Het Tüvnanawöpi spel heeft omsloten ruimten buiten de velden die huizen (casas) genoemd worden. Daarin worden de gedode dieren (stukken) geplaatst.

Interessant is te zien dat het slaan in dit spel ook “matar” (moorden) genoemd wordt. Deze term brengt ons opnieuw terug naar Spanje.

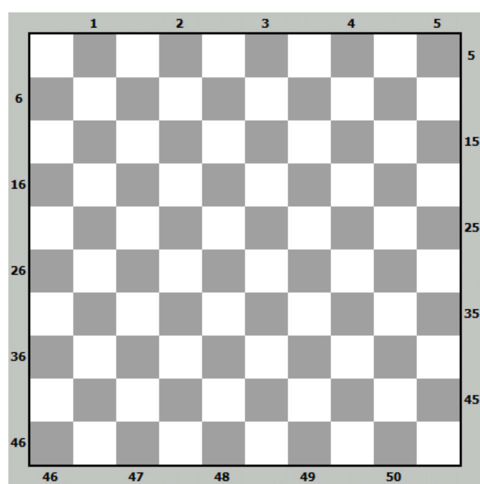
De term van “casas” komen we nog tegen in Turkije.

2.10 De lange lijn

De lange lijn in het Spaanse damspel van 64 velden bevindt zich aan de rechterzijde en loopt van de velden 1 naar 32 toe. Het Italiaanse en Portugese damspel volgen het Spaanse damspel, voor de lange lijn. Vroeger speelde men alleen op de witte velden en dat is in Spanje nog steeds het geval, alhoewel men steeds meer op de zwarte velden gaat spelen.

Landen die dus de lange lijn aan de rechterzijde hebben bij hun damspel op het 64-velden bord kunnen van Spaanse afkomst zijn: Marokko, Italia, Costa Rica, Colombia, San Salvador, Peru (witte velden).

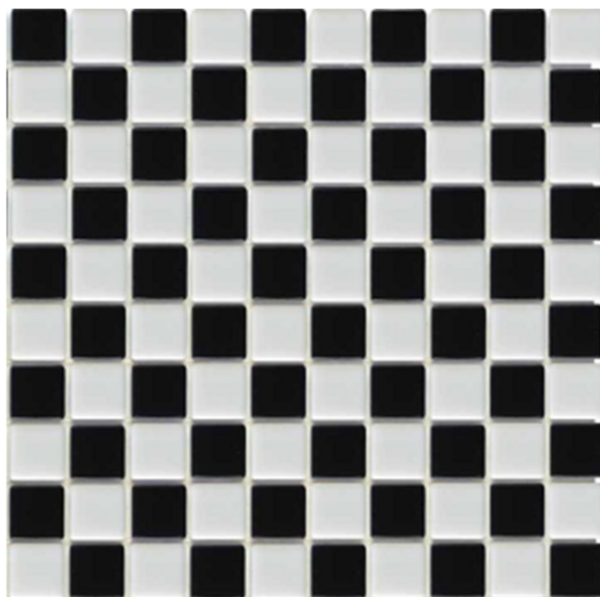
Vreemd genoeg heeft het Filippijns en Haiwaiaans damspel (100 velden) de lange lijn aan de linkerkant, terwijl hun damtermen duidelijk met het oorsponkelijke Spaanse damspel te maken hebben.

De lange lijn aan de linkerkant

Er bestaat nog een Argentijns damspel met ieder 15 stukken op de 100 velden, waarbij de lange vleugel aan de rechterkant ligt zoals dat in het

Spaanse damspel gewoonlijk is. Hetzelfde spel met 15 stukken wordt zo ook in Chile gespeeld. Het spel wordt op de zwarte velden gespeeld.

Argentijns dambord met de lange lijn aan de rechterkant

In Ecuador speelt men op het universele 100 velden bord met de lange lijn aan de rechterkant, zoals in het Spaanse spel. Het heeft dezelfde spelregels als het Spaanse spel, zodat men niet achteruit kan slaan. In Cuba speelt men het internationale 100 velden spel, met de lange vleugel aan de linkerkant en het bord was daar ingevoerd door de Haitianen.

2.11 Moorden

Het damboek van de dammer Embden heeft het over de damterm “moorden” dat thans niet meer voorkomt, maar deze term heeft met de Spaanse damterm “matar” (slaan, ruilen) te maken (EMBDEN, 1785).

De term “matar” (moorden) vinden we heden ten dage nog terug in de Dominicaanse Republiek.

Interessant is te zien dat het slaan in het Tüvnanawöpi spel ook “matar” (moorden) genoemd wordt. Deze term brengt ons opnieuw terug naar Spanje.

2.12 Eten

In het Spaanse damspel gebruikte men de term van “comer” (eten) voor het slaan van de pionnen (schijven). Deze term en vele andere Spaanse schaaktermen vinden we ook weer terug in het Spaanse damspel. De spelterm “comer” (slaan) vinden we weer terug in andere landen.

Het Italiaanse damspel heeft de Spaanse damterm van “comer” (eten) overgenomen in zijn lexico in de form van “mangiare”. In Portugal is de Spaanse term hetzelfde, dus “comer”. Hetzelfde zien we in het Philippijnse damspel waar het Spaanse woord “comer” is vervangen door het Engelse woord “eat”.

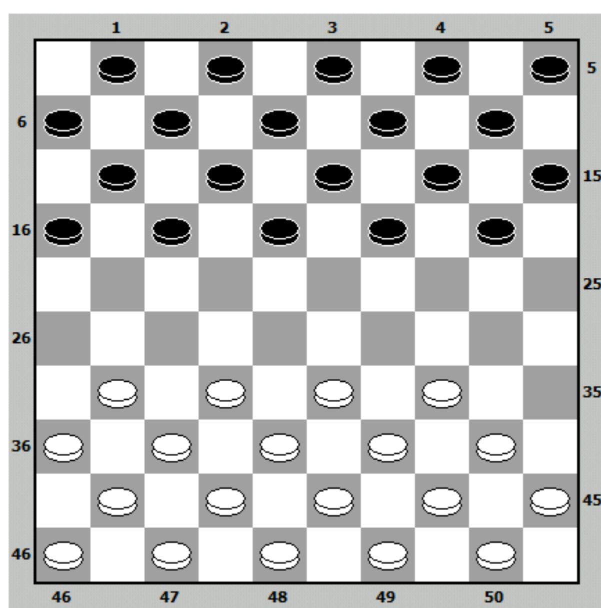
Comer (Slaan) wordt nog gebruikt in de Dominicaanse Republiek, Colombia, Ecuador, Argentina, Chile, Cuba, Peru en Turkije.

Als men met een dam of een schijf een vijandelijk schijf kan slaan, dan mag de eerste speler kiezen met welk stuk hij gaat slaan. Dat is in het Portugeese en Ecuadoraanse spel ander, want daar heerst de kwaliteits wet en moet men met de dam het vijandelijke stuk slaan.

2.13 Zwart begint

In het Spaanse damspel was het al vroeg in de 16^{e} eeuw de gewoonte dat wit het spel opende met de lage nummers, bijvoorbeeld 10-14. Er waren ook openingen te vinden dat zwart het spel begon met de hogere nummers, bijvoorbeeld 23-19. Deze twee mogelijkheden komen voor in de boeken van Pedro Ruiz Montero (1591 en Lorenzo Valls (1597). In die tijd werd op de witte velden gespeeld.

Ook in Frankrijk speelde men omstreeks vóór 1900 op de witte velden en gebeurde het ook dat zwart het spel opende. Er is een partij bekend tussen Weiss en Thireau, waarbij Weiss zijn schijf op 35 als voorgift aan Thireau gaf. Thireau op zijn beurt begon de partij met 18-23 in 1892. Deze partij werd op 24 July gespeeld en gewonnen door Thireau.

Zwart begon met 18-23

2.14 Spelniveau van het dammen

Het spelniveau van Spaans dammen stond op een heel hoog niveau in de 16e eeuw en hetzelfde kan men zeggen van de vele damboeken en manuscripten die in Spanje in omloop waren.

Spanje had in dat opzicht zeker een eeuw voorsprong op de andere landen. Er is weinig bekend over het dammen op het 64 velden bord in Nederland, maar het feit dat men al snel rond 1700 op een groter bord ging spelen mag wel inhouden dat in dat land men al snel op een goed niveau speelde. Waarschijnlijk leverde het kleine bord teveel remises op, waardoor men liever op een groter bord ging spelen en het achteruitslaan ging toestaan. Het spel werd op die manier veel moeilijker voor velen en kwamen er ook veel meer slagzetten tot stand op dit bord.

Het oudste dambord van 100-velden werd in Hoorn (Nederland) gevonden en waarschijnlijk speelde men in Nederland iets eerder het internationale damspel dan Frankrijk.

Het damspel had vroeger een andere naam in Spanje met “Marro de Punta”, waaruit men al af kan leiden dat het spel afkomstig was van alquerque-12 dat op lijnen gespeeld werd. De 15e eeuw was de eeuw van de overzetting van het alquerque-12 spel op een ongeschakeerd bord. Het preciese jaar van het gebruik voor het geschakeerde bord voor het damspel is nog niet bekend. Men weet alleen dat het eerste damboek met geschakeerd bord gedrukt werd in 1547. Tot op heden weten we nog niets wat er precies gebeurde tussen de jaren 1505 en 1547.

2.15 Bibliografie

ALDROVANDI, ULISSES (1585?). Manuscript. De Ludis tum publicis tum privatis methodus. (Dit werk bevindt zich in de Universiteitsbibliotheek van Bologna).

ALEXANDER, J. (1924). The American Checker Monthly, Kansas City.

ALFONSO X EL SABIO (1283/1987). Libro del Ajedrez, Dados y Tablas.. Herdruk Madrid, 1987.

AYBERK, Bülent (2016). Türk Daması Oyun Kültürü ve Türkiye'deki Dama Oynanan Kahvehanelerin İç Mekânlarının İncelemesi. Mimarlik ve Yaşam Dergisi. Cilt: 1, No: 1: 61-86). (Journal of Architectural and Life. Vol: 1, No: 1: 61-86).

BAKKER, GERARD (1980-83). Dammen in den beginne. Serie van 57 afleveringen in de dambrubriek van het onderwijsblad De Vacture tussen 1980 en 1983, Deventer.

BAKKER, GERARD (1983). Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht.

BAKKER, GERARD (1987). Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht.

BALÉDENT, GEORGES (1887). Le damier, Appendice du 3me volume, Amiens.

BELL, R.C. (1979) Board and table games from many civilizations, New York.

BENOIT DE SAINTE-MORE (1873). Manuscript van 1440 gepubliceerd door de Early English Text Society, London 1873 onder de titel van *The gest hystoriale of the destruction of Troy;* Engelse vertaling uit het Latijn van Guido Colonna dat berustte op het Franse riddergedicht *Roman de Troie* geschreven in 1180 door Benoit de Sainte-More.

BEST, ELSDON (1925). Games and pastimes of the Maori, Wellington. (New Zealand Dominion Museum, Bulletin No. 8) Part IV; Games and pastimes requiring calculation, mental alertness, or memorising powers.

BISTEGHI, RAFFAELE (1753). Il giuoco pratico o sieno capitoli diversi che servono di regola ad una raccolta di giuochi più praticati nelle conversazioni d'Italia.

BRANCH, WILLIAM SHELLEY (1911).The history of checkers from the earliest known date. Its evolution and growth, Cheltenham, England. Written for Pittsburg Leader between October 8, 1911 - April 14, 1912.

CALCAGNINUS, CAELIUS (1544) *De Calculis* in Opera aliquot.

CALVO, RICARDO (1991). Valencia, Birthplace of Modern Chess. In: New in chess, No. 7, pp. 82-87 and 89.

CALVO, RICARDO (1999). *El poema Scachs d'amor (siglo XV), primer texto conservado sobre ajedrez moderno*. Madrid: Editorial Jaque XXI. ISBN 84-482-2860-X.

CAVALLERO DEL QUERCETAN, DIEGO (1727). L'Égide de Pallas- "ou théorie et pratique du jeu de dames", Paris.

CERUTI, ALOYSIUS MARIA (1786). Capitoli per il giuochi del tresette delle bocchie e dama. Bologna. (No editorial note appears, but at the end it bears the imprint of 17th July 1786 by Aloysius Maria Ceruti, in Bologna).

CHAUCER, GEOFFREY (1369). The book of the Duchesse; een 15e eeuws manuscript hiervan bevindt zich in de Bodleian Library te Oxford.

CULIN, STEWART (1899). Hawaiian Games, in American Anthropologist, New York, Volume 1, Issue 2 p. 201-247

CULIN, STEWART (1900). Philippine games, New York.

CULIN, STEWART (1900). Philippine Games. In: American Anthropologist, New Series 2, pp. pp. 643-656.

CULIN, STEWART (1907). Games of the North American Indians, Washington.

DIJK, GEERT E. VAN (1987). Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht.
DIJK, GEERT E. VAN (1987). Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht.

DOZY, R.P.A. (1849). Recherches sur l'histoire et la litérature de l'Espagne pendant le Moyen-Age, Leyde (Hollande).

EALES, R. (1985). Chess, The history of a game, London.

EMBDEN, EPHRAIM VAN (1785). Verhandeling over het damspel, Amsterdam.

ENCICLOPEDIA UNIVERSAL ILUSTRADA, EUROPEA-AMERICANA (1908-1930 70 delen, daarna in 1930-1996 ongeveer 40 supplementen). Espasa-Calpe, Madrid.

ESPINEL CEJAS, José Manuel & GARCÍA-TALAVERA CASAÑAS, Francisco (2009) Juegos guanches inéditos.

FICORONI, F. DE (1734) 1 tali ed altri strumenti lusori degli antichi Romani, Roma

FOURNIVAL, RICHARD DE (1225?). British Museum, London. MSS nos. 3353 en 5263

GARCÉZ Y DE LA SIERRA BOIL DE ARENOS, JOSEPH CARLOS (1684). Libro nuevo, Juego de damas - Madrid.

GARCIA CANALEJAS, JUAN (1650). Libro del Jugo de las Damas, Zaragoza.

GARZÓN ROGER, JOSÉ ANTONIO (2001), En pos del incunable perdido. Francesch Vicent: Llibre dels jochs partitis dels schachs, Valencia, 1495. (Prólogo Dr. Ricardo Calvo). Biblioteca Valenciana. ISBN 84-482-2860-X.

GARZÓN ROGER, JOSÉ ANTONIO (2005a). El regreso de Francesch Vicent: la historia del nacimiento y expansión del ajedrez moderno. (Prólogo Anatali Karpov). Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Esport: Fundació Jaume II el Just, Valencia. ISBN 84-482-4193-2 (Spanish edition).

GARZÓN ROGER, JOSÉ ANTONIO (2005b). The Return of Francesch Vicent: the history of the birth and expansion of modern chess; translated by Manuel Pérez Carballo. (Foreword Anatali Karpov). Generalitat Valenciana, Consellería de Cultura, Educació i Esport: Fundación Jaume II el Just, Valencia. ISBN 84-482-4194-0 (English Edition).

GARZÓN ROGER, JOSÉ ANTONIO (2007). Estudio del tratado ajedrecístico de Luca Pacioli. Valencia. Depósito Legal V-5124-2007.

GARZON ROGER, JOSÉ ANTONIO (2010). Luces sobre el Ingenio, el pionero libro del Juego llamado *Marro de Punta,* de Juan Timoneda. Colección interciencias. Uned Alzira-Valencia.

HAMMER-PURGSTALL, JOSEF VON (1855). Literaturgeschichte der Araber, Wien.

HYDE, Thomas (1694). De Ludis Orientalibus, Oxford. Deel II.

JANSEN, Rob (1992). Damtijdschrift *Hoofdlijn*, Amsterdam.

KRUIJSWIJK, KAREL WENDEL (1966a). Algemene historie en bibliografie van het damspel, Den Haag.

LINDE, ANTONIUS VAN DER (1881b). Quellenstudien zur Geschichte des Schachspiels, Leipzig. Herdruk Osnabrück 1968.

LUCENA, LUIS RAMIREZ DE (1497). Repetición de amores e arte de Axedres con CL Juegos de Partido. Salamanca. Edición J.M. de Cossio, Madrid 1953

MANCINI, C. (1830). Il giuoco della dama all'uso italiano, Firenze.

MOKHTAR, OULD HAMIDOUN (1952) Précis sur la Mauritanie. IFAN Saint-Louis, Mauretania

MOURIK, W.A.VAN (1980). Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel,* Utrecht.

MOUSKET, PHILIPPE (1845). Manuscript bekend als de *Chronique rimée* opgenomen in de Collection chroniques beLges inédites, Bruxelles 1836-1838; supplement in 1845.

MURRAY, HAROLD JAMES RUTHVEN (1913). A history of chess, Oxford.

MURRAY, HAROLD JAMES RUTHVEN. (1952) A history of Board-games other than chess, Oxford.

NEBRIJA, ANTONIO DE (1495). Dictionarium hispano-latinum, Salamanca. (herdruk in 1951 door de Real Academia Española -Diccionario Romance (español) en latin. Er zijn van dit boek edities bekend in: 1494? Evora; 1503 Sevilla; 1506 Parijs en 1513 in Madrid.

NIJENHUIS, TRUUS (1979). Michezo, Speelgoed en spelen in Afrika, Nieuwkoop.

ONBEKENDE AUTEUR (1800). Giuoco cosi detto della dama spiegatgo in tutte le sue parti, Milano.

OUDIN, CÉSAR (1607). Tesoro de las dos lenguas francesa y española.

PAYNE, WILLIAM (1756). An introduction to the game of Draughts, containing fifty select games, together with many critical situations for Drawn games, won games, and fine strokes. The whole designed for the instruction of young players, in this innocent and delightful amusement, London.

PETZOLD, JOACHIM (1987). Das Königliche Spiel, Die Kulturgeschichte des Schach, Verlag W. Kohlhammer GmbH, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz.

PRATESI, FRANCO (1990). Damtijdschrift Het Nieuwe Damspel. Utrecht.

PRATESI, FRANCO (1991). Damtijdschrift Het Nieuwe Damspel. Utrecht.

PRATESI, FRANCO (1992). Damtijdschrift Het Nieuwe Damspel. Utrecht.

PRATESI, FRANCO (1993) Draughts Magazine *Hoofdlijn,* Amsterdam, pp. 32-34

RAMIREZ DE LUCENA, JUAN DE (1464). Manuscript. De Vita Beata.

RAMIREZ DE LUCENA, JUAN (1483). De Vita Beata. Zamora.

RUIZ MONTERO, PEDRO (1591). Libro del Juego de las Damas, vulgarmente nombrado el marro, Valencia.

SAMUSAH, RAJA (1932). The Malay game of Apit (Peraturan Main “Sodok Apit”); Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society. Malay College, Kuala Kangsar.

SCHMIDT, JOHANN WOLFGANG (1700). Unterschiedliche Spiel und Vorstellungen des weitberühmten Damspiels, - *denen Liebhabern zu ehren welche schon etwas Wissenschaft davon haben.*- Nürnberg (manuscript).

SCHMIDT, WILLI (1934). La Revue française du jeu de dames.

SHEHAB, Mohamad Mahmoud (2018). Turkish Dama. Checkers game & solutions. Rules of game and learning guide. Lebanon.

SELENUS, Gustavus (1616). Das Schach oder Konig Spiel, Lipsiae.

SIR FERUMBRAS (1860). Les anciens poetes de la France, editie A. Kroeber & G. Servais, Paris. Franse tekst van c. 1170 van *chanson de geste Fierabras.*

SIR FERUMBRAS (1879). Manuscript van 1380; Engelse bewerking van het Franse chanson de geste Fierabras (c. 1170). Uitgave door Early English Text Society, London. (Bodleian Library-Oxford).

SONZOGNO, LORENZO (1832). Il Maestro di giuochi della Dama all’ Italiana e alla Polacca, e degli Scacchi, Milano.

SPELENCYCLOPEDIE UIT THAILAND (1950). In het bezit van de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam.

STOEP, ARIE VAN DER (1978). Damtijdschrift *Dammagazine,* Amsterdam.

STOEP, ARIE VAN DER (1979). Dammen in den beginne. Serie van 57 afleveringen in de dambrubriek van het onderwijsblad De Vacture tussen 1980 en 1983, Deventer.

STOEP, ARIE VAN DER (1989). Damtijdschrift *Hoofdlijn,* Amsterdam.

TIMONEDA, JUAN DE (1547/1635). Libro llamado Ingenio, el qual trata del Juego del Marro de punta", hecho por Juan de Timoneda, Dedicado al Mvy magnifico Senñor don Ynnigo de Losca Capitan en las Galeras de Españna. Al qual se han annadido ocho trechas de mucha primor, por Antonio Miron y del Castillo, Tolosa. En casa de Juan Boude, impresor ordinario de su Majestat.

VALLS, LORENÇO (1597). Libro del Juego de las Damas, por otro nombre el Marro de Punta, Valencia. - (Biblioteca del Palacio, Madrid).

VICENT, FRANCESCH (1495). Libre dels joch partitis del Scachs en nombre de 100 ordenat e compost per mi Francesh Vicent, nat en la ciutat de Segorbe, criat e vehí de la insigne e valeroso ciutat de Valencia. Y acaba: A loor e gloria de nostre Redemtor Jesu Christ fou acabat lo dit libre dels jochs partitis dels scachs en la sinsigne ciutat de Valencia e estampat per mans de Lope de Roca Alemany e Pere Trinchet librere á XV días de Maig del any MCCCCLXXXXV.

WEISS, ISIDORE (1910). Tactique & Stratégie du Jeu de Dames. Edité par le journal « Le Bavard », Marseille.

WESTERVELD, GOVERT (1987). Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel*, Utrecht.

WESTERVELD, GOVERT (1988). Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel*, Utrecht.

WESTERVELD, GOVERT (1990). Las Damas: Ciencia sobre un tablero. Tomo I.

WESTERVELD, GOVERT (1992). Damtijdschrift *Het Nieuwe Damspel*, Utrecht.

WESTERVELD, GOVERT (1994) Historia de la nueva dama poderosa en el juego de Ajedrez y Damas. (History of the new powerful Queen in the game of chess and draughts), pages 103-124. Homo Ludens: Der spielende Mensch IV, Internationale Beiträge des Institutes für Spielforschung und Spielpädagogik an der Hochschule "Mozarteum" - Salzburg. Herausgegeben von Prof. Mag. Dr. Günther C. Bauer.

WESTERVELD, GOVERT (1997). De invloed van de Spaanse koningin Isabel la Católica op de nieuwe sterke dame in de oorsprong van het dam- en modern schaakspel. Spaanse literatuur, jaren 1283-1700. In collaboration with Rob Jansen (Amsterdam).

WESTERVELD, GOVERT (2004). La reina Isabel la Católica, su reflejo en la dama poderosa de Valencia, cuna de ajedrez moderno y origen del juego de damas. En colaboración con José Antonio Garzón Roger, Valencia. Generalidad Valenciana, Secretaria Autonómica de Cultura, pp. 1-2. The English translation here is of Dana Gynther.

WESTERVELD, Govert (Pseudonym VALLE DE RICOTE, GOFREDO 2006). *Los tres autores de La Celestina: El judeoconverso Juan Ramírez de Lucena, sus hijos Fernando de Rojas (Lucena) y Juan del Encina (alias Bartolomé Torres Naharro y Francisco Delicado).* Biografía, estudio y documentos del antiguo autor de La Celestina, el ajedrecista Juan Ramírez de Lucena. Volume I. 441 pages.

WESTERVELD, Govert (Pseudonym VALLE DE RICOTE, GOFREDO 2008). *Los tres autores de La Celestina: El judeoconverso Juan Ramírez de Lucena, sus hijos Fernando de Rojas (Lucena) y Juan del Encina (alias Bartolomé Torres Naharro y*

Francisco Delicado). El libro perdido de Lucena. "Tractado sobre la muerte de Don Diego de Azevedo". Volume II. 142 pages.

WESTERVELD, Govert (Pseudonym VALLE DE RICOTE, GOFREDO 2009). *Los tres autores de La Celestina: El judeoconverso Juan Ramírez de Lucena, sus hijos Fernando de Rojas (Lucena) y Juan del Encina (alias Bartolomé Torres Naharro y Francisco Delicado). El libro perdido de Lucena. "Tractado sobre la muerte de Don Diego de Azevedo".* El misterioso autor Juan del Encina. Volume III. 351 pages.

WESTERVELD, Govert (Pseudonym VALLE DE RICOTE, GOFREDO 2009). *Los tres autores de La Celestina: El judeoconverso Juan Ramírez de Lucena, sus hijos Fernando de Rojas (Lucena) y Juan del Encina (alias Bartolomé Torres Naharro y Francisco Delicado). El libro perdido de Lucena. "Tractado sobre la muerte de Don Diego de Azevedo".* La Celestina: un señuelo, Fernando de Rojas, y un autor velado, Juan del Encina". Volume IV. 261 pages.

WESTERVELD, GOVERT (2013). Biografía de Juan Ramírez de Lucena. (Embajador de los Reyes Católicos y padre del ajedrecista Lucena). 240 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2013). The History of Alquerque-12. Spain and France. Volume I. 388 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2015). The History of Alquerque-12. Remaining countries. Volume II. 436 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2015). The Poem Scachs d'amor (1475). First Text of Modern Chess. 144 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2015). The Birth of a new Bishop in Chess. 172 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2015). The Ambassador Juan Ramírez de Lucena, the father of the chessbook writer Lucena. 226 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2016). The life of Ludovico Vicentino degli Arrighi between 1504 and 1534. 264 pages. Lulu Editors

WESTERVELD, GOVERT (2016). The Training of Isabella I of Castile as the Virgin Mary by Churchman Martin de Cordoba. 172 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2016). The life of Francisco Delicado in Rome: 1508-1527. 272 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2018). History of Alquerque-12. Volume III. 516 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2020). Gonzalo Fernández de Oviedo (Lucena), the unknown son of the Embassador Juan Ramírez de Lucena and author of La Celestina. Volume I. 414 pages. Lulu Editors.

WESTERVELD, GOVERT (2020). Gonzalo Fernández de Oviedo (Lucena), the unknown son of the Embassador Juan Ramírez de Lucena and author of La Celestina. Volume II. 422 pages. Lulu Editors.

YAŞAM, MIMARLIK VE (2016). Türk Daması Oyun Kültürü ve Türkiye'deki Dama Oynanan Kahvehanelerin İç Mekânlarının İncelemesi. DOI: 10.26835/my.270096

3 Inleiding

Vanaf 2001 was ik een van de twee officiële kroniekschrijvers van de gemeente Blanca in de provincie Murcia (Spanje) om de geschiedenis van het dorp te beschrijven. Ik was ook de enige buitenlander met deze titel in Spanje, want de andere kroniekschrijvers zijn allemaal Spanjaarden. Ik heb veel geschiedenisboeken geschreven over de Arabische periode 711 - 1610, wat me de titel van Academicus opleverde aan de Koninklijke Academie Alfonso de Wijze (Real Academia de Alfonso X el Sabio) in Murcia. Ze nodigden me uit om boeken te schrijven die ze dan zouden uitgeven, maar dat had ik niet nodig. Ik wilde mijn eigen onderzoek doen en mijn boeken zelf uitgeven. Twee jaar geleden begonnen de politieke figuren zich met ons werk te bemoeien omdat ze nu alle autoriteiten onder controle willen hebben, en ik heb een einde gemaakt aan mijn vrijwilligerswerk als officiële kroniekschrijver omdat ik onafhankelijk wil blijven bij het schrijven van geschiedenis. Ik doe nu hetzelfde werk, maar onder de hoedanigheid van internationaal Hispanist.

Al dat onderzoekswerk van de afgelopen 35 jaar naar de geschiedenis van de Moren en Joden in Spanje heeft me goed geholpen om eindelijk via een Amerikaans auteurschaps-attributie programma te bepalen dat Lucena de bijnaam is van Gonzalo Fernández de Oviedo. Na de suggestie van Prof. Salvador-Carulla (Australië) om me te helpen met verder onderzoek zette ik het onderzoek van Lucena's schaakboek op een laag pitje en moest een ander onderwerp kiezen. Weliswaar ben ik door de universiteit uitgenodigd om colleges te geven, maar daar ben ik ook niet zo'n voorstander van, want dat kunnen andere mensen veel beter als ik. En toen dacht ik erover om weer eens een biografie te schrijven over een wereldkampioen dammen. Mijn oudeheer had het altijd over Isidore Weiss en mijn damvriend Fangchao Chen wilde slagzetten zien. En toen wist waar ik mijn volgende boek over kon schrijven: Isidore Weiss.

Dit boek is niet bedoeld voor de sterke spelers. Ze hebben er helemaal niets aan, want ze hoeven niets nieuws te leren; althans niet van mij. Dit boek is bedoeld voor de onervaren damspeler. Naar mijn beste vermogen zal ik voorlichting geven over de oorsprong van het damspel en de menselijke strijd die de wereldkampioen Isidore Weiss moest vechten voor zijn levensonderhoud. De beste manier om mijn lezers van dienst te zijn, denk ik, ligt in het weergeven van zijn partijen met bepaalde posities in het spel. (als ik dat woord mag gebruiken; niet dat ik denk dat ik er recht op heb, maar het beschrijft het beste wat ik bedoel). Bij nadere bestudering van het Franse spel op het dambord blijkt al snel dat de Fransen rond 1900 op de witte velden speelden, zoals ook in de Spaanse damboeken uit de 16e en 17e eeuw te zien is. Ik zag een spel van Weiss met een voorgift van een pion, dat in 1892 werd gespeeld en waarin de tegenstander van Weiss het spel met zwart begon. Dit is terug te brengen op het Spaanse spel aan het einde van de 17e eeuw op een bord van 64 velden, waar zwart begint.

Een positie die door de Nederlanders ten onrechte als het Weiss-motief werd beschreven, had te maken met een motief dat afkomstig is uit het allereerste Spaanse damboek van 1547 en werd uitgegeven door Juan de Timoneda in Valencia, en niet door Antonio de Torquemada, dat ook gebaseerd was op een fout. Bepaalde kenmerken van het Franse en Nederlandse damspel zijn altijd terug te voeren op het Spaanse damspel. De term Spaans-Poolse speelwijze van Fries dammen is terug te voeren op het originele alquerque-12 spel dat omstreeks 1495 in Spanje werd omgezet in het damspel, als we tenminste Nebrija's Latijn-Spaans woordenboek mogen geloven.

Ik zal het hebben over het leven van de geniale wereldkampioen Isidore Weiss. Maar om het leven van Weiss goed in beeld te brengen, mag ik zeker andere figuren uit de damwereld van die tijd niet buiten beschouwing laten. Het kan niet anders dat de Joden een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de verspreiding en ontwikkeling van het damspel. Spanje was zo dom om de Joden vanwege hun geloof het land uit te gooien en Nederland was slim genoeg om de Joden het land binnen te

halen. Er is mij er al op gewezen dat mijn boek over Weiss in het Frans moet worden geschreven. Het is mijn bedoeling om boeken in het Frans, Spaans, Engels en Nederlands te schrijven over Weiss slagzetten. De biografie van Weiss beslaat vele pagina's en kan niet in vier talen worden geschreven. Tegenwoordig is Engels de wereldtaal, dus veel meer huisdammers over de hele wereld kunnen profiteren van een biografie in het Engels.

De wereldkampioen Isidore Weiss, de "Napoleon van het dambord", had een uitzonderlijke positie onder de grootmeesters. Zelfs nu zijn partijen achterhaald zijn en het speelplan in veel ervan volledig is weerlegd door nieuwe theorieën, wordt men, wanneer ze nagespeeld worden, altijd getroffen door de charme van een natuurtalent, de brede strategische opzet, het scherpe oog op de enige zwakte in het tegenspel, en niet in de laatste plaats door het fijne spelgevoel, waardoor deze Franse meester zich in onbekende situaties kon oriënteren. Ik heb genoten van de verrassende zet, ook in zijn partijen, en hij maakte vaak zetten die vele anderen sterk zouden afkeuren. Deze verrassende zetten zijn terug te vinden in al zijn constructies, vooral in zijn eindspellen. Het riskante combinatiespel gaf Weiss de kans op briljante vindingrijkheid. Waar is de speler die tegenwoordig nog Weiss-openingen durft te spelen, sinds het monster van de theorie het spel in bezit nam? Als je Weiss zijn partijen van meer dan 100 jaar geleden vergelijkt met het huidige positiespel, dan zie je wat er is gewonnen, maar ook wat er is verloren. De romantiek overheerst in het eerste, het laatste is een product van studie, vaak droog en alleen begrijpelijk voor de ingewijde. Wat een geweldige promotionele waarde hebben die oude partijen behouden!

Hoe sterk deze volbloed damspeler zich ook voelde door zijn bij uitstek praktische gevoel en juiste kijk op de tekortkomingen van zijn tegenstanders, meende Weiss dat hij elke studie van het spel kon verwaarlozen. De positie in het bestuur had alleen zijn interesse, want Weiss hield helemaal niet van analyseren. Voor hem was de wedstrijd een reeks kansen die zich altijd zouden voordoen. Alleen de tacticus kon ze maken en gebruiken. Analyse van de stellingen achteraf had geen zin. Volgens de kranten was Weiss achttien jaar wereldkampioen en na het verliezen van zijn

titel in 1912 wist hij zich nog steeds staande te houden tussen de sterkste spelers ter wereld. Wat een respect moet men hebben voor de grootmeester die na 17 jaar dominantie zijn onaantastbare positie verloor en de moed vond om te spelen, zelfs toen zijn resultaten bijna erbarmelijk werden! Weiss liet zien dat zijn liefde voor het spel groter was dan zijn verlangen om uit te blinken boven anderen, en deze eigenschap die aan zijn roem werd toegevoegd, maakte hem groot. Zijn naam bracht veel Nederlanders in vervoering en hoe is het anders te verklaren dat er in 1928 tijdens het WK ter ere van Weiss een hele etalage is ingericht in een van de grootste modebladen van Amsterdam? Daar werd met wassen beeldjes en andere materialen op ware grootte een tableau gepresenteerd van de wedstrijd om het wereld-kampioenschap in 1911 tussen Isidore Weiss en Herman Hoogland. Met deze presentatie zag men Weiss een prachtige slagzet maken, waarschijnlijk een van de mooiste in zijn damcarrière. Hoe moet Weiss zich toen gevoeld hebben tijdens zijn avondwandelingen? Weiss werd destijds vergezeld door Franse dammeesters als Fabre, Dr. Molimard, Bonnard, Bizot en Bélard, en soms omringd door Nederlandse damvrienden - tijdens een avondwandeling of op weg naar hun hotel -om deze prachtige reclame etalage met grote belangstelling te bekijken (waarop ongetwijfeld kosten noch moeite zijn gespaard).

De schittering van zijn oude naam is zo sterk dat we ons de wereld niet meer kunnen voorstellen zonder deze “Napoleon van het damspel” en we komen hem nog steeds tegen via het "zetje van Weiss". Als ooit een damspeler de finesses van het spel, de aard en het karakter ervan heeft doorgrond, dan is het Weiss wel. Dat liet hij niet alleen in het spel zien. Hij maakte in de standen in een mum van tijd de meest fantastische combinaties. Hij was de oprichter van de beroemde Franse combinatieschool. Weiss was de koning van "va banque" en de koning van het combinatiespel. Dit kwam tot uiting in de zogenaamde vluggertjes waarin hij onverslaanbaar was. Daarin kon hij zijn 'va banque' (alles of niets) tendensen van de fantasie de vrije loop laten, in razend tempo en met onfeilbare zekerheid. Dit was ook het geval in de simultaan seances die nog herinnerden aan de oude glorie die zijn reputatie altijd had voortgebracht. Hij speelde ongekend snel

waardoor zijn razendsnelle speelstijl niet te volgen was, en zijn kennis van het mooie en verrassende slagspel verbaasde iedereen.

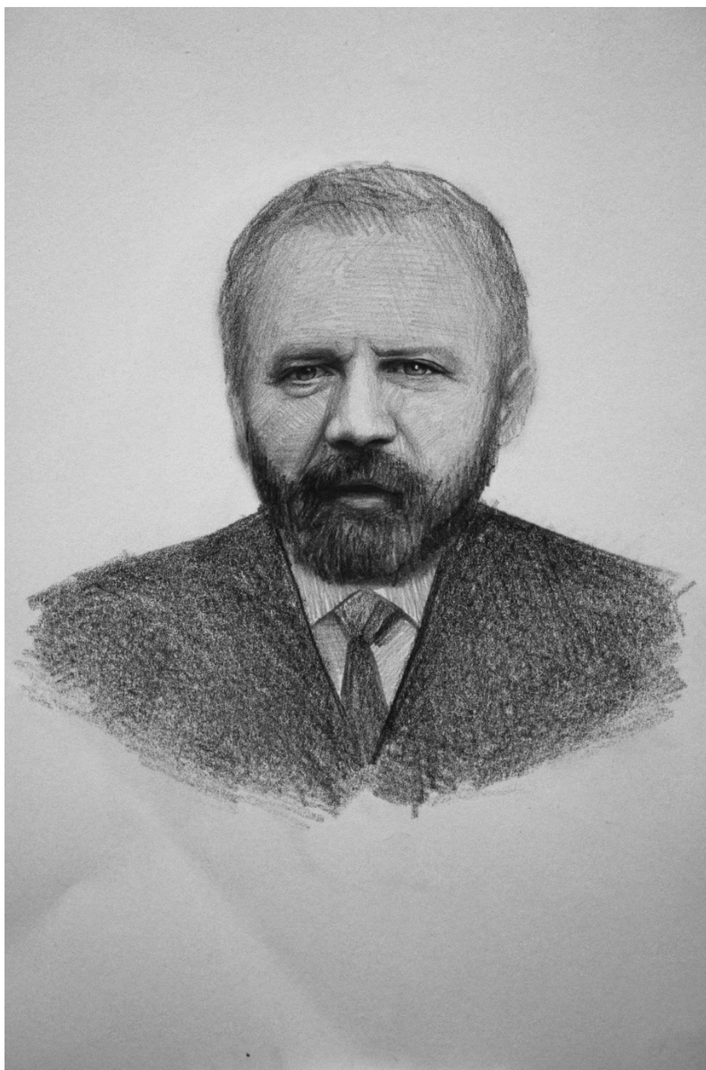

P. C. Smaal Jr.
© Commerciële gebruiksrechten: Govert Westerveld

Hij beheerste de drie hoofdonderdelen van het spel; problemen, de slagzetten en het hele spel in zijn meest grillige vormen. Als men speelt en naar zijn problemen kijkt, vindt men in de eerste plaats de ultieme economie in zijn werk: zijn problemen zeggen veel met heel weinig materiaal. Op de tweede plaats, vinden we puurheid en originaliteit. Weiss was een echte probleem-kunstenaar en zijn creaties raken dan ook het fijne, het subtiele en het artistieke dat ons op deze manier kan raken. Een probleem met zeven keer meerslag is zeer zeldzaam, maar Weiss was één van de eersten die ermee op de proppen kwam. De zoektocht naar problemen samengesteld door de grootmeesters is een zinloze zoektocht. Zoals met zoveel prominente spelers, is het maken van problemen voor hen een bijna gesloten gebied. Weiss was wat dat betreft een heel grote uitzondering. En dan hadden we ook nog een Weiss als eindspelcomponist. Zijn vindingrijkheid wordt in dit genre weerspiegeld door de ideale samenwerking tussen de dam en het schijf. De eindspelen van Weiss hebben niet de bijna onpeilbare diepgang van Blankenaar. Integendeel, ze zijn meestal niet diep maar verrassend, en daarom zijn ze zo populair bij de meeste damspelers. Het grote damgenie Weiss heeft een verscheidenheid aan eindspelen, slagzetten, partijen en problemen achtergelaten voor de huidige damgeneratie waarvan nu en in de toekomst kan worden genoten.

Weiss, de trots van de Franse dammeesters, speelde zijn riskante spel wars van alle theorie en methode. Hoe mooier, hoe ingewikkelder, hoe beter, nooit netjes afgewerkt of analytisch correct, maar delicaat en scherp in subtiliteiten. Zo ontstonden de eigenaardige partijen of spelfragmenten waaruit men nooit zijn werkelijke kracht kon bepalen. Wat hij bereikte kwam uit de schatkamer van zijn vindingrijke brein. Hij wist dat hij kon vertrouwen op die prachtige intuïtie die hem als 'onoverwinnelijk' had gesteund. Dat is de reden waarom de partijen, problemen en eindspelfragmenten zijn geest hebben gered. Iedereen die in het kort de schoonheid van dammen wil demonstreren voor spelers van alle sterktes, vindt zijn voorbeelden in de hoogtijdagen van Weiss dankzij de beroemde boeken van deze grootmeester *Tactique et Strategy* en *250 Positions nouvelles*. Weiss was zo beroemd en geliefd in Nederland dat een onbekende damspeler

hem na het WK 1928 door bemiddeling van de voorzitter van de Nederlandse dambond 100 gulden aanbood als blijk van zijn bewondering voor Weiss' spel. 100 gulden was in die tijd een enorm bedrag en het was niet meer dan normaal dat Weiss hier helemaal van onder de indruk was.

Eugène Leclercq (1632-1908)
© Commerciële gebruiksrechten: Govert Westerveld

In mijn boeken over Weiss is het niet de bedoeling om zijn partijen te analyseren - daar hebben we onze huidige grootmeesters voor. Het is eerder mijn bedoeling om de feiten van het dagelijks leven en de moeilijke omstandigheden waarin Weiss topprestaties heeft geleverd, weer te geven. Hij was een van de allereerste professionele dammers en dat betekende leven van een schaars inkomen. Het damspel kwam tot leven dankzij de grote opofferingen van Weiss. Maar niet alleen dankzij Weiss. Eugène Leclercq deed zijn deel als professioneel damspeler om het damspel populair te maken in Frankrijk. En in Nederland hadden we de professionele damspeler Ben Springer. Leven van alleen dammen was voor deze professionele spelers geen sinecure. Ik doe mijn best om dit alles in Weiss' bibliografie op te nemen en het lijdt geen twijfel dat zo'n taak niet gemakkelijk is, want men vergeet al snel andere belangrijke figuren op deze lijst van damspelers die grote opofferingen hebben gebracht voor de heropleving en voorspoed van het dammen.

Zou zijn genialiteit, opoffering en liefde voor het spel net zo groot zijn of worden voor de andere wereldkampioenen als die van Weiss, de koning van het damspel, die zijn troon bijna 17 lange jaren handhaafde terwijl hij alle aanvallen briljant en superieur wist af te slaan? De geschiedenis leerde ons dat dit niet het geval was. Als we hier nog eens over nadenken, verschijnt de grootsheid van Weiss opnieuw in fel licht, in licht dat ondanks de enorme kracht en diepgang van het moderne spel niet is overtroffen.

4 Biografie van Isidore Weiss

Isidore Weiss werd geboren in Manchester in 1867 en arriveerde op 4-jarige leeftijd in Parijs. Zijn ouders uit het Oostenrijks-Hongaarse rijk (Boedapest) besloten in 1871 Engeland te verlaten en naar Frankrijk te vertrekken nadat hun regenjassenfabriek was afgebrand. Isidore begint vrij laat met spelen - volgens Bizot op 16-jarige leeftijd. Bonnard spreekt zelfs van een 18-jarige. Hij nam voor het eerst deel aan een Meester-toernooi in Parijs in 1891, georganiseerd door de beroemde "Revue des Jeux" (de redacteur van de damkronieken was Eugène Leclercq) en Weiss zou 3e worden na Barteling en Leclercq, maar voor Zimmermann, Lesage, Balédent en anderen.

Hij was de eerste officiële wereldkampioen van internationaal dammen (10x10 bord). De Fransen noemden hem de “Napoleon op het dambord”, omdat hij net als Napoleon was - een man van kort gestalte die altijd veldslagen won. Weiss werd vooral geroemd om zijn combinatiespel en was ook erg sterk in het eindspel. Zijn partijen zijn nog steeds onderwerp van studie. Hij was een echte tovenaar op het gebied van problemen.

Hij werd zeven keer wereldkampioen: in 1899 tegen Anatole Dussaut in Amiens, in 1900 na een wedstrijd met Beudin in Parijs, in 1902, 1904, 1907, 1909 in Parijs en tenslotte in 1911. In 1912 vond deze Napoleon zijn Waterloo (21-9) in een wedstrijd om de wereldtitel tegen een andere Fransman, namelijk Dr. Alfred Molimard (1888-1943).

De Fransen zeiden dat Weiss[95] zijn titel van wereldkampioen verloor tijdens het Rotterdamse toernooi in 1912 dat werd gewonnen door Hoogland (25 punten) waarin hij de 3e plaats bezette met Molimard (23 punten) en achter Jack de Haas (24 punten). Hoogland verzilverde zijn titel echter niet snel voor een wedstrijd met Weiss, want de oorlog van 1914-1918 brak uit.

[95] http://damierlyonnais.free.fr/joueurs_autres_weiss.htm

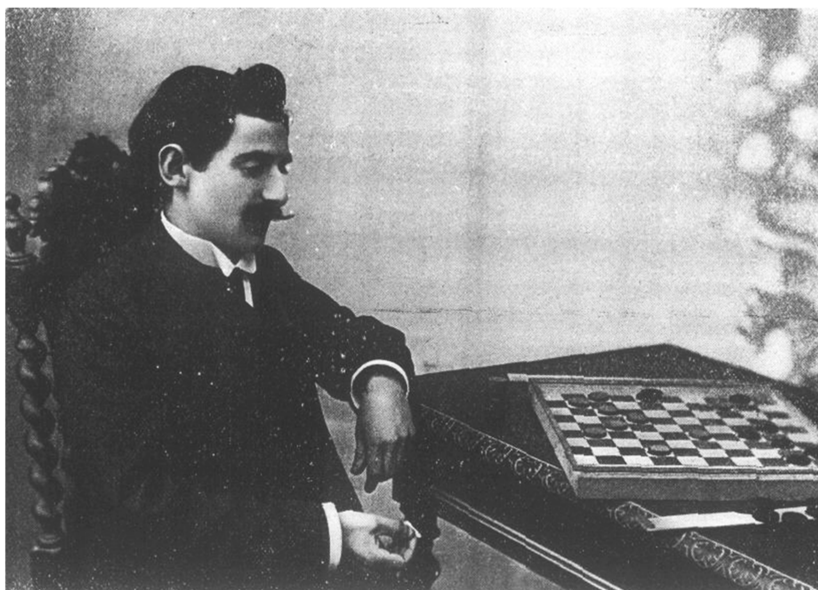

Wereldkampioenschap in Amiens, 1899

Foto: Met dank aan Dr. Diego Rodrigo – France

Weiss nam opnieuw deel in het Parijse kampioenschap in 1920 en eindigde als derde met 12 punten achter Fabre (15) en Bizot (14). Isidore Weiss was in 1920 in Nederland op bezoek bij de Haarlemse damclub waar hij tegen twee leden van de club speelde en 's avonds een simultaan gaf. De tournee door Nederland in december 1920 gaf hem de kans om een vierkamp te winnen met 9 punten, vóór Springer die op de tweede plaats eindigde (6 punten), Damme werd derde (5 punten) en Prijs vierde (4 punten), maar in het Internationaal Toernooi van Marseille in 1924 was het Springer die eindigde vóór Weiss gevolgd door Boer, Ricou en Garoute.

Isidore Weiss in 1914

Weiss veranderde daarom zijn positionele spel. Hij speelde niet meer om slagzetten in het spel te brengen en liet zich niet meer opsluiten, wat hem in het verleden succes opleverde, maar ook tegenslagen tegen de nieuwe meesters, vooral in 1912 tegen Molimard, daarna tegen Bizot, Fabre en Bonnard. Dankzij deze vernieuwing van het spel scoorde hij op 60-jarige leeftijd een formidabel resultaat, want hij werd tweede in het Internationale Toernooi van Parijs van 1927 achter Bizot en voor Fabre, Springer en De Jongh.

Toch zou hij een zware tegenslag krijgen in het wereld-kampioenschap van 1928 dat gehouden werd in Amsterdeam. Hij was beslist niet in vorm, gezien zijn resultaat van de 11e van de 12 plaatsen. Sommigen spraken al over het einde van zijn carrière.

Isidore Weiss (Paris) en F. Bouillon (Marseille) in 1906

Dit was zeker niet het geval in het Parijse Toernooi van 1931 dat meetelde voor het Wereldkampioenschap georganiseerd in de "Ludo" rue de la Sorbonne. Daar zou hij op de 3e plaats eindigen met 25 punten dicht bij de winnaar Marius Fabre (27 punten) en Stanislas Bizot (26 punten), maar voor de jonge Maurice Raichenbach (24 punten). Het wonderkind Maurice Raichenbach ontnam hem de titel door hem in de tweede ronde te verslaan. In dit verband meldt Pierre Lucot een anekdote: Raichenbach, toen 16 jaar oud, voerde een slagzet uit tegen Weiss. Weiss ging woedend naar de kleedkamer om zijn hoed op te halen. Toen hij zijn hoed niet kon vinden, had hij de anderen geprobeerd. Eindelijk was hij blootshoofds vertrokken. Toen hij de volgende dag terugkeerde naar de "Ludo", bleek er nog maar één hoed te hangen: de zijne.

Links: Isidore Weiss in 1909

Dit zou het laatste grote toernooi van Isidore Weiss zijn. Hij stierf in 1936 in Parijs op 69-jarige leeftijd en liet, volgens Marcel Bonnard: "de herinnering na van de meest briljante en snelste meester die het damspel had voortgebracht en een record dat niet snel bij te kloppen was - de titel van wereldkampioen 17 jaar lang". Anderen spreken zelfs van de periode tussen 1886 en 1912.

Hij had geen carrière, zijn familie moest leven van de prijzen en de magere inkomsten uit de damlessen die hij gaf en andere "gezochte" spellen die voor geld werden gespeeld. Maar ondanks de opperste beheersing van zijn damkunst, was de soep erg mager. Louis Dalman herinnerde zich dat hij een paar lessen van Weiss had gevolgd voor 0,20 fr. op de Damien Parisien. Hij was onder de indruk van de diepgang van deze grote kampioen. Met 2 verloren schijven hield hij het niet lang vol. Weiss was 1,54 meter lang en woog slechts 45 kilogram Pierre Lucot sprak in zijn eerbetoon aan de grote Franse kampioen (Effort, nr. 70/1960) over een boterham met mosterd voor elke middagmaaltijd en over de warmte die hij zocht in de buurt van metro-ingangen.

De zoon van Isidore Weiss, Robert[96], schreef op 17 juli 1947 aan Henri Chiland: “Mijn vader, een eenvoudige hoedenmaker (redactie), leefde zijn hele leven bescheiden en bovendien had hij geen ambitie. Dammen was alles voor hem en hij gaf zijn hele leven en denken aan het dammen."

Isidore Weiss

4.1 Damclub Isidore Weiss

Damclub Isidore Weiss in Amsterdam

Isidore Weiss was in Nederland zo populair dat damspelers in Amsterdam een damclub oprichten met zijn naam. In 1913 werd er een simultaan seance gehouden in de jonge damclub Isidore Weiss, die de speelkamer had in de bovenzaal van de Rembrandt Cinema, waar J. Roselaar, de simultaanspeler midden vooraan zat. Hij had een prachtig

96 http://damierlyonnais.free.fr/joueurs_autres_weiss.htm - 12.2.2021

resultaat bereikt [97] . Weiss was ook de grote leermeester van de toekomstige wereldkampioen Maurice Raichenbach. Dit is overigens heel goed te merken in de spelstrategie van Raichenbach. Net als Weiss wist Raichenbach (tot op het punt van een catastrofe) hoe ver hij kon gaan.

Het is niet mogelijk om het hele damleven van Weiss te beschrijven, omdat daar in dit boek niet genoeg ruimte voor is. We lichten echter één verhaal uit omdat het best interessant is om te zien hoe fanatiek Weiss was met het dammen. Daarvoor gaan we naar het jaar 1909. Aanvankelijk was de Nederlander De Haas van plan deel te nemen aan een match in Parijs. Deze wedstrijd kon om verschillende redenen niet doorgaan. Aangemoedigd door een gastvrij aanbod van de heer Van Etten in Parijs en een vriendelijke bemiddeling door de voorzitter van "Le Damier Français", de heer Dambrun, ging De Haas naar Parijs in de hoop een grote match tegen Weiss te kunnen spelen. Daar kwam echter niets van terecht, want de wereldkampioen stelde te hoge eisen aan zo'n wedstrijd - eisen waar de Franse club niet aan kon voldoen. Het spelen tegen Weiss werd toen slechts uitgebreid tot 3 gratis partijen waarin Weiss, zonder enig geldelijk voordeel te kunnen behalen, alles gaf wat hij kon als speler uit puur plezier om serieus tegen De Haas te kunnen spelen, en omdat Weiss serieus geïnteresseerd was in het spelen alleen met de Haas.

De resultaten van deze 3 partijen waren 2 remises en 1 overwinning door Weiss, vandaar dat de kleine wereldkampioen de winnaar bleef over De Haas. Met hoeveel vuur en passie speelden Weiss zijn partijen tegen De Haas dat tot uiting komt in het volgende avontuur, dat is verbonden met de derde partij. Het was 9 uur op een maandagavond. Weiss kwam in Café du Globe en vroeg aan De Haas om een serieuze partij te spelen. De derde partij. De heren begonnen deze partij met grote belangstelling. Om half twaalf kwam de ober waarschuwen dat het café in één uur zou sluiten en dan zouden de heren de partij op straat zouden moeten voortzetten. Het werd 1 uur en de partij was nog niet geëindigd. Wat te doen? Weiss, die in dit spel grote inspanningen had verricht, wilde het ten koste van alles doorspelen. Weiss en De Haas, begeleid door Fabre,

---

[97]De Joodsche prins; geïllustreerd weekblad, 1913, 13-03-1913, p. 248

gingen naar buiten om een café te vinden. Ze liepen langs de Rue Sébastopol, Rue Réaumur, Rue de Turbigo, maar niemand wilde ze binnenlaten. Het kwam plotseling bij Weiss op dat er een café was op de Rue Montmartre, waar hij ooit 72 uren had gespeeld. Ze gingen erheen en de eigenaar, die Weiss kon, was inderdaad blij om zijn café beschikbaar te stellen. Het café was dichtbij Les Halles en was de hele nacht geopend. Van Haas had al gedachten over "Apaches", omdat het niet het beste gebied in Parijs was. De wereldkampioen stapte echter onversaagd door met De Haas en Fabre achter hem.

Het was toen half twee in de nacht en beide kampioenen begonnen weer te spelen. Het café zat vol met mensen en de kampioenen werden omringd door vrouwelijke handelaren en mannen uit Les Halles. Het was een zeldzame menigte in deze nachtclub en zij allen konden de wereldkampioen goed. In de tussentijd. Weiss en van Haas speelden alsof hun leven er van afhing, totdat het spel eindigde in een gelijkspel om half drie. Toen vroegen allen wie De Haas was, en na het horen dat hij de Nederlandse kampioen De Haas was, kreeg deze een enorme ovatie. Toen begonnen om ongeveer 4 uur Weiss, Fabre en De Haas hun thuisreis, en op de terugweg ging het over bloemkool, wortels en allerlei soorten groenten langs Les Halles. Een zeer avontuurlijke reis van 2 kampioenen!

4.2 Provocaties aan Weiss

Er was stilzwijgende bewondering tussen deze twee spelers, en speciaal dus toen Weiss zich ervan bewust werd dat een partij tussen hem en Jack de Haas was gelabeld als zwak. Aan de andere kant waren er ongegronde geruchten dat Weiss bang zou zijn om tegen Woldouby te spelen. Dat was voldoende reden voor Weiss om snel zijn pen te pakken[98].

> Geachte Heer Dambrun,
> Ze hebben mij een artikel vertaald waarin de Hr. Broekkamp verwijst naar de eerste partij tussen Hr. De Haas en mij, die gepubliceerd werd door de Hr. Mijer in de Nederlandse krant De Telegraaf: 'Deze partij werd heel zwak gespeeld', om maar geen hardere uitdrukking te gebruiken. Ik zou zelfs niet hebben gereageerd op deze unieke waardering van een incompetente speler (ik zou hem gemakkelijk een voordeel van een schijf kunnen geven) ware het niet dat mijn vriend De Haas daar was bij betrokken. Ik wil u graag laten weten dat ik de Nederlandse kampioen beschouw als mijn meest formidabele tegenstander. Het is daarom niet nodig om in deze belachelijke aanvallen de jaloezie te zien van een personage waarvan de inspanningen voor de verdeling van de Nederlandse Nationale Federatie het eindpunt is. Deze verdeling is vergeefs geweest bij De heer Vervloet, gevolgd door de heer De Haas en al onze Nederlandse vrienden.
> Tot slot, om alle geruchten en misleidende aantekeningen van sommige instellingen te verminderen die me afschilderen als iemand die angst heeft om tegen Mr. Woldouby te spelen, bied ik aan hem een voordeel te geven van 1/3 schijf in 24 partijen tegen de inzet van 150 frank. Ik verberg niet dat de strijd moeilijk zal zijn, maar mijn bedoeling is om te beperken dat er een kloof is van dit rendementsverschil tussen deze speler en mij.
> Met vriendelijke groeten, Isidore Weiss

De match tussen Weiss en Woldouby vond niet plaats en veroorzaakte opmerkingen. Toch had Weiss al gewonnen van Woldouby en Jack van Haas had hem ook verslagen. De uitgever van *Damier Français* schreef erover[99]:

> **Uitdaging.**
> De uitdaging tussen de Hr. Weiss en de Hr. Woldouby is niet tot stand gekomen. De heer Weiss ging niet zo veel verder dan zijn insinuatie dat hij

[98] Bulletin mensuel du Damier Français, No. 8, 1 September 1910, pp. 84-85
[99] Bulletin mensuel du Damier Français, No. 9, 1 October 1910, pp. 98-99

"een voorgift van 1/3 schijf" zou geven aan de kampioen van Senegal. We proberen de resultaten van andere spelers met Hr. Woldouby te vergelijken om aan te tonen dat Hr. Weiss niet in staat is dit voordeel te geven. Dit is een methode die te vaak defect is geweest. Alles wat we kunnen zeggen is dat alleen een serieuze match, zoals voorgesteld door de Hr. Weiss, de relatieve waarde van twee spelers bepalen. De voorspellingen, de ranglijsten voor dit en dat zijn niet meer dan puur geklets. Verder hebben we drie serieuze matchen bijgewoond tussen de Hr. Woldouby en de enige twee spelers die genoeg temperament hebben gezien hun prestaties: Weiss en De Haas. Met de eerste speler werd Woldouby letterlijk verpletterd - hij verloor zes partijen waarin de inzet niet laag was (5 francs per ronde); Met de tweede verloor hij twee van de drie rondes. Op basis van foutieve informatie hebben we gezegd dat Woldouby niet gewend was om ons spel te spelen (de hoofdlijn aan de linkerkant): dit is hoe we vanwege gebrekkige informatie deze nederlaag wilden uitleggen. Ondertussen zijn we aan de weet gekomen dat Woldouby het laatste jaar al had deelgenomen aan de Nancy-tentoonstelling en dat hij niet in staat was de beste amateurs van Nancy te verslaan. In de sport in het algemeen zijn er alleen de resultaten van volledige wedstrijden en matches die speciaal serieus waren. De rest wordt niet vermeld.

Ten slotte werd de match tussen Weiss en Woldouby geboren dankzij een economisch offer van Paul Tristan (lees Tristan of Tristan Bernard, Besançon, 1866 - Parijs, 1947). Deze dappere man bewonderde twee dingen: de intelligentie van dieren en de brutaliteit van mensen. Het is duidelijk de natuur van Tristan dat hij het natuurlijke talent van Woldouby bewonderde[100]:

De wedstrijd tussen Weiss en Woldouby
Dankzij de vrijgevigheid van de heer Tristan Bernard, de beroemde letterkundige die zeer geïnteresseerd is in dammen en de inspanningen van onze vereniging, kon een kleine match (van vier partijen voor een uitdaging van twintig frank) worden georganiseerd. We zijn verheugd dat Tristan Bernard, deze sportman van onbetwistbare autoriteit, werd getroffen door de noodzaak om de superioriteit van onze briljante wereldkampioen te demonstreren. Het zou jammer zijn geweest als bij het dampubliek de indruk was gebleven dat roddels werden verspreid door spelers van grote kracht. Hun bekwaamheid zou, zo lijkt het, de vulgaire fouten moeten beschermen die ze graag verspreiden. De nederlaag van Woldouby werd voltooid in twee verloren partijen en twee gelijke spelen. In de derde ronde (die gelijkspel werd) had Woldouby een belangrijk voordeel. Hij speelde de laatste partij slecht, terwijl Weiss de finesses in zijn zetten verhoogde. Dit toont de moeilijkheid of de kracht van het

[100] Bulletin mensuel du Damier Français, No. 10, 1 November 1910, p. 114

spel van de tegenstander waartegen de Moor het hoofd moest bieden. Na deze match kan het ons niet schelen dat sommige spelers opscheppen over het feit dat ze tientallen games hebben verloren en dat ze Woldouby's overweldigende superioriteit over zichzelf uitroepen! De demonstratie die ze willen opwekken dat het onmogelijk voor hen is om tegen hem te strijden, neemt toe, en dit is een onberispelijke logica nadat het wedstrijdresultaat, de afstand, iedereen van Weiss scheidde.

4.3 Het Frans kampioenschap, 1910

In de herfst van 1910 organiseerde François Arnoux, de eigenaar van een café en lid van Damier Lyonnais, een dubbel-damtoernooi dat erop gericht was om de titel van kampioen van Frankrijk te behalen, zoals decennialang gebruikelijk was tijdens de grote "private" toernooien. Hij opende de inschrijving tot 24 oktober 1910 en wist een aantal sterke spelers over te halen zich in te schrijven[101].

Het grote toernooi dat door de heer Arnoux voor het Franse kampioenschap werd georganiseerd, vond plaats van 29 oktober tot 5 november in het Grand Café des Beaux-Arts, 5, Place des Terreaux, te midden van overvloedige rijkdom. Het eindigde met de overwinning van Isidore Weiss. De wereldkampioen werd echter ernstig bedreigd, zoals blijkt uit de overzichtstabel. De heer Molimard was als eerste in de wedstrijd gearriveerd, maar slaagde er niet opnieuw in de beker te pakken omdat de heer Weiss de jonge Lyonnais-kampioen in drie partijen versloeg. Dit bleek echter geen gemakkelijke opgave tegen een speler die 'geen enkele partij had verloren' in het toernooi. Mr. Weiss had een gelijkspel in de eerste en derde partij en won de tweede. Een tweede match van drie partijen tussen Ottina en Weiss eindigde al snel nadat Ottina de tweede partij had verloren, waarvan de eerste remise was. Een derde partij zou het resultaat niet hebben veranderd, wat het resultaat ook zou zijn geweest.

Dit toernooi is zeker de mooiste dat ooit in Frankrijk is gespeeld, zowel vanuit het oogpunt van de voordelen die aan de spelers worden toegekend als vanuit het oogpunt van de onberispelijke organisatie ervan. Er was bepaald dat de spelers, met behulp van geavanceerde chronometers, hun spel zouden voortzetten met een snelheid van dertig zetten per uur. Maar onervarenheid weerhield hen ervan deze instrumenten te gebruiken. Ze maakten geen misbruik van de vrijheid die hun werd verleend. Uit de zeer uitgebreide

[101] Bulletin mensuel du Damier Français, No. 10, 1 November 1910, p. 116-120

informatie die de heer Arnoux naar de spelers stuurde, bleek dat de partijen gemiddeld niet langer dan twee tot drie uur hadden geduurd. Slechts één partij tussen de heren Bonnard en Sonier, die eindigde in een gelijkspel, duurde vijf uur. Er werd slechts één partij per sessie gespeeld en drie partijen per dag. Zo liepen snelle spelers niet het risico meer overwerkt te worden dan hun langzamere collega's. Aan het begin van elke sessie vond een loting plaats om de volgorde van de partijen te bepalen. Er werd zelfs geen incident gemeld. De heer Arnoux was goed geïnspireerd door de toegang tot deze competitie te verbieden voor zwakke spelers die de resultaten hadden kunnen vertekenen.

De heer Delescluse had willen getuigen van zijn interesse in dit toernooi, dat echter zo ver van het hoofdkwartier van de Damier du North moest plaatsvinden, en hij gaf een prijs van vijftig frank voor de speler die het beste resultaat zou hebben behaald tegen de eerste drie aankomende spelers. Deze prijs werd gewonnen door de heer Raphael uit Marseille (North tribute to South) met vier punten. De heren Fabre en Bonnard kregen drie punten en de heer Ottina één punt. Voor het mooiste eindspel hadden we een prijs van veertig franken gegeven. Deze prijs werd uitgereikt aan Bonnard voor zijn eindspel tegen Fabre. Ten slotte had de heer Pernet uit Wenen de auteurtitel uitgeloofd voor de mooiste slagzet van het toernooi - een prijs van tien franken. Deze prijs werd gewonnen door de heer Molimard voor zijn slagzet op de heer Fabre. De heer Weiss won 150 franken in contanten en een beker ter waarde van 150 franken.

De heer Molimard won 200 franken in contanten, plus tien franken toegekend door Pernet. De heer Sonier won 100 franken in contanten. De heer Raphael verkreeg 50 franken, prijs afkomstig van van Mr. DelesCluse, de president van Damier Du North. De heer. Bonnard verkreeg 40 franken, een prijs afkomstig van de heer. Dambrun, de president van Damier Français. We moeten de heer Arnoux feliciteren voor zijn genereuze initiatief. Hij diende de wedstrijd door ons nieuwe documenten in de vorm van meesterpartijen te presenteren en de ranglijst van de spelers te specificeren. De heer Arnoux beloofde ons de helft van de partijen van deze prachtige wedstrijd. Hij had ons al een prachtige partij gestuurd tussen Molimard en Weiss, die onze vriend De Haas vriendelijk had geanalyseerd. Deze partij verschijnt in ons volgende tijdschrift. Het is betreurenswaardig dat de heren Ardouin en Bizot niet konden deelnemen aan deze wedstrijd. We hebben het niet over de heren Degraëve, Grange en Barteling die voor het moment weinig met ons spel te doen hebben.
Welke lessen kunnen we uit deze wedstrijd trekken? Er zijn twee dammers die duidelijk opvallen tussen de andere spelers. Het zijn de heren Weiss en Molimard. Ze hebben alle kwaliteiten van de perfecte speler. Er kan worden gezegd, zonder angst te worden geweigerd, dat ze van dezelfde klasse zijn als de grote schaakspelers Lasker en Schlechter, begiftigd met een temperament-bewijs voor alles en met de precisie van een wiskundige visie. We kunnen er zeker van zijn dat we deze sierlijke slagzetten (om te zien, om te proberen) nooit zullen zien zoals verteld door sommige virtuozen en precies niet door de

zwakste spelers. Er is geen twijfel na deze wedstrijd en rekening houdend met de verschillen die de laatste tijd beargumenteerd werden, dat er drie dammers zijn tussen wie we niemand kunnen plaatsen. Het zijn de heren Weiss, De Haas en Molimard in deze volgorde.

Het was erg ongelukkig dat Mr. Bizot niet in staat was om deel te nemen aan dit toernooi. De resultaten die hij tot nu toe heeft verkregen in de wedstrijden zou hem waarschijnlijk op een eervolle plaats brengen. In de internationale wedstrijd van 1909 scoorde hij een wonderbaar resultaat tegen de top drie, want hij won tegen hen één partij en speelde de andere partij remise. In het kampioenschap van Parijs had hij een buitengewone plaats ingenomen. Hij speelde gelijk met Mr. Weiss. Hij won de enige serieuze partij die hij tegen Mr. de Haas had gespeeld. Dit zijn prestaties die een meer beslissende test oproepen. Een match lijkt nodig te zijn tussen de heer Bizot en de heer Molimard, die dan precies zou kunnen bepalen of we de heer Bizot zouden moeten classificeren tussen de drie spelers die we eerder hebben geciteerd.

De heer Sonier verkreeg een uitstekende derde plaats voor zijn serieuze spel. De heer Bonnard, die zijn uitgesproken smaak voor fantasie niet kon verlaten, kwam als vierde aan. De combinaties die we tijdens deze wedstrijd van hem hebben getoond, bewijzen dat hij een formidabele meester is. De heer Raphaël leek niet in staat zijn vorm te herstellen. Wat er ook al is gezegd, er lijkt geen twijfel te bestaan dat hij tegen het spel van De Haas niet opgewassen zou zijn. Deze speler zou hem zeker in een match van tien partijen verpletteren. De heer Fabre moet zijn vorm terugwinnen. Zoals Mr. De Haas ons heeft verteld na zijn wedstrijd, Fabre was een goede generaal van de cavalerie en daaraan zou men kunnen toevoegen, dat de hoofdfunctie van dit wapen nog moest worden opgeladen. De heer Ottina was bijzonder ongelukkig. Hij kwam niet goed bij ons over, hoewel we denken dat hij te veel zijn posities verwaarloosde om er slagzetten in aan te brengen. Tot onze diepe spijt, kunnen we niet de resultaten geven van de wedstrijd met betrekking tot de eerste divisie: ze hebben ons nog niet bereikt.

Dit kampioenschap werd dat jaar in de stad Lyon gespeeld. De wedstrijden werden gespeeld tussen 29 oktober en 2 november 1910. De winnaar was Dr. Alfred Molimard met 19 punten, terwijl Isidore Weiss tweede werd met 17 punten.

Zoals te zien is vanaf het schema[102], had Molimard 2 punten meer dan Weiss, terwijl beide meesters geen partij verloren. Na dit toernooi

[102] Met dank aan Tournooibase.

daagde Weiss Molimard uit voor een match van 3 partijen voor het kampioenschap. Weiss kwam als overwinnaar tevoorschijn, want Molimard verloor 1 partij en 2 partijen werden remise, zodat Weiss tenslotte zich de kampioen van Frankrijk kon noemen. De eerste prijs was 200 franken, de tweede prijs 150 franken, de derde prijs 100 franken. De eerste prijs werd vergezeld door een bronzen vaas ter waarde van 150 franken. Er was ook een prijs van 50 franken die Mr. DelesCluse beschikbaar had gesteld aan degenen die tegen de eerste 3-prijswinnaars het beste resultaat zou hebben geboekt. Raphaël won deze prijs met 4 punten. Mr. Fabre en Bonnard kregen 3 punten en Ottina 1 punt. Mr. Dambrun uit Parijs had 40 franken beschikbaar gemaakt voor het mooiste eindspel. Deze prijs werd toegekend aan de heer Bonnard voor één eindspel tegen de heer Fabre. Bovendien bood de heer Pernet uit Wenen een prijs van 10 franken aan voor de uitvoerder van de mooiste slagzet. De heer Molimard won deze prijs voor zijn slagzet tegen de heer Fabre. De partijen in dit toernooi duurden niet langer dan 3 uur. Slechts één partij duurde 5 uur en 20 minuten. Dat was de partij tussen Bonnard en Sonier. Er werden drie partijen per dag gespeeld[103].

Pl	Namen	1	2	3	4	5	6	7	We	Wi	Re	Ve	Pt	SB
1	Alfred Molimard	**X**	1 1	1 2	2 1	2 2	1 2	2 2	12	7	5	0	**19**	193
2	Isidore Weiss	1 1	**X**	1 1	1 2	1 2	2 2	2 1	12	5	7	0	**17**	178
3	Paul Sonier	1 0	1 1	**X**	2 1	0 2	0 1	2 2	12	4	5	3	**13**	137
4	Marcel Bonnard	0 1	1 0	0 1	**X**	1 1	1 2	1 2	12	2	7	3	**11**	112
5	Marius Fabre	0 0	1 0	2 0	1 1	**X**	2 1	1 0	12	2	5	5	**9**	98
	Louis Raphaël	1 0	0 0	2 1	1 0	0 1	**X**	2 1	12	2	5	5	**9**	96
7	Léonard Ottina	0 0	0 1	0 0	1 0	1 2	0 1	**X**	12	1	4	7	**6**	64

Deze gebeurtenissen waren de eerste symptomen van de achteruitgang van de beroemde Weiss, die erin slaagden aanvallen op zijn wereldtitel af te slaan tot 1912 toen de Nederlander Herman Hoogland de titel overnam en Jack De Haas als tweede eindigde. Toen brak de Eerste Wereldoorlog uit en we moesten we wachten tot 1925. Deze keer nam Weiss geen deel aan de wereldtitel, die werd gewonnen door Fransman Stanislas Bizot. De wereldtitel van 1928 werd gewonnen door de

[103] Damtijdschrift « Het Damspel », December 1910, Nº 8, p. 138

Nederlander Benedictus Springer, en Weiss eindige toen op de voorlaatste plaats in de classificatie.

4.4 Het wereldkampioenschap in Paris

Dat betekende echter beslist niet dat het spel van Weiss voorbij was. Het was duidelijk dat de leeftijd van invloed was op zijn prestaties, maar Weiss slaagde erin een uitstekend resultaat te bereiken in het Wereldkampioenschap van 1931 en maakte het duidelijk dat hij nog steeds behoorde tot de beste dammers in de wereld. Weiss won dit toernooi niet vanwege zijn verlies tegen Maurice Raichenbach, en moest daarom genoegen nemen met een 4e plaats. Andere landen zoals Nederland en België namen niet deel aan dit toernooi in 1931. De Nederlanders waren van mening dat Benedictus Springer de wereldkampioen was, en met betrekking tot Marius Fabre en Maurice Raichenbach zeiden de Fransen dat ze de Franse wereldkampioenen waren, omdat geen deelname was van andere naties.

Pl	Names	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	We	Wi	Re	Ve	Pt	SB
1	Marius Fabre	**X**	1 1	1 2	2 0	1 1	1 2	2 2	2 1	2 2	2 2	18	10	7	1	**27**	413
2	Stanislas Bizot	1 1	**X**	1 1	1 0	1 1	2 2	2 2	2 1	2 2	2 2	18	9	8	1	**26**	381
3	Isidore Weiss	1 0	1 1	**X**	0 1	1 1	2 2	2 2	2 1	2 2	2 2	18	9	7	2	**25**	356
4	Maurice Raichenbach	0 2	1 2	2 1	**X**	1 2	0 1	2 2	2 2	2 0	2 0	18	10	4	4	**24**	422
	Li.Tchoan King	1 1	1 1	1 1	1 0	**X**	2 2	2 1	2 1	2 2	1 2	18	7	10	1	**24**	364
6	J. Garoute	1 0	0 0	0 0	2 1	0 0	**X**	0 0	1 2	2 2	2 2	18	6	3	9	**15**	188
7	Fayet	0 0	0 0	0 0	0 0	0 1	2 2	**X**	1 2	1 2	2 1	18	5	4	9	**14**	159
8	Boissinot	0 1	0 1	0 1	0 0	0 1	1 0	1 0	**X**	2 0	2 1	18	2	7	9	**11**	166
9	Vuille	0 0	0 0	0 0	0 2	0 0	0 0	1 0	0 2	**X**	0 2	18	3	1	14	**7**	98
	Poiroux	0 0	0 0	0 0	0 2	1 0	0 0	0 1	0 1	2 0	**X**	18	2	3	13	**7**	111

4.5 Het overlijden van Weiss in 1936

Toen hij op 12 juni 1936 stierf, liet hij een blinde weduwe na, die leefde in de Rue Saint-Martin, in de meest extreme armoede, zoals we tijdens een bezoek aan zijn huis zagen[104]. Maar laat ons terugkeren naar de voorbeeldige carrière van deze internationale grootmeester, wereldkampioen van 1895 tot 1911 inclusief en briljante winnaar van de sterkste spelers van zijn tijd. We vinden:

- 3e in het internationale toernooi van augustus 1891 met 19 punten (1e Barteling, 22.5, 2e Leclercq, 21.5)

- 4e in het internationale toernooi van 1894 met 19 punten, de eerste drie dammers kwamen gelijk aan: Barteling, Dussaut, Raphaël, (19.5 punten)

- 4e in het toernooi van Marseille in 1895, gelijk aangekomen met Garoute, de meester van Marseille (1e leclercq)

- 1e in het toernooi van Parijs in 1895 met 21 punten, voor Zimmermann, 2e, 20 punten.

- In augustus 1899 versloeg hij de Marseille meester Raphaël door 2 overwinningen en 1 remise; daarna Dussaut met hetzelfde resultaat. Vervolgens won hij een match van 20 partijen tegen de laatste, scoorde 8 overwinningen, 9 remises en 3 verliezen. In hetzelfde jaar was hij de eerste in het Amiens Internationaal toernooi met 31 punten, vóór Raphaël die 28 punten had behaald. In november 1899 komt hij gelijk aan in een match van 3 partijen tegen Leclercq (3 remises) en versloeg Raphaël met 2 overwinningen van de 3 partijen.

- Hij bereikte de eerste plaats van een toernooi in Paris in 1900 samen met Beudin. Hij versloeg Beudin in een match van 3 partijen; 2 overwinningen en de derde partij werd toen niet gespeeld.

---

[104] LUCOT, Pierre (1960) Un grand champion français: Le Maître International Isidore Weiss. En: L'Effort, Organe Officiel e la Federation Française du Jeu de dames, No. 70, pp. 21-23

- In maart 1901 komt hij gelijk aan met Raphael in een match van 10 partijen, maar letterlijk verpletterd hij Barteling in 7 partijen!

- In het toernooi van Parijs in 1902 was Weiss eerste vóór Leclercq en Barteling.

In 1901 won hij opnieuw een match tegen Raphael.

In 1904 behaalde hij dezelfde punten in een match van 10 partijen tegen de Nederlandse kampioen, Jack de Haas.

- In 1907 tijdens een match van 20 partijen zou hij Jack de Haas verslaan met 3 overwinningen, 15 remises en 2 verliezen.

- In 1908 triomfeerde hij weer in een match over Raphael.

- In 1909 behaalde hij hetzelfde resultaat als Raphael in een match van 15 partijen.

- In 1909 was Weiss de eerste in het Internationale toernooi van 1909 met 20 punten, vóór Molimard met 19 punten en Jack de Haas met 16 punten.

- In 1910 in het Arnoux Cup toernooi in Lyon dat telde voor het kampioenschap van Frankrijk, werd Weiss 2e met 17 punten achter de winnaar Molimard met 19 punten. Gebeurtenissen als dezen kunnen niet eeuwig duren! Weiss nam de titel van Molimard over door in een match van 3 partijen meer punten te verzamelen dan Molimard; 1 overwinning en 2 remises. In oktober 1910 versloeg hij Woldouby in 4 partijen met 2 overwinningen en 2 remises. In het kampioenschap van Paris in 1910 werd hij verdrongen door Ottina met 20 punten. Weiss eindige op de tweede plaats met 19 punten, samen met Bizot. Daarna bracht de eerste beslissingsmatch met Bizot een gelijk aantal punten op (1 overwinning, 1 verliespartij), maar Weiss won de tweede match tegen Bizot door 1 overwinning en 1 remise. Daarna daagde hij in april 1910 Ottina uit voor een match van 10 partijen en versloeg hem: 2 overwinningen, 7 remises en 1 verliespartij.

- In april 1911 in Utrecht won Weiss de wereldtitel in een match van 10 partijen Herman Hoogland door 2 overwinningen, 7 remises en 1 verliespartij.

- In 1912 werd Molimard de eerste grote winnaar van de dappere kampioen. In een match van 15 partijen verpletterde Molimard de wereldkampioen Weiss voor de titel van kampioen van Frankrijk: 7 overwinningen, 7 remises en 1 verliespartij. Dit slechte resultaat zou niet Weiss er niet van weerhouden om samen met Molimard een derde plaats te gaan bezetten in het wereldkampioenschap van 1912 met 23 punten, achter de winnaar Herman Hoogland met 25 punten en Jack de Haas met 24 punten.

- In 1923, na het wegblijven van toernooien en wedstrijden gedurende tien jaar, behaalde Weiss het kampioenschap van Parijs in een pool van 4 spelers met als titel het dambord van de *Maison Blance.*

- In 1924 bereikte hij de tweede plaats in het Internationaal Toernooi van Marseille met 14 punten, achter Ben Springer die eerste was met 15 punten).

- In 1927 bij het Internationaal Toernooi van Parijs werd Weiss tweede met 18 punten, achter Bizot met 19 punten.

- In 1928 tijdens het Wereldkampioenschap dat werd gewonnen door Ben Springer, rangschikte Weiss zich voor het eerst in zijn leven op de voorlaatste plaats met 15 punten.

- In 1931 echter, was Weiss beslist niet uitgeblust. In het Wereldkampioenschap in Parijs nam hij de derde plaats in, achter Fabre met 27 punten en Bizot met 26 punten, maar vóór Raichenbach en King, die 24 punten behaalden. Hier stopt de carrière van deze illustere meester, virtuoos dammer van heel moeilijke slagzetten, grote componist van problemen, en auteur van twee boeken die zeer zeldzaam waren geworden.

4.6 De necrologie van Jack de Haas

In herinnering aan Isidore Weiss[105].
Zojuist verneem ik, dat Weiss na een operatie overleden is. Deze mededeling gaf mij een schok en mijn gedachten gingen terug naar de tijd dat de kleine Fransman, maar het grote damgenie, naar Nederland kwam.
Terecht schreef de « Figaro » : « De Napoleon van het damspel gaat naar Holland ». Hoe hebben wij de genialiteit van deze Fransman bewonderd ! Hij speelde ongeëvenaard snel en zijn kennis van het slagspel deed ons allen verbaasd staan. Zo herinner ik mij, dat in één van de partijen van mijn eerste match tegen Weiss, hij een slagzet deed, die nog heden in ons land bekend staat als het « zetje van Weiss ». Als een merkwaardigheid mag gelden, dat een jaar geleden, na een causerie te Deventer, een van de spelers mij vroeg het zetje van Weiss te tonen. Wel eigenaardig 31 jaren later !
Weiss, die gedurende 19 jaren wereldkampioen was, heeft ons spel sterk beïnvloed, en wel in dien zin dat hij ons leerde meer aandacht te schenken aan het slagspel. Hij was in Holland een bekende figuur en men had veel sympathie voor hem. Wij allen, eerden in hem de grote meester die, door zijn genialiteit, ons spel op een hoger niveau bracht. Toen zijn eerste boek, « Tactiek en Strategie », verscheen hebben wij genoten van de ongeëvenaarde kennis van deze grootmeester. Ook zijn laatste werk, kortelings verschenen, bevat een keur van eindspelen waarvan de huidige generatie nog kan genieten. Weiss heeft geen school gevormd; dat was niet mogelijk. Hij was geen theoreticus. Zijn bekende uitspraak was : « de juiste zet ». Zijn buitengewoon fijn ontwikkeld damgevoel deed hem bijna altijd de juiste zet vinden. Hij was « every inch a sportman ».

Een 40-tal partijen heb ik met de Wereldkampioen gespeeld, waarvan de laatste een 5-tal jaren geleden. Het was in Parijs in « Café du Centre », waar hij bijna elke dag kwam. Gedurende deze partij zag ik dat mijn oude vriend niet meer was, de Weiss van voorheen. De grote onoverwinnelijke dammer was minder geworden; de jaren telden. Ik

[105] Magazine damiste hollandais « Het Damspel », No. 27, 2 July 1936, p. 247

dacht aan de bekende uitspraak van de Wereldkampioen schaken, Steinitz: « We beat his name, but never his game ».
Een van de grootsten onder de groten is heengegaan. Zijn plaats kan nooit door een ander worden ingenomen. Voor ons zal hij blijven voortleven als de eenling, die door zijn originaliteit en genialiteit ongenaakbaar was. Zijn herinnering zal bij mij in hoge ere blijven.

4.6.1 De necrologie van Benedictus Springer

In herinnering aan Isidore Weiss[106]
Wij weten het, ééns komt voor ons allen de tijd! Doch, ieder keer dat de slag valt voor één van onze dierbaren, worden we er steeds weer door verrast! Ditmaal is het verlies voor de dammersfamilie al héél erg, want "de allergrootste onder de groten", Isidore Weiss, oud-wereldkampioen, "le Napoléon du Damier", (zoals de Fransen van hem zeiden) is ons ontvallen!
Voor mij was Weiss de meest geniale dammer van alle tijden, de meest complete, want niet alleen als speler, doch ook als problemist en eindspelcomponist heeft hij geschitterd op het allereerste plan! Ik persoonlijk heb zéér veel van Weiss geleerd in de jaren welke ik in Parijs doorbracht, vooral wat het spelen met voorgift betreft, want ook daarin hij zijn gelijke niet! Zijn markante, geniale kop zal nog héél lang in de herinnering blijven van zijn vrienden, waaronder, ik zeg het met trots, ik mij ook mocht rekenen!
Diep betreurde vriend Weiss, rust zacht!

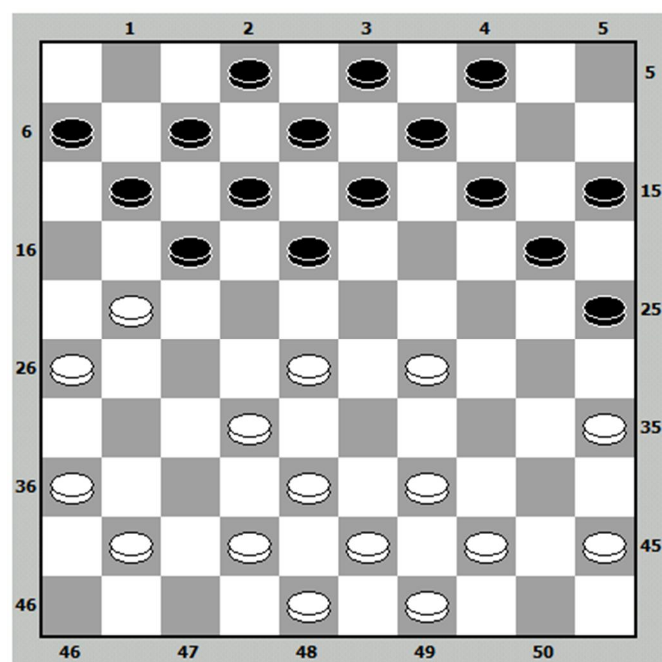
Isidore Weiss

[106] Magazine damiste hollandais "Het Damspel", No. 28, 9 July 1936, p. 254

4.7 De dwangzet en slagzet

Louis Raphael – Isidore Weiss
0-2   30-10-1910
Kampioenschap van Frankrijk

Na zwarts zet (10-14) ging wit foutief verder met 17. 37-32? Na deze slechte zet won Weiss met een inleidende dwangzet en daarna een mooie combinatie.

17. …   18-22
18.29-23 22x33
19.38x29 25-30
20.35x24 13-19
21.24x13 8x46

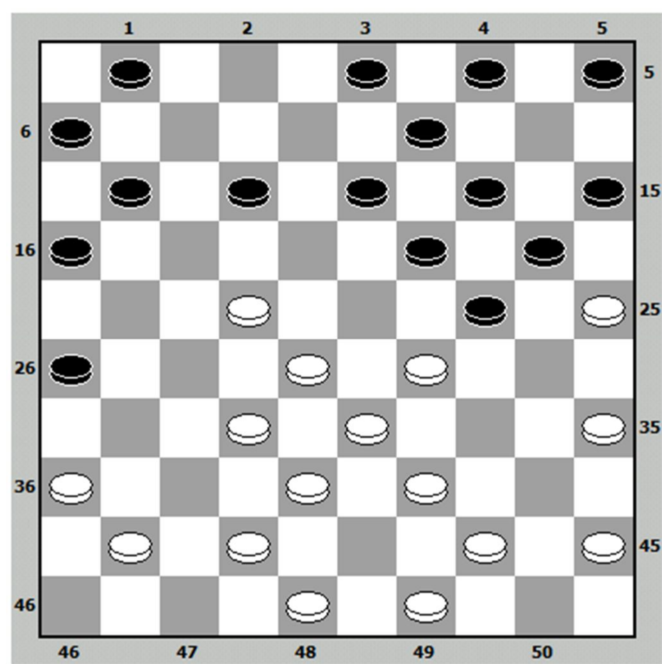
De partijnotatie volgt:

```
 1.32-27 17-21   2.31-26 21x32
 3.38x27 11-17   4.42-38  7-11
 5.37-32 19-23   6.47-42  1- 7
 7.41-37 14-19   8.34-29 23x34
 9.40x29 10-14  10.44-40  5-10
11.50-44 20-25  12.46-41 19-23
13.27-21 23x34  14.40x29 16x27
15.32x21 14-20  16.33-28 10-14
17.37-32 18-22  18.29-23 22x33
19.38x29 25-30  20.35x24 13-19
21.24x13  8x46
```

4.8 De dwangzet en slagzet

Anatole Dussaut – Isidore Weiss
0-2 19-07-1897
Vriendschappelijke partij

Anatole Dussaut had de foutieve zet 46-41 gespeeld en Weiss speelde onmiddellijk 12-18 om een schijf te winnen. Dussaut wist dat hij zijn schijf op 22 verdedigen kon met 32-27, maar Weiss had verder gekeken en vervolgde met een slagzet om schijfwinst te boeken. Toen dacht wit dat hij zijn verloren schijf kon terugwinnen en toen was het opnieuw Weiss die een slagzet uitvoerde, maar deze keer was de slagzet verpletterend.

20.46-41 12-18 21.32-27 18-23
22.29x18 16-21 23.27x 7 1x34
24.44-40 24-30 25.40x29 30-34
26.29x40 13-18 27.22x24 20x47 !!

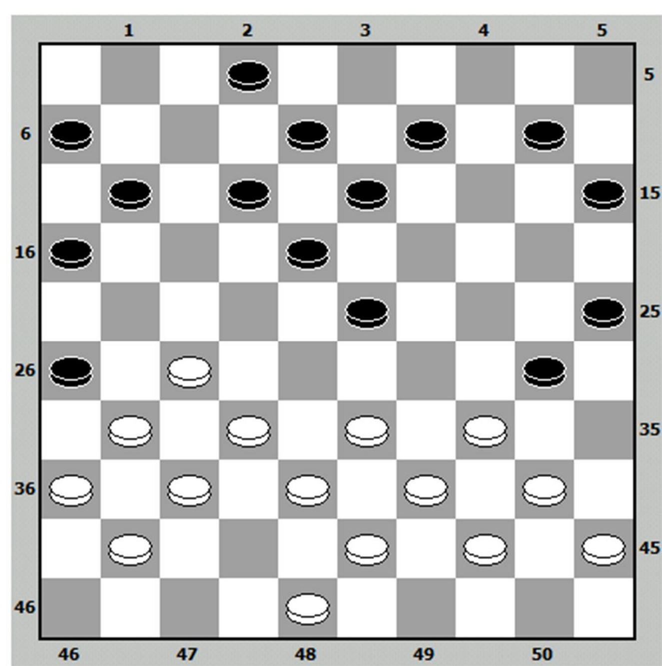
De partijnotatie volgt:

```
 1.33-28 20-24   2.34-30 15-20
 3.30-25 18-23   4.39-33 10-15
 5.31-27 17-21   6.37-31 21-26
 7.44-39 26x37   8.42x31 12-17
 9.47-42  7-12  10.41-37 12-18
11.39-34 17-21  12.34-29 23x34
13.40x29  2- 7  14.43-39 21-26
15.50-44  7-12  16.27-22 18x27
17.31x22 12-18  18.37-31 18x27
19.31x22  8-12  20.46-41 12-18
21.32-27 18-23  22.29x18 16-21
23.27x 7  1x34  24.44-40 24-30
25.40x29 30-34  26.29x40 13-18
27.22x24 20x47  28.41-37 47-33
29.37-32 33-11  30.40-34 14-20
31.25x14  9x20  32.35-30  3- 8
33.34-29 11- 2
```

4.9 De dwangzet en slagzet

Isidore Weiss – Eugène Leclercq
2-0 15-03-1903
Damier Parisien

Isidore Weiss voerde een dwangzet uit met 33-29 in deze stand en dreigde toen een schijf te winnen met 27-22 of met 40-35. Eugène Leclercq dacht dat hij dat afweren kon met 11-17, maar toen verraste Weiss hem met een geniepige slagzet.

24.33-29 11-17 25.27-22 17x28
26.29-24 30x19 27.34-29 23x34
28.32x 5 !!

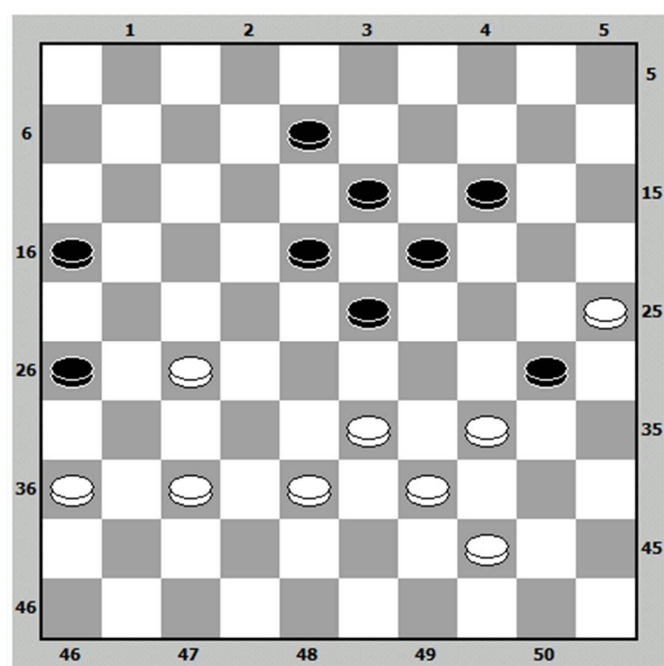
De partijnotatie volgt:

```
 1.34-30 18-23   2.30-25 20-24
 3.33-28 12-18   4.40-34  7-12
 5.45-40 17-21   6.34-30 21-26
 7.31-27 11-17   8.37-31 26x37
 9.42x31 17-21  10.50-45 14-20
11.25x14  9x20  12.30-25  4- 9
13.25x14  9x20  14.39-34  1- 7
15.41-37 21-26  16.44-39  7-11
17.47-42 20-25  18.49-44  3- 9
19.38-33 10-14  20.42-38  5-10
21.46-41 24-30  22.35x24 19x30
23.28x19 14x23  24.33-29 11-17
25.27-22 17x28  26.29-24 30x19
27.34-29 23x34  28.32x 5 12-17
29.40x29 18-23  30. 5x11  6x17
31.48-42 15-20  32.31-27  9-14
33.27-22 17x28  34.38-33  8-12
35.33x22 14-19  36.42-38  2- 7
37.38-33  7-11  38.45-40 16-21
39.40-34 20-24  40.29x20 25x14
41.43-38 14-20  42.44-40 20-25
43.40-35 11-16  44.33-28 12-18
45.38-33 18x27  46.28-23 19x28
47.33x31 13-18  48.31-27 21x32
49.37x28 16-21  50.39-33
```

4.10Twee dwangzetten en schijfwinst

Louis Barteling – Isidore Weiss
0-2   12-08-1894
Parijs

Met twee dwangzetten gelukte het Weiss een schijf te winnen. Na 42-37 speelde Weiss 8-12 en nu waren zetten als 37-32 en 38-32 verboden door 23-28 en 14-20, terwijl op 33-29 simpel 14-20 volgt. Zwarts zet 44-40 was dus logisch, maar na 30-35 zou zwart steeds een schijf winnen door 23-29. Een zet waartegen wit geen verweer heeft zonder een schijf te verliezen.

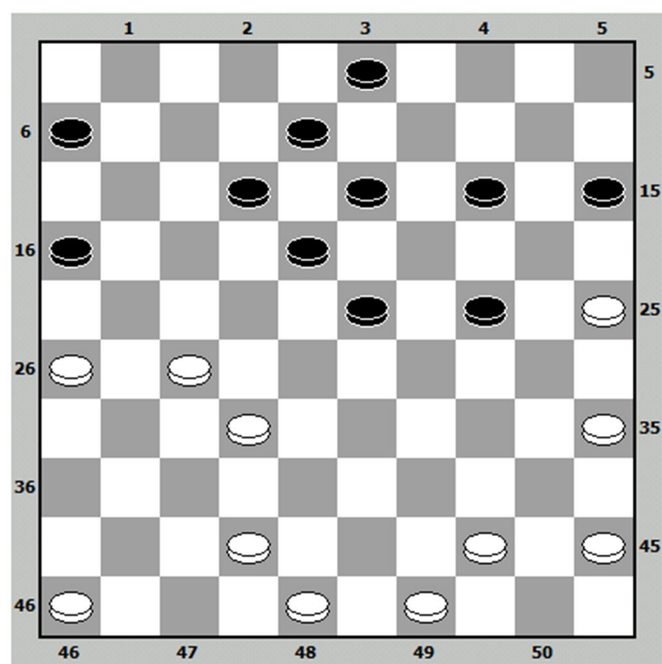
46.44-40 30-35   47.27-22 35x44
48.39x50 18x27   49.33-29 13-18

De partijnotatie volgt:

```
 1.33-28 18-23   2.39-33 12-18
 3.44-39  7-12   4.31-27  1- 7
 5.37-31 20-24   6.34-30 17-21
 7.31-26 14-20   8.26x17 11x31
 9.36x27 20-25  10.49-44 25x34
11.40x20 15x24  12.44-40 10-15
13.40-34  5-10  14.41-37  7-11
15.46-41 10-14  16.45-40 14-20
17.41-36 12-17  18.37-31  8-12
19.47-41  9-14  20.41-37  2- 8
21.34-30 17-21  22.30-25 21-26
23.40-34 24-29  24.33x24 20x40
25.35x44  4- 9  26.50-45 15-20
27.45-40 20-24  28.27-22 18x27
29.31x22 12-18  30.37-31 26x37
31.32x41 23x32  32.38x27 11-17
33.22x11  6x17  34.42-38  8-12
35.36-31 19-23  36.41-36 13-19
37.38-33  9-13  38.43-38  3- 8
39.38-32 17-21  40.32-28 23x32
41.27x38 21-26  42.31-27 18-23
43.48-42 12-18  44.40-34 24-30
45.42-37  8-12  46.44-40 30-35
47.27-22 35x44  48.39x50 18x27
49.33-29 13-18  50.37-32 26-31
51.32x21 16x27  52.50-44 12-17
53.44-40 31-37  54.40-35 17-22
55.35-30 23-28  56.29-24 28-32
57.24x13 18x 9  58.38-33 37-42
59.30-24  9-13  60.24-20 42-47
61.20x18 47x12  62.25-20 12x40
63.20-14 40-35  64.14-10 35-19
65.10- 5 19-28
```

4.11 Het zetje van Weiss

Het komt vaker voor in de damliteratuur dat de naam van een speler min of meer willekeurig is gekoppeld aan een combinatie, zoals het beroemde "Zetje van Weiss" als herinnering aan de wedstrijd Isidore Weiss – Jack de Haas in 1904. Weiss zei na de wedstrijd dat deze slagzet in de Franse damliteratuur bekend stond als de “Coup de l’Express”. Maar in Nederland had deze slagzet zo’n grote indruk gemaakt dat het snel werd vernoemd naar de man die het hier voor de eerste keer had uitgevoerd: Het zetje van Weiss.

31.36x27 14-20
32.25x14 24-30
33.35x24 23-29
34.24x33 13-19
35.14x23 18x47

De partijnotatie volgt:

Jack de Haas – Isidore Weiss
0-2   27-11-1904
Match

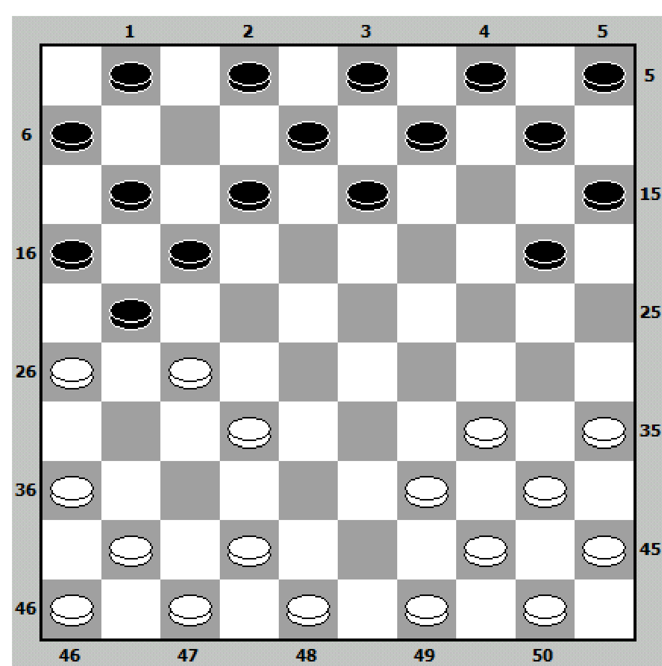
```
 1.33-28 18-23   2.31-27 17-21
 3.39-33 12-18   4.44-39  7-12
 5.37-31  2- 7   6.31-26 20-24
 7.26x17 11x31   8.36x27 15-20
 9.34-30  6-11  10.30-25 10-15
11.41-37 11-17  12.47-41  7-11
13.41-36  1- 6  14.37-31  4-10
15.50-44 24-29  16.33x24 20x29
17.39-33 14-20  18.25x14  9x20
19.33x24 20x29  20.44-39 10-14
21.39-33 14-20  22.33x24 20x29
23.35-30  5-10  24.40-35 10-14
25.49-44 17-22  26.28x17 11x22
27.30-25 29-34  28.43-39 34x43
29.38x49 19-24  30.31-26 22x31
31.36x27 14-20  32.25x14 24-30
33.35x24 23-29  34.24x33 13-19
35.14x23 18x47  36.44-39 47-20
37.39-34 20-33  38.49-43 33-11
39.46-41 12-17  40.41-37 11- 2
41.43-38 17-22  42.27x18 16-21
43.26x17  8-12
```

4.12 Opsluiting van Weiss

Er zijn 3 typische openingen waarmee je een opsluiting van Weiss kan spelen:

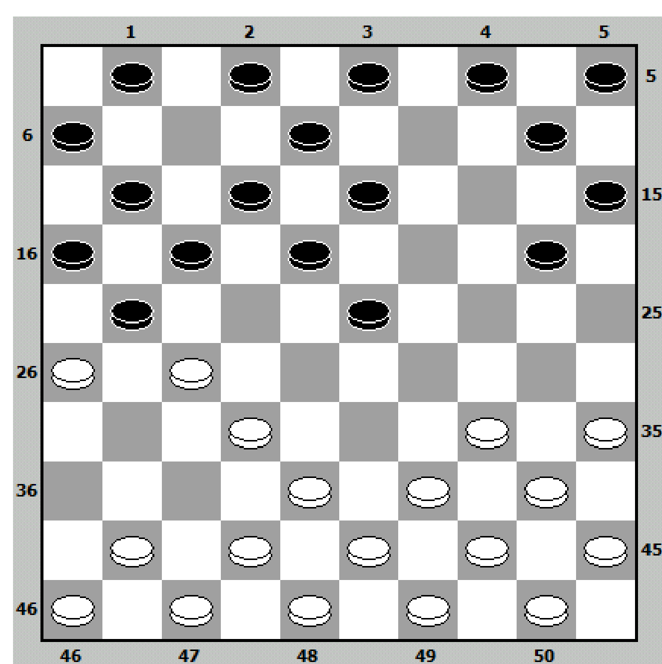
4.12.1 Opening nº 1

```
1.32-28 16-21
2.31-26 11-16
3.38-32 7-11
4.37-31 19-23
5.28x19 14x23
6.31-27 23-28
7.32x23 18x38
8.43x32
```


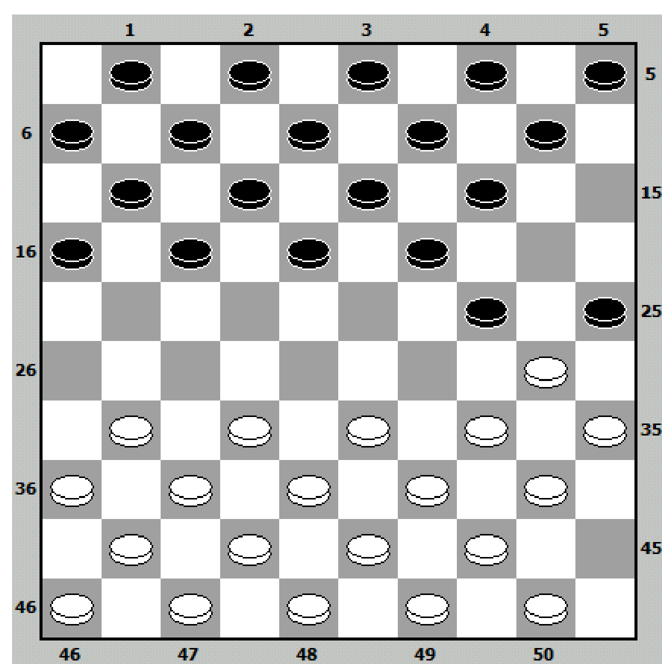
4.12.2 Opening nº 2

1.32-28 16-21
2.31-26 11-16
3.37-32 7-11
4.36-31 19-23
5.28x19 14x23
6.33-28 9-14
7.28x19 14x23
8.31-27

4.12.3 Opening nº 3 (met wit)

```
1.34-30 20-25
2.40-34 15-20
3.45-40 20-24
```


Het dambord

----

250 Nieuwe Damposities

Door Isidore WEIS, Wereldkampioen

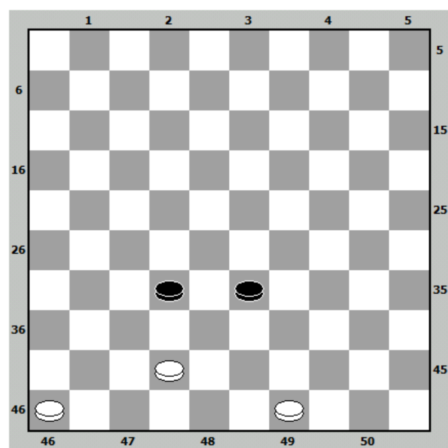
(1895-1912)

	1		2		3		4		5
6		7		8		9		10	
	11		12		13		14		15
16		17		18		19		20	
	21		22		23		24		25
26		27		28		29		30	
	31		32		33		34		35
36		37		38		39		40	
	41		42		43		44		45
46		47		48		49		50	

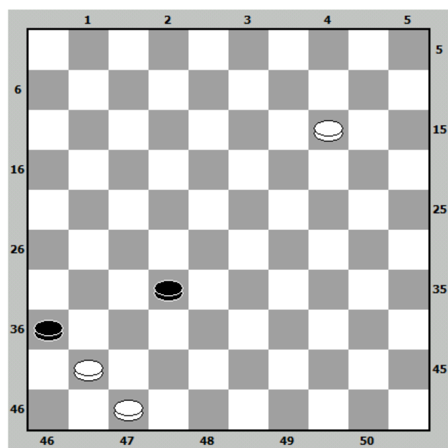
5 EERSTE GEDEELTE

5.1 Serie vraagstukjes zonder dam voor beginnenden

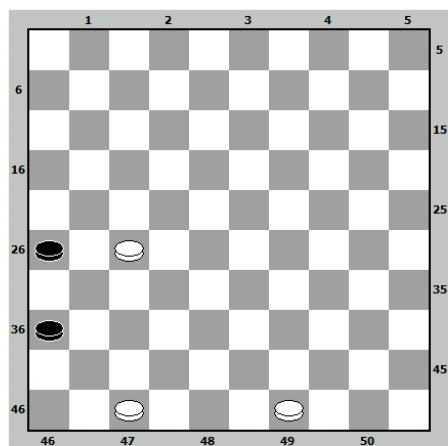
No. 1

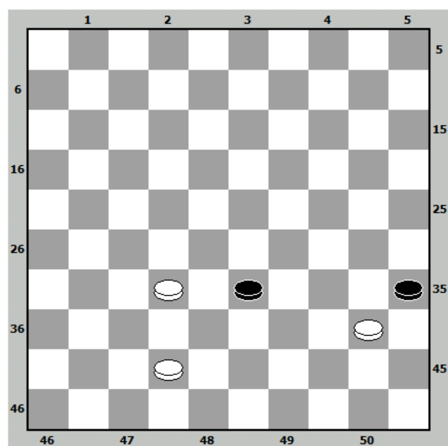
No. 2

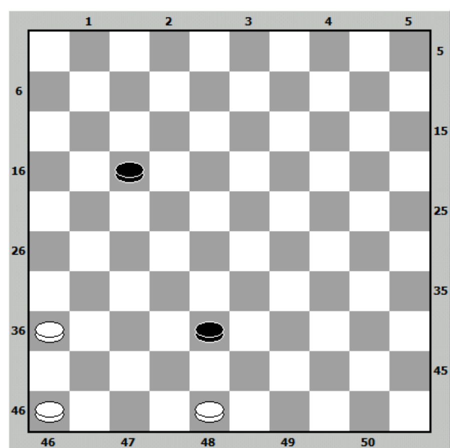
No. 3

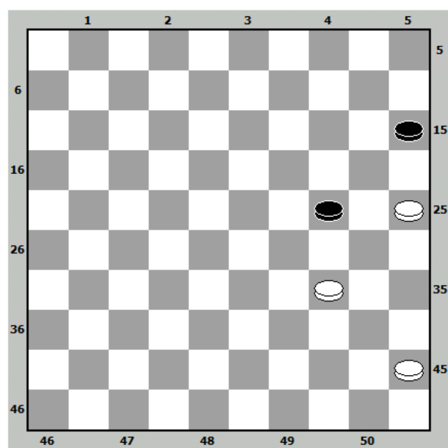
No. 4

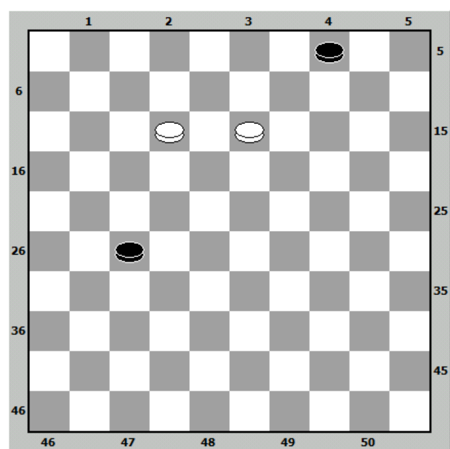
No. 5

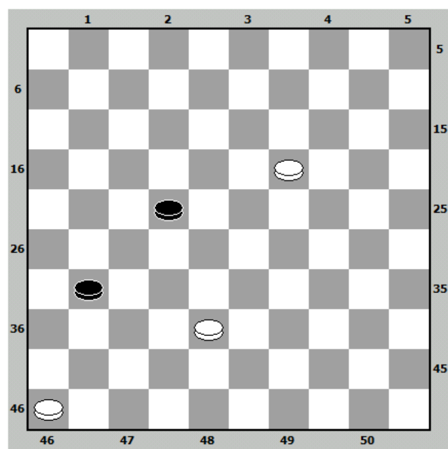
No. 6

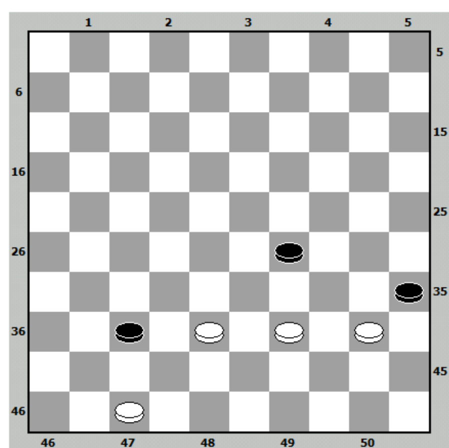
No. 7

No. 8

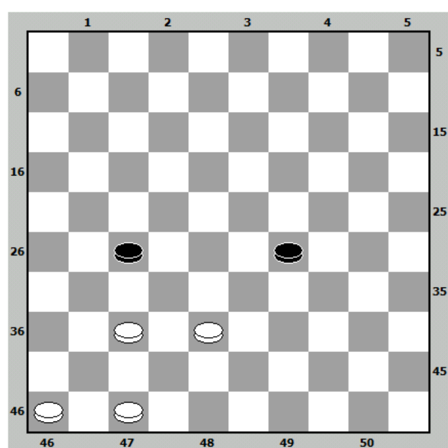

No. 9

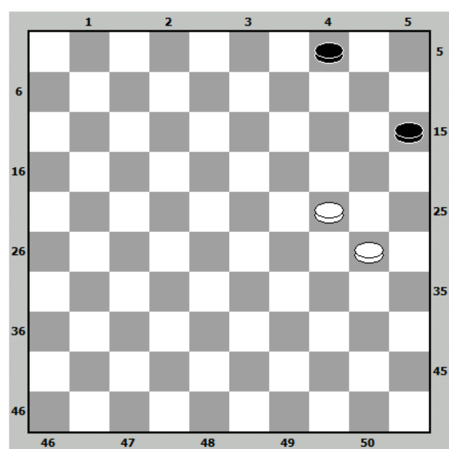

Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

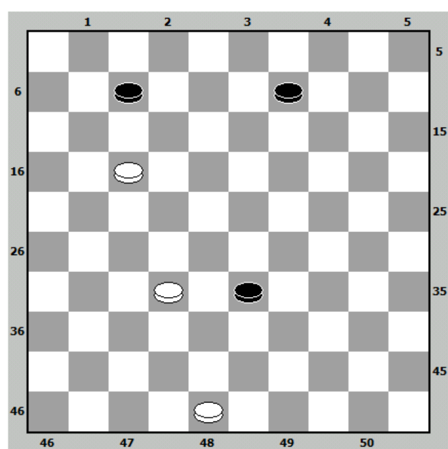
No. 10

No. 11

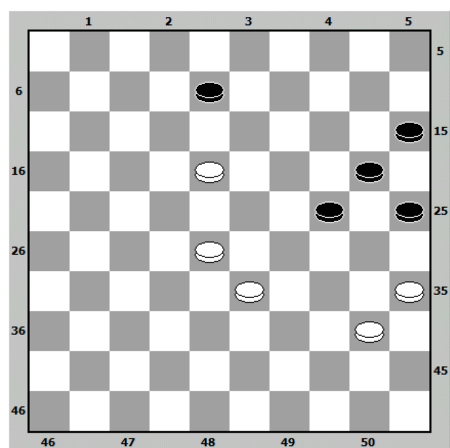

No. 12

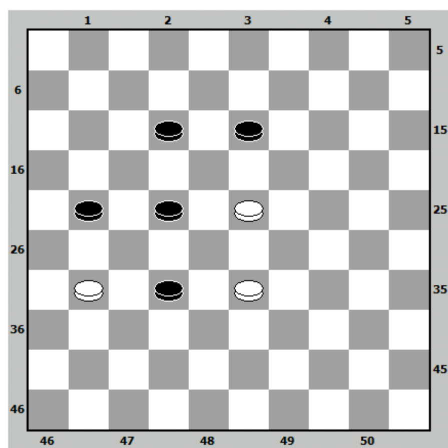

Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

No. 13

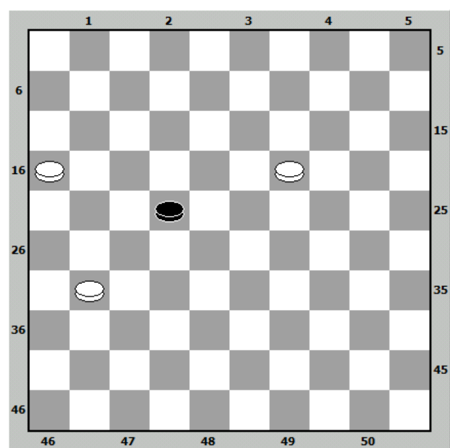

No. 14

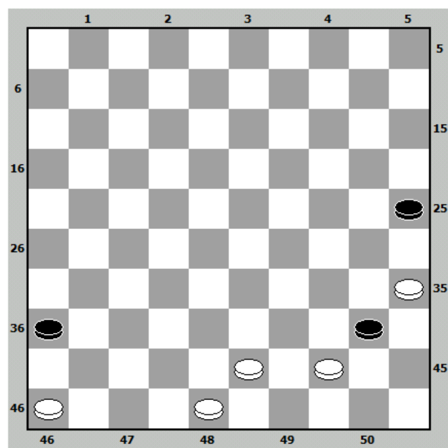

Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

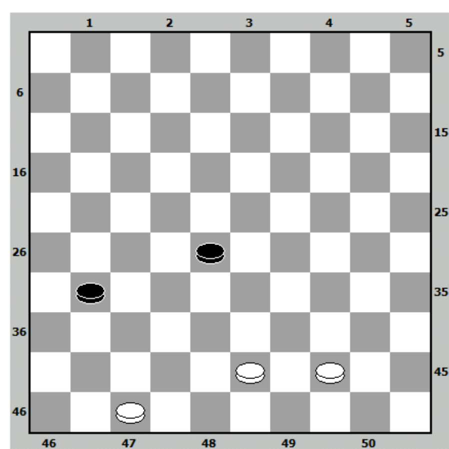
No. 15

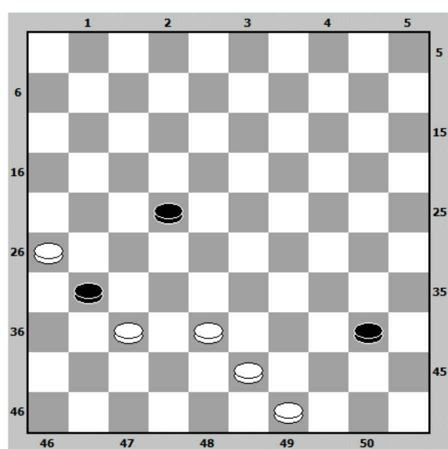
No. 16

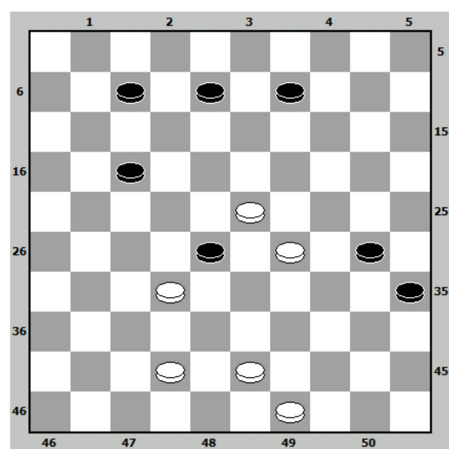
No. 17

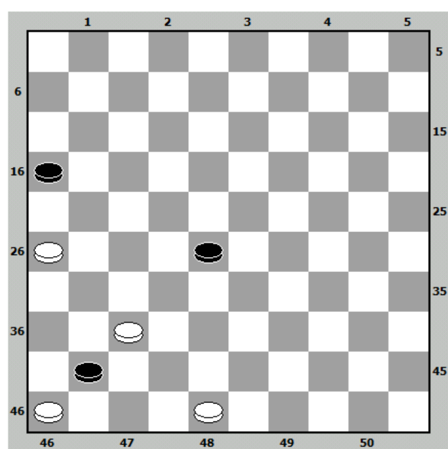
No. 18

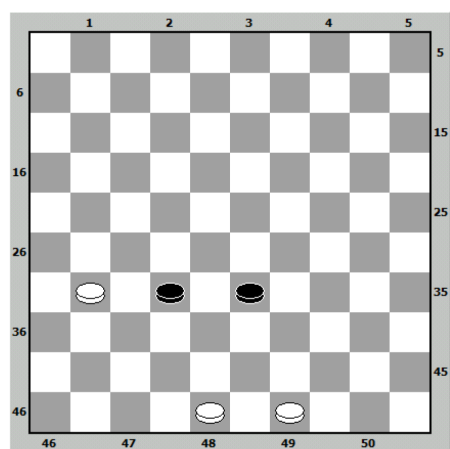
No. 19

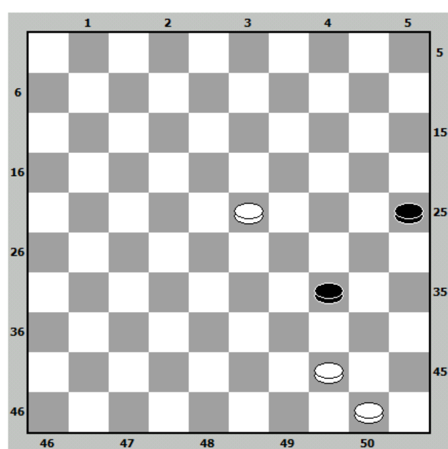
No. 20

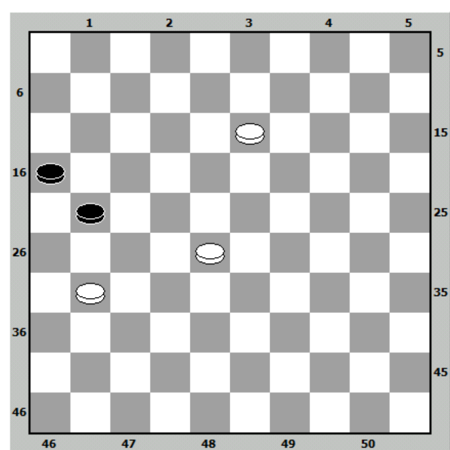
No. 21

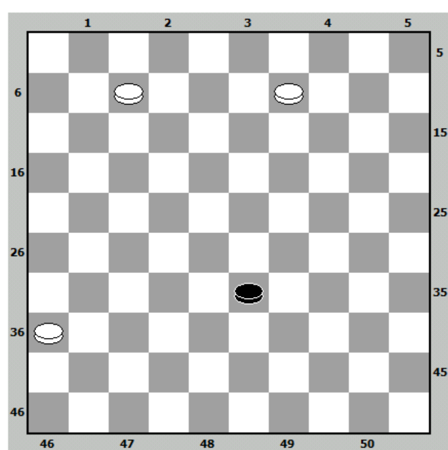
No. 22

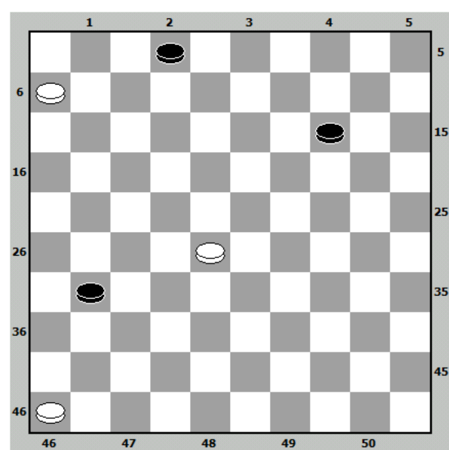
No. 23

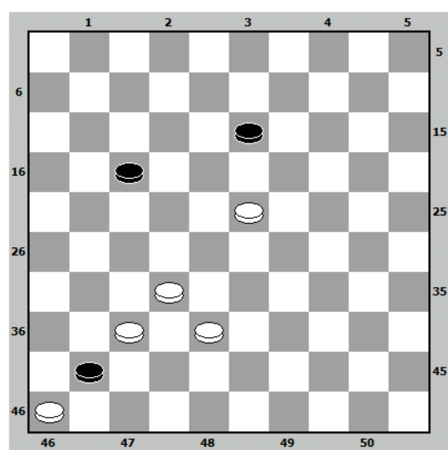
No. 24

No. 25

1
2
3
4
5
5
6
15
16
25
26
35
36
45
46
46
47
48
49
50

No. 26

1
2
3
4
5
5
6
15
16
25
26
35
36
45
46
46
47
48
49
50

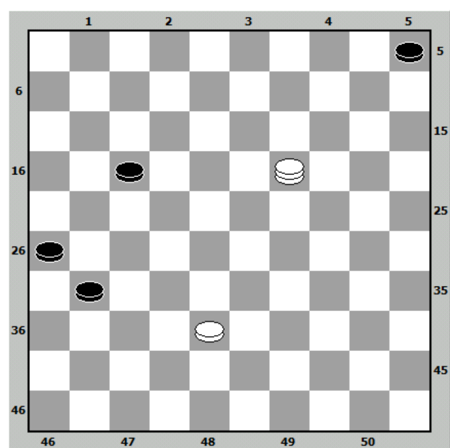

Giroux

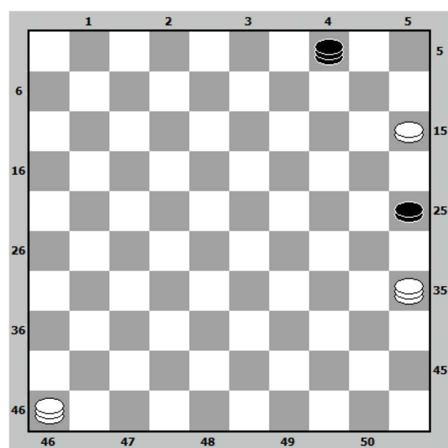
6 TWEEDE GEDEELTE

6.1 Serie vraagstukjes met dam voor beginnenden

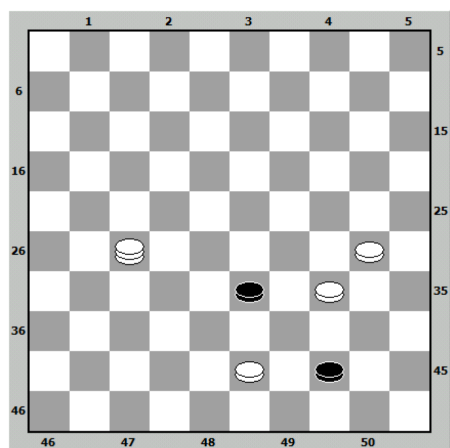
No. 27

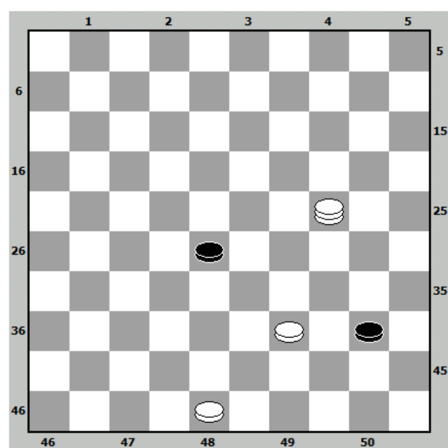
No. 28

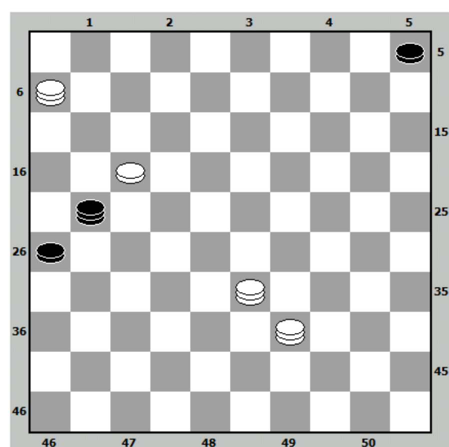
No. 29

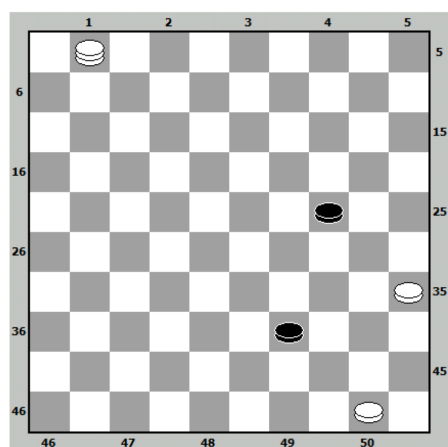
No. 30

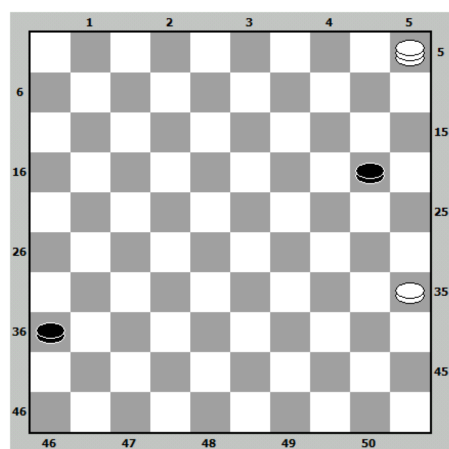
No. 31

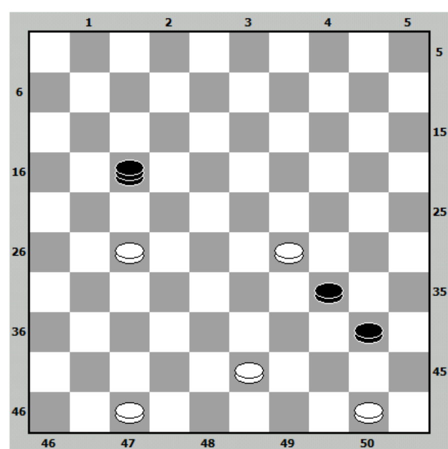
No. 32

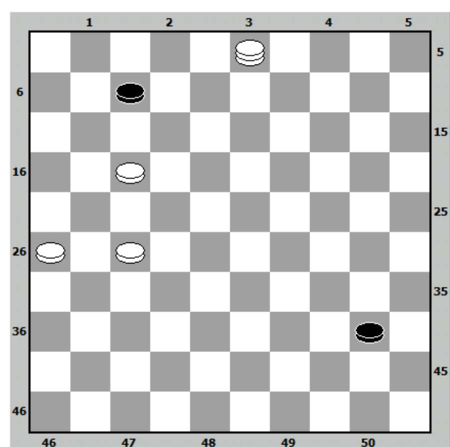
No. 33

No. 34

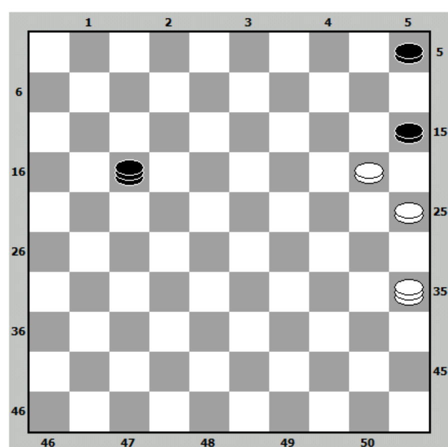

No. 35

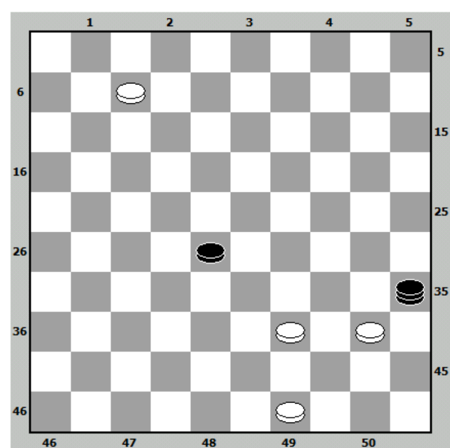

Les N. jouent, les B. gagnent
Zwart begint, wit wint

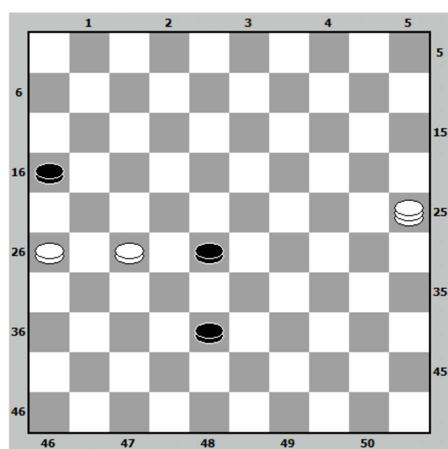
No. 36

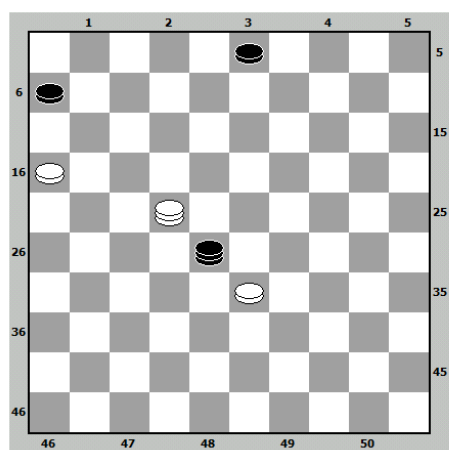
No. 37

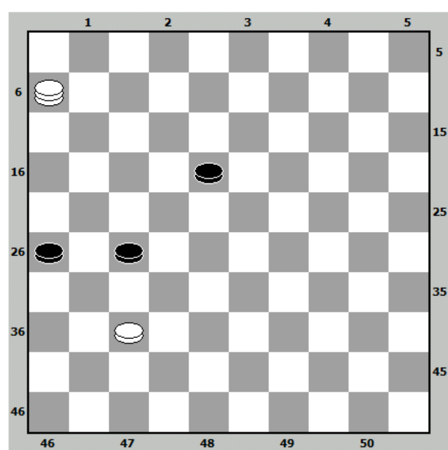
No. 38

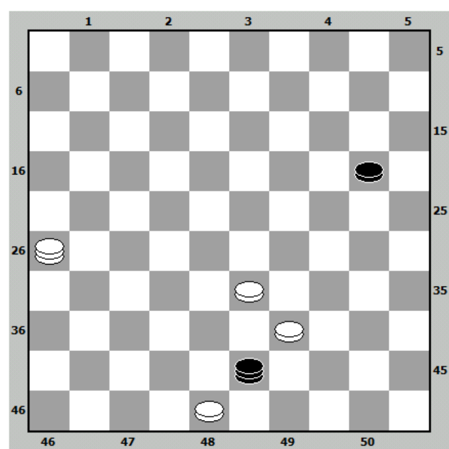
No. 39

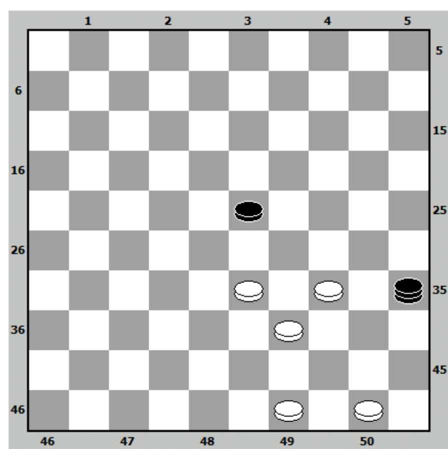
No. 40

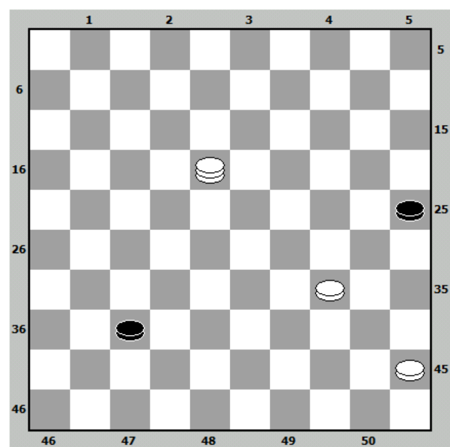
No. 41

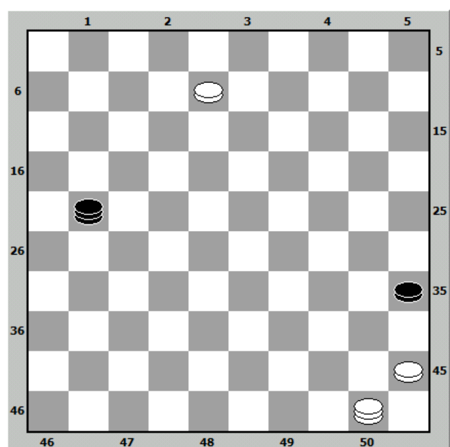
No. 42

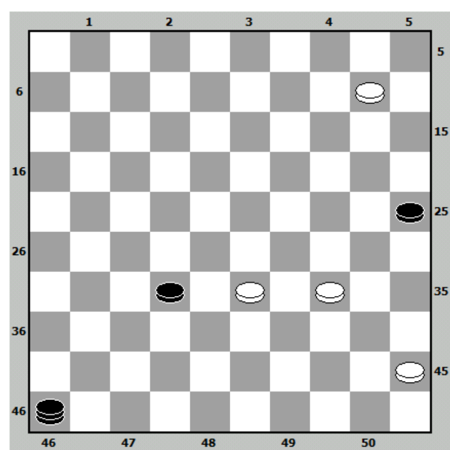
No. 43

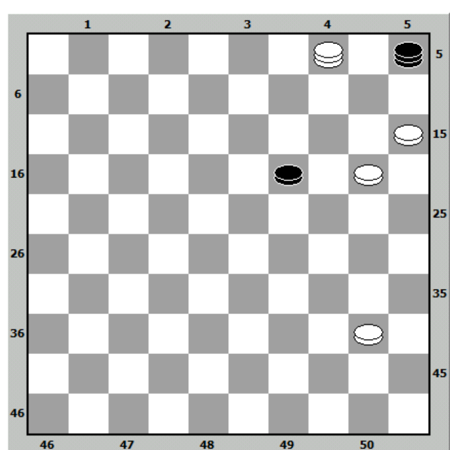
No. 44

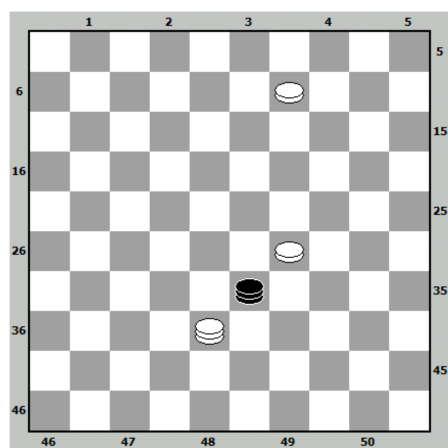
No. 45

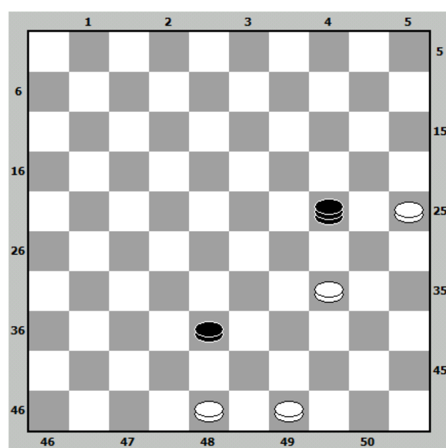
No. 46

No. 47

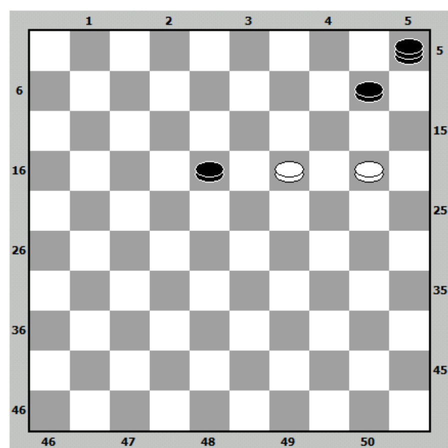

No. 48

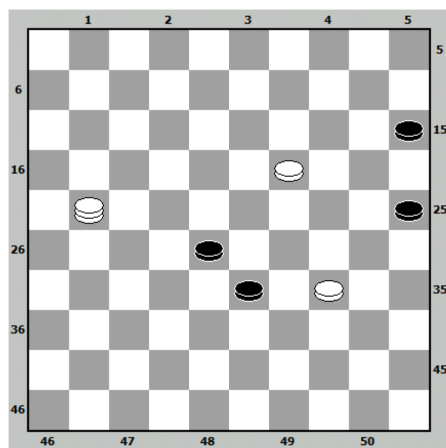
Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

No. 49

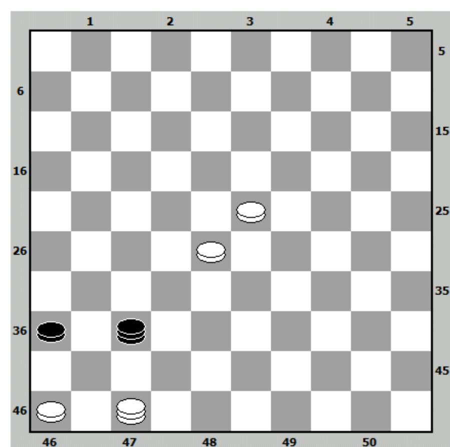

Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

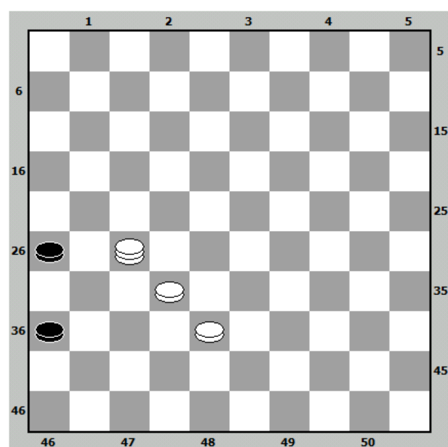
No. 50

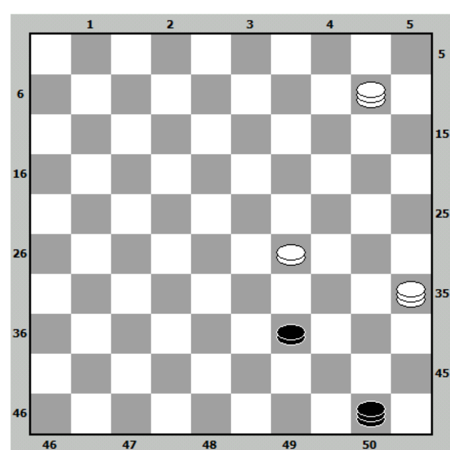
No. 51

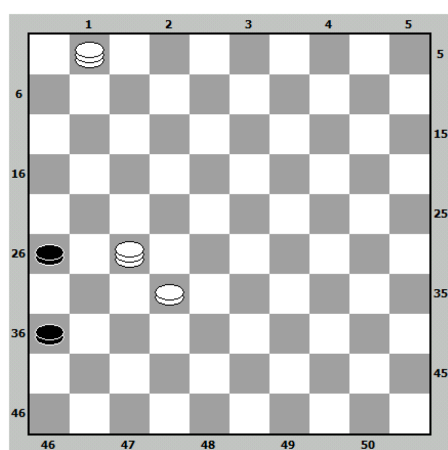
No. 52

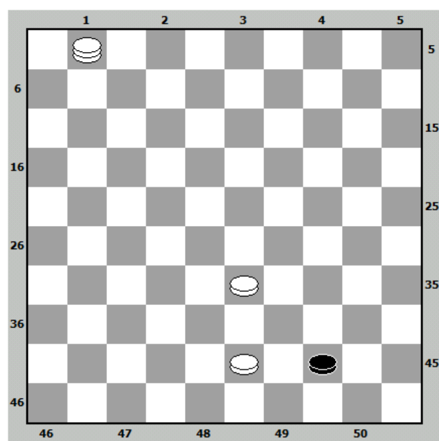
No. 53

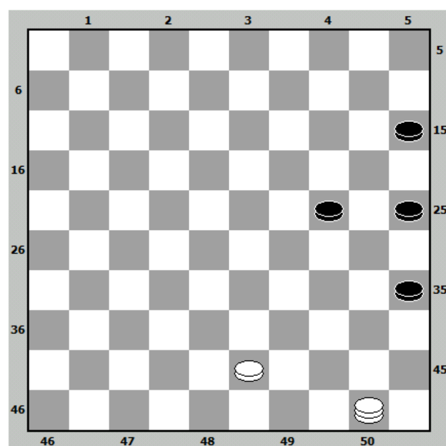
No. 54

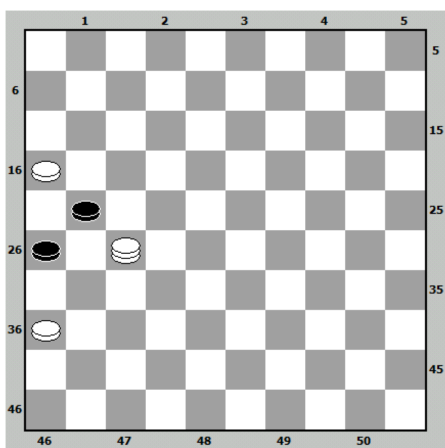
No. 55

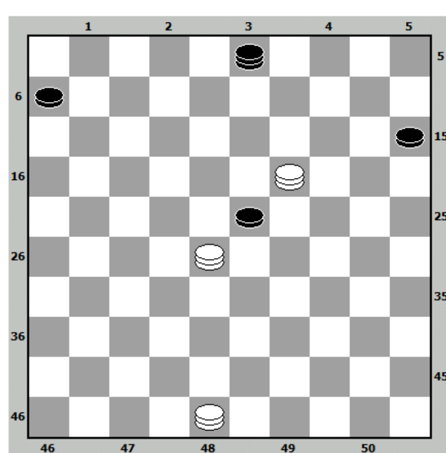
No. 56

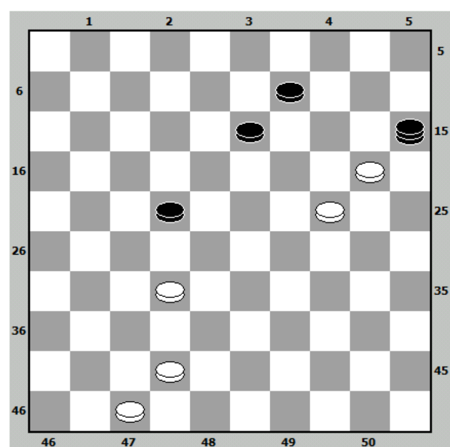
No. 57

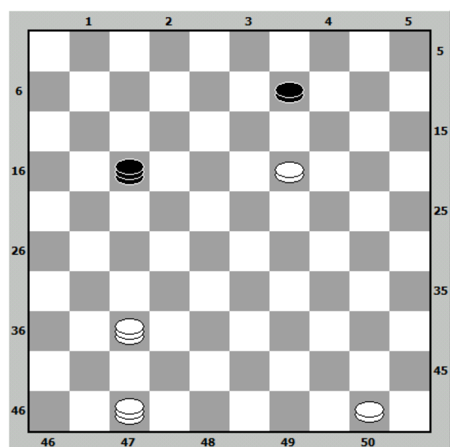
No. 58

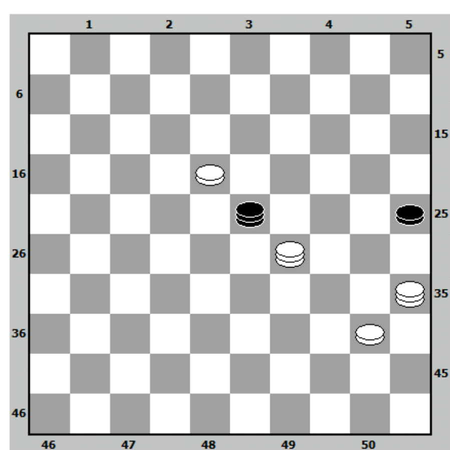
No. 59

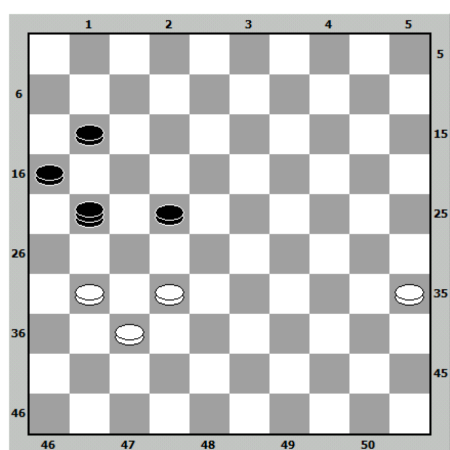
No. 60

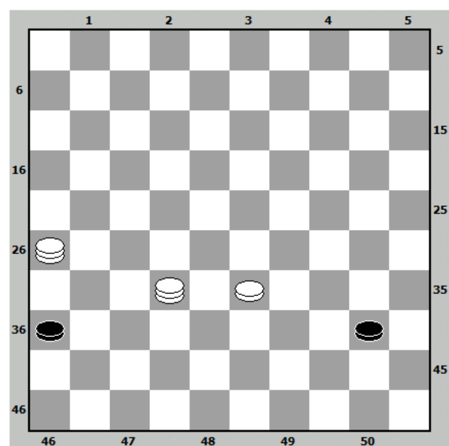
No. 61

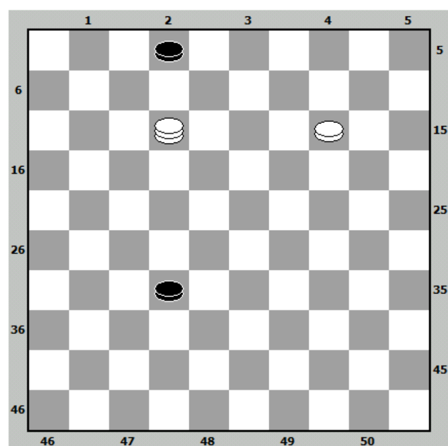
No. 62

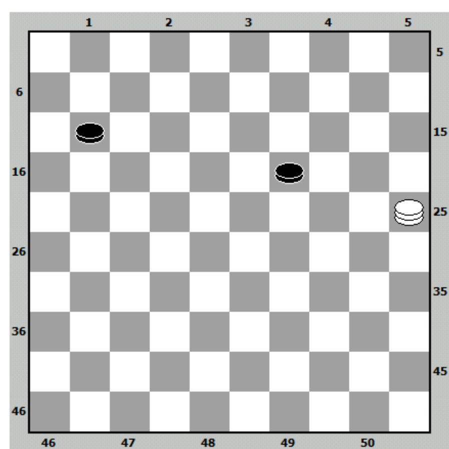
No. 63

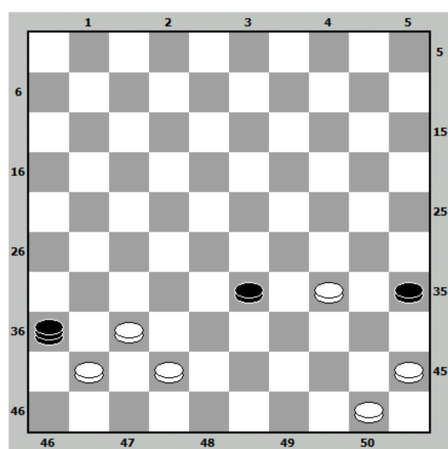
No. 64

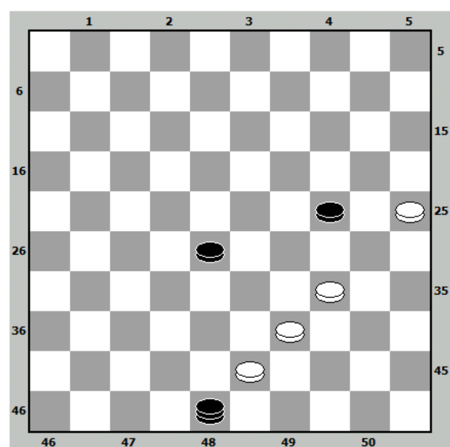
No. 65

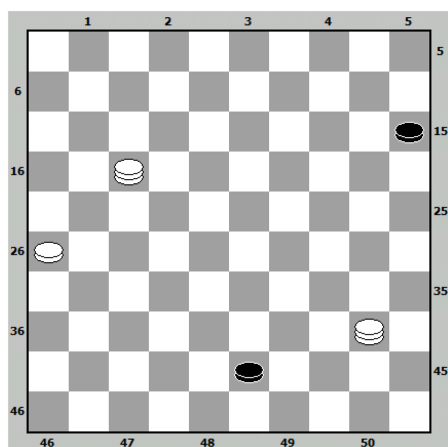
No. 66

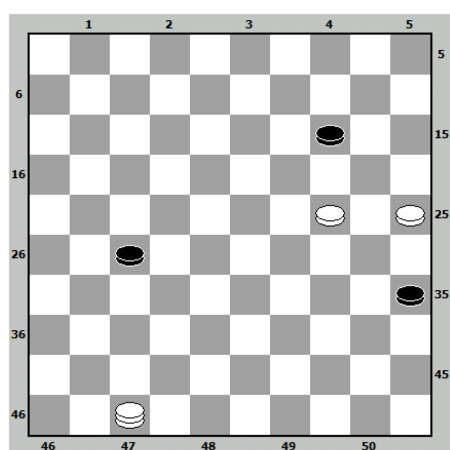
No. 67

No. 68

No. 69

Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

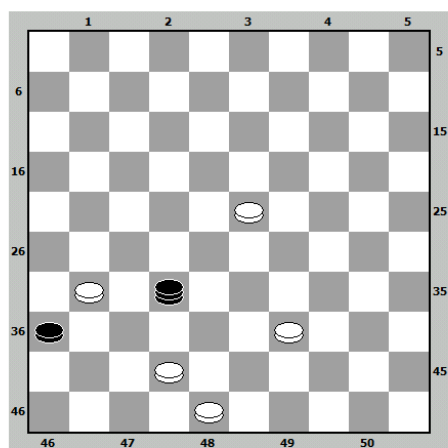

Steau

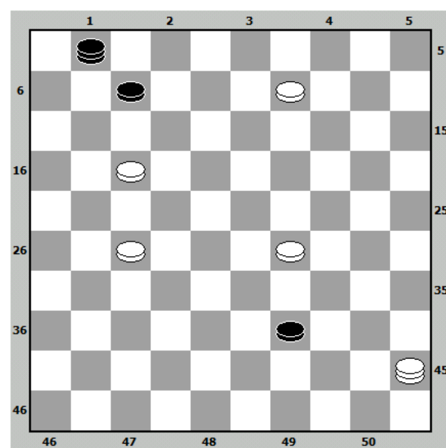
7 DERDE GEDEELTE

7.1 Eindspelen met dam voor gevorderden

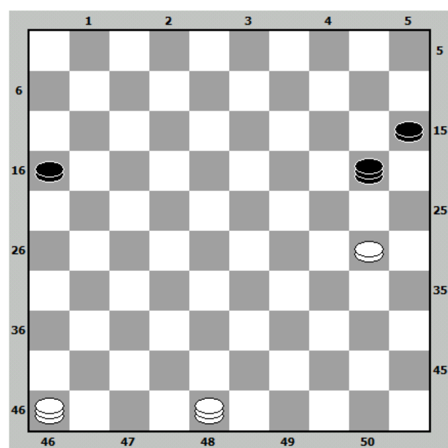
No. 70

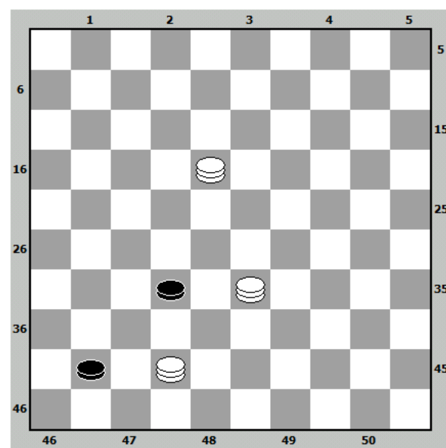
No. 71

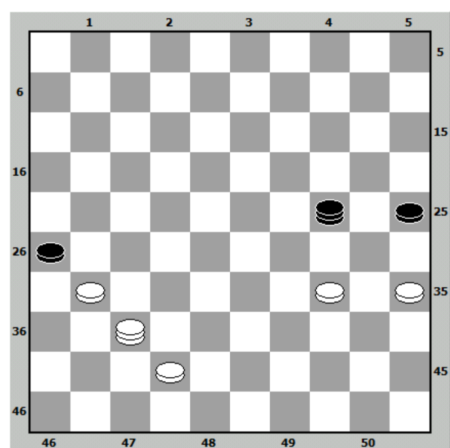
No. 72

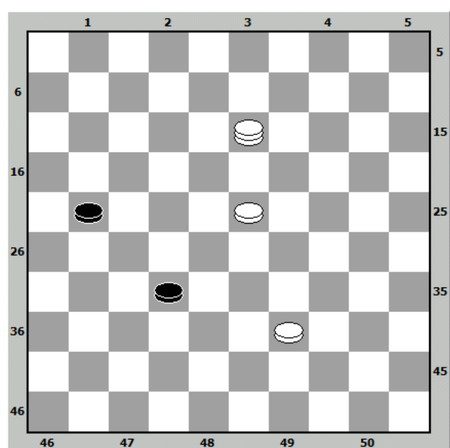
No. 73

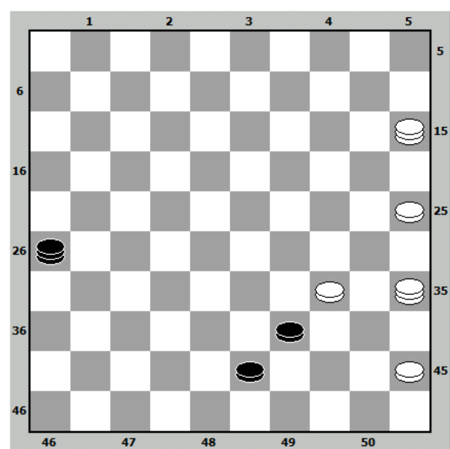
No. 74

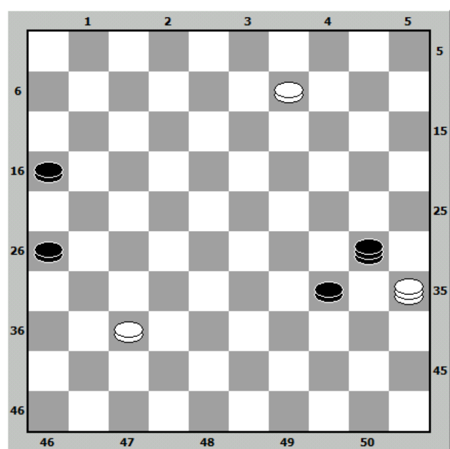
No. 75

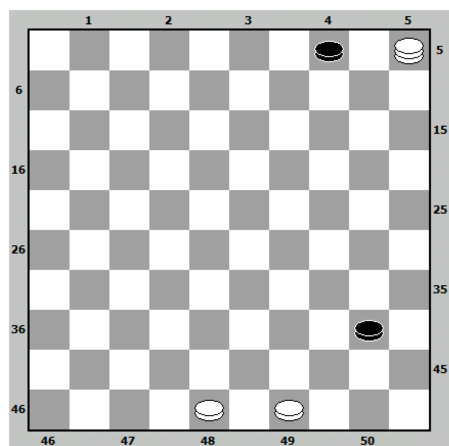
No. 76

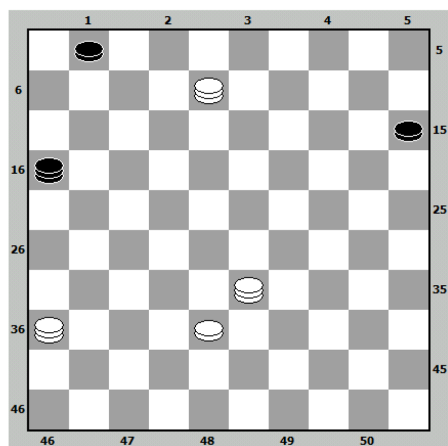
No. 77

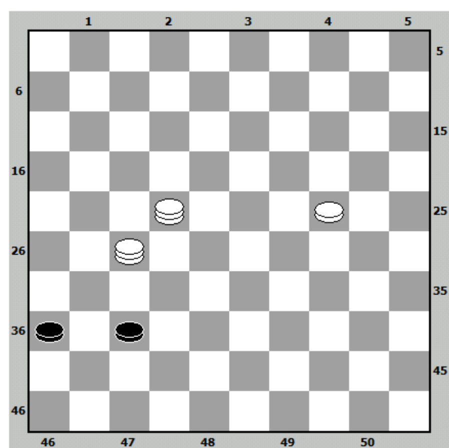
No. 78

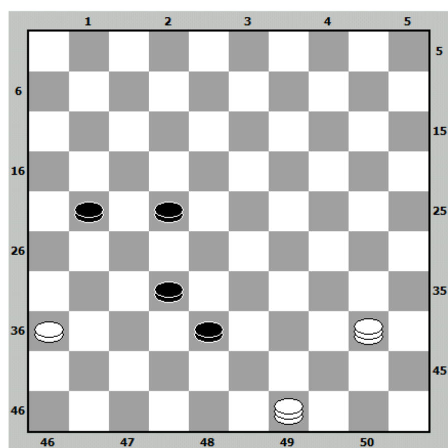
No. 79

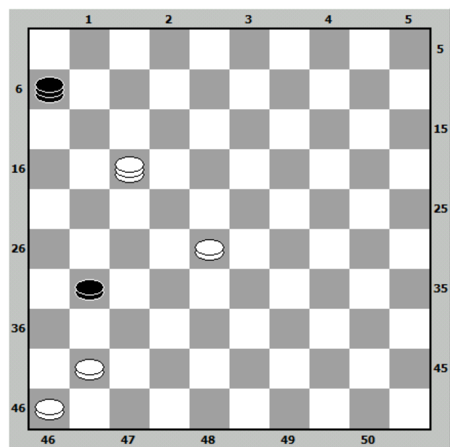
No. 80

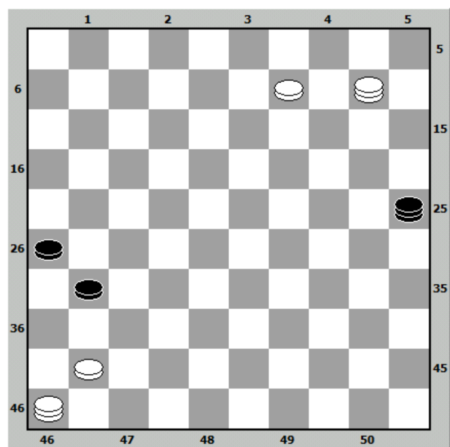
No. 81

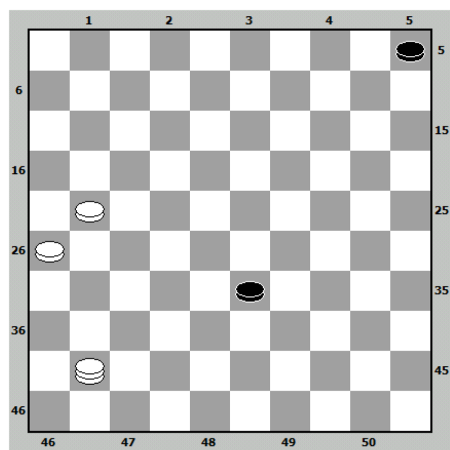
No. 82

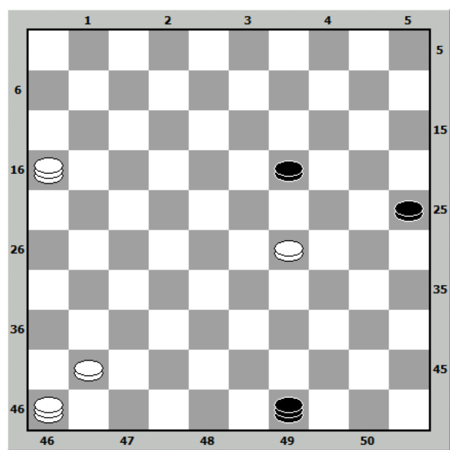
No. 83

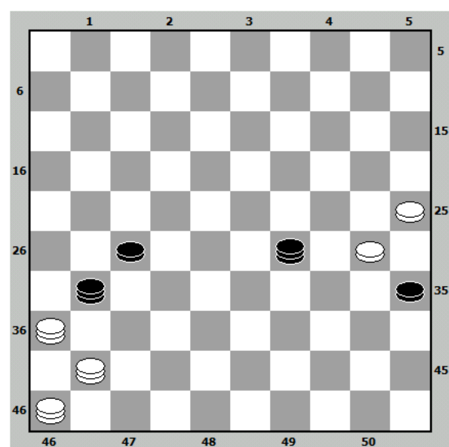
No. 84

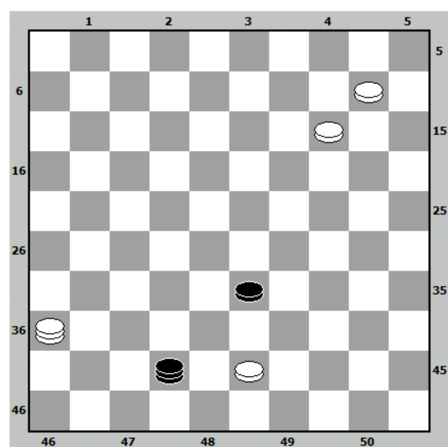
No. 85

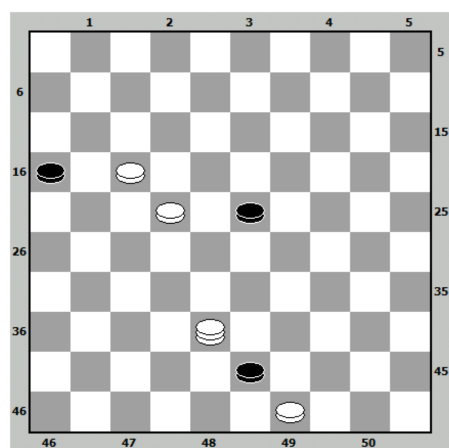
No. 86

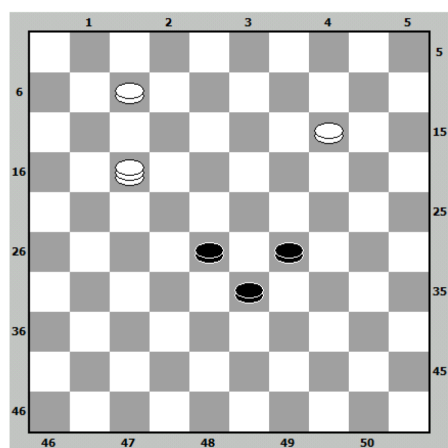
No. 87

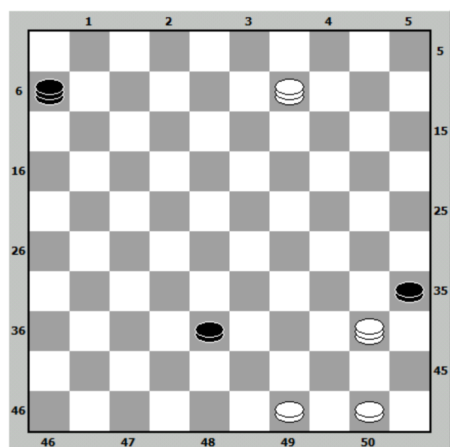
No. 88

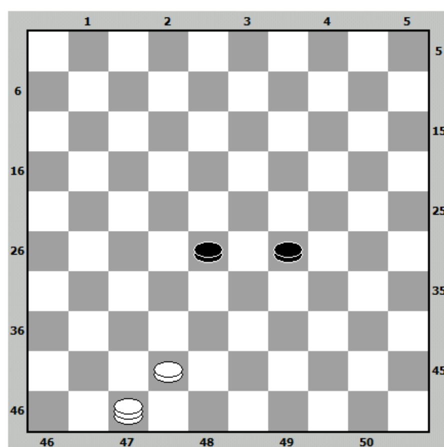
No. 89

No. 90

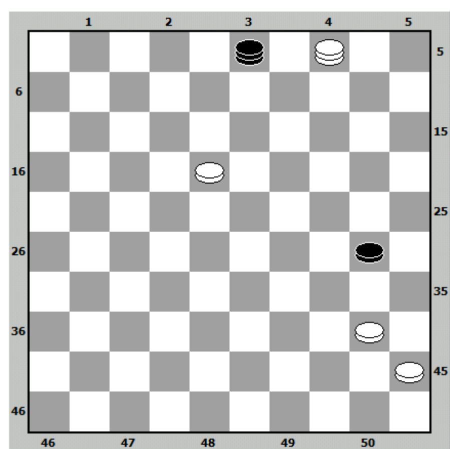

No. 91

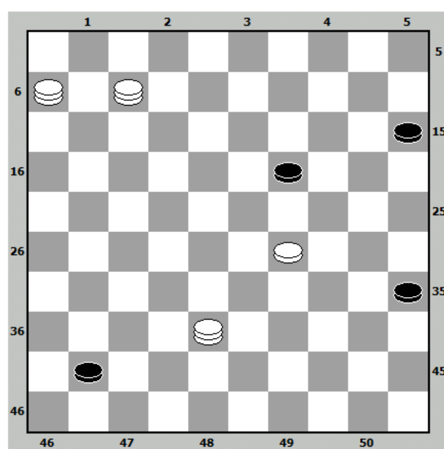

Fin classique hollandaise de
E.J.B. van Vught exécutée
en jouant par Weiss
Klassiek Hollands Eindspel van
E.J.B. van Vught, uitgevoerd in de
partij door Weiss

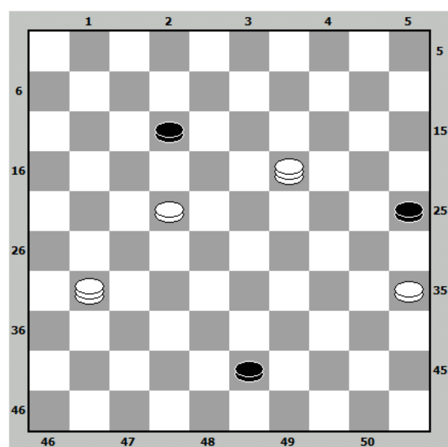
No. 92

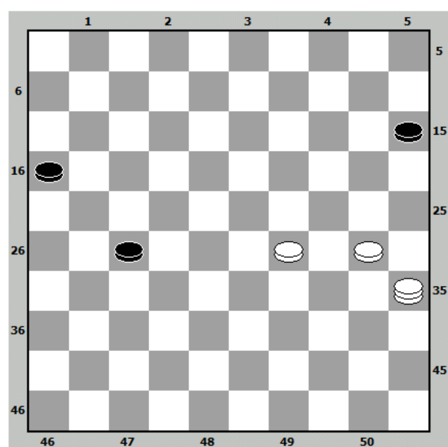
No. 93

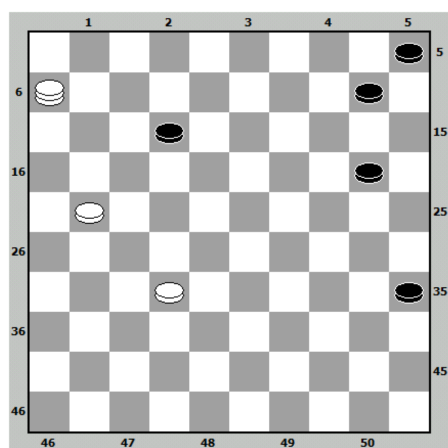
No. 94

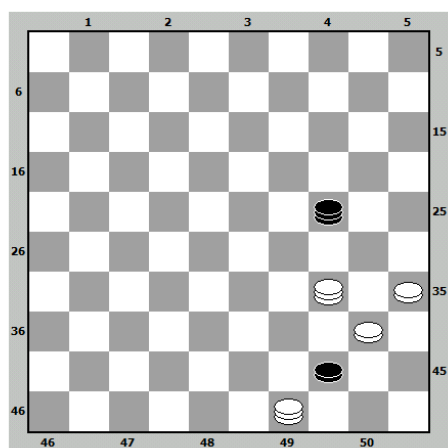
No. 95

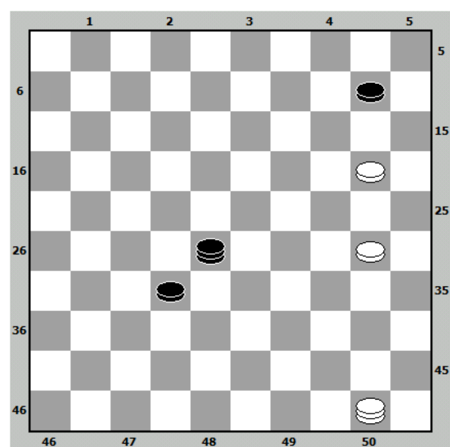
No. 96

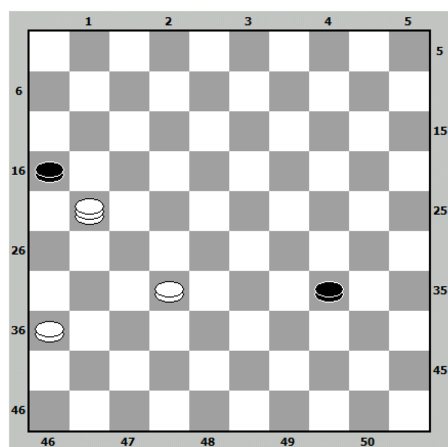
No. 97

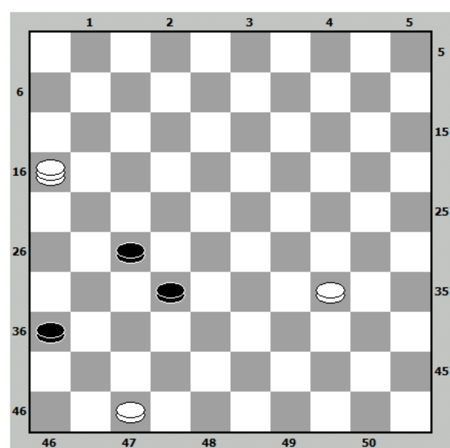
No. 98

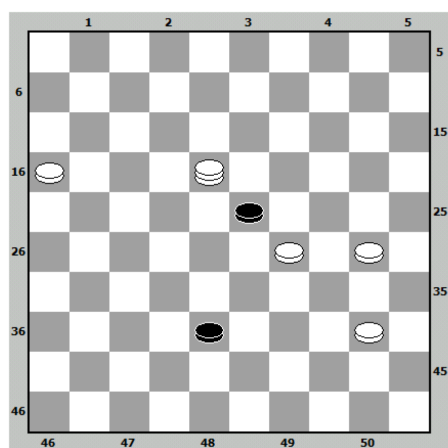
No. 99

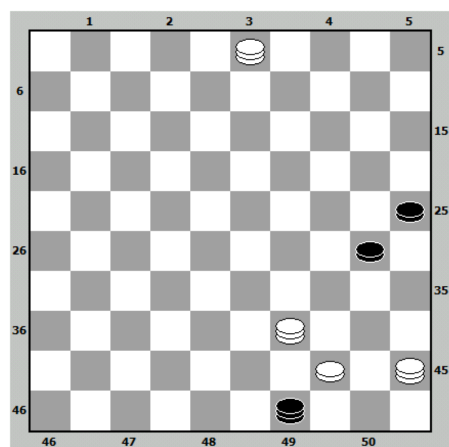
No. 100

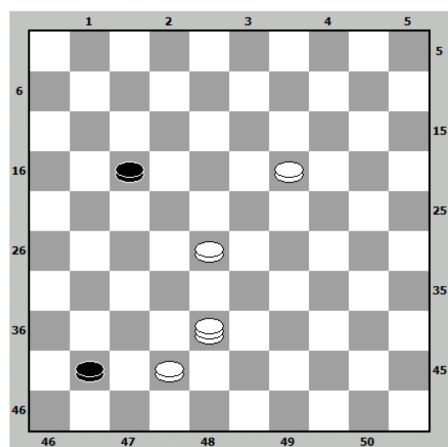
No. 101

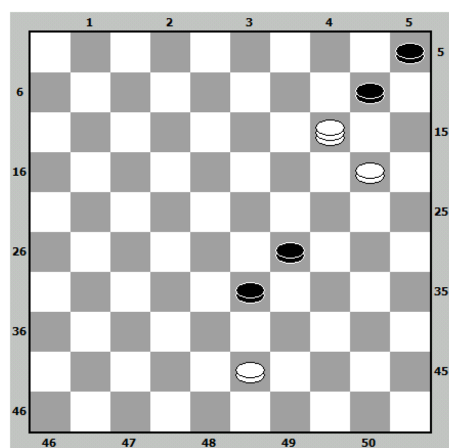
No. 102

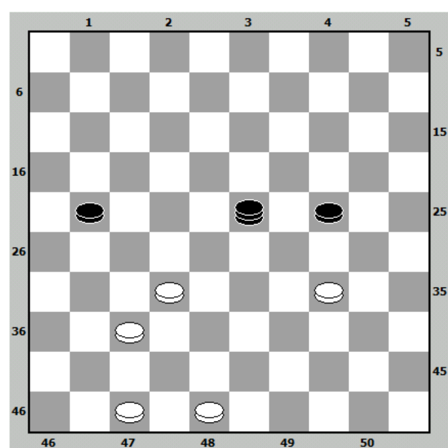
No. 103

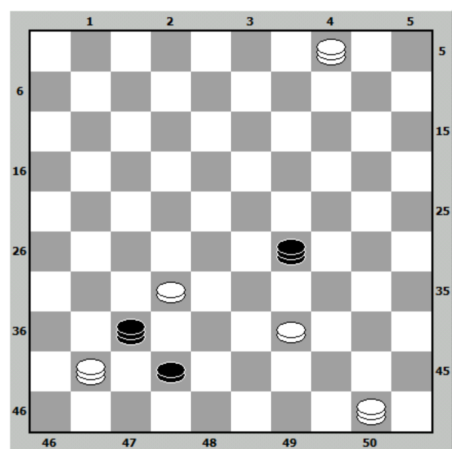
No. 104

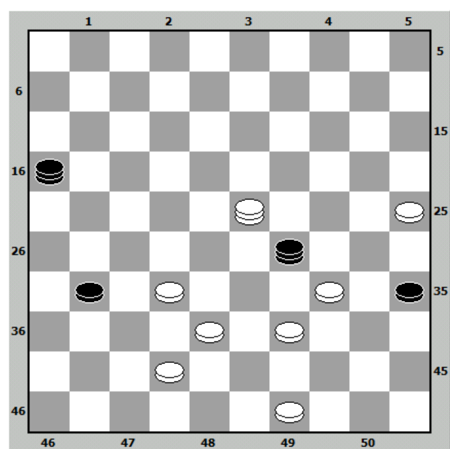
No. 105

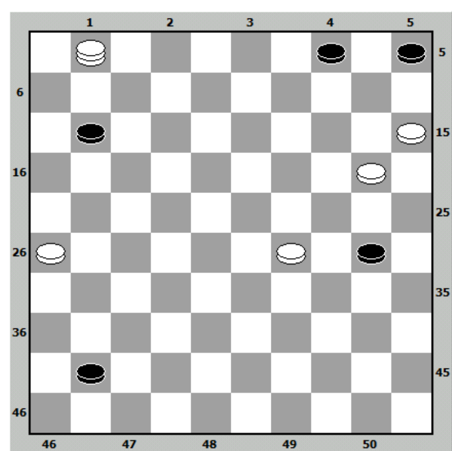
No. 106

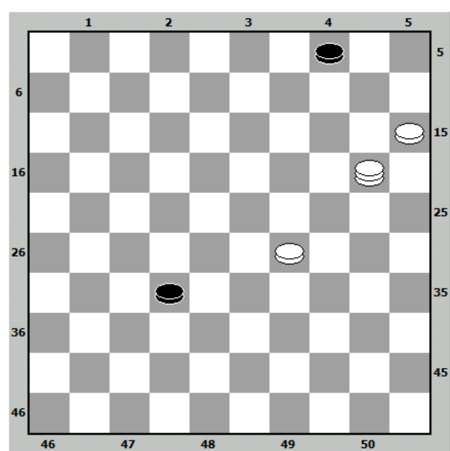
No. 107

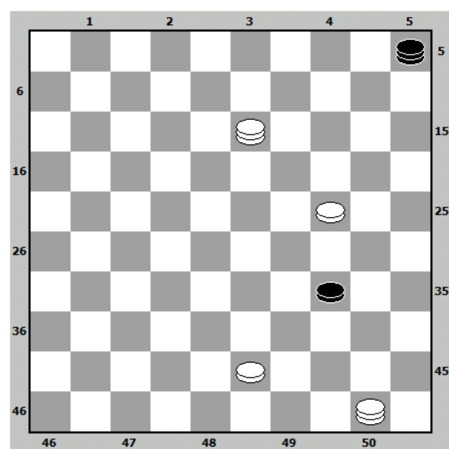
No. 108

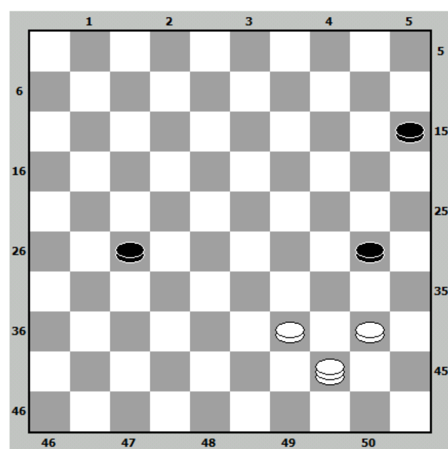
No. 109

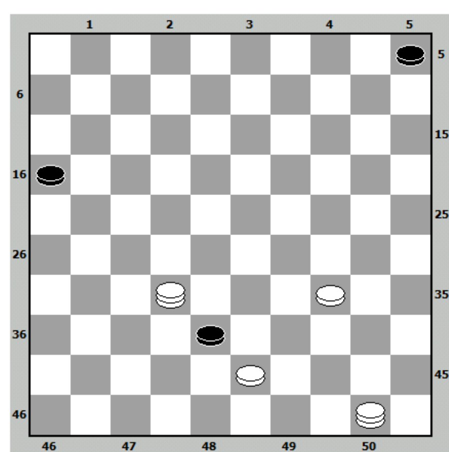
No. 110

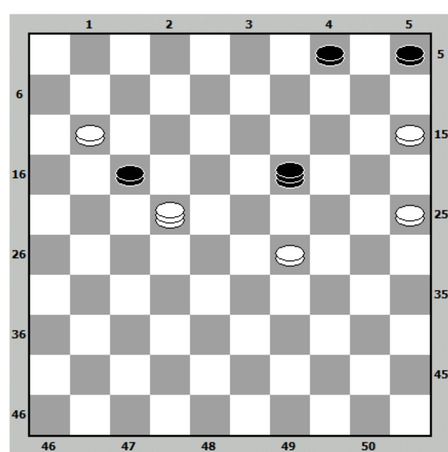
No. 111

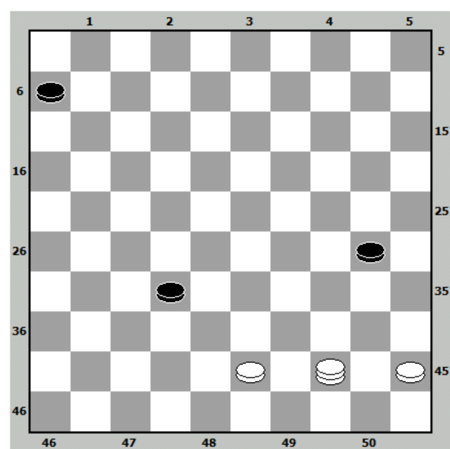
No. 112

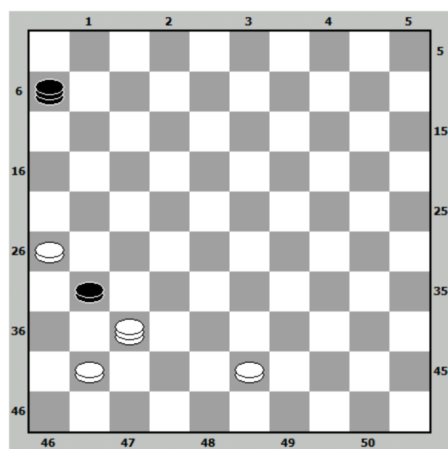
No. 113

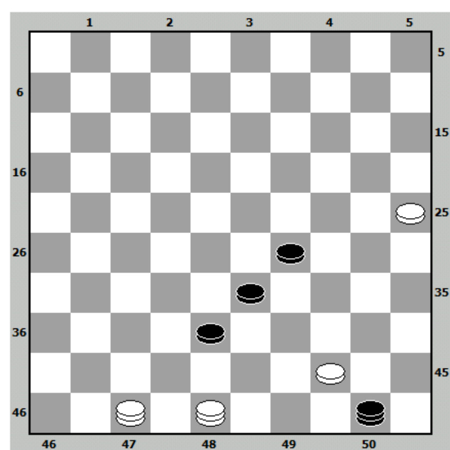
No. 114

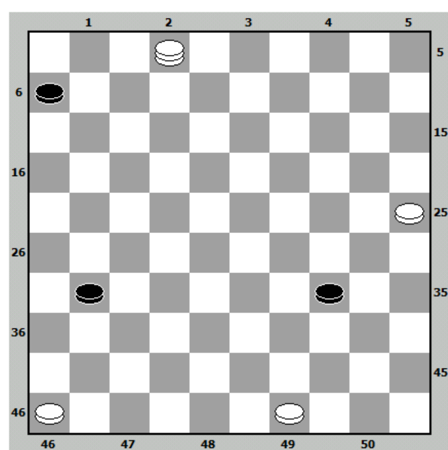
No. 115

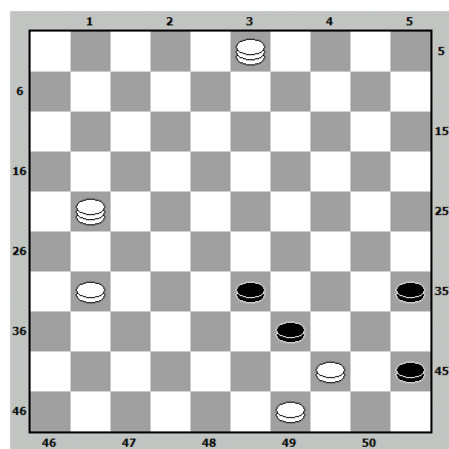
No. 116

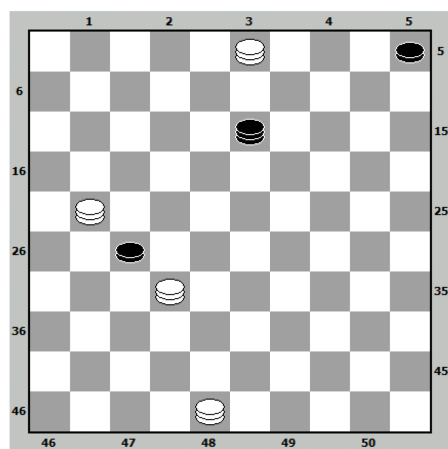
No. 117

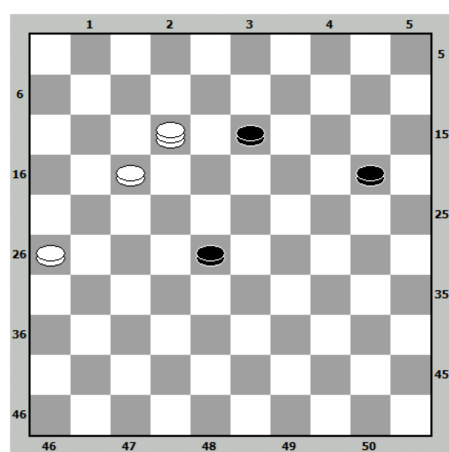
No. 118

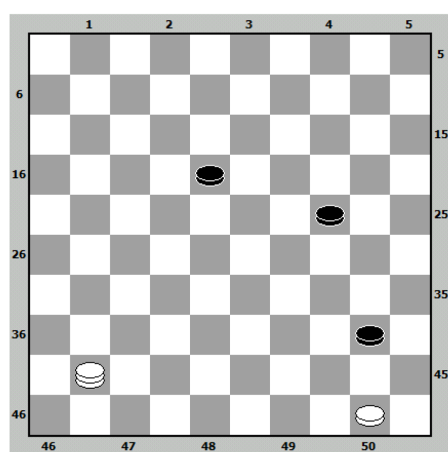
No. 119

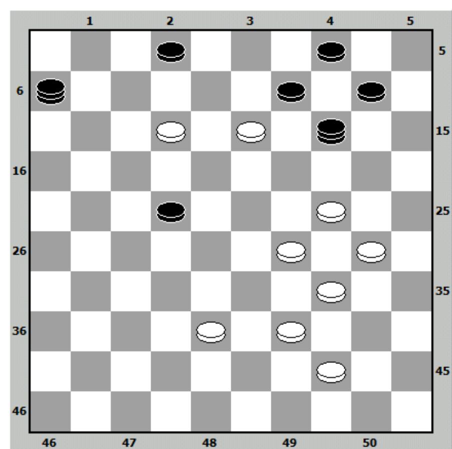
No. 120

No. 121

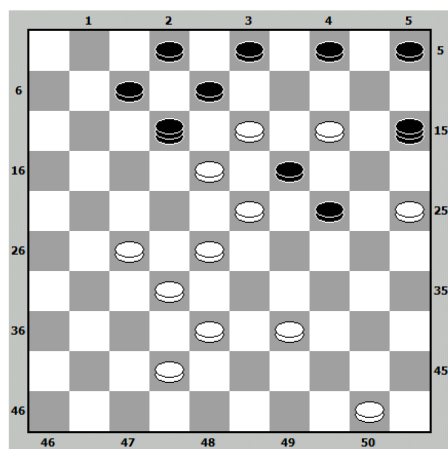

No. 122
Problème genre double coup turc

Probleem zoals
de dubbele Turkse slag

No. 123
Problème genre double coup turc

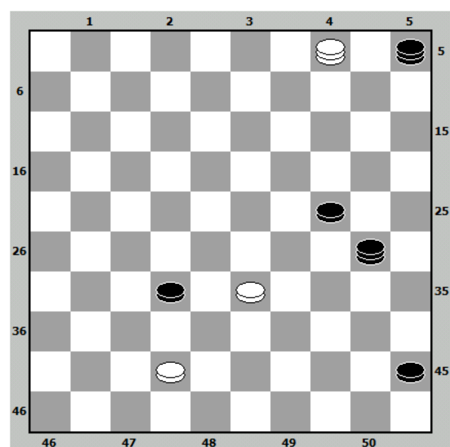

Probleem zoals
de dubbele Turkse slag

8 VIERDE GEDEELTE

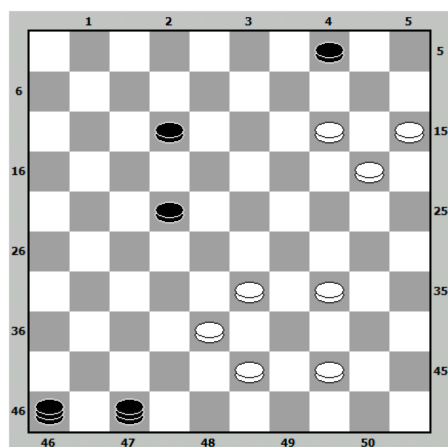
8.1 Remise problemen

No. 124

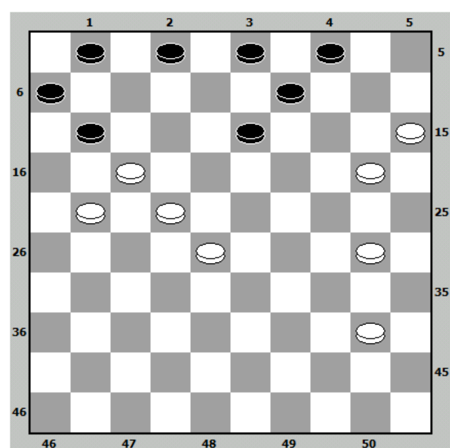
Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

No. 125

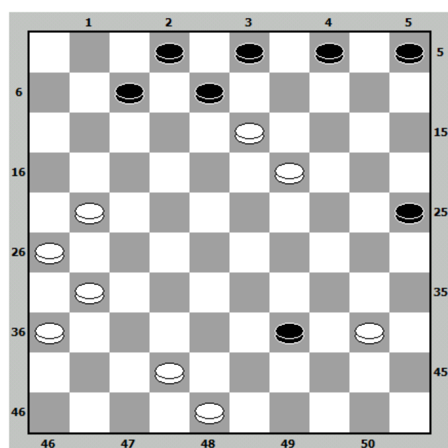
Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

No. 126

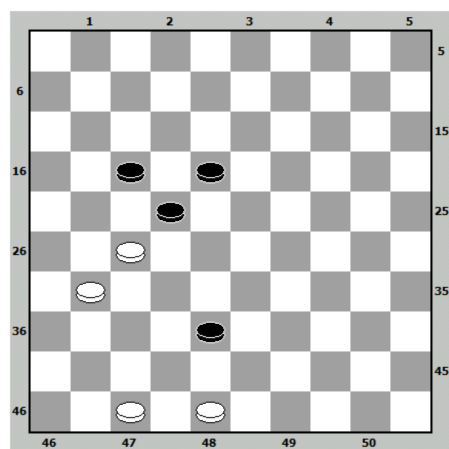
Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

No. 127

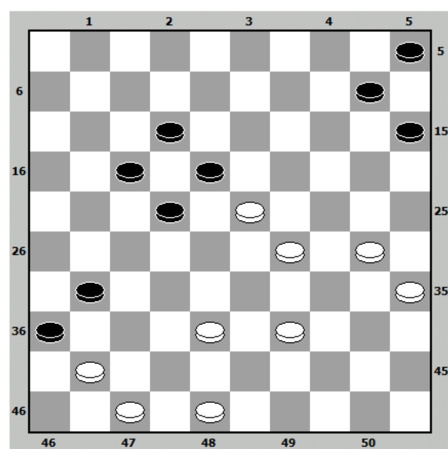
Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

No. 128

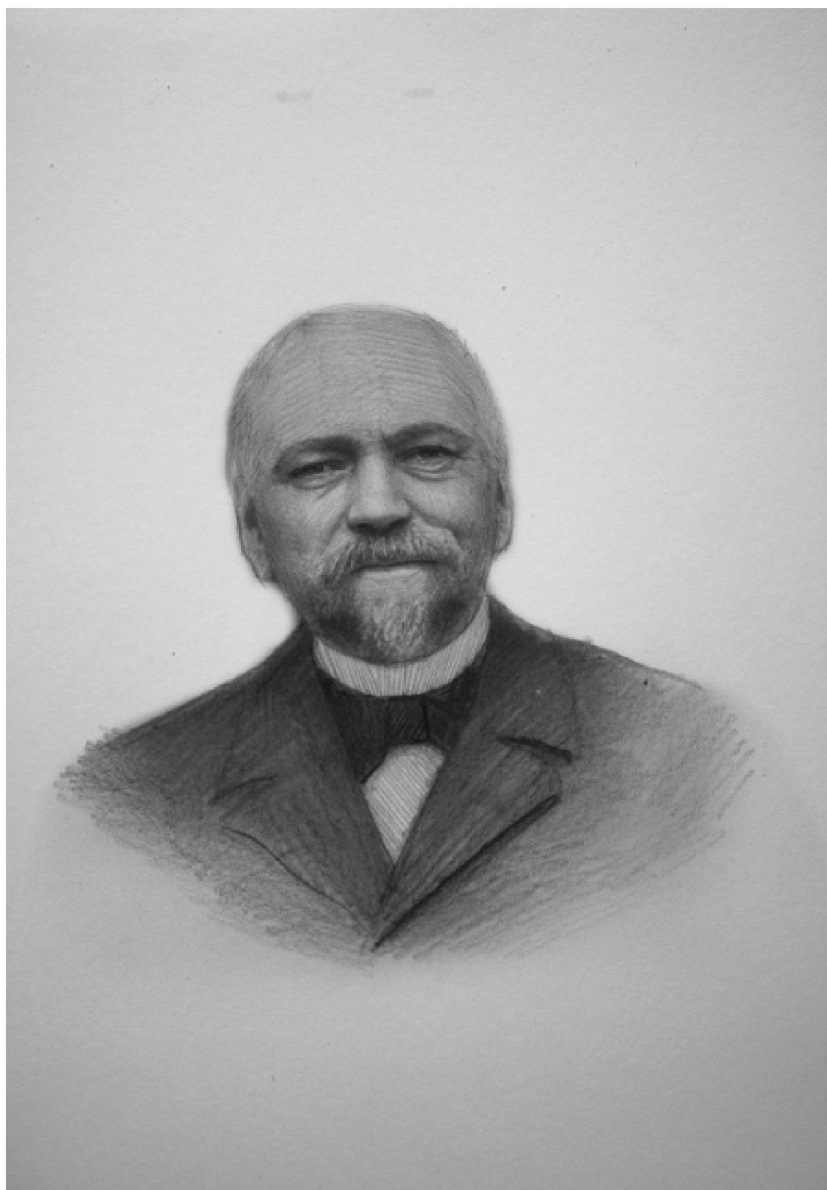

Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

No. 129

Les N. jouent.
Les B. forcent la remise
Zwart speelt,
wit forceert remise

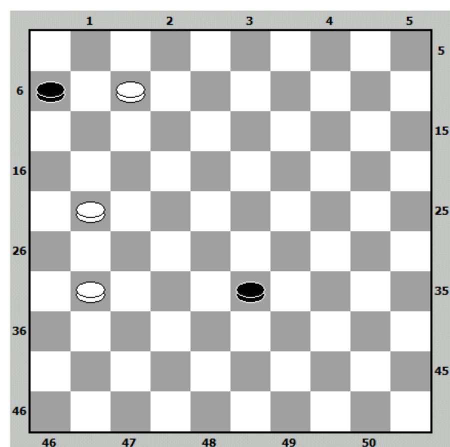

Vardon

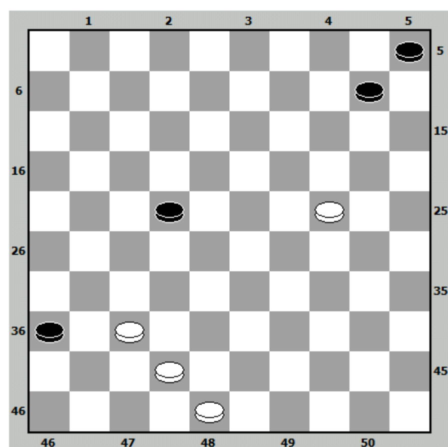
9 VIJFDE GEDEELTE

9.1 Eindspelen zonder dam

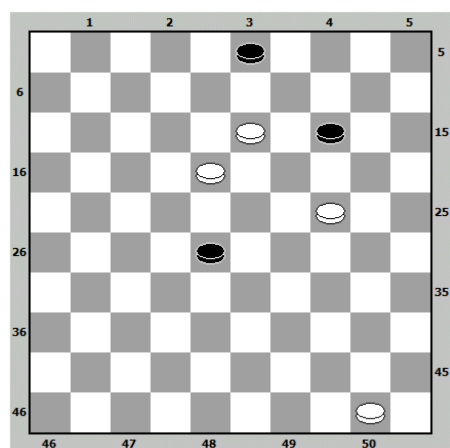
No. 130

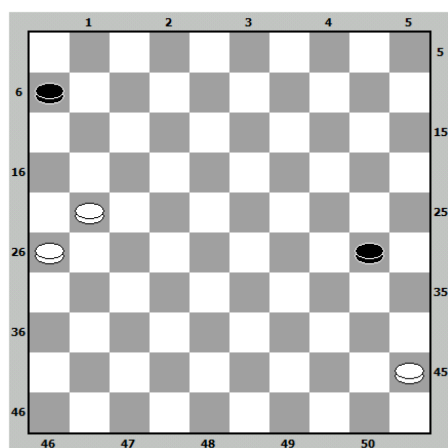
No. 131

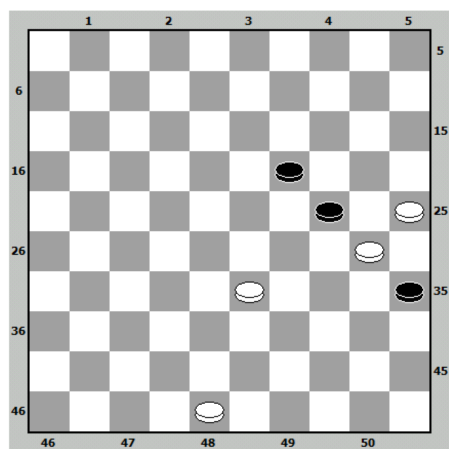
No. 132

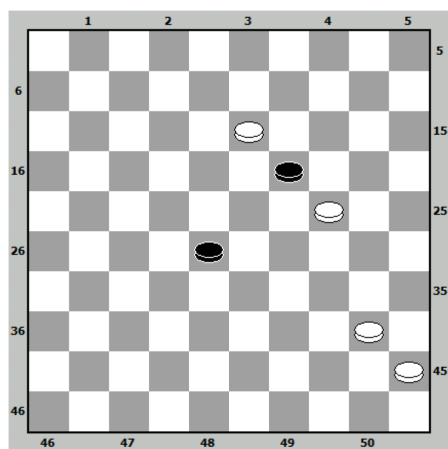
No. 133

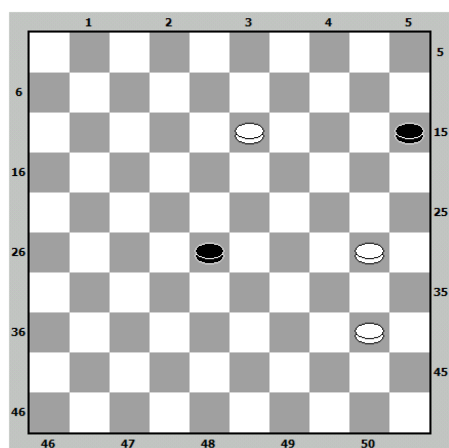
No. 134

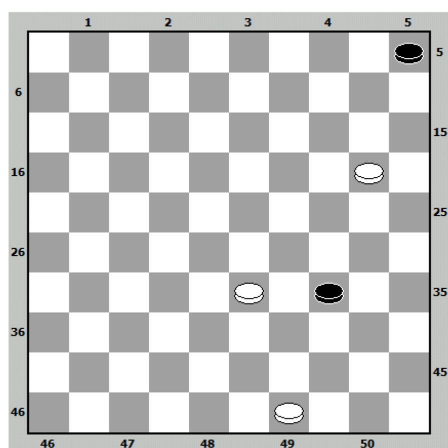
No. 135

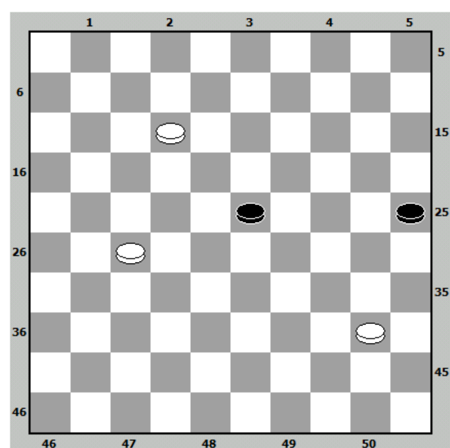
No. 136

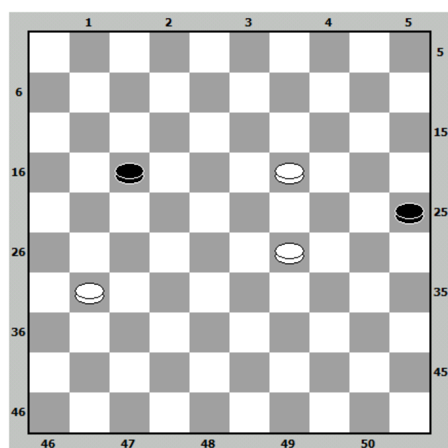
No. 137

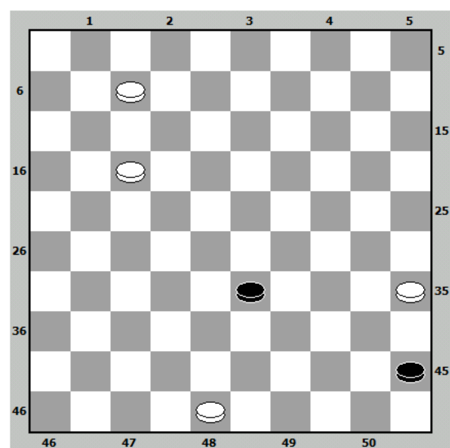
No. 138

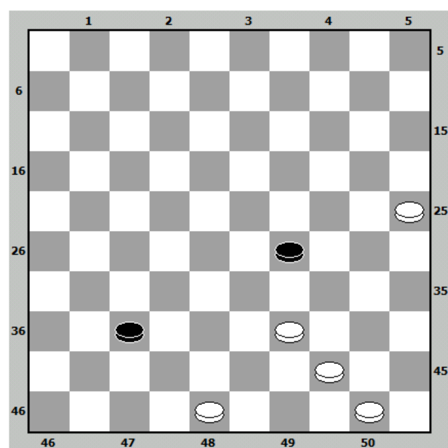
No. 139

No. 140

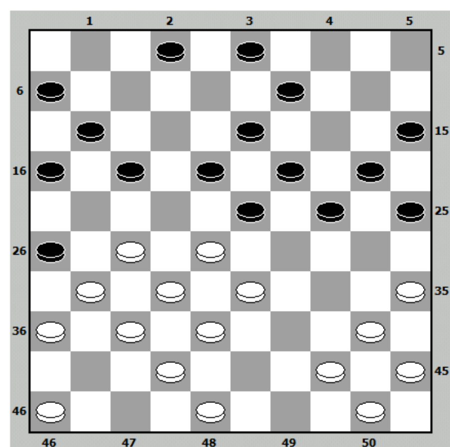
No. 141

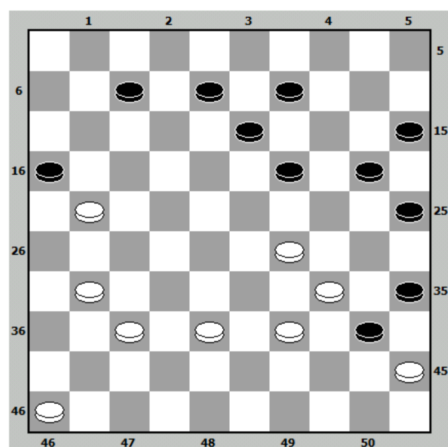
10 ZESDE GEDEELTE

10.1 Leerzame slagen

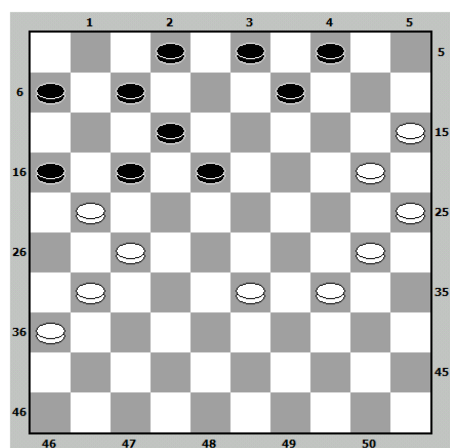
No. 142

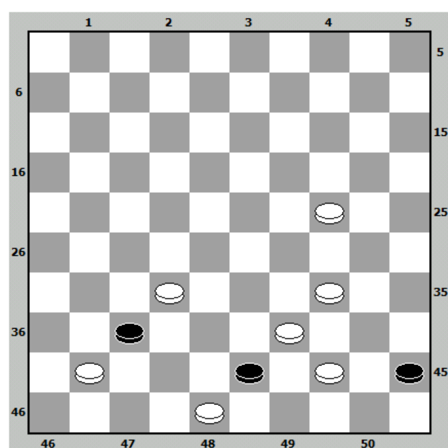
No. 143

No. 144

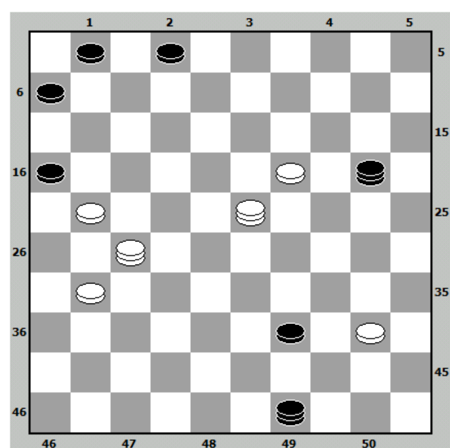
No. 145

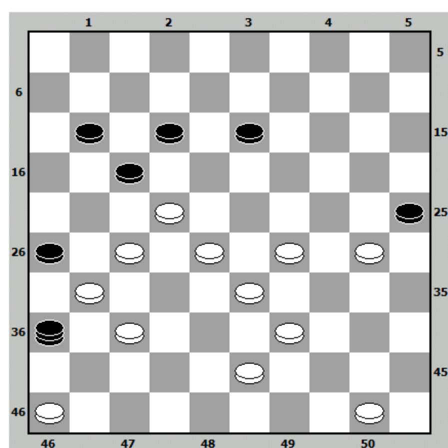
11 ZEVENDE GEDEELTE

11.1 Eenvoudige problemen

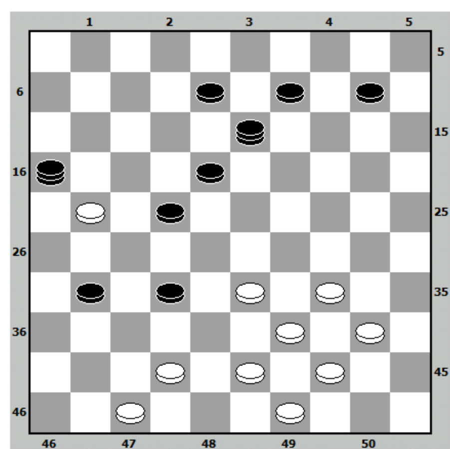
No. 146

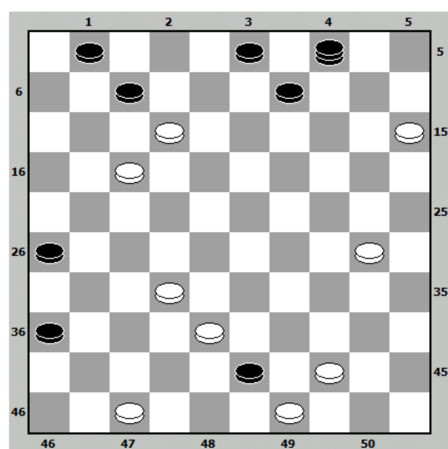
No. 147

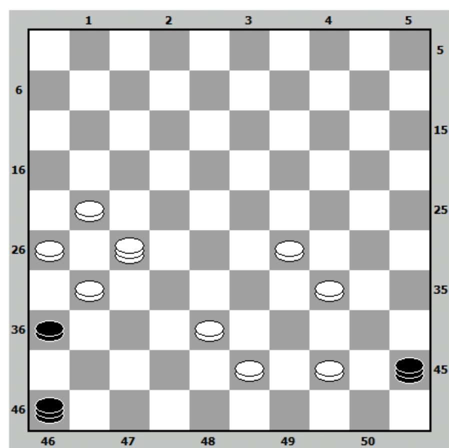
No. 148

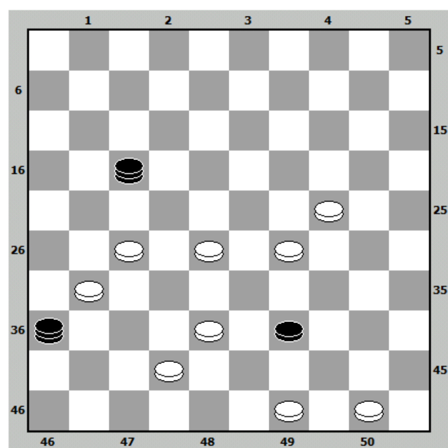
No. 149

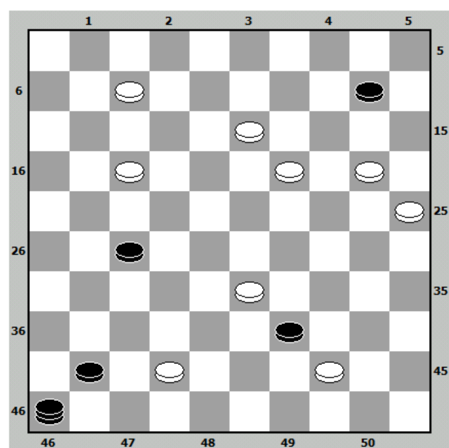
No. 150

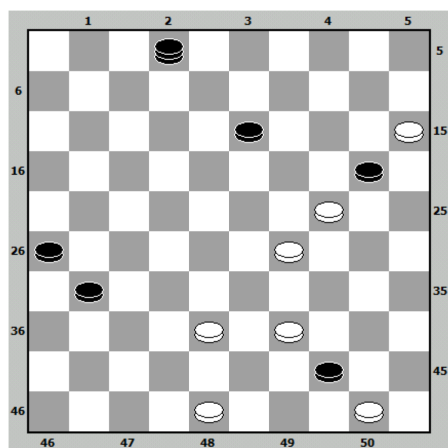
No. 151

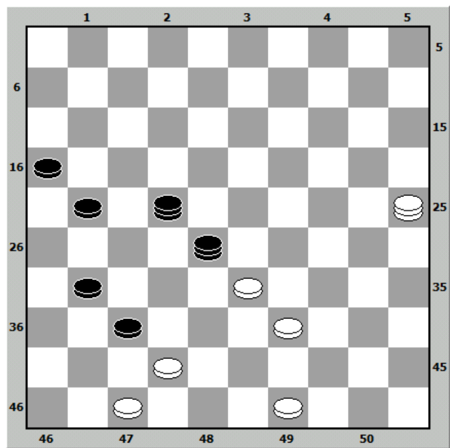
No. 152

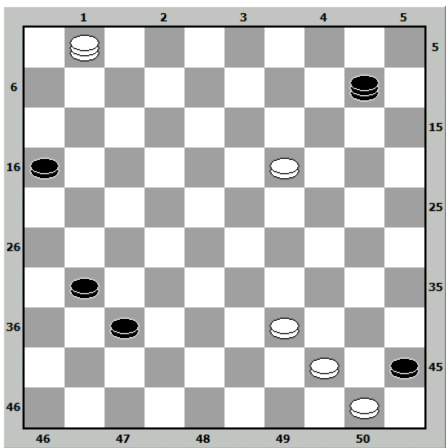
No. 153

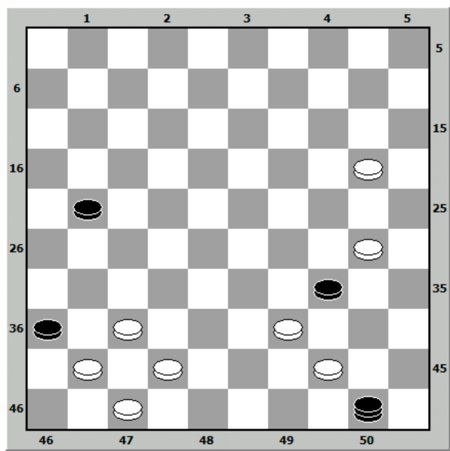
No. 154

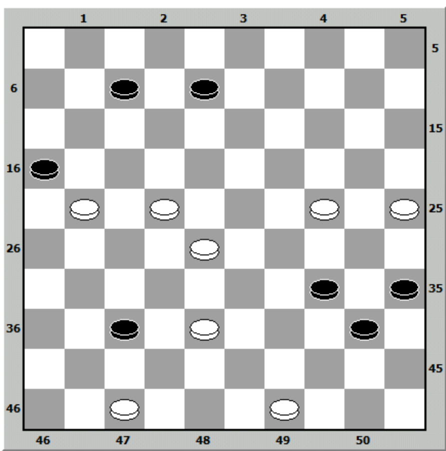
No. 155

No. 156

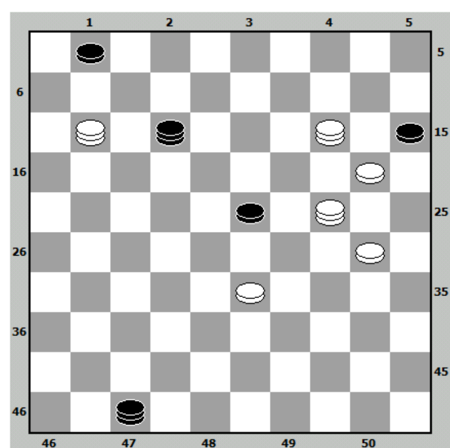
No. 157

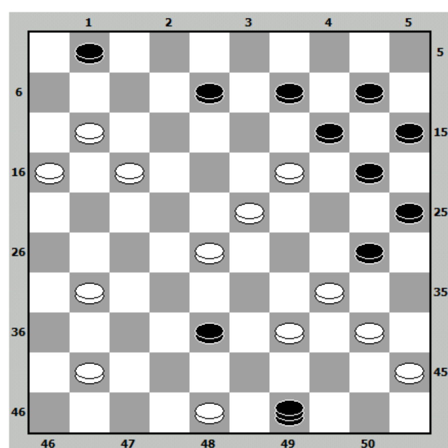
12 ACHTSTE GEDEELTE

12.1 Diverse problemen met dammen

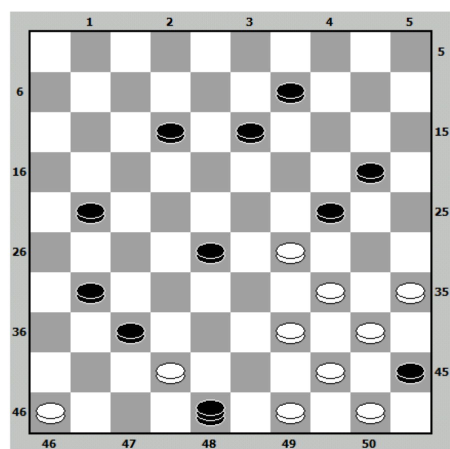
No. 158

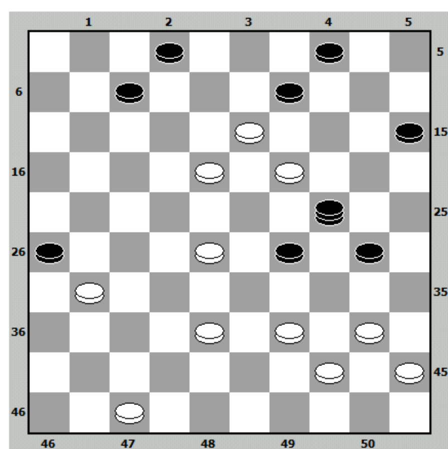
No. 159

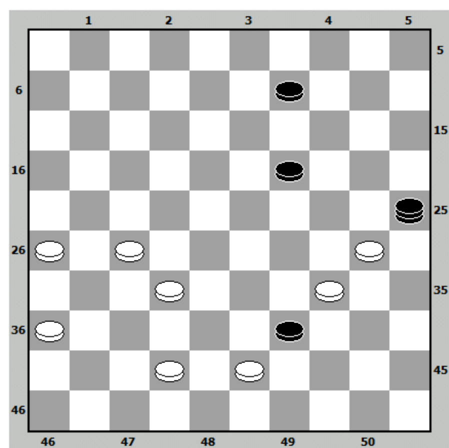
No. 160

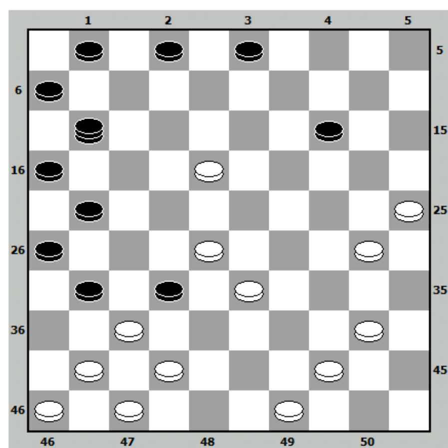
No. 161

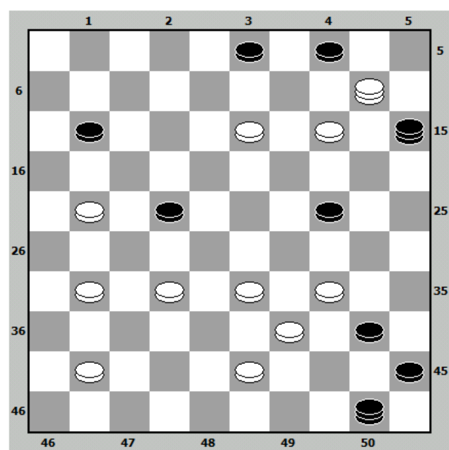
Nº 162

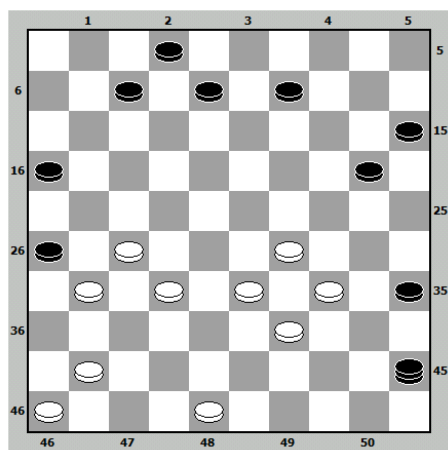
No. 163

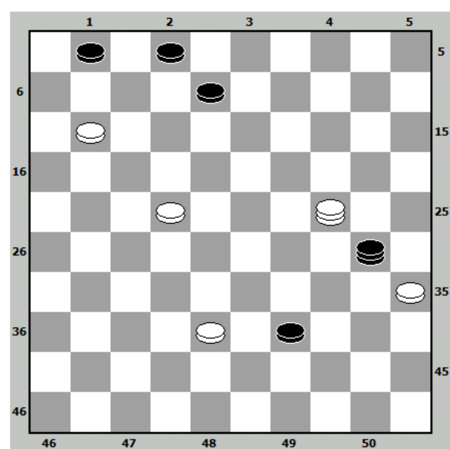
No. 164

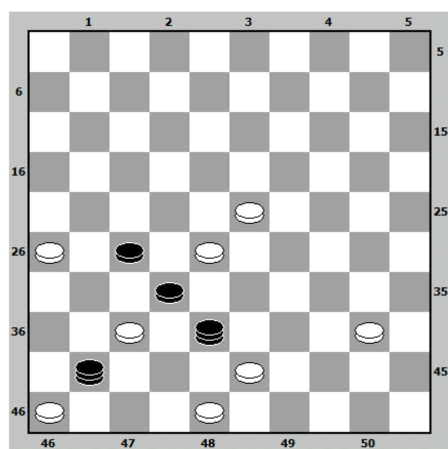
No. 165

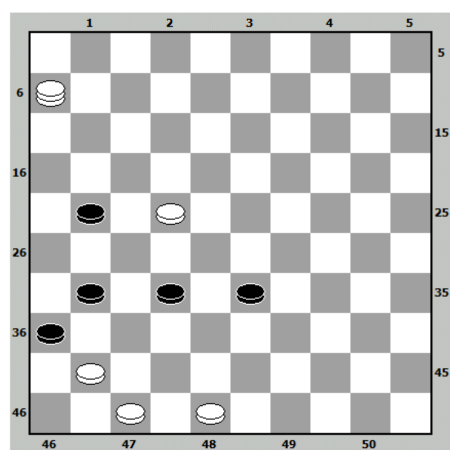
No. 166

No. 167

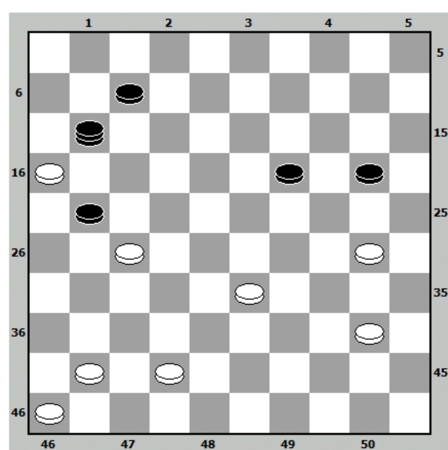

No. 168

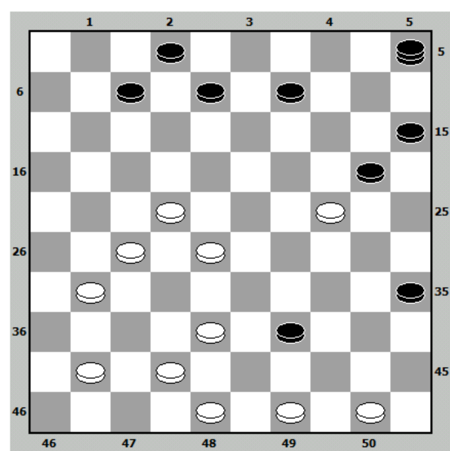

Les B. forcent le gain
Wit forceert de winst

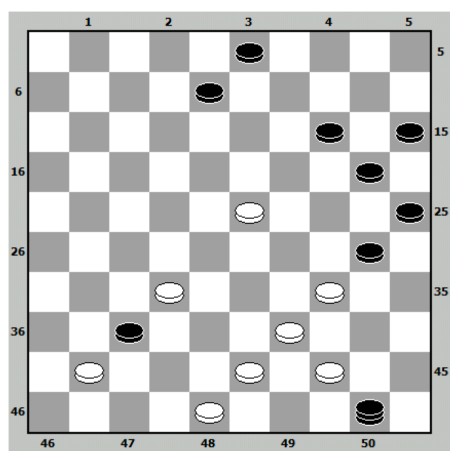
No. 169

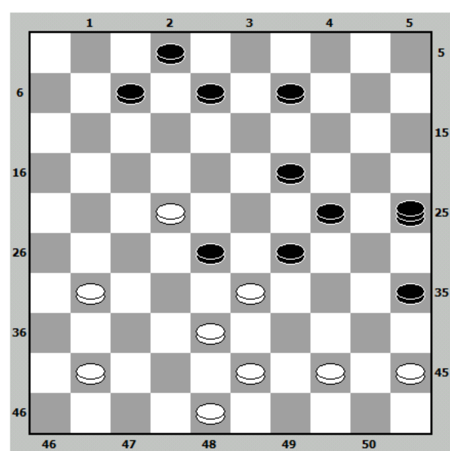
No. 170

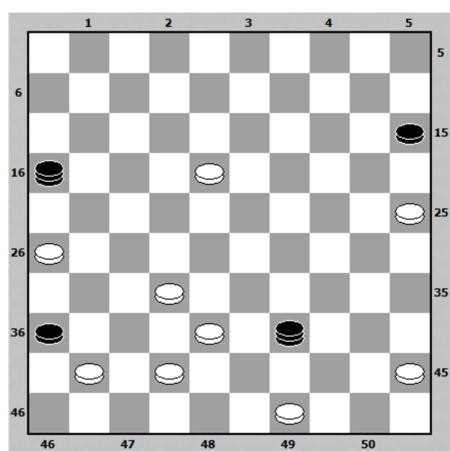
No. 171

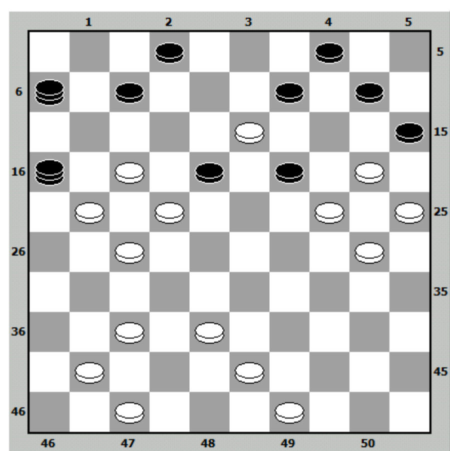
No. 172

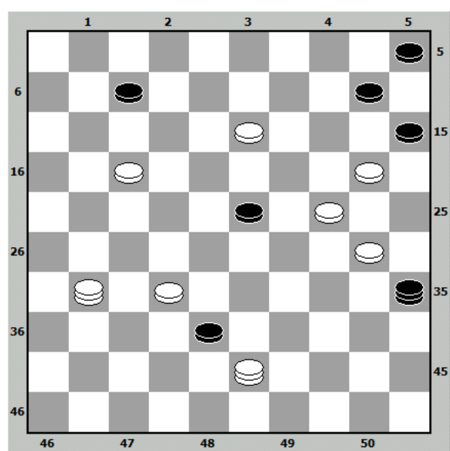
No. 173

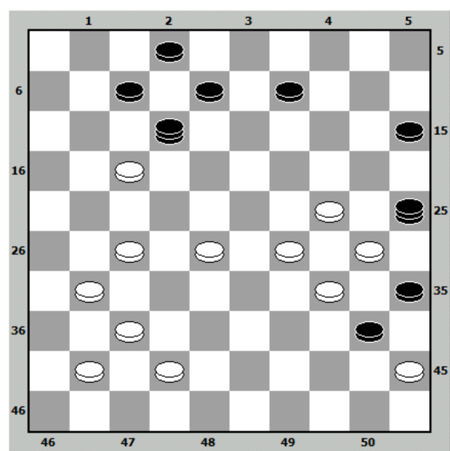
No. 174

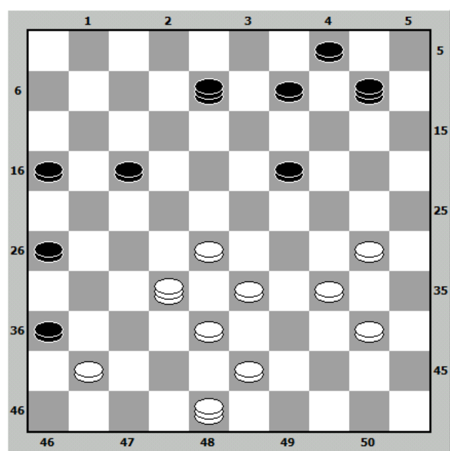
No. 175

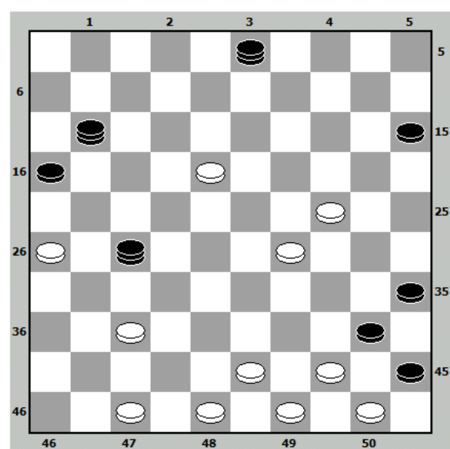
No. 176

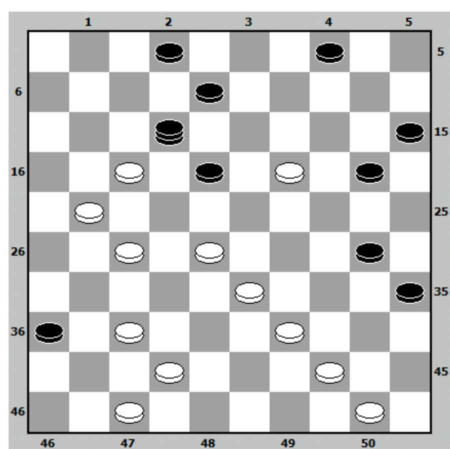
No. 177

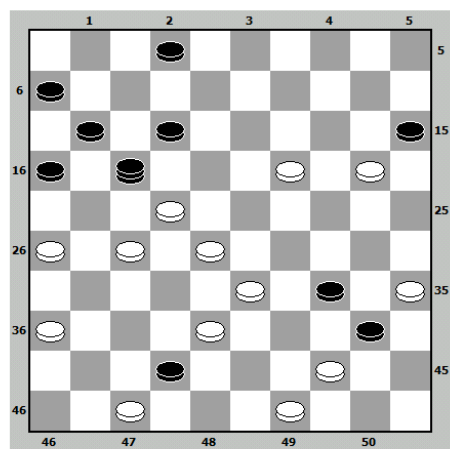
No. 178

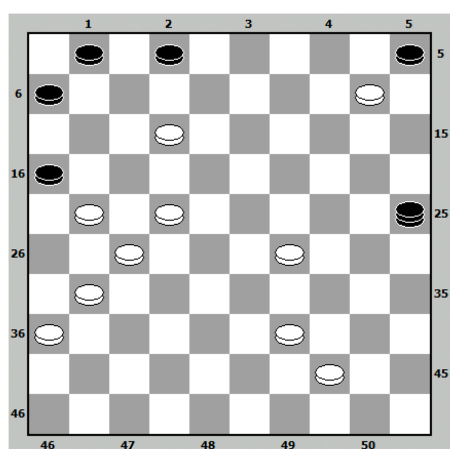
No. 179

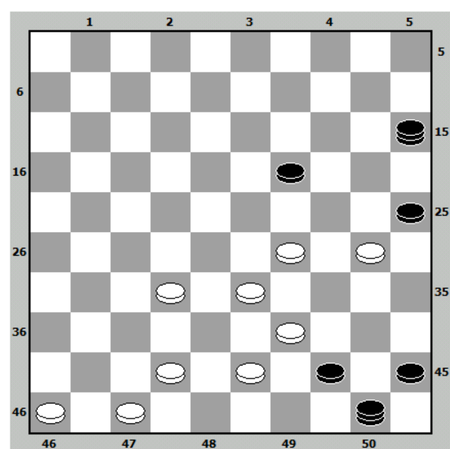
No. 180

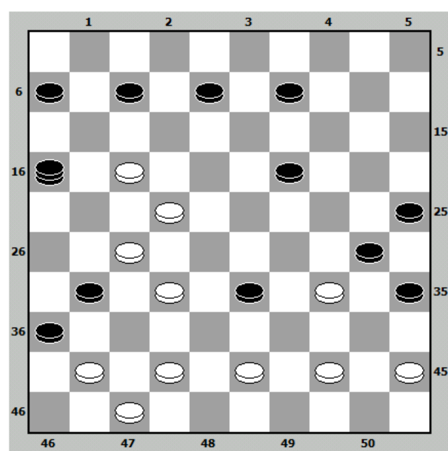
No. 181

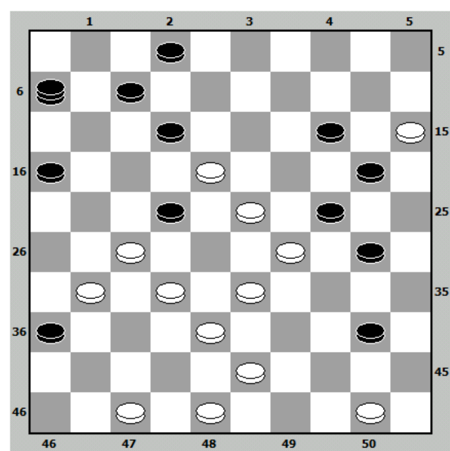
No. 182

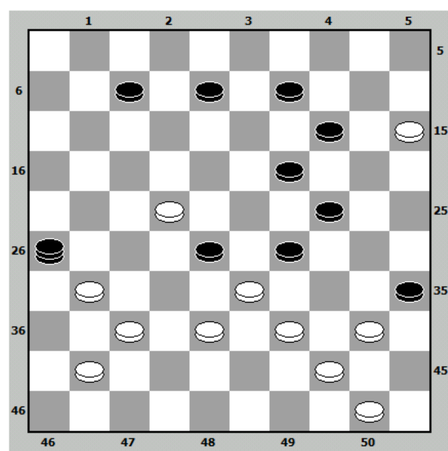
No. 183

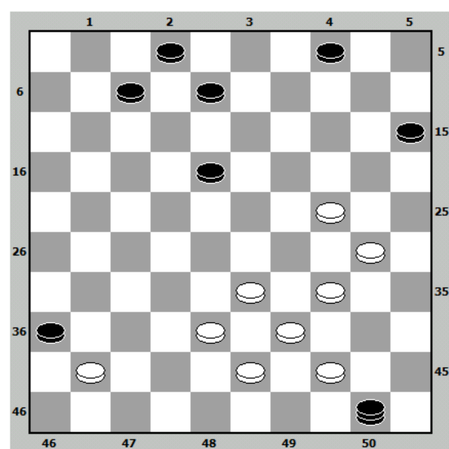
No. 184

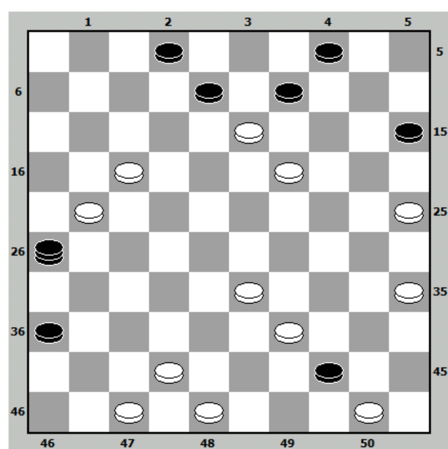
No. 185

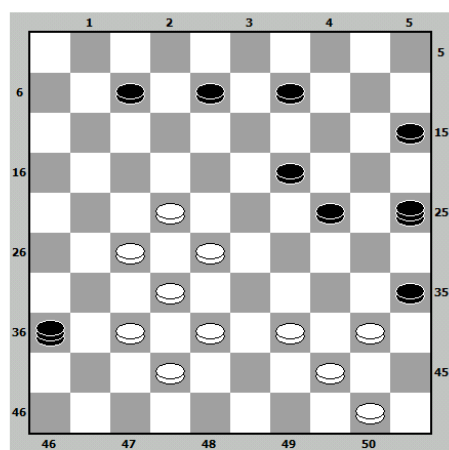
No. 186

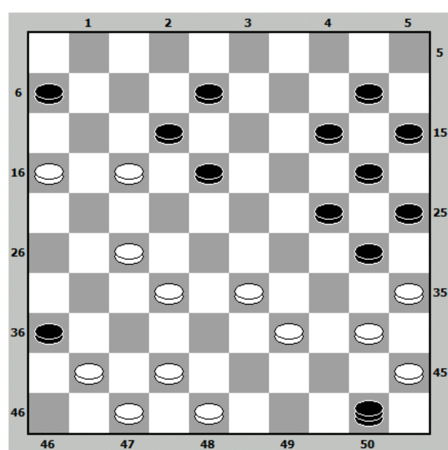
No. 187

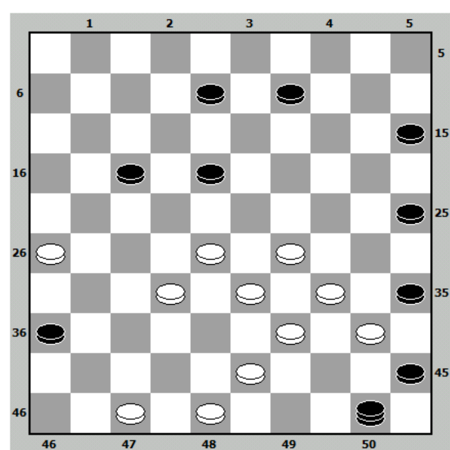
No. 188

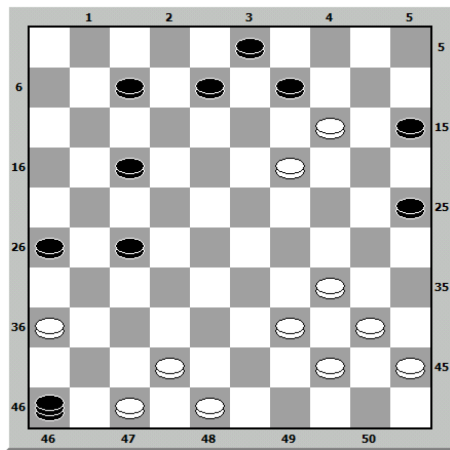
No. 189

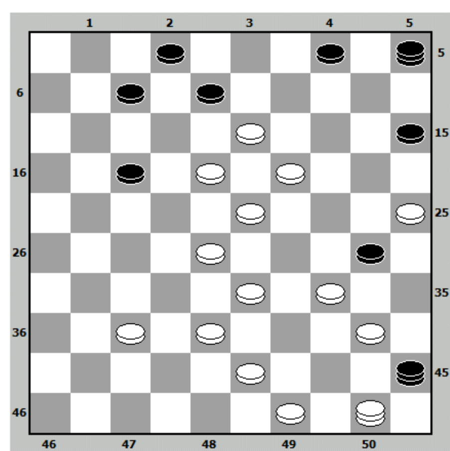
No. 190

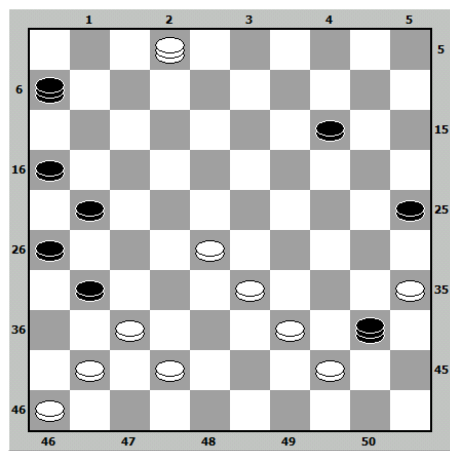
No. 191

No. 192

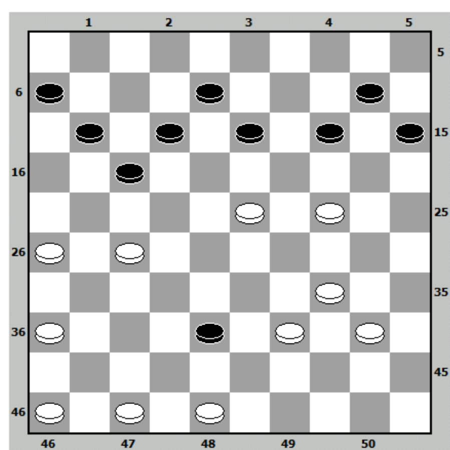
No. 193

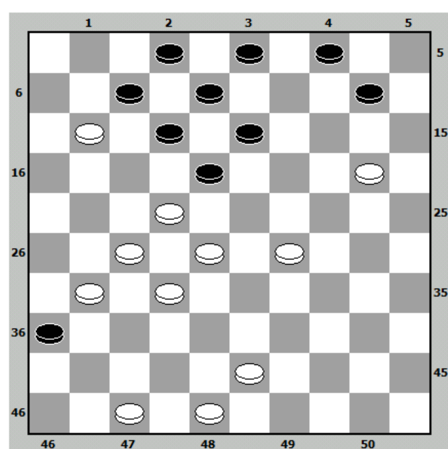
13 NEGENDE GEDEELTE

13.1 Problemen zonder dam

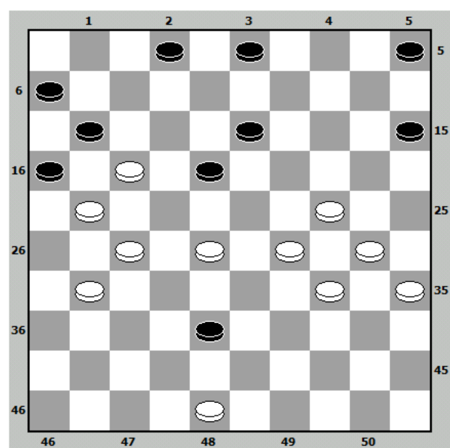
No. 194

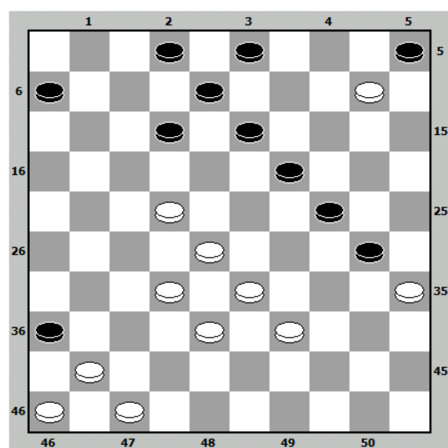
No. 195

No. 196

No. 197

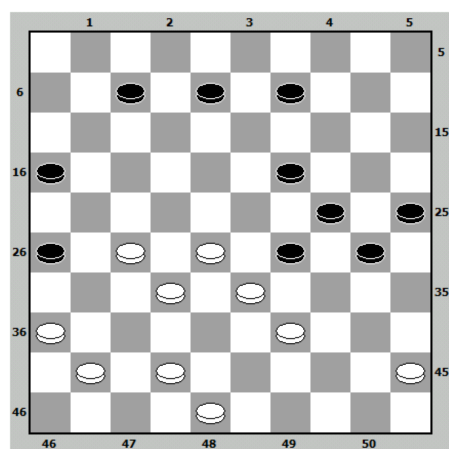

Les problems No. 194/7 ont gagné 1er Prix dans le concours 1934 de l'Eclaireur du Soir

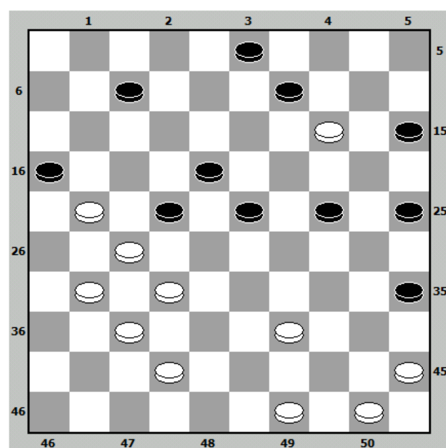
Problemen No. 194/7 hebben gewonnen de 1ste prijs in de probleem-wedstrijd 1934 van l'Eclaireur du Soir

Pièce de maître classique de Weiss
composé environ 1912
Klassieke meesterstukken van Weiss
gecomponeerd omstreeks 1912

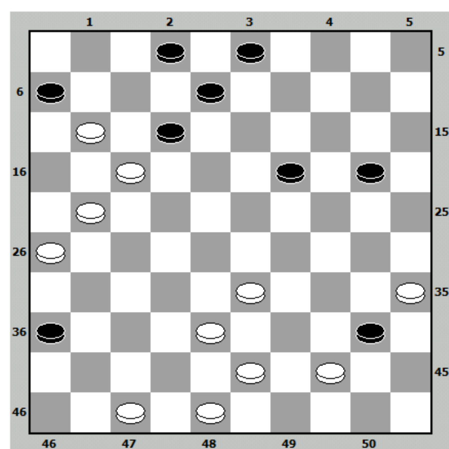
No. 198

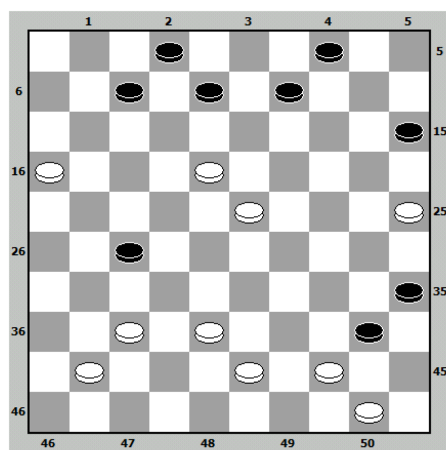
No. 199

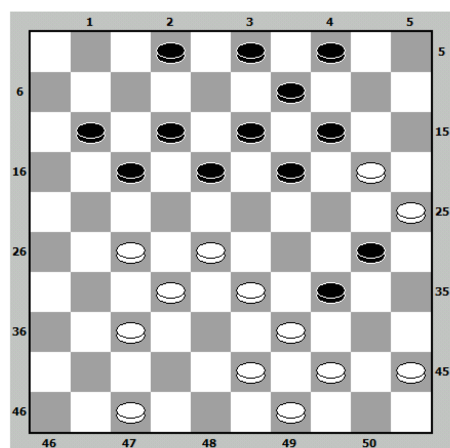
No. 200

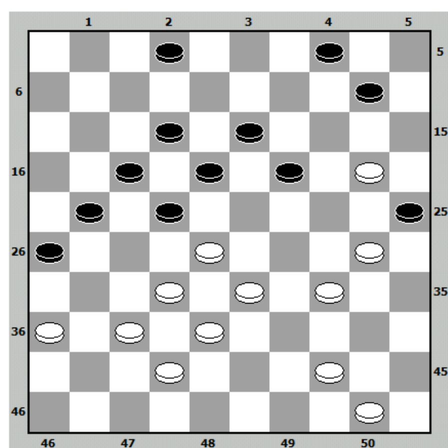
No. 201

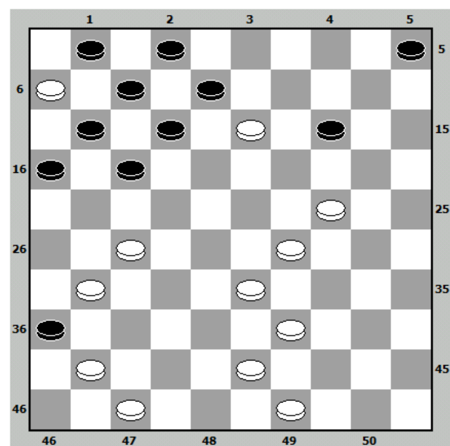
No. 202

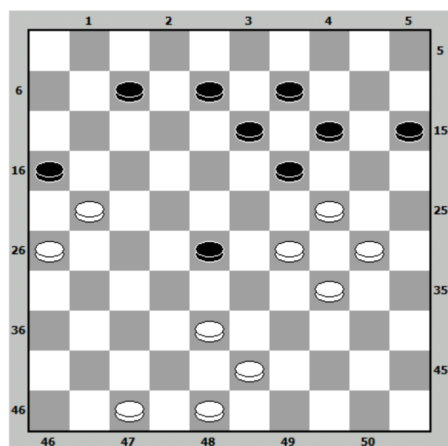
No. 203

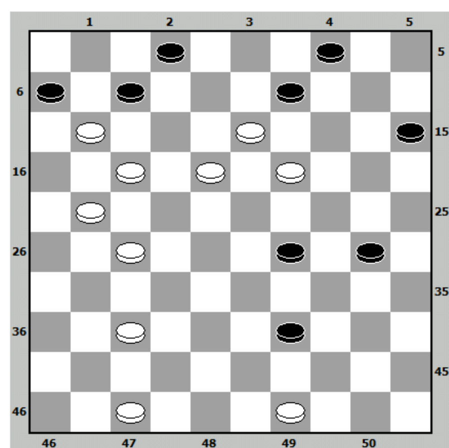
No. 204

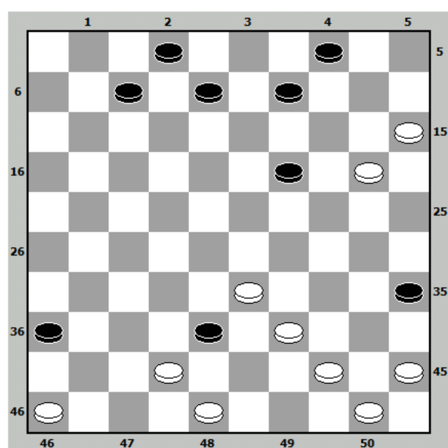
No. 205

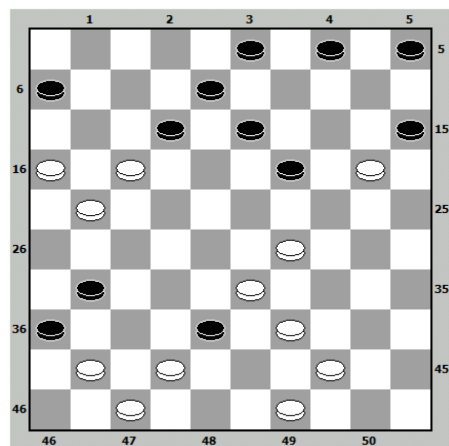
No. 206

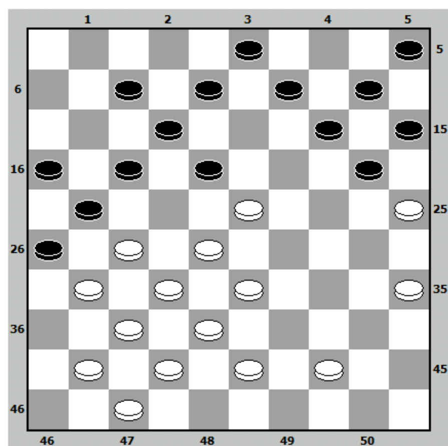
No. 207

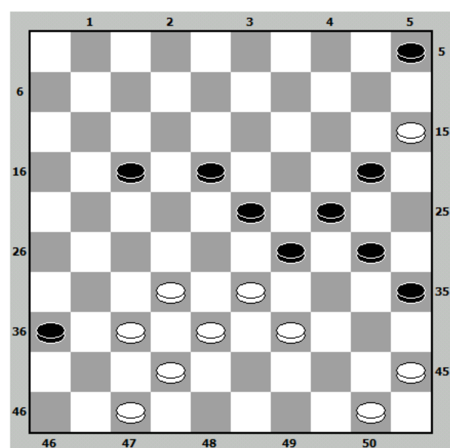
No. 208

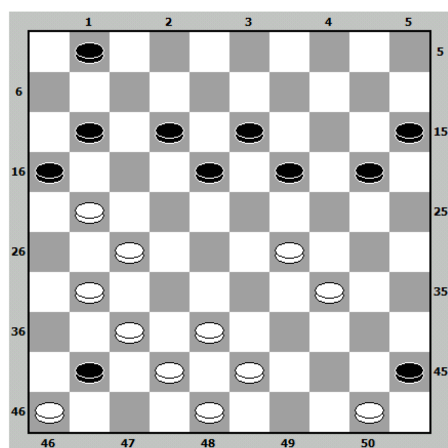
No. 209

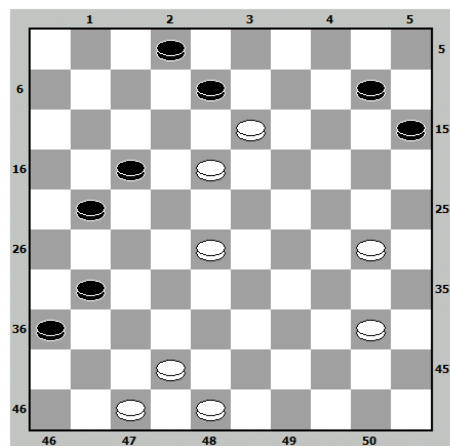
No. 210

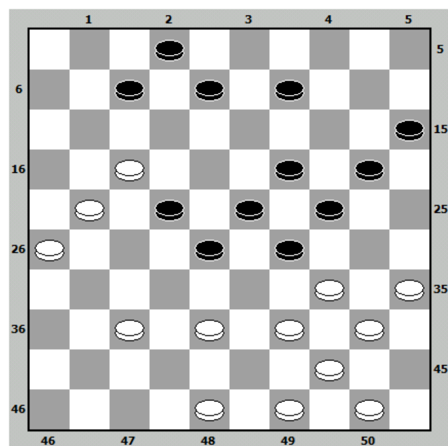
No. 211

No. 212

No. 213

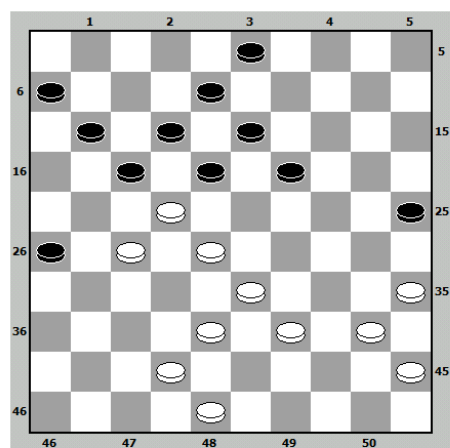

14 TIENDE GEDEELTE

14.1 Studies zonder dam

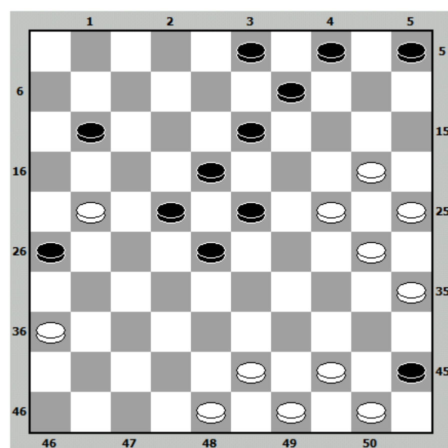
1er Prix Entre Nous 1927
1e Prijs Entre Nous 1927

No. 214

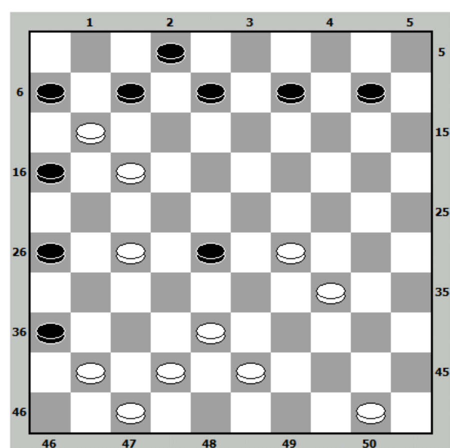

Les B. gardent au moins jeu égal
Wit houdt minstens gelijk spel

No. 215

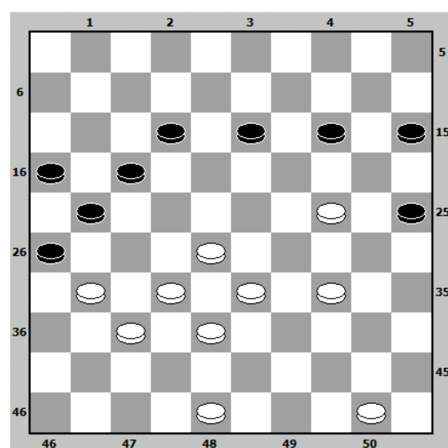

No. 216

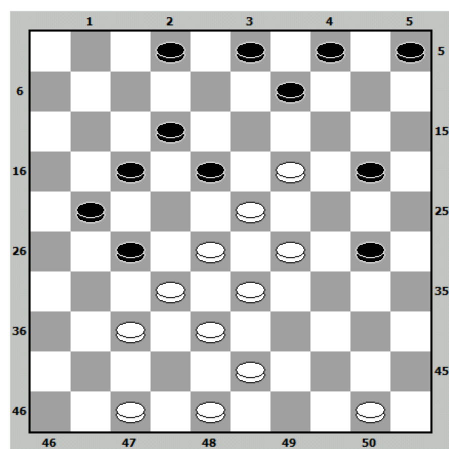

B. empéchent la perte d'un pion
Wit verhindert schijfverlies

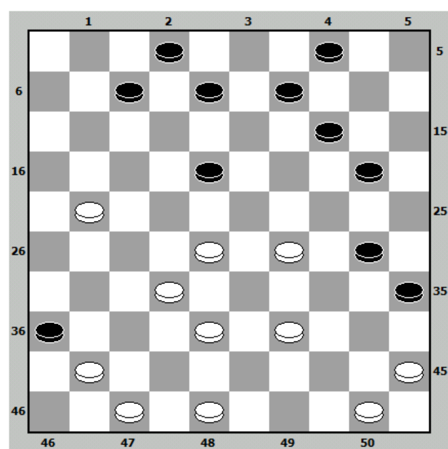
No. 217

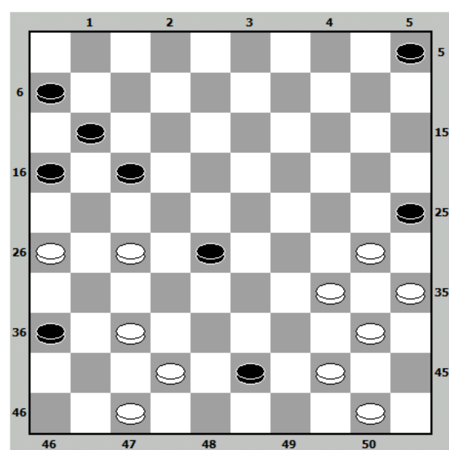
No. 218

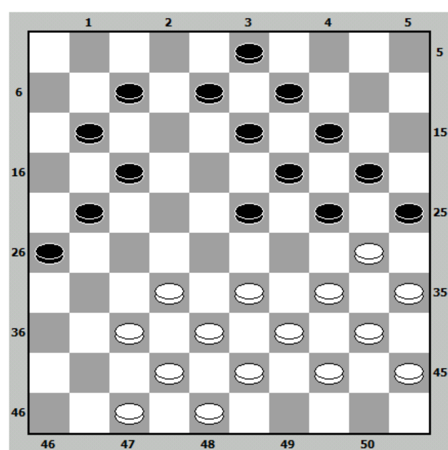
No. 219

No. 220

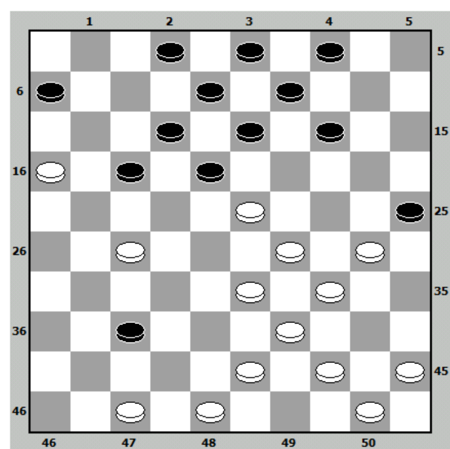

No. 221

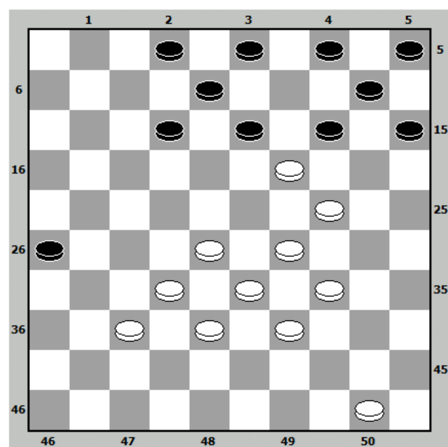
Les B. forcent le gain d'un pion
Wit forceert schijfwinst

No. 222

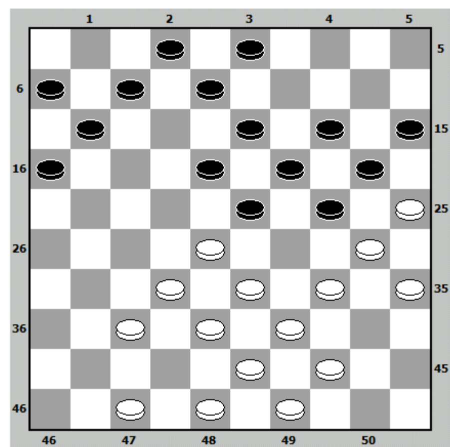

Les B. conservent le pion
Wit behoudt een schijf

No. 223

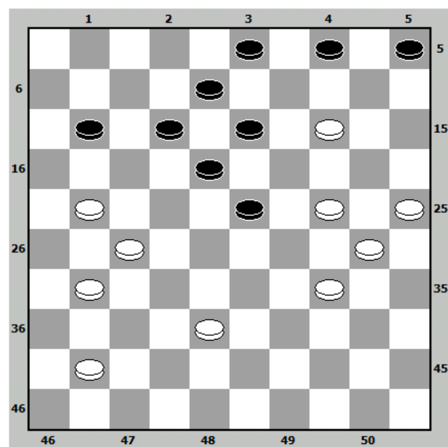

No. 224

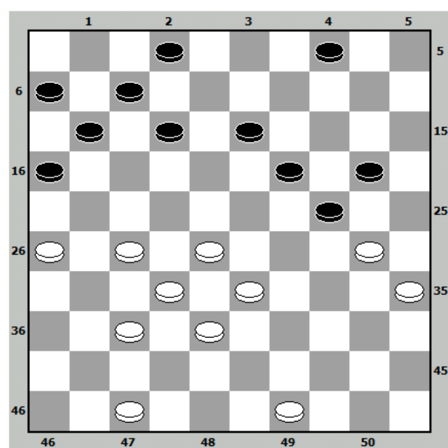
Les B. forcent le gain d’un pion
Wit forceert schijfwinst

No. 225

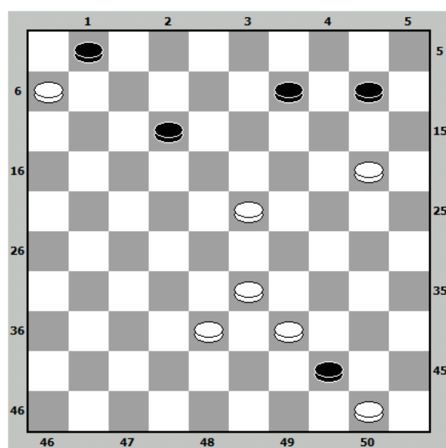
Les B. jouent? en prévoyant 4-10
Wit speelt en voorkomt 4-10

No. 226

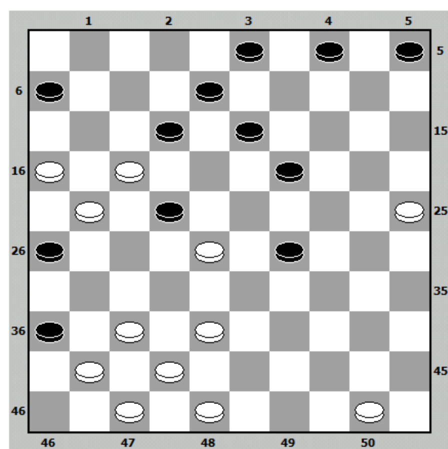

Les B. forcent le gain de pion
Wit forceert schijfwinst

No. 227

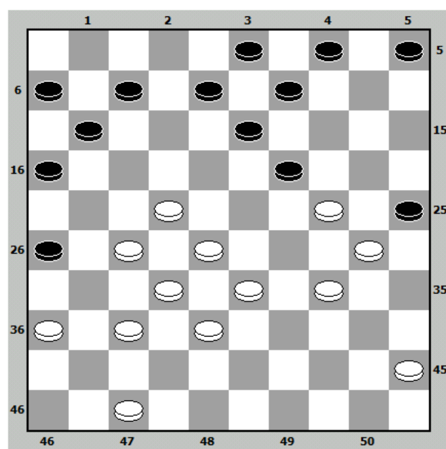

No. 228

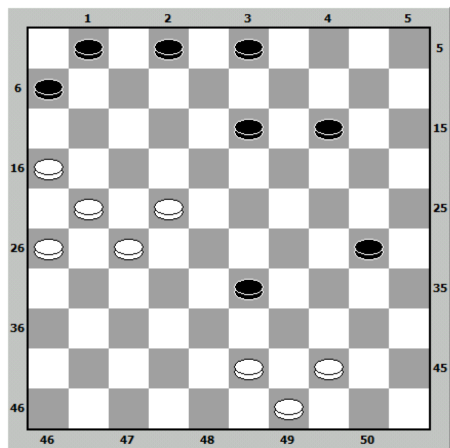
Les B. gagnent le pion
Wit wint een schijf

No. 229

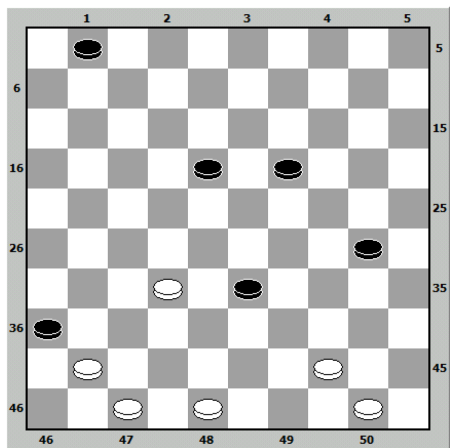
Les B. forcent le gain de pion
Wit forceert schijfwinst

No. 230

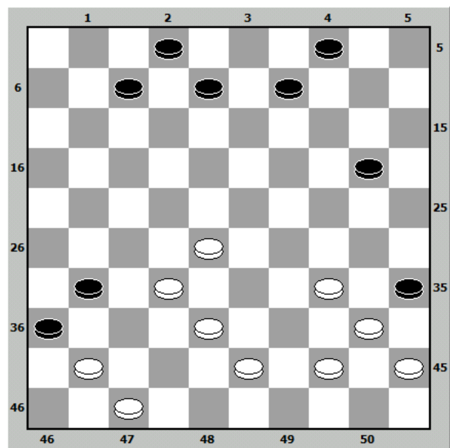
Les B. forcent le gain de pion
Wit forceert schijfwinst

No. 231

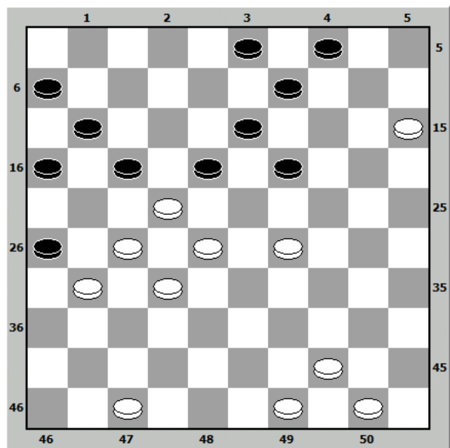
Gain de pion
Schijfwinst

No. 232

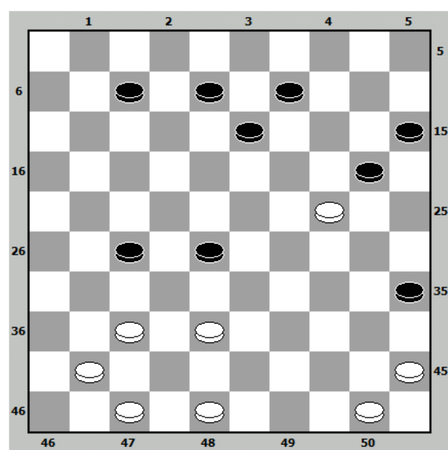
Les B. empèchent 31-37
Wit verhindert 31-37

No. 233

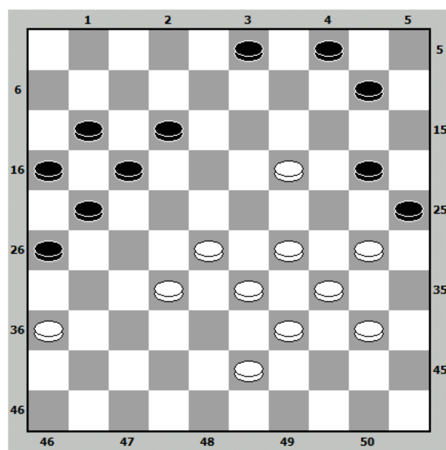
Gain de pion
Schijfwinst

No. 234

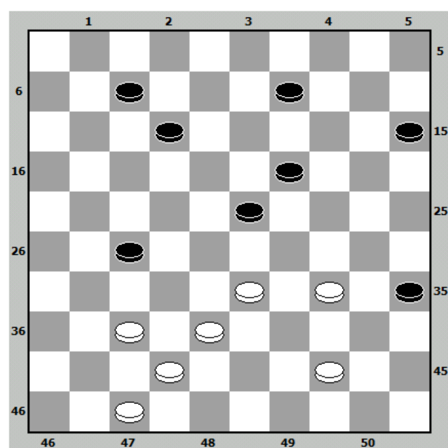
Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

No. 235

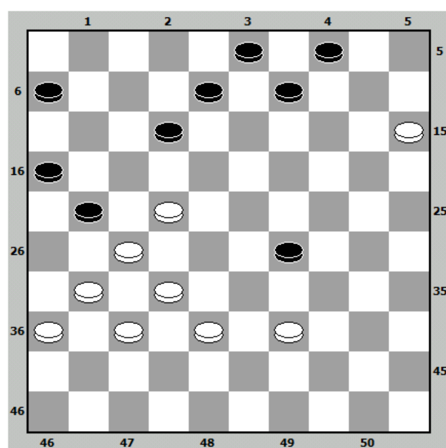
Gain de pion
Schijfwinst

No. 236

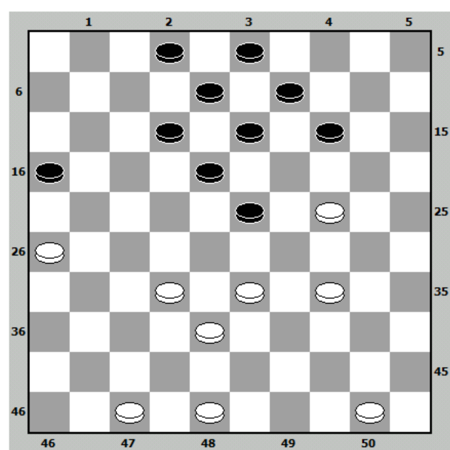
Les B. ratrappent le pion
Wit herovert een schijf

No. 237

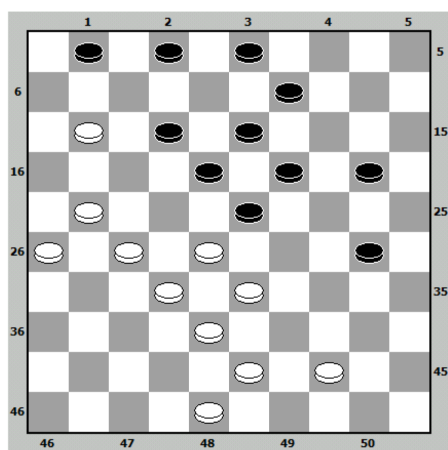
Gain de pion
Schijfwinst

No. 238

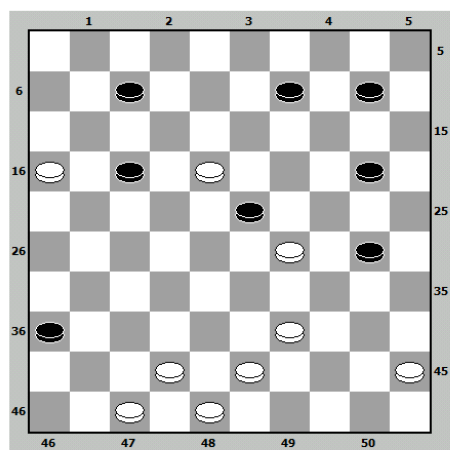
Les B. ratrappent le pion
Wit herovert een schijf

No. 239

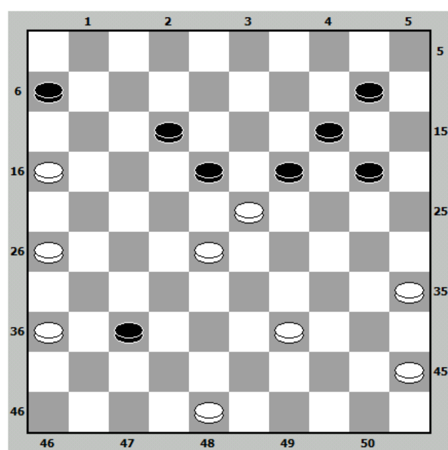
Gain de pion
Schijfwinst

No. 240

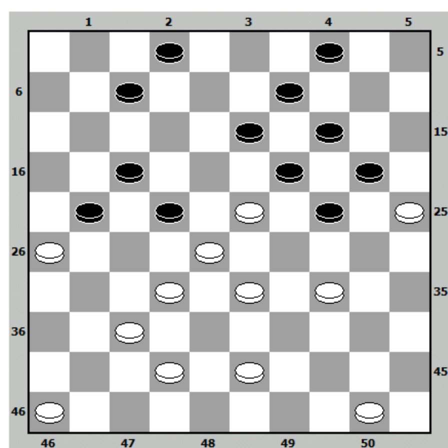
Les B. conservent le pion
Wit behoudt een schijf

No. 241

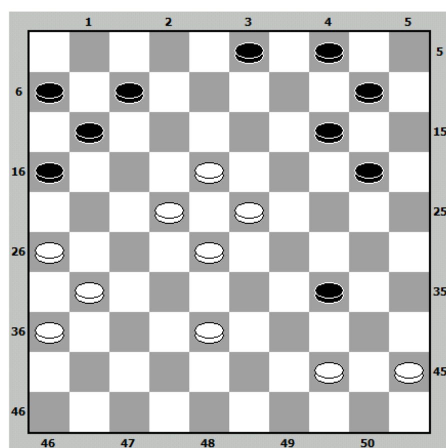
Les B. empèchent le gain de pion
Wit verhindert schijfwinst

No. 242

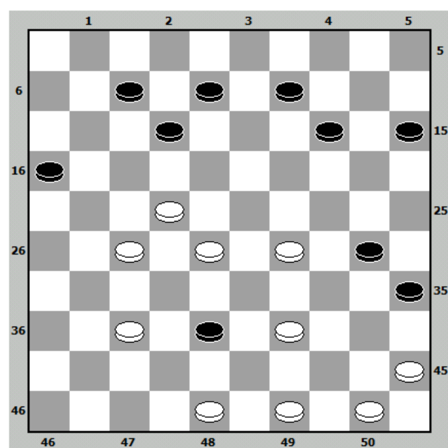
Gain de pion
Schijfwinst

No. 243

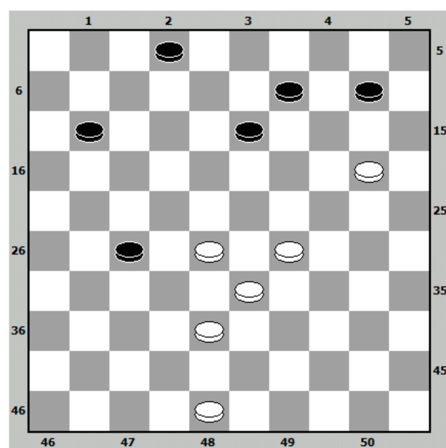
Gain de pion
Schijfwinst

No. 244

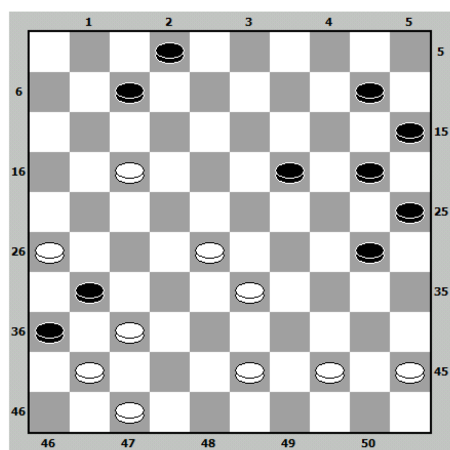

Gain de pion
Schijfwinst

No. 245

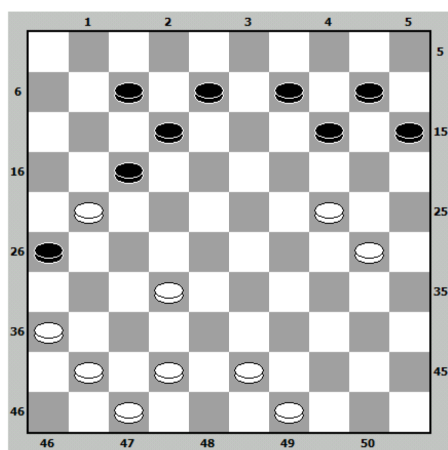

No. 246

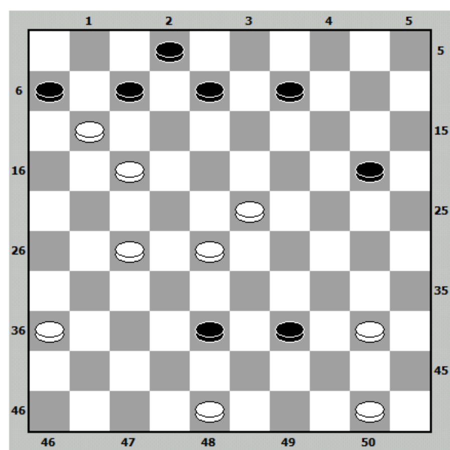
Gain de pion
Schijfwinst

No. 247

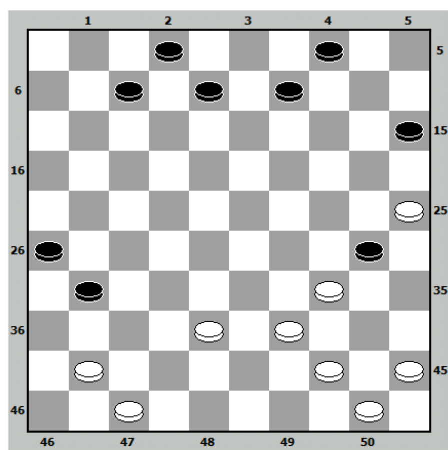
Les B. conservent le pion
Wit behoudt de schijf

No. 248

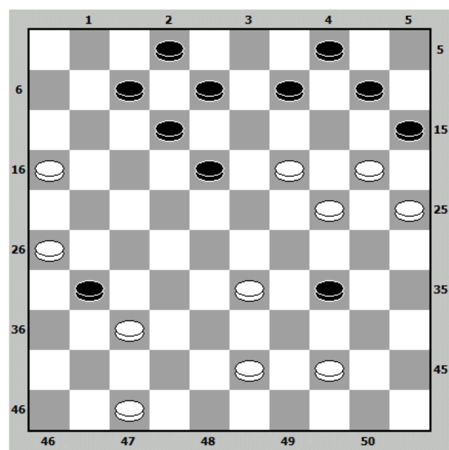
Les B. forcent la remise
Wit forceert remise

No. 249

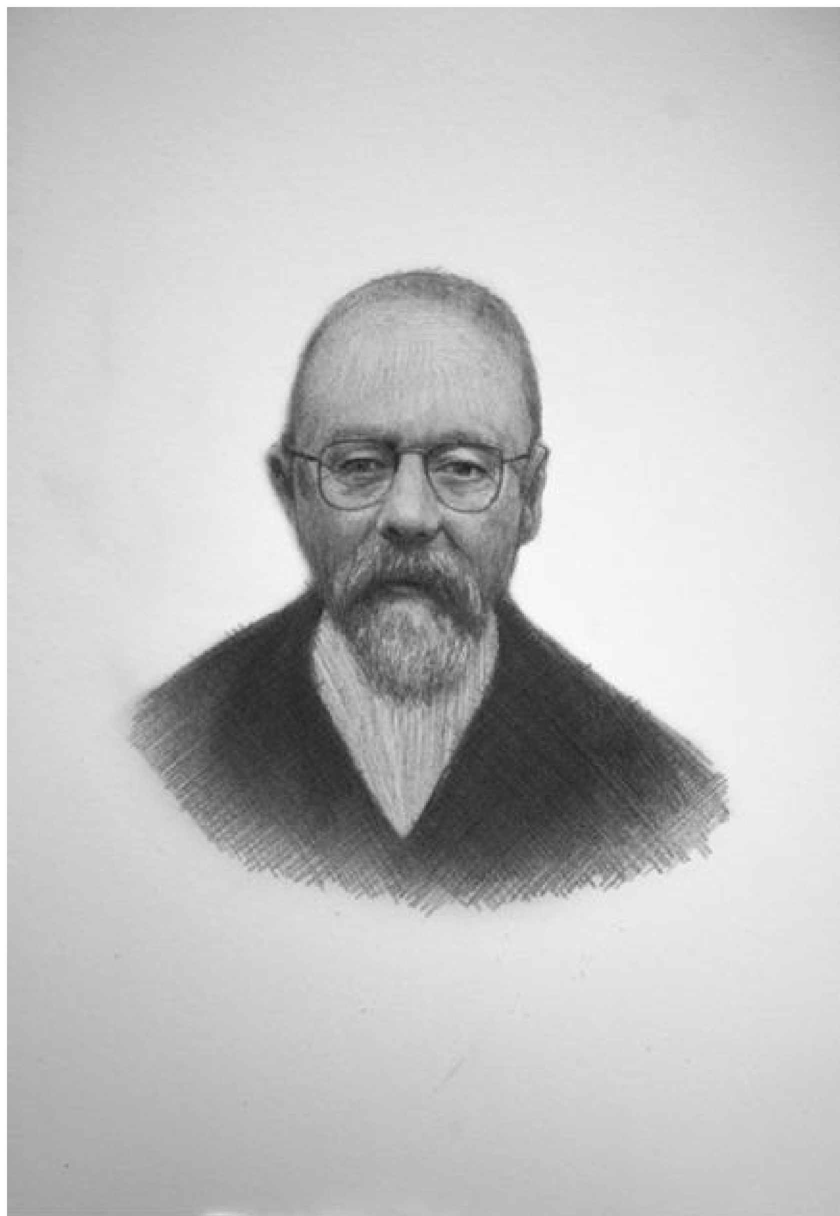

Gain de pion
Schijfwinst

No. 250

Gain de pion
Schijfwinst

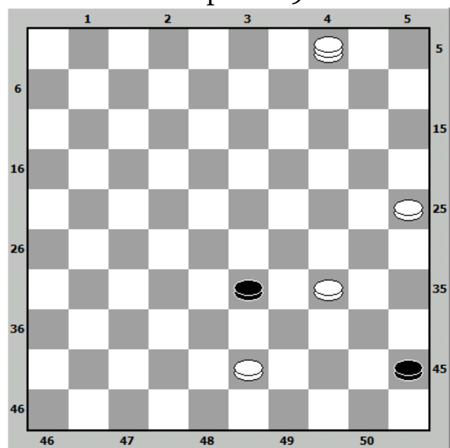
Fossé

15 ELFDE GEDEELTE

15.1 Verbeterde standen

No. 251

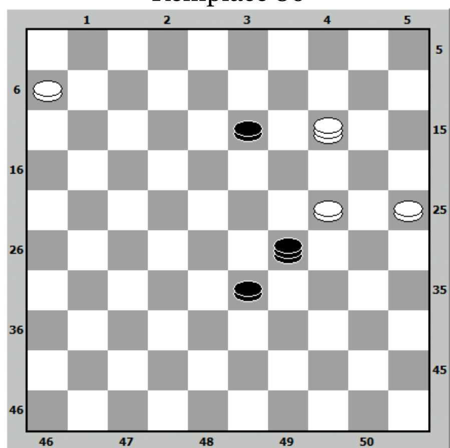
Remplace 29

Vervangt 29

No. 252

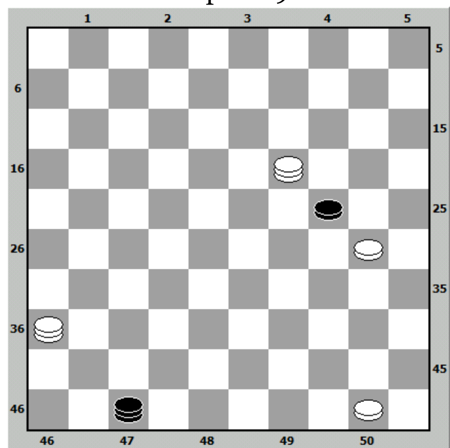
Remplace 86

Vervangt 86

No. 253

Remplace 90

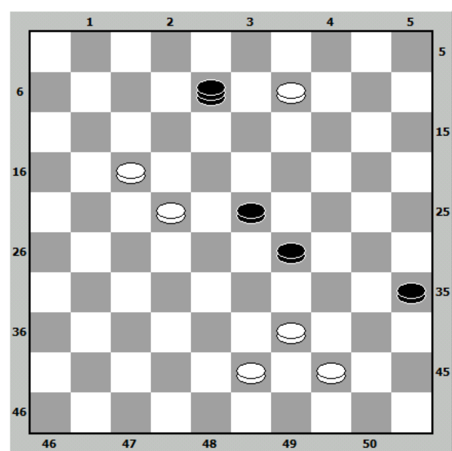

Vervangt 90

16 TWAALFDE GEDEELTE

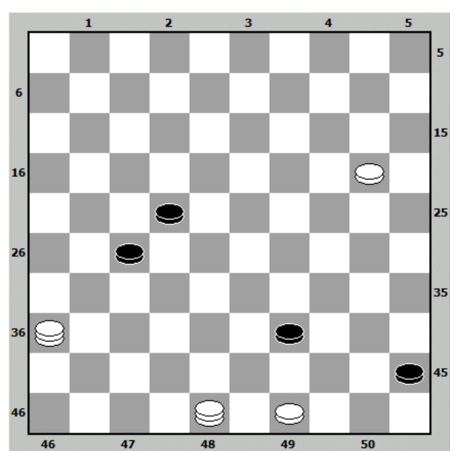
16.1 Vergoeding voor afgekeurde standen

No. 254

1
2
3
4
5
5
6
15
16
25
26
35
36
45
46
46
47
48
49
50

No. 255

1
2
3
4
5
5
6
15
16
25
26
35
36
45
46
46
47
48
49
50

17 DERTIENDE GEDEELTE

17.1 Oplossingen

1. 46-41, 32-38, 42-37, 33-39, 37-32, 38x27, 41-37. Winst.

2. 41-37, 32x41, 14-10, 41-46, 10-5. Winst.

3. 49-43, 26-31, 43-38, 38-32. Winst.

4. 32-28, 33x22, 40-34. Winst.

5. 36-31, 17-22, 31-27, 22x31, 46-41, 31-36, 41-37, 38-42, 37-31. Winst.

6. 45-40, 24-30, 34-29, 30-34, 25-20. Winst.

7. 13-9, 4-13, 12-7. Winst.

8. 19-14, 31-37, 14-10, 22-28 A, 46-41, 37-46, 10-5 Winst, A 22-27; 46-41 & 10-5 of 10-4. Winst.

9. 38-33 Remise. Indien 29-38, 47-41. Winst.

10. 37-32, 27-31, 38-33, 29-27, 46-41. Winst.

11. 30-25, 4-9, 25-20, 9-13, 20-14. Winst.

12. 48-43, 33-38, 32-27, 38-49, 27-21, 49-16, 17-11 Remise.

13. 18-13, 8-19, 40-34. Winst.

14. 23-18, 12-23, 31-27, 22x31, 33-28 Remise.

15. 19-14, 22-28, 14-10, 28-33, 10-5, 33-38 A, 5-37, 38-43, 37-48, 43-49, 31-27 Winst, A 33-39, 5-28, 39-43, 28-37. Winst.

16. 46-41, 41-37. Winst.

17. 43-38, 31-37, 44-39, 37-42, 39-33, 38-33, 47-38. Winst.

18. 38-32, 32-27, 26-48, 40-45, 49-44, 45-50, 43-39, 50-45, 44-40. Winst.

19. 29-24, 49-44, 44-4. Winst.

20. 37-32, 48-42, 46-37, 26-37. Winst.

21. 31-27, 32-21, 49-43. Winst.

22. 23-18, 25-30, 18-12, 30-35, 44-40, 34-45, 12-7, 35-40, 7-1. Winst.

23. 31-26, 21-27, 26-21, 27-31, 13-9, 16-27, 9-3, 31-37, 28-22, 3-9, 9-14. Winst.

24. 7-1, 33-39 A, 1-34. Winst.A 33-38, 1-34, 38-42, 34-48, 42-47, 9-4, 47-33, 48-42, 4-15. Winst.

25. 6-1, 31-37, 46-41, 37-46, 1-23. Winst.

26. 23-18, 13-22, 37-31, 41-47, 46-41, 47-27, 32-12. Winst.

27. 38-32, 31-36 A, 32-27, 25-31, 27-21 Winst, A 17-21, 19-23, 31-36, 32-27 Winst, A 17-22, 32-27. Winst.

28. 46-14, 25-30, 35-24. Winst.

29. 30-25, 33-39 A, 27-22 (ook 27-13) Winst, A 44-50, 43-39, 33-44, 27-49, 50-45, 49-40, 45-50, 40-44. Winst.

30. 24-33, 28-32, 48-42. Winst.

31. (I). 6-11, 33-17, 11-16, 21-49, 39-43, 49-38, 16-43, 5-10, 43-32, 10-15, 32-37. Winst.

(II). 39-44, 6-17, 44-49. Winst.

32. 35-30, 1-45, 39-43, 45-40. Winst.

33. 5-10, 20-24, 10-15, 24-30, 35-24, 36-41, 15-10. Winst.

34. 27-21, 17-26, 47-42, 50-45, 45-43. Winst.

35. 40-44, 17-11, 7-16, 3-17, 44-50, 27-22. Winst.

36. 35-8, 17-3, 20-14. Winst.

37. 39-33, 28-39, 40-34, 7-1. Winst.

38. 25-14, 28-33 A, 14-32, 38-42, 32-28, 26-48. Winst. A 28-32, 14-37, 16-21, 27-16, 38-43, 37-31. Winst.

39. 22-11. Winst.

40. 6-1, 18-22, 1-23, 27-31, 37-32, 31-36, 32-27. Winst.

41. 26-3, 43-25, 33-29. Winst.

42. 33-29, 23-28, 39-33, 28-30, 50-45. Winst.

43. 18-23, 37-42, 23-29, 42-48, 45-40, 40-35. Winst.

44. 8-3, 21-16, 3-21. Winst.

45. 33-28, 32-23, 10-5, 25-30 A, 50-28, 45-25. Winst. A 46-28, 34-29, 23-34, 5-32, 34-39, 32-27, 25-30, 27-32, 30-35, 32-27, 39-44, 27-22. Winst.

46. 20-14, 19-10, 40-35, 10-14, 4-10, 14-20, 15-24, 35-24. Winst.

47. 9-4. Winst.

48. 34-29, 24-33, 48-43, 38-42, 49-44, 33-50, 43-38, 42-33, 25-20. Remise.

49. 19-13, 18-9, 20-15. Remise.

50. 19-14, 25-30, 34-25, 33-39, 21-8. Winst.

51. 46-41, 37-46, 47-42, 46-37, 42-26, 36-41, 26-37. Winst.

52. 27-4, 36-41, 4-10, 26-31, 32-27. Winst.

53. 35-44, 50-45 A; 44-28 Winst, A 39-43, 10-15. Winst.

54. 1-29, 36-41, 29-42. Winst.

55. 1-29, 44-50, 43-39. Winst.

56. 43-39, 35-40 (25-30, 50-45 Winst), 50-45. Winst.

57. 36-31, 26-37 (21-32; 31-27, 16-27. Winst.), 27-31, 16-27. Winst.

58. 28-17, 23-14 (3-26; 19-37, 48-31. Winst.), 48-26, 26-25. Winst.

59. 32-27, 24-19, 15-24 of 29X. Remise. X13-24, 20-29, 15-33, 42-37, 47-29. Winst.

60. 47-33, 17-39, 19-14, 9-20, 37-48, 39-25, 50-44. Winst.

61. 40-34, 23-1, 35-2, 25-30, 2-35, 1-6, 29-1, 6-28, 35-44, 28-50, 1-6. Winst.

62. 31-26, 21-38, 37-32, 38x27, 26-21, 21-17. Remise.

63. 32-16, 40-45, 16-32, 36-41, 32-46, 45-50, 46-37. Winst.

64. 12-8, 2-13, 14-10, 13-18,10-4, 18-23, 4-15. Winst.

65. 25-39, 11-16, 39-43, 19-23, 43-38, 23-28, 38x27, 28-33, 27-43. Winst.

66. 34-29, 37-32, 38x27, 29-38, 27-43 (27-49), 50-44. Winst.), 45-40, 50-48. Winst.

67. 34-30, 39-33. Remise.

68. 40-49, 43-48, 49-32. Winst.

69. 25-20, 14-25, 47-36, 27-32, 36-41, 32-38, 41-5. Winst.

70. 39-33, 36-27 A; 33-28. Winst. A 32-19, 33-28, 42-37, 48-37. Winst.

71. 17-11, 7-16, 9-3Z, 1-34, 45-18 Y, 16-21 A, 27-16, 39-43, 3-25. Winst. A 39-44, 18-40. Winst. A 39-43, 18-34. Winst. Z ook 9-4, 45-29. Winst.
Y ook 45-29. Winst.

72. 46-19, 20-47 A, 30-24, 48-25. Winst.
A 16-21, 30-25. Winst.
A 20-3, 19-14. Winst.
A 20-24, 19-2, 48-30. Winst.

73. 18-31, 32-38 A, 33-15, 31-42, 15-36. Winst.
A 41-46, 42-37, 33-47. Winst.

74. 37-10, 10-15, 15-29. Winst.

75. 39-33, 21-26 A, 33-28, 32-37 B, 13-31, 37-41, 31-37, 28-37. Winst.
B 32-38, 13-24, 38-43, 24-38, 28-37. Winst.
A 32-37, 33-28, 21-26 (37-41, 13-27, 28-46. Winst.), 13-31 etc.. Winst.

76. 15-42, 35-49, 25-34, 49-21, 45-34. Winst.

77. 35-13, 34-39 A, 13-22, 39-43, 22-27, 43-49, 9-3, 37-31, 3-42. Winst.
A 26-31, 37-26, 34-39 (16-21, 26-17, 34-39, 13-22, 39-43, 9-3. Winst.), 13-22, 39-43, 22-27, 43-48, 26-21, 48-25, 9-3, 25-48, 3-25, 48-26, 25-3, 3-26. Winst.

78. 5-23, 40-45, 23-40, 45-34, 49-44, 4-9, 44-39. Winst.

79. 36-9, 16-49, 8-35, 49-16 A, 33-11, 16-7, 9-20, 35-16. Winst.
A 1-6, 33-44 Winst. A 49-43, 9-25 Winst. A 15-20, 9-25. Winst.

80. 22-4, 36-41, 27-31, 37-26, 4-10. Winst.

81. 40-29, 38-42, 49-9, 42-48 A, 9-25, 48-37, 36-31, 37-26, 29-12. Winst.
A 42-47, 29-15, 21-26, 9-27, 26-31, 27-38. Winst.

82. 17-22, 31-36, 28-23, 41-37, 46-37. Winst.

83. 9-4, 31-36 A, 41-37, 36-41, 4-31, 41-32, 10-37. Winst.
A 31-37, 41-32, 25-43, 32-28, 43-39, 28-23, 39-34, 23-19, 34-30, 19-14, 30-25, 4-36, 25-3, 10-37, 3-25, 36-31. Winst.

84. 21-16, 33-39 A, 41-28, 39-43, 28-32. Winst.
A 33-38, 41-19, 38-43, 19-32. Winst.

85. 41-37, 49-35 (49-44, 29-23, 37-32. Winst.), 29-24, 19-30, 16-43. Winst.

86. I. 41-14, 35-24, 46-32, 27-38, 36-34, 24-30 A, 34-48, 30-34, 48-30, 38-42, 14-37. Winst.
A 24-29, 34-7, 38-43, 14-32. Winst.
A 38-42, 14-20, 24-15, 34-29. Winst.
II. 41-47, 46-32, 36-34. Winst.

87. 10-5, 42-47 A, 36-22. Winst.
A 42-26, 43-38, 36-31. Winst.
A 42-48, 43-38, 33-42, 36-47, 48-25, 47-20. Winst.

88. I. 22-18, 23-21, 38x27, 21-32, 49-27. Winst.
II. 38-33, 43-48, 49-43. Winst.

89. 14-10, 28-32, 1-0, 32-37A, 10-5, 37-42, 5-37, 42-31, 7-2, 31-37, 2-16, 37-41, 16-32. Winst.
A 32-38, 10-5, 38-43, 50-39, 5-28. Winst.

90. 40-29, 38-43, 49-38, 6-33, 9-36 Z, 33-47, 29-15, 35-40, 50-45, 40-44, 45-40, 44-35, 36-13. Winst.
Z ook 29-15, 9-13. Winst.

91. 47-41, 28-33 A, 41-36, 33-39, 36-18, 29-33, 18-22. Winst.
A 29-33, 41-23, 33-39, 23-40, 39-43, 42-38. Winst.

92. 4-13, 30-35, 13-8, 3-23, 40-34, 45-34. Winst.

93. 29-24, 19-30, 7-45, 41-47 A, 38-20, 15-24, 6-33, 45-1. Winst.
A 41-46, 38-24, 30-19, 6-28. Winst.
A 15-20, 38-15, 41-46, 15-24. Winst.

94. 31-48, 43-49, 48-39, 25-30 A, 39-25, 49-44, 19-28. Winst.
A 49-16, 19-2. Winst.

95. 30-24, 15-20 A, 24-15, 27-32, 35-49, 32-37, 49-38, 37-41 B, 38-32. Winst.
B 16-21, 38-16, 37-42, 16-38, 15-10. Winst.
A 27-32, 35-49, 32-37, 49-38, 37-41, 38-32, 41-47, 32-38. Winst.

96. 6-50, 12-18 A, 50-45, 18-22, 21-16.
A 35-40, 21-17, 12-21, 50-45, 40-44, 45-50, 44-49, 50-33, 49-27, 33-31, 5-10, 31-37, 10-15, 37-32. Winst.

97. 35-30, 24-35, 34-1, 44-50 A, 1-6, 35-44, 49-40. Winst.
A 35-19, 1-7, 7-40. Winst.
A 35-2, 49-16, 1-7. Winst.

98. 50-22, 32-37 A, 22-28. Winst.
A 32-38, 22-27, 38-42, 27-9. Winst.
A 10-14, 20-9, 32-37/38, 22-31/33. Winst.

99. 32-27, 34-39, 21-26, 39-43 A, 26-48-26. Winst.
A 39-44, 26-17, 44-50, 17-28. Winst.

100. 34-30, 27-31, 16-38, 31-37, 30-25, 37-42, 38-29, 36-41, 47-36, 42-48, 29-34. Winst.

101. 40-35, 23-25, 18-29, 38-43, 29-34, 43-49, 35-30, 49-35, 34-7, 16-7. Winst.

102. 39-11, 49-35, 3-21, 30-34 A, 45 7, 25-30, 7-45, 30-34, 45 7. Winst.
A 35-49, 21-16, (45-7 en 7-2. Remise.), 49-35, 11-2, 30-34, 45-18. Winst.

103. 42-37, 41-14, 38-42, 14-19 A, 42-26, 17-22, 26-8 X, 19-23, 8-13, 22-28, 13-24. Winst.
A 17-22, 42-38, 22-28, 38-29, 42-15. Winst.
A 17-21, 42-26, 21-27, 26-3, 14-19, 3-9 en 9-4. Winst.

104. 14-9, 29-34, 9-22, 34-39, 43-34, 33-38, 22-27, 38-42, 27-9. Winst.

105. 37-31, 23-26, 47-42, 26-31, 34-29, 42-38, 48-17. Winst.

106. 4-27, 37-44, 50-20, 42-47 A, 27-4, 20-47. Winst.
A 42-48, 20-25, 48-26, 25-48. Winst.

107. 42-37, 31-44, 49-40, 16-30, 23-34. Winst.

108. 1-6, 11-16, 6-28, 41-46, 28-14, 46-10, 29-24, 30-19, 20-14, 19-23, 14-9, 4-13, 15-4, 13-19, 4-36, 16-21 A, 26-17, 23-28, 36-27, 28-33, 27-49. Winst.
A 23-28, 26-21, 16-27, 36-39, 19-23, 39-33, 5-10, 33-15, 10-14, 15-24, 23-28, 24-38. Winst.

109. 20-25, 4-9 A, 25-3, 32-38 B, 3-25X, 38-42, 25-48. Winst.
X 3-21-38, 15-10. Winst.
A 32-27, 15-10, 4-15, 29-24, 37-41 (37-42, 25-48. Winst.) 25-14. Winst.
B 32-27, 3-25, 37-41, 25-14, 41-47, 14-20. Winst.

110. 13-2, 34-30, 50-45, 40-44, 24-19, 5-49, 45-50, 49-16, 50-11, 16-7, 2-16. Winst.

111. 44-50, 30-34, 39-30, 27-32, 50-22, 32-37 A, 22-36, 37-42, 36-47, 42-48, 40-34. Winst.
A 32-28, 22-36, 38-43 B, 36-47, 43-49, 47-24. Winst.
B 15-20, 36-47, 38-43 C, 47-l5. Winst.
C 20-25, 47-33, 25-45, 33-50. Winst.

112. 32-23, 38-49, 23-1, 49-35 A, 34-30, 35-2, 1-7, 50-6. Winst.
A. 49-43, 50-39. Winst.

113. 22-44, 17-6, 15-10, 10-5 en 5-14, (4-15, 25-20. Winst.) 44-35. Winst.

114. 44-40, 32-37, 43-38, 37-41, 40-23, 41-47 A, 23-34, 47-40, 45-25. Winst.
A. 41-46, 23-5, 30-34, 38-32, 46-28, 5-32, 34-39, 45-40. Winst.

115. 37-42, 31-36, 42-33, 6-48, 41-37. Winst.

116. 47-41, 50-39, 48-7, 38-42 A, 41-47, 33-38 (42-48, 47-15, 48-37, 15-42, 7-34. Winst.) 7-34. Winst.
A 38-43, 41-32X, 43-48, 7-34. Winst.
X 7-16, 43-48, 16-38, 41-47. Winst.
A 33-39, 7-16, 38-42, 16-43, 41-47. Winst.

117. 2-19, 31-37 A, 19-41, 34-40, 41-23X, 40-45, 23-40, 49-44. Winst.
X 41-28, 40-45, 28-50. Winst.
A 34-40, 19-23, 31-37 B, 23-41, 40-45, 49-44, 6-11, 41-28. Winst.
B 40-45, 49-44, 45-50 (6-11, 44-40, 23-40, 31-37, 40-29. Winst.) 23-37, 46-26. Winst.

118. 49-43, 39-48 A, 21-8,48-26, 44-40, 8-12. Winst.
A 39-50, 43-39, 21-49. Winst.

119. 48-31, 27-36, 21-27,13-31-3-26, 31-27, 32-16, 36-41, 26-37. Winst.

120. 17-11, 28-33A, 11-7, 33-38, 12-21, 38-42, 21-38, 42-33, 7-2, 13-18, 2-11, 33-38, 11-7, 18-22, 7-16, 38-42, 16-27, 22x31, 26-48. Winst.
A 28-32, 11-7, 32-37, 7-2, 13-19, 2-15, 37-41, 12-23. Winst.

121. 41-28, 24-29 A, 28-11, 40-45, 11-39, 18-23, 39-25, 29-33, 25-14, 23-29, 14-20. Winst.
A 24-30, 28-14, 18-22B, 50-45, 40-44, 45-40, 14-25. Winst.
B 30-35, 14-28, 40-45C, 28-19, 18-22, 19-32. Winst.

B 40-45, 14-32. Winst.
C 40-44, 50-39, 3-5-40, 39-34, 28-11. Winst.
A 40-45, 28-10, 18-22, 10-4, 22-28, 4-10, 28-33, 10-15. Winst.

122. 24-19, 14-33, 39-17, 6-8, 12-5.

123. 14-9, 25-20, 23-14, 12-23-38-20, 14-1.

124. 42-37, 33-28, 4-15.

125. 14-9, 20-14, 46-5, 33-28, 28-19, 49-14, 15-10. Remise.

126. 40-35, 13-18A, 22-13, 11-33, 15-10, 4-24, 13-4. Remise.
A 11-16, 15-10, 4-24, 30-8, 16-18, 28-22, 3-21, 22-4. Winst.

127. 21-17, 3-9A, 26-21, 48-43, 17-12, 26-17, 12-1. Remise.
A 25-30, 48-43, 39-37, 31-42, 30-35, 40-34, 3-9, 17-12, 8-17, 26-21, 36-31, 19-14, 14-1. Remise.

128. 47-41, 22-28, 48-42Z, 27-22. Remise.
Z ook 31-26. Remise.

129. 22-28, 23-32, 31-37, 39-34, 37-46, 48-42, 38-32, 47-41, 29-24, 30-25x14, 35-11. Remise.

130. 7-1, 33-38A, 1-29, 38-43-29-33. Winst.
A 33-39, 1-45, 39-44, 45-50. Winst.

131. 42-38, 22-27A, 38-32, 24-20. Winst.
A 10-14, 38-32, 5-10, 48-43, 10-15, 43-39, 14-20, 24-19-20-25, 19-13. Winst.

132. 18-12, 14-19A, 12-8, 3-12B, 13-9, 19-30, 9-3, 12-18, 3-25 Winst
B 19-30, 50-45, 3-12, 13-9, 28-33, 9-3, 12-18, 3-25, 30-35, 25-20, 33-39, 20 9, 18-23, 9-14, 23-29, 14-20, 29-34 (29-33, 20-38, 39-44, 38-33. Winst.) 20-25, 35-40, 25-30, 34-25, 45-43. Winst.
A 28-32, 12-7, 32-37, 7-1, 3-8a 13-2, 37-41, 50-45, 41-46b, 1-40, 46 ?, 24-20, 2-30. Winst.

b 41-47, 1-34, 2-24. Winst.
a 3-9, 13-4, 50-45, 37-41, 41-46, 4-18. Winst.

133. 21-17, 30-34, 45-40, 34-45, 26-2l. Winst.

134. 48-43, 35-40, 33-29, 24-33 (24-35, 29-24, 25-45. Winst.) 30-24, 25-45. Winst.

135. 13-8, 19-30, 8-3, 28-32, 3-14, 32-38, 14-25, 30-35, 40-34, 38-42, 25-20. Winst.

136. 13-9, 28-32A, 9-4, 32-37, 4-36. Winst.
A 28-33, 9-4, 33-38, 4-36. Winst.

137. 20-15, 34-40, 33-29, 40-45-49-44. Winst.

138. 12-7, 23-29, 7-1, 29-33, 40-34, 33-38, 1-29, 25-30A, 34-25, 38-43, 29-7. Winst.
A 38-43, 29-7. Winst.

139. 29-24, 17-22, 19-14, 22-28, 14-10, 25-30, 34-25, 28-33, 10-5, 33-38A, 31-26, 38-43, 5-28. Winst.
A 33-39, 5-28-39-43, 31-26. Winst.

140. 48-43, 45-50, 43-39, 33-44, 7-1, 44-49, 1-6, 50-11, 6-44. Winst.

141. 48-42, 37-48, 50-45, 48-34, 44-40, 34-48, 40-34. Winst.

142. 33-29, 35-30, 40-29, 17-21-32-25.

143. 29-24, 34-30, 46-37, 45-1.

144. 15-10, 27-22, 25-34, 31-4.

145. 32-28, 39-33, 48-39.

146. 27-13, 23-37, 13-31, 37-48.

147. 28-23, 46-41, 33-28, 39-33, 41-36, 36x9.

148. 34-30, 39-34, 43-38, 49-38-44-39, 47-41, 41x5.

149. 15-10, 49-38, 17-11, 11x4.

150 27-32, 36-16A, 32-5, 45-50, 43-39, 50-45, 44-40, 45-50, 38-33, etc.
A 46-50, 38-33, 43-39.

151. 50-45, 49-43, 45-40, 29-27

152. 33-29, 42-37, 37-31, 13-9, 2x47, 9-4, 47x15, 25-20, 15x47, 4x15

153. 24-19, 15-24, 48-37, 50-37.

154. 49-43, 43-38, 25-17, 28-50 (22-11, 33x22, 47-38), 17-39, 47-38.

155. 1-23, 37-42, 23-40, 44-39, 50-26.

156. 37-31, 44-40, 31-27, 42-37, 40-34.

157. 22-18, 18-12, 49-44, 47-42, 42x2

158. 14-37, 47-29, 24-33-15-35, 11-7, 12-3A, 33-39, 1-12, 39-25, 3-8 37-42, 8-3, 42-20, 3-8, 20-24. Winst.
A 12-45, 37-23, 1-12, 23-1, 35-40, 1-6.

159. 39-33, 48-42, 11-7, 16-38, 40-35, 35x24, 45-5.

160. 49-43, 46-41, 35-30, 43-38-30-24, 34-41, 44-39, 50-19.

161. 19-14, 9-20, 47-41, 38-32, 40-34, 18-13, 39-34, 45-1.

162. 32-28, 30-24, 24-4.

163. 18-12, 42-38, 49-44, 41-36-36-27, 46-10.

164. 34-30, 33-28, 13-8, 14-9, 43-38, 10-4, 16-49, 4-16.

165. 29-24, 39-33, 48-43x1.

166. 38-33, 24-13, 35-13.

167. 26-21, 23-19, 28-37.

168. 48-42, 33-38A, 42-33, 31-37, 33-28. Winst.
A 21-26, 41-37, 32x41, 42-38, 33-42, 47-38, 31-37, 38-32, 37-17, 6-46. Winst.

169. 41-37, 16-11, 2x15. Winst.

170. 49-44, 50-44, 31-27, 48-43, 43x1. Winst.

171. 32-27, 48-42, 44-40, 40-35.

172. 43-39, 48-43, 22-33, 45x1.

173. 26-21, 32-27, 49-43, 43x34, 45x34, 25x34.

174. 47-42, 22-13, 49-44, 20-14, 42-37, 38-33, 33x24, 25-1.

175. 31-18, 20-14, 24-20, 35-46, 43-24. Winst.

176. 29-23-18, 30-24, 45-1.

177. 32-21, 16-27, 28-23, 48-31-38-32, 34-5.

178. 18-12, 3-17, 44-39, 50-39, 11-50, 24-20, 43-39, 49-43, 26-21, 37-32, 48-43.

179. 19-13, 18-9, 17-11, 47-41, 28-23, 44-39, 23-1.

180. 49-43, 22-18, 43-39, 47-27, 35-44, 26-17, 36-9.

181. 22-17, 12-8, 2-13A, 17-11, 11-7, 36-31, 26-10.
A 5-14, 27-22, 8-3.

182. 29-23, 46-41-37, 47-42.

183. 34-29, 42-37, 47-38, 17-11-38-32, 27-22, 22-33, 45-1.

184. 32-28, 23-19, 50-44, 31-27, 15-44, 48-19.

185. 15-10, 14-5 (28-17, 39-34) 40-34, 50-45, 39-34, 22-33, 45-1.

186. 33-28, 28-22, 22-13, 30-25, 25x1.

187. 35-30, 19-13, 47-41, 48-42, 50-39, 17-11, 30-24, 25-1.

188. 27-21, 28-23, 38-33, 42-38, 50-45, 45-1.

189. 33-29, 40-34, 42-38, 48-28, 35-24, 45-3.

190. 29-24, 47-41, 34-30, 28-22, 26-21, 21x25.

191. 34-29, 19-13, 29-23, 47-41, 46-32, 48-43, 36-31, 39-34, 40-35, 35x24, 45-1.

192. 28-22, 50-17, 19-14, 49-38, 40-35, 35x24, 25-1.

193. 2-30, 42-38, 41-36, 35-44, 36-27, 46-10.

194. 26-21, 36-31, 47-42, 27-21, 46-41, 48-42, 21-16, 16x20, 39-33, 34-5.

195. 48-42, 20-14, 29-23, 22-18, 32-28, 27-7, 43-38, 38-32, 42-2.

196. 17-12, 21-17, 24-20, 30-8, 31-26, 48-43, 34-30, 26-8 of 30-8, 30-8 of 26-8.

197. 32-27, 47-42, 46-41, 27-21, 33-29, 38-7, 35-2.

198. 39-34, 36-31, 27-21, 48-42, 42-33, 45-1.

199. 50-44, 31-26, 42-38, 39x30, 30-24, 49-43, 45-1.

200. 33-29, 47-41, 29-23, 35-30, 30-25, 25x1.

201. 18-12, 16-11, 37-31, 38-33, 33x24, 25-1.

202. 28-23, 45-40, 25-34, 47-42, 27-22, 32-14, 34-29, 44-40, 39-6.

203. 36-31, 28-23, 50-44, 33-28, 38-7, 31-27.

204. 24-20 (14-25), 31-26, 26-21, 6-8, 27-21, 16-27, 47-42, 43-21, 29-23, 33-2.
48-42, 30-25-20, 47-42, 26-21, 21x1.

205. 38-33, 28-39, 29-23, 19-28-48-42, 30-25-20, 47-42, 26-21, 21x1.

206. 17-12, 6-8, (6-26, 12-1 & 1-6), 18-12, 49-43, 39-48, 19-14, 14x3, 3x1.

207. 15-10, 45-40, 38-29, 46-41-48-43, 40-34, 29-40, 39-34, 50-45, 45-1

208. 49-43, 42-37, 29-20, 47-38-39-34, 33-24, 16-9, 24-2.

209. 44-40, 33-24, 27-22, 7-11, 22-18, 28-19, 25-20, 32-27, 37-30, 30-24, 40-34, 35-2.

210. 15-10, 33-28, 14-19, 38-33, 39-34, 34x32.

211. 50-44, 43-39, 27-22, 42-37, 46-41, 44-40, 37-32, 39-33, 34-25, 48-6.

212. 28-22, 17-28, 47-41, 48-43, 38-49, 18-12, 12x3, 3x5.

213. 35-30, 24-35A, 34-30, 22-11, 30-24, 37-32, 21-17, 38-33, 49-43, 26-21, 48-42, 50-45, 40-27, 45-1
A 22-11, 39-33.

214. 40-34, 18-23 (Indien niet 34-29!), 34-30, 45-40, 42-38, 38-9, 40-34, 35-2.

215. 21-17, 11-16, 20-15-10, 5-14A, 24-19, 30-10, 36-31, 48-42, 43-4.
A 4-15, 24-20, 30-8, 36-31, 48-42.

216. 27-21, 17-12, 7-18, 29-23, 38-32, 47-42, 50-45, 45x5.

217. 31-27, 14-19A, 34-30, 24-20, 28-23, 37-31, 50-44, 44-11, 48-17.
A 12-18, 34-30, 33-29.
A 13-18, 34-29. Winst.
A 14-20, 34-29, 12-18, 50-44, 17-22, 28-17, 21-12, 33-28. Winst.

218. 19-13, 18-22, 13-8, 37-31, 32-27, 22x31, 23-19, 28-22, 43-14, 48-8.

219. 28-23, 18-22, 39-34, 23-19, 47-42, 32-28, 38-40, 40-34, 48-43, 50-44, 45-1.

220. 44-39, 43-49A, 37-31, 47-41, 39-33, 34-32, 31-27.
A 36-41, 39-48, 30-24. Winst.
A 17-21, 26-17, 39-48. Winst.
A 43-48, 27-21, 42-38. Winst.

221. 33-28, 11-16, 34-29, 37-31, 38-33, 40-27, 33-2.

222. 16-11, 17-22, 23-19, 33-28, 27-22, 34-30, 39-10, 48-42, 44-4.

223. 28-22, 29-7, 22-17, 32-28, 22-27, 24-19, 28-22, 37-31, 38-23, 33-2.

224. 48-42, 3-9, 28-22, 32-21, 33-29, 38-18, 30-24, 39-34, 37-32, 42-4.

225. 25-20, 4-10, 20-15, 34-29, 27-22, 21-16x9, 15-2.

226. 27-22, 20-25 (of 12-17, 4-9, 4-10)A, 26-21 & 28-23, 38-33
A 11-17 of 12-18, 30-25.

227. I. 23-18, 20-24, 39-34, 44-49, 50-44, 33-4.

II. 23-18, 33-28, 50-30, 9-13A 20-15, 10-14, 30-24, 13-18, 24-19, 14-23, 15-10, 23-28, 10-4, 18-23, 4-10. Winst.

A 10-14, 20-15, 9-13, 30-24, etc.. Winst.

228. 48-43, 22-33A, 37-31, 25-20, 47-38, 50-44, 16-9, 44-2.
A 22-11, 16-9, 38-32.

229. 47-42, 8-12, 34-29, 27-21, 45-40, 28-17, 40-34, 32-1.

230. 43-39, 33-38, 39-34, 22-17, 16-7, 2-11, 49-43, 21-16, 16x7, 26-10.

231. 48-43, 33-38, 47-42, 50-44, 44x31.

232. 28-23, 31-37, 34-29, 47-42, 38-33, 40-34, 29-23, 45-1.

233. 29-23, 18-29A, 22-18, 15-10, 27-22, 44-39, 22-4.
A 26-37, 23-21, 11-17 f.e. 32x41.

234. 38-32, 27-38?, 48-43, 38-49?, 37-32, 47-41, 50-44, 45-1.

235. 19-13, 3-9?, 32-27, 29-7, 43-38, 36-31, 38-32, 33-11, 30-24, 34-1.

236. 37-32, 27-31, 47-41, 31-36?, 32-28, 44-40, 34x3, 3x40.

237. 22-17, 21-26, 17-11, 16-7, 15-10, 27-21, 38-33, 3-14.

238. 33-28, 14-19?, 38-33, 28-19, 26-21, 47-42, 42x4.

239. 21-16, 16?, 44-39, 28-22, 33-28, 26-8, 38-2, 39-33, 43-3.

240. 18-12, 7-18, 47-41, 16-11, 11x35, 49-40, 35-44, 43-49, 45-50.

241. 16-11, 18-29 (6-17, 28-22) 39-33, 29-38, 28-23, 36-31, 31x11.

242. 34-30, 23-18, 22-27, 28-23-37-31x11, 26-10, 2-5-3.

243. 38-33, 34-39? 18-13-9, 22-18, 28x17, 17-12, 26-21, 31-4.

244. 39-33, 38-42?, 37-32, 42-47?, 29-24, 22-18, 28-10, 27-21, 49-43, 50-44, 45-1.

245. 20-14, 10-19, 29-23.

246. 37-32, 31-37?, 17-12, 7-18, 28-22, 45-34, 41-5.

247. 32-28A, 14-20?, 28-22, 17-28, 36-31, 41-37, 49-43, 30-24, 24x4
A 30-25?, 14-19, 26-43.

248. 40-34, 39-30, 48-43, 38-49 ? 17-12, 28-23, 23x1.

249. 45-40, 30-35, 41-36, 31-37-47-42, 34-30, 44-40, 30-24, 25-1.

250. 37-32, 31-36, 19-13, 32-27, 47-41, 44-39, 43-38, 26-8, 25-1.

251. 4-27, 45-50 (33-39, 2-7-22) 43-39, 27-49. Winst.

252. 24-19, 13-24, 6-1, 33-38* 1-34, zie No. 8*6.

253. 19-10-15 zie No. 90.

254. 22-18, 8-40, 39-34, 23-12, 34-45, 29-33, 9-3, 12-18 (12-17, 3-21, 33-39, 21-27, 39-44, 27-22. Winst.) 3-20, 33-39, 20-9, 18-23, 9-14, 23-29, 14-20, 29-34, 20-25, 35-40, 25-30, 34-25, 45-43. Winst.

255. 48-34, 27-32 (45-50, 36-41. Winst.), 36-9, 32-37, 9-14, 37-42, 49-44, 42-48A, 34-30, 48-25, 44-40, 14-3, 3x48. Winst.
A 42-47, 34-1, 14-20, 1-6. Winst.
A 45-50, 14-3, 3x47. Winst.

Boeken geschreven door Govert Westerveld

Het merendeel van mijn boeken, geschreven in het Engels, Spaans, Frans, Arabisch en Nederlands bevinden zich in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag.

Nº	Year	Title	ISBN
01	1990 2014	Las Damas: ciencia sobre un tablero I Las Damas: ciencia sobre un tablero I. 132 pages. Lulu Editors.	84-7665-69 Softcover
02	1992 2014	Damas españolas: 100 golpes de apertura coronando dama. 116 pages. Lulu Editors. Damas españolas: 100 golpes de apertura coronando dama. 116 pages. Lulu Editors.	84-604-3888-0 None
03	1992 2014	Damas españolas: 100 problemas propios con solamente peones. Damas españolas: 100 problemas propios con solamente peones. 108 pages. Lulu Editors.	84-604-3887-2 None
04	1992 2014	Las Damas: ciencia sobre un tablero, II Las Damas: ciencia sobre un tablero, II. 124 pages. Lulu Editors.	84-604-3886-4 None
05	1992 2014	Las Damas: ciencia sobre un tablero, III Las Damas: ciencia sobre un tablero, III. 124 pages. Lulu Editors.	84-604-4043-5 None
06	1992	Libro llamado Ingenio...juego de marro de punta: hecho por Juan de Timoneda. (Now not edited).	84-604-4042-7
07	1993 2014	Pedro Ruiz Montero: Libro del juego de las damas vulgarmente nombrado el marro. Pedro Ruiz Montero: Libro del juego de las damas vulgarmente nombrado el marro. 108 pages. Lulu Editors.	84-604-5021-X None
08	1997	De invloed van de Spaanse koningin Isabel la Católica op de nieuwe sterke	84-605-6372-3 hardcover

		dame in de oorsprong van het dam- en moderne schaakspel. Spaanse literatuur, jaren 1283-1700. In collaboration with Rob Jansen. 329 pages. (Now not edited)	
09	1997 2014 2014	Historia de Blanca, lugar más islamizado de la región murciana, año 711-1700. Foreword: Prof. Dr. Juan Torres Fontes, University of Murcia. 900 pages. Historia de Blanca, lugar más islamizado de la región murciana, año 711-1700. Volume I. 672 pages. Lulu Editors. Historia de Blanca, lugar más islamizado de la región murciana, año 711-1700. Volume I. 364 pages. Lulu Editors.	84-923151-0-5 978-1-291-80895-7 paperback 978-1-29-80974-9
10	2001 2014 2014	Blanca, "El Ricote" de Don Quijote: expulsión y regreso de los moriscos del último enclave islámico más grande de España, años 1613-1654. Foreword of Prof. Dr. Francisco Márquez Villanueva – University of Harvard – USA. 1004 pages. Blanca, "El Ricote" de Don Quijote: expulsión y regreso de los moriscos del último enclave islámico más grande de España, años 1613-1654. 552 pages. Lulu Editors. Blanca, "El Ricote" de Don Quijote: expulsión y regreso de los moriscos del último enclave islámico más grande de España, años 1613-1654. 568 pages. Lulu Editors.	84-923151-1-3 978-1-291-80122-4 Paperback 978-1-291-80311-2
11	2004	Inspiraciones	Without publising
12	2004	La reina Isabel la Católica: su reflejo en la dama poderosa de Valencia, cuña del ajedrez moderno y origen del juego de damas. In collaboration with José Antonio Garzón Roger. Foreword: Dr. Ricardo Calvo. Generalidad Valeciana. Consellería de Cultura, Educació i Esport. Secretaría Autonómica de Cultura. 426 pages.	84-482-3718-8 paperback

13	2006 2009	Los tres autores de La Celestina. Volume I. Foreword: Prof. Ángel Alcalá – University of New York. 441 pages. (bubok.com) Los tres autores de La Celestina. Volume I. 441 pages (bubok.com)	10:84-923151-4-8 None
14	2007 2014 2014	Miguel de Cervantes Saavedra, Ana Felix y el morisco Ricote del Valle de Ricote en "Don Quijote II" del año 1615 (capítulos 54, 55, 63, 64 y 65. Dedicated to Prof.Francisco Márquez Villanueva of the University of Harvard. 384 pages. El Morisco Ricote del Valle de Ricote. Volume I. 306 pages. Lulu Editors El Morisco Ricote del Valle de Ricote. Volume II. 318 pages. Lulu Editors.	10:84-923151-5-6 978-1-326-09629-8 Hardcover 978-1-326-09679-3 Hardcover
15	2008	Damas Españolas: El contragolpe. 112 pages. Lulu Editors.	10:84-923151-9-2
16	2008 2015	Biografía de Doña Blanca de Borbón (1336-1361). El pontificado y el pueblo en defensa de la reina de Castilla. 142 pages. Biografía de doña Blanca de Borbón (1336-1361). 306 pages. Lulu Editors	10:84-923151-7-2 978-1-326-47703-5 Hardcover en KB
17	2008	Biografía de Don Fadrique, Maestre de la Orden de Santiago (1342-1352). 122 pages. Biografía de Don Fadique, Maestre de la Orden de Santiago. 228 pages. Lulu Editors.	10:84-923151-6-4 978-1-326-47359-4 Hardcover
18	2008 2009	Los tres autores de La Celestina. Volume II. 142 pages. (Now not edited) Los tres autores de La Celestina. Volume II. 142 pages. Ebook (bubok.com)	10:978-84-612-604-0-9 None
19	2008 2015	El reino de Murcia en el tiempo del rey Don Pedro, el Cruel (1350-1369). 176 pages El reino de Murcia en el tiempo del rey Don Pedro I el Cruel (1350-1369). 336 pages. Lulu Editors	13:978-84-612-6037-9 978-1-326-47531-4 Hardcover

20	2008 2015	Los comendadores del Valle de Ricote. Siglos XIII-XIV. Volume I. 178 pages Los Comendadores del Valle de Ricote. Siglox XIII-XIV. 316 pages. Lulu Editors.	13:978-84-612-6038-6 978-1-326-47485-0 Hardcover
21	2009 2015 2015	Doña Blanca y Don Fadrique (1333-1361) y el cambio de Negra (Murcia) a Blanca. 511 pages. De Negra a Blanca. Tomo I. 520 pages. De Negra a Blanca Tomo II. 608 pages Lulu Editors	13:978-84-612-6039-3 978-1-326-47805-6 Hardcover 978-1-326-47872-8 Hardcover
22	2009 2015	Los tres autores de La Celestina. Volume III. 351 pages. (Godofredo Valle de Ricote). Los tres autores de La Celestina. Volume III. 424 pages. (bubok.com)	13:978-84-613-2191-9 None
23	2009 2015	Los tres autores de La Celestina. Volume IV. 261 pages. (Godofredo Valle de Ricote). Tres autores de La Celestina. Volumen IV. 312 pages. Ebook (bubok.com)	13:978-84-613-2189-6 None
24	2010	El monumento del Morisco Ricote y Miguel de Cervantes Saavedra. 80 pages.	13:978-84-613-2549-8
25	2011 2012	Un ejemplo para España, José Manzano Aldeguer, alcalde de Beniel (Murcia), 1983-2001. 470 pages. Foreword: Ramón Luis Valcárcel Sisa. (Now not edited) Un ejemplo para España, José Manzano Aldeguer, alcalde de Beniel (Murcia), 1983-2001. 470 pages. Ebook (bubok.com)	978-84-614-9221-3 None
26	2012	The History of Checkers of William Shelley Branch. 182 pages. (Now not edited).	None
27	2013	Biografía de Juan Ramírez de Lucena. (Embajador de los Reyes Católicos y padre del ajedrecista Lucena). 240 pages. Lulu Editors.	978-1-291-66911-4
28	2016	El tratado contra la carta del Prothonotario de Lucena. 182 pages. (Now not edited)	None

29	2012	La obra de Lucena: “Repetición de amores”. 83 pages. (Now not edited)	None
30	2012	El libro perdido de Lucena: “Tractado sobre la muerte de Don Diego de Azevedo”. 217 pages. (bubok.com)	None
31	2012	De Vita Beata de Juan de Lucena. 86 pages. (Ebook – bubok.com)	None
32	2013	Biografía de Maurice Raichenbach, campeón mundial de las damas entre 1933-1938. Volume I. 357 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68772-9 Paperback
33	2013	Biografía de Maurice Raichenbach, campeón mundial de las damas entre 1933-1938. Volume II. 300 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68769-9 Paperback
34	2013	Biografía de Amadou Kandié, jugador fenomenal senegal´s de las Damas entre 1894-1895. 246 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68450-6 Paperback
35	2013	The History of Alquerque-12. Spain and France. Volume I. 388 pages. Lulu Editors	978-1-291-66267-2 Paperback
36	2013	Het slechtste damboek ter wereld ooit geschreven. 454 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68724-8 Paperback
37	2013	Biografía de Woldouby. 239 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68122-2 Paperback
38	2013	Juan del Encina (alias Lucena), autor de Repetición de amores. 96 pages. Lulu Editors	978-1-291-63347-4
39	2013	Juan del Encina (alias Francisco Delicado). Retrato de la Lozana Andaluza. 352 pages. Lulu Editors.	978-1-291-63782-3
40	2013	Juan del Encina (alias Bartolomé Torres Naharro). Propalladia. 128 pages. Lulu Editors	978-1-291-63527-0
41	2013	Juan del Encina, autor de las comedias Thebayda, Ypolita y Serafina. 92 pages. Lulu Editors	978-1-291-63719-9
42	2013	Juan del Encina, autor de la Carajicomedia. 128 pages. Lulu Editors	978-1-291-63377-1

43	2013	El Palmerín de Olivia y Juan del Encina. 104 pages. Lulu Editors	978-1-291-62963-7
44	2013	El Primaleón y Juan del Encina. 104 pages. Lulu Editors.	978-1-291-61480-7
45	2013	Hernando del Castillo seudónimo de Juan del Encina. 96 pages. Lulu Editors	978-1-291-63313-9
46	2013	Amadis de Gaula. Juan del Encina y Alonso de Cardona. 84 pages. Lulu Editors	978-1-291-63990-2
47	2013	Sergas de Esplandián y Juan del Encina. 82 pages. Lulu Editors	978-1-291-64130-1
48	2013	History of Checkers (Draughts). 180 pages. Lulu Editors.	978-1-291-66732-5 Paperback
49	2013	Mis años jóvenes al lado de Ton Sijbrands and Harm Wiersma, futuros campeones mundiales. 84 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68365-3 Paperback
50	2013	De Spaanse oorsprong van het Dam- en moderne Schaakspel. Volume I. 382 pages. Lulu Editors.	978-1-291-66611-3 Paperback
51	2013	Alonso de Cardona, el autor de la Questión de amor. 88 pages. Lulu Editors.	978-1-291-65625-1
52	2013	Alonso de Cardona. El autor de la Celestina de Palacio, Ms. 1520. 96 pages. Lulu Editors.	978-1-291-67505-4
53	2013	Biografía de Alonso de Cardona. 120 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68494-0
54	2014	Tres autores de La Celestina: Alonso de Cardona, Juan del Encina y Alonso de Proaza. 168 pages. Lulu Editors.	978-1-291-86205-8
55	2014	Blanca, una página de su historia: Expulsión de los moriscos. (With Ángel Ríos Martínez). 280 pages. Lulu Editors.	None
56	2014	Ibn Sab'in of the Ricote Valley, the first and last Islamic place in Spain. 288 pages. Lulu Editors.	978-1-326-15044-0 Hardcover
57	2015	El complot para el golpe de Franco. 224 pages. Lulu Editors.	978-1-326-16812-4 Hardcover
58	2015	De uitdaging. Van damsport tot topproduct. Hoe de damsport mij hielp	978-1-326-15470-7 Hardcover

		voedingsproducten van wereldklasse te creëren. 312 pages. Lulu Editors.	
59	2015	The History of Alquerque-12. Remaining countries. Volume II. 436 pages. Lulu Editors.	978-1-326-17935-9 paperback
60	2015	Your visit to Blanca, a village in the famous Ricote Valley. 252 pages. Lulu Editors.	978-1-326-23882-7 Hardcover
61	2015	The Birth of a new Bishop in Chess. 172 pages. Lulu Editors.	978-1-326-37044-2 Hardcover
62	2015	The Poem Scachs d'amor (1475). First Text of Modern Chess. 144 pages. Lulu Editors.	978-1-326-37491-4 Hardback
63	2015	The Ambassador Juan Ramírez de Lucena, the father of the chessbook writer Lucena. 226 pages. Lulu Editors.	978-1-326-37728-1 Hardcover
64	2015	Nuestro ídolo en Holanda: El senegalés Baba Sy campeón mundial del juego de las damas (1963-1964). 272 pages. (bubok.com).	None
65	2015	Baba Sy, the World Champion of 1963-1964 of 10x10 Draughts. Volume I. 264 pages. Lulu Editors.	978-1-326-39729-6 Hardcover
66	2015	The Training of Isabella I of Castile as the Virgin Mary by Churchman Martin de Cordoba. 172 pages. Lulu Editors.	978-1-326-40364-5 Hardcover
67	2015	El Ingenio ó Juego de Marro, de Punta ó Damas de Antonio de Torquemada. 228 pages. Lulu Editors.	978-1-326-40451-2 Hardcover
68	2015	Baba Sy, the World Champion of 1963-1964 of 10x10 Draughts. Volume II. 204 pages. Lulu Editors.	978-1-326-43862-3 Hardcover
69	2016	The Origin of the Checkers and Modern Chess Game. Volume I. 316 pages. Lulu Editors.	978-1-326-60212-3 Hardcover
70	2015	The Origin of the Checker and Modern Chess Game. Volume III. 312 pages. Lulu Editors.	978-1-326-60244-4
71	2015	Woldouby's Biography, Extraordinary Senegalese checkers player during his stay in France 1910-1911. 236 pages. Lulu Editors.	978-1-326-47291-7 Hardcover

72	2015	La Inquisición en el Valle de Ricote. (Blanca, 1562). 264 pages. Lulu Editors.	978-1-326-49126-0 Hardcover
73	2015	History of the Holy Week Traditions in the Ricote Valley. (With Ángel Ríos Martínez). 140 pages. Lulu Editors.	978-1-326-57094-1 Hardcover
74	2016	Revelaciones sobre Blanca. 632 pages. Lulu Editores.	978-1-326-59512-8 Hardcover
75	2016	Muslim history of the Región of Murcia (715-1080). Volume I. 308 pages. Lulu Editors.	978-1-326-79278-7 Hardcover
76	2016	Researches on the mysterious Aragonese author of La Celestina. 288 pages. Lulu Editors.	978-1-326-81331-4 Hardcover
77	2016	The life of Ludovico Vicentino degli Arrighi between 1504 and 1534. 264 pages. Lulu Editors	978-1-326-81393-2 Hardcover
78	2016	The life of Francisco Delicado in Rome: 1508-1527. 272 pages. Lulu Editors.	978-1-326-81436-6 Hardcover
79	2016	Following the Footsteps of Spanish Chess Master Lucena in Italy. 284 pages. Lulu Editors.	978-1-326-81682-7 Hardcover
80	2016	Historia de Granja de Rocamora: La Expulsión en 1609-1614. 124 pages. Lulu Editors.	978-1-326-85145-3 Hardcover
81	2013	De Spaanse oorsprong van het Dam- en Moderne Schaakspel. Deel II. 384 pages. Lulu Editors.	978-1-291-69195-5 paperback
82	2015	The Spanish Origin of the Checkers and Modern Chess Game. (De Spaanse oorsprong van het Dam- en Moderne Schaakspel) Volume III. 312 pages. Lulu Editores.	978-1-326-45243-8 Hardcover
83	2014	El juego de las Damas Universales (100 casillas). 100 golpes de al menos siete peones. 120 pages.	13-978-84-604-3888-0
84	2009	Siglo XVI, siglo de contrastes. (With Ángel Ríos Martínez). 153 pages. (bubok.com). Authors: Ángel Rios Martínez & Govert Westerveld	978-84-613-3868-9
85	2010	Blanca, una página de su historia: Último enclave morisco más grande de España. 146 pages. (bubok.com).	None

		Authors: Ángel Rios Martínez & Govert Westerveld	
86	2017	Ibn Sab'in del Valle de Ricote; El último lugar islámico en España. 292 pages. Lulu Editors.	978-1-326-99819-6 Hardcover
87	2017	Blanca y sus hierbas medicinales de antaño. 120 pages. Lulu Editors.	978-0244-01462-9 Hardcover
88	2017	The Origin of the Checkers and Modern Chess Game. Volume II. 300 pages. Lulu Editors	978-0-244-04257-8 Hardcover
89	2017	Muslim History of the Region of Murcia (1080-1228). Volume II. 308 pages. Lulu Editors	978-0-244-64947-0
90	2018	History of Alquerque-12. Volume III. 516 pages. Lulu Editors.	978-0-244-07274-2 Paperback
91	2015	La Celestina: Lucena y Juan del Encina. Volume I. 456 pages. Lulu Editores.	978-1-326-47888-9 Hardcover
92	2015	La Celestina: Lucena y Juan del Encina. Volume II. 232 pages. Lulu Editores	978-1-326-47949-7 Hardcover
93	2018	La Celestina: Lucena y Juan del Encina. Volume III. 520 pages. Lulu Editors.	978-0-244-65938-7
94	2018	La Celestina: Lucena y Juan del Encina. Volume IV. 248 pages. Lulu Editors.	978-0-244-36089-4
95	2018	La Celestina: Lucena y Juan del Encina. Volume V. (In press)	978-0-244-57803-9 Lulu Editors
96	2018	Draughts and La Celestina's creator Francesch Vicent (Lucena), author of: Peregrino y Ginebra, signed by Hernando Diaz. 412 pages. Lulu Editors.	978-0-244-05324-6
97	2018	Draughts and La Celestina's creator Francesch Vicent (Lucena) in Ferrara. 316 pages. Lulu Editors.	978-0-244-95324-9
98	2018	Propaladia Lucena	In Press
99	2018	Question de Amor Lucena	In Press
100	2018	My Young Years by the side of Harm Wiersma and Ton Sijbrands, Future World Champions – 315 pages. Lulu Editors.	978-0-244-66661-3 Lulu Editors
101	2018	The Berber Hamlet Aldarache in the 11th-13th centuries. The origin of the	978-0-244-37324-5 Lulu Editors

		Puerto de la Losilla, the Cabezo de la Cobertera and the village Negra (Blanca) in the Ricote Valley. 472 pages. Lulu Editors.	Hardcover
103	2018	La gloriosa historia española del Juego de las Damas – Tomo I. 172 pages. Lulu Editors.	978-0-244-38353-4 Lulu Editors Hardcover
102	2018	La gloriosa historia española del Juego de las Damas – Tomo II. 148 pages. Lulu Editors.	978-0-244-08237-6 Lulu Editors Hardcover
104	2018	La gloriosa historia española del Juego de las Damas – Tomo III. 176 pages. Lulu Editors.	978-0-244-98564-6 Lulu Editors Hardcover
105	2018	La fabricación artesanal de papel en Negra (Blanca) Murcia. (Siglo XIII)	978-0-244-11700-9 Lulu Editors Hardcover
106	2018	La aldea bereber Aldarache en los siglos XI-XIII. El origen del Puerto de la Losilla, el Cabezo de la Cobertera y el pueblo Negra (Blanca) en el Valle de Ricote.	In Press
107	2018	Analysis of the Comedy and Tragicomedy of Calisto and Melibea. Lulu Editors. 131 pages. Lulu Editors.	978-0-244-41677-5 Lulu Editors Hardcover
108	2018	Diego de San Pedro and Juan de Flores: the pseudonyms of Lucena, the son of doctor Juan Ramírez de Lucena. Lulu Editors. 428 pages. Lulu Editors.	978-0-244-72298-2 Lulu Editors Hardcover
109	2018	Dismantling the anonymous authors of the books attributed to the brothers Alfonso and Juan de Valdés. 239 pages. Lulu Editors.	978-0-244-26453-6 Lulu Editors
110	2018	Revelation of the true authors behind Villalon's books and manuscripts. 429 pages. Lulu Editors.	978-0-244-56448-3 Lulu Editors
111	2018	Doubt about the authorship of the work Asno de oro published in Seville around 1513. 225 pages. Lulu Editors.	978-1-792-03946-1 KDP Amazon
112	2018	Damas Españolas: Reglas y estrategia. Tomo I. 138 pages. Lulu Editors.	978-0-244-86526-9 Lulu Editors
113	2019	*El Lazarillo,* initiated by Lucena and finished by Bernardo de Quirós. 282 pages. Lulu Editors.	978-0-244-56495-7 Lulu Editors

114	2019	Damas Españolas: Direcciones para jugar bien. Tomo II. 150 pages. Lulu Editors.	978-0-244-56529-9 Lulu Editors
115	2019	Damas Españolas: Principios elementales y Golpes. Tomo III. 142 Pages. Lulu Editors	978-0-244-26573-1 Lulu Editors
116	2019	Damas Españolas: Concepto combinativo y Juego posicional. Tomo IV. 117 pages. Lulu Editors.	978-0-244-26590-8 Lulu Editors
117	2019	Een zwarte bladzijde in de geschiedenis van Murcia. Wetenswaardigheden over de gehuchten en dorpen langs de vreemde route van de twee vermiste Nederlanders in de Spaanse deelstaat Murcia. 303 bladzijden. Lulu Editors	978-0-244-56569-5 Lulu Editors
118	2019	Damas Españolas: La partida. Tomo V. 130 páginas. Lulu Editors	978-0-244-86605-1 Lulu Editors
119	2019	Damas Españolas: Los problemas. Tomo VI. 114 páginas. Lulu Editors. Hardcover	978-0-244-26643-1 Lulu Editors
120	2020	Tradiciones y costumbres holandesas. Vida familiar, social y comercial. 312 pages. Lulu Editors.	978-0-244-56551-0 Lulu Editors
121	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo (Lucena), the unknown son of the Embassador Juan Ramírez de Lucena and author of La Celestina. Volume I. 414 pages. Lulu Editors.	978-0-244-27298-2 Lulu Editors
122	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo (Lucena), the unknown son of the Embassador Juan Ramírez de Lucena and author of La Celestina. Volume II. 422 pages. Lulu Editors.	978-0-244-87333-2 Lulu Editors
123	2020	Muslim History of the Region of Murcia (1229-1304). Volume III. 300 pages. Lulu Editors	In Press
124	2020	Juan de Sedeño and Fernando de Rojas	978-1-71686-700-2 Lulu Editors
125	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo, the author of *Lazarillo* and *Viaje de Turquía*	978-1-71679-758-3 Lulu Editors
126	2020	Testament of Fernando de Rojas. Pursuit of the missing writer	978-1-71680-426-7 Lulu Editors

127	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo and Fernando de Rojas – the Authors of Repetición de Amores and Arte de Ajedrez. 265 pages. Lulu Editors.	978-1-71674-220-0 Lulu Editors
128	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo and Continuations of La Celestina. 671 pages. Lulu Editors	978-1-71670-562-5 Lulu Editors
129	2020	My family tree. 53 pages. Lulu Editors	978-1-71668-665-8 Lulu Editors
130	2020	El Gran Capitán, obra escrita por Fernando de Rojas & Gonzalo Fernández de Oviedo 77 pages. Lulu Editors	978-1-71665-818-1 Lulu Editors
131	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo y sus obras. Tomo I. 276 pages. Lulu Editors	978-1-71665-331-5 ©
132	2020	Analysing Literary Works in Fernando de Rojas' Will. Volume I. 719 pages. Lulu Editors	978-1-71665-894-5 ©
133	2020	Relatos blanqueños	In Press
134	2020	Draughts is more difficult than chess. El juego de damas es más difícil que el ajedrez.	978-1- 716-43612-3
135	2021	Discovering Blanca. 10 routes to discover its natural and cultural wealth. Authors: José Molina Ruíz, Mª Luz Tudela Serrano, Virginia Guillén Serrano, Govert Westerveld	978-1-716-37511-8
136	2021	Una idea de la vida en Blanca alrededor del año 1900. Authors: Ángel Ríos Martínez, Govert Westerveld	978-1-716-27209-7
137	2021	Beautiful introductory forcing moves and hidden combinations. Years 1885 - 1933	978-1-716-17015-7
138	2021	Cambiando Blanca por Ricote alrededor del año 1900	978-1-716-55470-4
139	2021	Draughts dictionary English, Spanish, French, Arabic, Dutch	978-1-008-99182-8
140	2021	Tactics & Strategies of the World Champion (1895-1912) Isidore Weiss in Draughts 207 pages. Lulu Editors.	978-1-008-96582-9

141	2021	250 New Positions of the World Champion (1895-1912) Isidore Weiss in Draughts 214 pages. Lulu Editors	978-1-008-96563-8
142	2021	Innovative Creativity of the World Champion (1895-1912) Isidore Weiss in Draughts. 268 pages. Lulu Editors	978-1-008-96561-4
143	2021	Las Tácticas & Estrategias del Campeón Mundial (1895-1912) Isidore Weiss en el Juego de Damas.	978-1-4717-9926-6
144	2021	250 Nuevas posiciones del Campeón Mundial (1895-1912) Isidore Weiss en el Juego de Damas.	In Press
145	2021	Creatividad Innovativa del Campeón Mundial (1895-1912) Isidore Weiss en el Juego de Damas.	In Press
146	2021	Tactique & Stratégie du Jeu de Dames par Isidore Weiss	978-1-291-77299-9
147	2021	250 Nouvelles positions dans le Jeu de Dames du champion du monde (1895-1912) Isidore Weiss.	In Press
148	2021	Créativité innovante dans le Jeu de Dames du champion du monde (1895-1912) Isidore Weiss.	In Press
149	2021	Tacktiek & Strategie van het Damspel door Isidore Weiss	978-1-7947-8747-6
150	2021	250 Nieuwe Dampositities van de Wereldkampioen (1895-1912) Isidore Weiss	In Press
151	2021	Innovatieve Creativiteit van de Wereldkampioen (1895-1912) Isidore Weiss in de Damsport.	In Press
152	2021	Tattica & Strategia del Campione del Mondo (1895-1912) Isidore Weiss nel gioco della dama	978-1-387-60954-3
153	2021	250 Nuove Posizioni del Campione del Mondo (1895-1912) Isidore Weiss nel giocco della Dama	In Press
154	2021	Creatività innovadora del Campione del Mondo (1895-1912) Isidore Weiss nel giocco della Dama	In Press
155	2021	Taktik & Strategie des Weltmeisters (1895-1912) Isidore Weiss in Dame	978-1-387-92348-9
156	2021	250 Neue Positionen des Weltmeisters (1895-1912) Isidore Weiss in Dame	In Press

157	2021	Innovative Kreativität des Weltmeisters (1895-1912) Isidore Weiss in Dame.	In Press
158	2021	As táticas & Estratégias do Campeão Mundial (1895-1912) Isidore Weiss no Jogo de Damas	978-1-84799-808-8
159	2021	250 Novas Posições do Campeão Mundial (1895-1912) Isidore Weiss no Jogo de Damas	In Press
160	2021	Criatividade innovadora do Campeão Mundial (1895-1912) Isidore Weiss no Jogo de Damas	In Press

Symborg
NATURAL
GROWTH

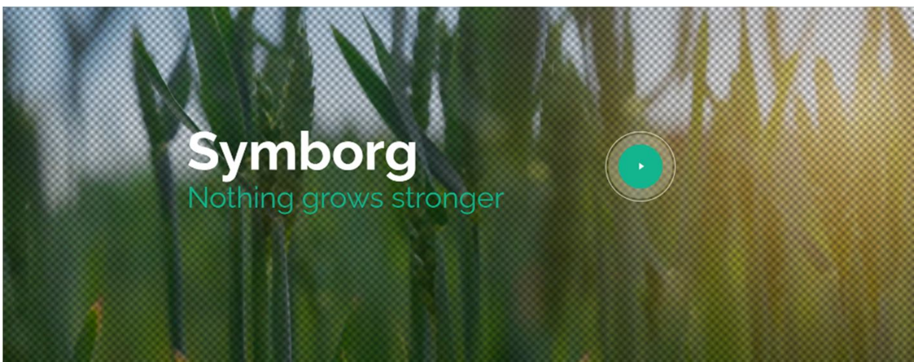

With Chess and Draughts, you learn business strategy.
You need strategy for the future.

This is the future strategy for increasing your crop:

https://en.wikipedia.org/wiki/Rhizophagus_iranicus_var._tenuihypharum

https://symborg.com/en/

Symborg

NATURAL
GROWTH